

A Economía Galega Informe 2017

A Economía Galega

Informe 2017

Equipo realizador

Dirección

Alberto Meixide Vecino

Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Membros

Juan J. Ares Fernández • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA e investigador asociado de IESIDE

Roberto Bande Ramudo • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Adrián Blanco Estévez • Economista

Melchor Fernández Fernández • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Manuel Ferro Novoa • ABANCA e investigador asociado de IESIDE

Edelmiro López Iglesias • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Dolores Martínez Martínez • Afundación e investigadora asociada de IESIDE

Fidel Martínez Roget • Universidade de Santiago de Compostela

Manuel Núñez Piñeiro • ABANCA e investigador asociado de IESIDE

Luis Otero González • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Marcos Pérez Pérez • Grupo ERENEA, Universidade de Vigo

Bernardo Valdés Paços • Universidade de Santiago de Compostela

Miguel Anxo Vázquez Taín • Universidade de Santiago de Compostela

Manuel Vilas Fernández • Universidade de Santiago de Compostela

Colaboradores

Manuel López Sande

Alba Rodríguez Saavedra • Afundación

Supervisión lingüística

Ana Suárez Piñeiro • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

11	<i>Presentacións</i>
15	Introdución
17	Economía internacional
20	Economía española
23	Economía galega
25	I. Mercado de traballo
27	Introdución
27	O mercado de traballo galego no contexto nacional: á cola da recuperación do emprego
28	Evolución do desemprego
29	Caracterización sectorial da recuperación do emprego en 2017: industria <i>versus</i> servizos
29	O mercado laboral en 2017 aínda lonxe da situación existente antes da gran recesión
30	Prezos, salarios e custos salariais
32	Perspectivas a curto prazo
33	Anexo 1: Emprego en risco? A automatización e o mercado laboral en Galicia
35	Anexo 2: A evolución da participación dos salarios na renda
39	II. Agricultura
41	Inicio do debate sobre a reforma da Política Agraria Común para o período pos-2020
43	A dinámica recente das estruturas agrarias: análise dos resultados da enquisa de estruturas de 2016
45	A dinámica do complexo agroalimentario e do complexo da madeira no período 2000-2015
48	Tendencias a medio prazo do sector agrario (1990-2016)
51	A conxuntura agraria en 2017: contexto internacional, na UE e en España
52	A dinámica do sector agrario galego en 2017: unha visión global
54	Evolución da produción
56	Prezos percibidos e prezos pagados polos agricultores
57	Conxuntura das principais ramas agrarias
58	Poboación ocupada
59	Censos gandeiros

61	III. Pesca
63	Introdución
64	Frota pesqueira
65	Distribución da frota e emprego pesqueiro nas diferentes zonas costeiras de Galicia
69	Produción pesqueira
71	Xestión e conxuntura do sector pesqueiro galego
77	IV. Industria
79	IV.1. A industria galega
79	O comportamento da industria galega
90	IV.2. A política industrial
90	A incidencia da política rexional comunitaria en 2017
96	A política da Administración central aplicada en Galicia
101	A política industrial da Administración autonómica
115	V. Sector exterior
117	Comercio exterior de mercancías
134	O investimento estranxeiro directo (IED)
149	VI. Construción
151	Introdución
153	Vivenda
159	Demanda pública de obras
163	VII. Servizos
165	A actividade do sector servizos en 2017
167	A distribución e o comercio
171	O sector turístico en Galicia
177	Os transportes en Galicia
185	VIII. Sector financeiro
187	Introdución
188	Contexto económico e financeiro
188	Política de supervisión e contexto normativo
189	Principais magnitudes do sistema financeiro
194	Eixes estratéxicos de futuro
195	Os intermediarios financeiros non bancarios

205	IX. Sector público
207	Introducción
207	○ sector público autonómico galego
209	○ sector público local galego
210	○ sector público estatal en Galicia
211	○ sistema público de pensións en Galicia
213	○ gasto sanitario en Galicia no contexto do Estado español

No ano 2017 presentamos desde Afundación un novo formato de *A Economía Galega*, un resumo executivo que concibimos co propósito de facilitar, en tempo e en concisión, os datos relativos ao ámbito socioeconómico do exercicio precedente. A boa acollida desta proposta levounos a continuar con esta liña de publicación en colaboración con ABANCA, a primeira entidade financeira de Galicia e mecenas único de Afundación, o Instituto de Educación Superior Intercontinental de la Empresa (IESIDE), unha iniciativa de ABANCA e Afundación para potenciar as sinerxías entre os ámbitos empresarial e universitario, e o Instituto Universitario de Estudos de Desenvolvemento de Galicia (IDEGA), que desde hai trinta e dous anos vén facendo realidade o informe anual da economía galega.

Mediante esta publicación pretendemos amosar os resultados económicos e financeiros con implicación directa en Galicia, pero sen deixar de atender o contexto español e internacional. Deste xeito, as páxinas que seguen pretenden axudar a comprender o sucedido durante o ano 2017 e explicaren, xa que logo, os motivos e consecuencias dos cambios producidos. Así pois, existen determinadas temáticas cuxa área de repercusión transcende os límites de Galicia, como os ventos de cola que nos últimos anos impulsan o crecemento a nivel internacional: a abundante liquidez provista polo Banco Central Europeo (BCE) ou o incremento da demanda de bens e servizos derivada da situación positiva dos nosos socios comerciais.

O presente informe aborda, así mesmo, a repercusión de procesos internacionais tan relevantes coma o proceso de negociación do Brexit, o primeiro ano do Goberno de Donald Trump, un cambio profundo con respecto á anterior Administración estadounidense ou o considerable adhesión ao euroescepticismo por parte dos estados integrantes da UE, malia a vitoria de Emmanuel Macron nas eleccións presidenciais francesas interpretarse como un contrapunto a esta corrente.

Na pasada edición explicabamos que 2016 fora un exercicio de continuidade do crecemento, pero que cumpriría observar o transcurso de 2017 para confirmar esa tendencia de cambio de ciclo. As páxinas que seguen corroboran a mellora a nivel internacional, achegando datos en positivo en todas as rexións económicas, o que nos sitúa perante unha nova etapa que, tanto en España como en Galicia, implicou un aumento da creación de emprego que impulsou o consumo privado e os ingresos fiscais. En definitiva, os resultados do exercicio precedente e dos que dispoñemos relativos aos primeiros meses de 2018 reflicten unha consolidación do avance que adiantabamos nos dous informes anteriores.

Consonte a nosa vocación a prol da divulgación do coñecemento, en Afundación concibimos esta publicación como un mecanismo verdadeiramente útil na promoción de conceptos e principios económicos e financeiros cun afán formativo. En consecuencia, asumimos este estudo como un dos nosos compromisos máis firmes a favor dos nosos obxectivos fundacionais, co que pretendemos, ademais, responder á demanda cidadá de analizar os acontecementos económicos decisivos, recompilándoos ano a ano nunha publicación senlleira.

Queremos rematar expresando o noso recoñecemento e a nosa gratitude a todo o equipo colaborador e a todas as persoas que contribúen a facer posible este informe que na súa edición extensa en formato electrónico, que se publicará nos vindeiros meses, conta xa con case trinta e cinco anos de historia.

Miguel Ángel Escotet
Presidente de Afundación e reitor presidente de IESIDE

Un ano máis, a publicación de *A Economía Galega* presta un servizo de gran valor a economistas, empresarios, medios de comunicación e outros colectivos interesados na situación da economía de Galicia, acadando cumpridamente o seu obxectivo de análise e divulgación a través do minucioso traballo desenvolvido polo equipo que o elabora. Deste xeito, tamén nós, ABANCA, cumprimos o obxectivo que nos marcamos co noso apoio á elaboración e publicación deste documento, que non é outro que contribuir á xeración e difusión de coñecemento útil para o conxunto da sociedade.

De feito, o coñecemento é un dos eixes fundamentais da nosa estratexia de Responsabilidade Social Corporativa, un programa de longo alcance co que tratamos de exercer unha influencia positiva no noso arredor en aspectos como a formación, a educación e a cultura, entre outros. A publicación do informe *A Economía Galega* é parte deste mesmo esforzo permanente e colaborativo co que desde ABANCA tratamos de contribuir á mellora da nosa contorna.

Na edición deste ano podemos falar desde un razoable optimismo, xa que os indicadores económicos de 2017 e dos primeiros meses de 2018 confirman unha melloría xeral. Destacan, en primeiro lugar, os avances do 3,1% das economías española e galega no pasado exercicio, claramente por enriba dos datos de Estados Unidos, un 2,3%, e da Eurozona, un 2,4%. As incertezas que no ano 2017 rodeaban a chegada de Donald Trump ao Goberno estadounidense non obstaculizaron o avance económico da primeira potencia mundial, que recuperou os niveis de pleno emprego, aínda que están por determinarse as consecuencias das súas políticas proteccionistas no presente 2018. Por outra banda, os extraordinarios datos dos países emerxentes, cun crecemento do 4,7%, parecen disipar as dúbidas que en edicións previas do informe comentabamos sobre este grupo económico. Tanto China como América Latina semellan deixar atrás os desequilibrios e a recesión que, respectivamente, ameazaban o seu avance.

Respecto á situación da UE, cómpre referirse ao mantemento das favorables condicións financeiras, coas medidas non convencionais aplicadas polo BCE en forma de baixos tipos de xuro e expansión cuantitativa, aínda que parecen achegarse ao seu fin. Estas medidas axudaron a un bo comportamento do consumo privado, que se viu dinamizado pola mellora dos datos do emprego.

España segue a ser o motor da recuperación da UE, cun crecemento do 3,1%, cifra moi superior á das principais economías europeas, xa que Alemaña medrou un 2,5%, Francia un 1,8% e Italia un 1,6%. En relación con estes bos resultados da economía española, debemos destacar o incremento da demanda interna, motivado por unhas expectativas empresariais elevadas e mais por unha maior confianza dos consumidores. Respecto dos factores esóxenos, hai que mencionar a continuidade da política expansiva por parte do BCE con tipos especialmente baixos, a abundosa liquidez provista e o bo momento económico dos nosos socios comerciais. A pesar desta boa evolución, debemos prestar atención a factores tanto externos como internos. No contexto internacional, a política proteccionista comercial levada a cabo por Estados Unidos afecta a produtos nacionais como o aceiro e o aluminio. No ámbito estatal, é aconsellable monitorizar a situación en Cataluña e o novo contexto político.

Respecto da economía galega, as medicións dos diferentes parámetros de 2017 corroboran un crecemento semellante ao de 2016, un 3,1%, cunha mellora con respecto ás previsións sostidas ao longo do exercicio. Cómpre destacar que, segundo as primeiras estimacións do Instituto Galego de Estatística, a demanda externa achegou un crecemento do 1,3% ao PIB, cun comportamento moi favorable das exportacións e importacións de bens, que medraron en termos monetarios e en taxa interanual un 8,5% e un 10,5%, respectivamente, récord no valor absoluto da contía de ambos os fluxos. A demanda interna achegou un 1,8% ao noso crecemento. De entre os seus compoñentes, foi de novo o consumo dos fogares a variable que máis contribuíu ao incremento do PIB galego, cunha achega do 0,8%, malia ser me-

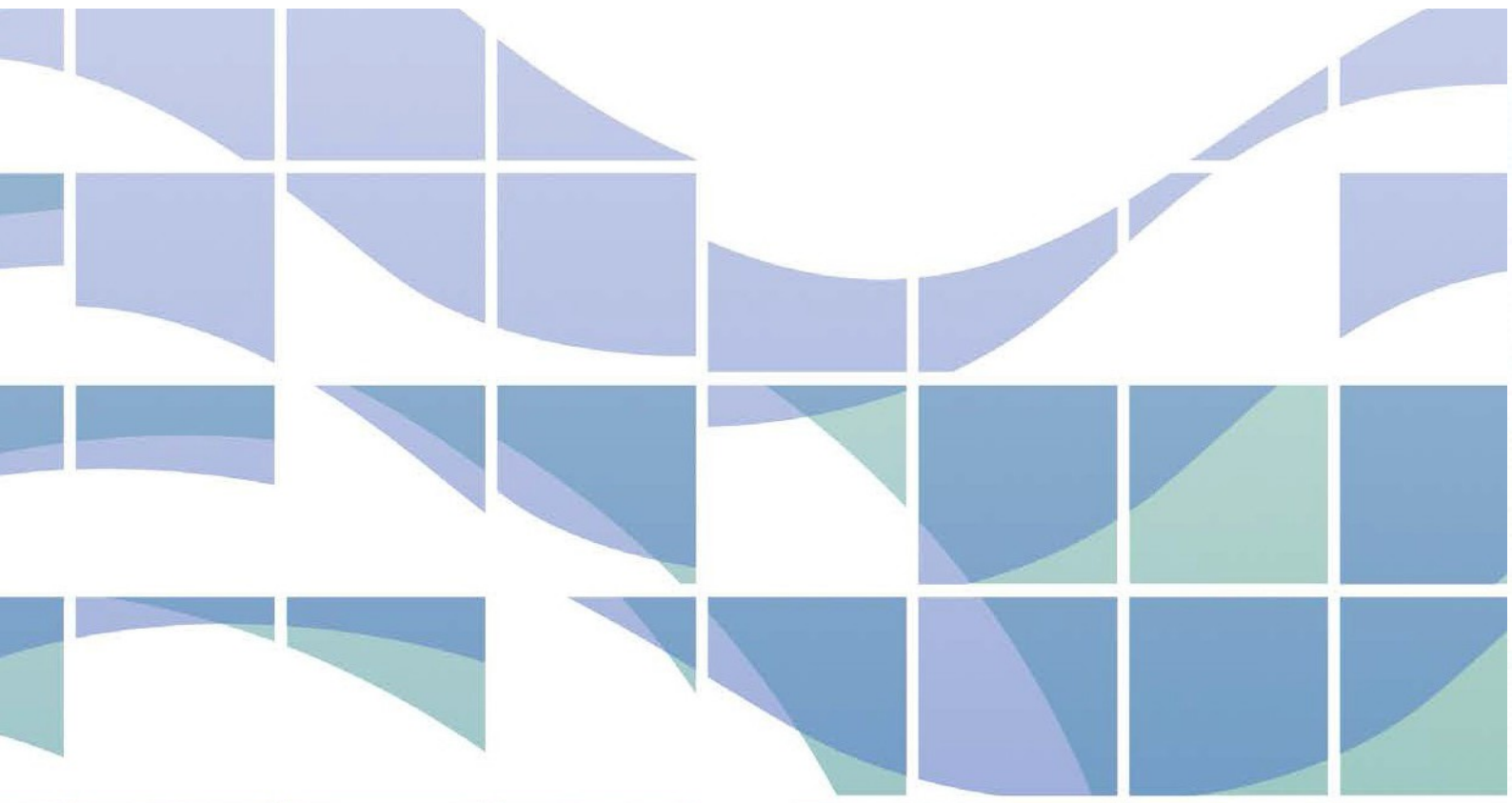
nor á do ano pasado. A contribución da formación bruta de capital foi do 0,6%, fronte ao 0,1% do 2016, o que podería reflectir unhas expectativas empresariais máis optimistas.

Os resultados das variables consideradas ao longo de 2017 parecen indicar que o crecemento en Galicia está dinamizado pola actividade da industria manufactureira, a construción, o comercio, o transporte e mais a hostalería, en contraste coa xeración de enerxía e o sector primario, que mostraron un menor pulo. Por outra banda, e malia constatar unha considerable creación de emprego a consecuencia do incremento da actividade, Galicia enfrenta un importante e crítico desafío na súa composición demográfica, que avanza cara á inversión da súa pirámide de poboación.

O traballo recompilatorio do equipo que fai posible *A Economía Galega* permítenos aplaudir estes bos resultados e tamén tomar nota dos retos que debemos abordar para continuar co progreso social de Galicia. Por este motivo, queremos trasladar a nosa felicitación e a nosa gratitude, que facemos extensible a Afundación e ao IDEGA, por ofrecernos, un ano máis, un estudo de referencia para Galicia.

Francisco Botas Ratera
Conselleiro delegado de ABANCA e patrón de Afundación

Introducción

Economía internacional

A economía mundial creceu un 3,7% en 2017, un 0,5% máis que no ano anterior, confirmando a solidez da recuperación económica a nivel global, e que a gran recesión quedou definitivamente atrás. A novidade respecto a exercicios anteriores foi que o crecemento positivo do PIB se expandiu a todas as rexións económicas e a un total de 120 economías que concentran o 75% da produción mundial. As economías avanzadas consolidaron o seu ciclo expansivo e aceleraron o seu crecemento o 2,3%, un comportamento positivo que afectou tanto a Eurozona como a Estados Unidos e Xapón. Pola súa parte, as economías emerxentes e en desenvolvemento creceron un 4,7%, destacando tanto a solidez amosada por China e India –con crecementos do 6%-7%– como a recuperación en Brasil e Rusia. Nas economías avanzadas en conxunto son importantes factores explicativos da aceleración a recuperación do investimento, as acomodaticias condicións financeiras e a mellora das expectativas tanto empresariais como dos consumidores; mentres, nas economías emerxentes resultou determinante para a súa recuperación a mellora do comercio mundial e a leve recuperación do prezo das materias primas.

A Eurozona rexistrou un importante avance do 2,4% do PIB (2,6% a Unión Europea) en 2017, seis décimas máis que no ano anterior e a maior taxa de crecemento nos dez últimos anos. A aceleración do PIB vén impulsada polas catro grandes economías europeas: Alemaña avanzou 2,5%, 0,6 puntos porcentuais (p. p.) máis que o ano anterior; Francia 1,8%, 0,6 p. p. máis; Italia 1,6%, 0,7 p. p. máis; e España, aínda que se desacelerou lixeiramente, mantivo o crecemento por riba do 3% (3,1%). Os principais factores explicativos do bo comportamento da economía europea foron os seguintes: o mantemento das favorables condicións financeiras na Eurozona (salvagardadas polas política fortemente expansiva do Banco Central Europeo); o aumento do consumo e do investimento derivado da creación de emprego e da mellora das expectativas, que os efectos negativos do Brexit xa parecen estar descontados, e a superación definitiva dos riscos asociados a unha recaída na crise de débeda dos países periféricos. Con todo, e considerando como escenario central o progresivo abandono das actuais condicións financeiras por parte do BCE, para o presente exercicio e o próximo o FMI estima unha caída no ritmo de crecemento ata o 2,4% e 2% en 2018 e 2019 respectivamente (2,5% e 2,1% a Unión Europea).

Existen dous riscos fundamentais para a economía europea, un de orixe monetaria e outro de orixe política, ademais da incerteza sobre a capacidade política para chegar a un acordo que posibilite a reforma do euro en 2018. En primeiro lugar, polo que respecta aos riscos de natureza monetaria, existe unha notable preocupación de como responderán as economías periféricas europeas ante unha inminente viraxe política por parte do BCE, que resulta determinante na fortaleza recente amosada na recuperación por economías como España, Italia ou Portugal. Logo de varios anos de política moi expansiva, en setembro de 2018 dará comezo a retirada do *Quantitative Easing* (QE) (que pasará de compras mensuais de activos por 30.000 millóns de euros a 15.000 millóns), e os tipos de referencia do BCE tamén poderían comezar a subir, acompañando a tendencia alcista dos tipos da Reserva Federal estadounidense. A pregunta fundamental é cando comezará a subida por parte do BCE e a que ritmo.

En segundo lugar, o factor de risco de natureza política é o notable incremento do apoio a forzas políticas marcadamente antieuropeístas, cunha crecente presenza tanto nos parlamentos nacionais como nas institucións europeas; o que podería dificultar dar maiores pasos no proceso de construción europea e avivar posicións proteccionistas no ámbito económico e comercial. Na pasada edición do presente informe destacabamos o avance destas forzas políticas en países como Polonia, Austria, Hungría ou Holanda. En 2018 o problema alcanzou unha nova escala coa chegada ao Goberno italiano dunha coalición conformada polo partido antisistema 5 Estrelas e o de extrema dereita Liga Norte, que se manifestou en repetidas ocasións partidario da saída de Italia do euro. Malia que ao peche da presente edición ambos os partidos aínda non presentaron o seu programa económico, no pasado os dous defenderon a saída de Italia do euro e o regreso á lira. Cabe sinalar que o novo Goberno italiano terá, ademais, que facer fronte a un delicado sistema bancario (con 944.000 millóns de euros de créditos morosos) e a unha débeda pública do 137%, a segunda maior da Eurozona tras Grecia.

En terceiro lugar, outro dos maiores riscos da Eurozona é a ausencia de reformas que aseguren o futuro da moeda única, un dos principais eixes vertebradores do proxecto europeo. Os principais países europeos están inmersos nun acendido debate sobre a reforma do goberno e do funcionamento da moeda única co obxectivo de limitar e controlar episodios de contaxio financeiro que potencialmente

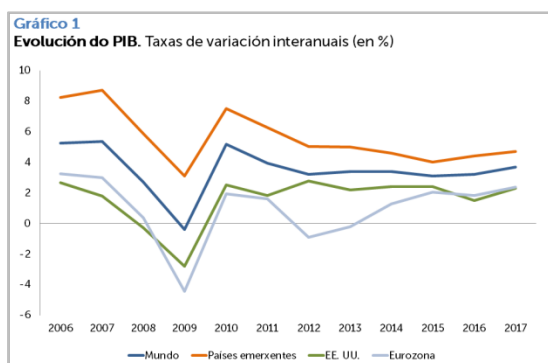
poderían poñer en risco a Eurozona no futuro, como xa sucedeu na pasada crise. Tanto a Comisión Europea, como o Consello Europeo e os gobernos das dúas grandes economías, Alemaña e Francia, lanzaron diversas propostas que actualmente están sendo debatidas, tanto a nivel institucional como nos principais foros económicos e empresariais europeos. Unha das propostas fundamentais é a creación dun fondo de garantía de depósitos (FGD) que posibilite compartir riscos bancarios entre os países da Eurozona. Neste importante punto o Goberno alemán busca un maior saneamento bancario, en particular por parte dos bancos italianos, antes de avanzar ata un maior acordo. Outra proposta relevante que está sobre a mesa é a transformación do Mecanismo Europeo de Estabilidade (MEDE) nun FMI «á europea», de xeito que en futuras crises de débeda os países europeos reducisen a súa dependencia de Washington. O presidente galo presentou outras iniciativas, como a creación dun ministro europeo de finanzas ou a dotación dun orzamento único na Eurozona, que tiveron unha fría acollida por parte de Alemaña. A reforma do euro seguirá sendo debatida ao longo do ano e baixo un escenario positivo estímase que os distintos países poderían chegar a un acordo de mínimos no segundo semestre do ano.

Os Estados Unidos rexistraron un crecemento do 2,3%, sete décimas máis que no exercicio anterior, nun ano de recuperación de case todos os grandes indicadores de comportamento da economía norteamericana. A recuperación está explicada por diversos factores, entre os que destacan a menor incerteza política e institucional, xa que os riscos asociados á entrada da Administración Trump se reduciron conforme avanzaba o ano, e a tranquilidade na aposta polo continuísmo en nomeamentos clave, como o de Jerome Powell, á fronte da Reserva Federal; institución da que era membro do Consello de Goberno desde 2012. Da mesma forma, tanto a mellora da conxuntura internacional como dos indicadores internos conduciron a unha evolución positiva das expectativas de consumidores e de empresas, xerando un círculo virtuoso que permitiu que a taxa de paro pechase o ano no 4,1%.

Un dos feitos mais relevantes na economía norteamericana en 2017 foi a aprobación dunha agresiva reforma fiscal que supón a primeira gran baixada impositiva no país desde 1986, e que anticipa un novo pulo tanto das expectativas como do investimento empresarial nos próximos trimestres. A reforma fiscal foi a gran vitoria do presidente Trump desde que chegou ao cargo, conseguindo o apoio das dúas Cámaras para un paquete de medidas que baixará o imposto para as grandes empresas do 35% ao 21%. Por outro lado, no terreo negativo, cabe destacar que o novo Goberno confirmou o regreso ao unilateralismo comercial no marco da política do *America First* tan anunciado en campaña. A principios de 2018, o heterodoxo presidente Trump anunciou o establecemento de aranceis ás importacións de aceiro e aluminio europeos, alegando intereses de seguridade nacional, ao que a Unión Europea respondeu cun anuncio de novos aranceis sobre produtos estadounidenses, como as motos Harley-Davidson ou os pantalóns Levi's. Así mesmo, a Administración estadounidense anunciou 1.300 produtos chineses que poderían verse afectados por novos aranceis nos Estados Unidos, ao que tamén respondeu o Goberno chinés cunha lista de 106 produtos de valor equivalente que poderían ser suxeitos a novos aranceis. A tensión entre as dúas grandes potencias rebaixouse no mes de xuño cun principio de acordo entre Washington e Pequín, no que os dous países se comprometeron a conxelar as subidas arancelarias, baixo o requisito de que China reduza o seu superávit comercial cos Estados Unidos. En todo caso, o abandono de Estados Unidos da orde comercial internacional e do paraugas da Organización Mundial do Comercio conduce a un novo escenario caracterizado por unha constante ameaza de guerra comercial; actualmente considerada por todos os organismos internacionais como un dos principais factores que poderían afectar negativamente o crecemento mundial nos próximos anos.

Pola súa parte, a economía xaponesa avanzou un 1,7%, oito décimas máis que no ano anterior, o maior crecemento dos últimos catro anos, dándolle continuidade ao maior ciclo expansivo dos últimos 28 anos. O principal motor económico foron o consumo, impulsado polos incrementos salariais e por unha taxa de paro do 2,8%, e as exportacións, favorecidas pola recuperación do comercio mundial. Finalmente, parece que o agresivo programa impulsado polo primeiro ministro Xinzo Abe para saír dun largo período de estancamento e baixos salarios comezou a dar froitos.

En canto aos países emerxentes e en desenvolvemento, despois de crecer un 4% en 2016, a segunda menor taxa dos últimos 13 anos, estes deron por concluído o período de desaceleración e comezaron a mellorar a súas expectativas de crecemento

en 2017, ano no que avanzaron sete décimas máis (4,7%). A economía chinesa avanzou un 6,9%, unha cifra modesta se a comparamos co crecemento medio dos últimos lustros, pero sen dúbida positiva porque está dentro da faixa do 6,5%-7% establecida polo Goberno no inicio do XIII Plan Quinquenal (2016-2020), e porque o temor a unha caída abrupta do PIB parece cada vez máis afastado. As exportacións, o consumo interno e o renovado dinamismo do mercado inmobiliario impulsaron a segunda economía do mundo. A tendencia a medio prazo continúa indicando unha consolidación da viraxe do modelo de crecemento chinés, en particular co forte avance do consumo privado polo lado da demanda e das manufacturas de crecente valor engadido e dos servizos polo lado da oferta.

Nese contexto de transformación do modelo económico, de particular interese é a determinación do Goberno chinés en impulsar a innovación autóctona (*indigenous innovation*) e converterse no líder mundial en innovación, que se traduce na multiplicación de plans e fondos públicos, combinados cun maior espazo para a iniciativa privada para a posta en marcha de novos modelos de negocio. Deste xeito, o país asiático aspira a liderar ámbitos de coñecemento como son a intelixencia artificial, a minería de datos ou a robótica, e a aplicar masivamente estas tecnoloxías á súa industria; unha política recollida na folia de ruta *Made in China 2025*.

Polo que respecta aos riscos, pese a que a economía chinesa parece ter acomodado un crecemento do PIB con niveis de débeda moi elevados, o nivel de endebedamento, tanto público como corporativo, continúa sendo a principal ameaza latente da economía do xigante asiático. A débeda pública acadou o 270% e a corporativa o 170% do PIB a finais de 2017, e o nivel de débeda só é superado no mundo polo de Estados Unidos e Xapón; economías cunha maior capacidade de endebedamento pola demanda de bonos en dólares e iens, respectivamente, nos mercados internacionais. Cabe ademais sinalar a moi elevada exposición do sector financeiro chinés á débeda corporativa das grandes empresas públicas, a maioría con graves problemas de sobrecapacidade e escasa rendibilidade, o que constitúe un importante risco que podería levar a unha crise bancaria e cortar o crédito ao consumo, un dos principais motores de crecemento na China actual.

O ano 2017 supuxo un punto de inflexión para América Latina que deixou atrás a recesión (-0,7% en 2016) e avanzou un 1,3%. O cambio de ciclo vén impulsado pola recuperación dos prezos das materias primas, que pola súa vez incrementaron tanto o volume como o valor das exportacións, así como os investimentos en industrias extractivas. Sen dúbida, o avance económico rexistrado encontra na recuperación de Brasil, que supón un 40% do PIB rexional, o seu principal factor explicativo. Brasil avanzou un 1% despois de dous anos cun afundimento da súa actividade económica do 3,5%, apoiado na mellora das expectativas dos axentes económicos logo de varios anos de dificultade, na leve recuperación do consumo das familias, así como na excepcional colleita agrícola de 2017. Resta por ver o impacto das eleccións presidenciais do mes de outubro de 2018 na recuperación do ciclo económico, nas que cabe destacar que o candidato con maior apoio popular, o ex-presidente Lula da Silva, entrou na cadea no mes de abril para enfrontar unha pena de nove anos por corrupción, quedándose fóra da carreira presidencial.

México rexistrou a menor taxa de avance económico nos últimos catro anos (2%), debido á moderación do sector servizos, que concentra o 75% do produto do país. A economía mexicana afronta os dous mesmos focos de incerteza que xa comentabamos no pasado ano. O primeiro refírese ao resultado das eleccións presidenciais do mes de xullo, nas que o aspirante, López Obrador (Partido de la Revolución Democrática, PRD), ten unha clara vantaxe nas enquisas respecto do candidato oficialista, Felipe Calderón (Partido Acción Nacional, PAN). A chegada ao poder do primeiro, político heterodoxo que xa entrou en disputa aberta con algúns dos principais empresarios do país pola construción do novo aeroporto da Cidade de México, podería levar tanto a un menor investimento privado como a unha reacción negativa dos mercados e á saída de capitais do país, especialmente nun momento de expectativa de nova subida de tipos de interese dos Estados Unidos. Outro importante foco de incerteza no caso de México é a resolución da renegociación coa nova Administración Trump do Tratado de Libre Comercio de América do Norte (TLCAN ou NAFTA, polas súas siglas en inglés).

Unha das novas máis positivas do pasado ano foi Arxentina, que rexistrou un crecemento do 2,8%, a taxa máis elevada desde 2011, cunha creación de 268.000 empregos. A chegada do Goberno Macri, logo de varias lexislaturas de kichnerismo, e o seu compromiso co control da inflación, da estabilidade da taxa de cambio e co saneamento das contas públicas levou a unha recuperación da confianza por parte dos empresarios e dos investidores internacionais. Non obstante, a alegría durou pouco nun país afeito ás turbulencias económicas e financeiras, e en maio de 2018 o Goberno incrementou as taxas de interese de referencia ata o 40% para evitar unha abrupta saída de capitais e a caída do peso arxentino respecto

do dólar, para, a continuación, negociar un préstamo de urxencia co FMI para atender pagos pendentes con acredores internacionais.

A rexión MENA (*Middle East and North Africa*) desacelerou notablemente o seu crecemento ata un 2,5% en 2017 fronte ao 4,8% do ano anterior, lastrada pola inestabilidade xeopolítica en numerosas economías e pola debilidade da demanda dos principais socios comerciais, ademais dos aínda baixos prezos do petróleo pese á subida rexistrada nos últimos trimestres. Sen dúbida, o país que máis penalizou o comportamento da rexión foi Irán, unha das grandes economías emerxentes, que desacelerou o seu crecemento ata o 4,2%, desde o 12,5% do ano anterior. Os efectos positivos do pacto nuclear e o levantamento das sancións non conseguiron nin incrementar o investimento estranxeiro no país, nin xerar dinámicas empresariais positivas a nivel interno, especialmente desde a incerteza creada pola Administración estadounidense sobre o futuro do pacto. Pero, ademais de Irán, outras economías relevantes como o seu rival xeopolítico Arabia Saudita, Emiratos Árabes Unidos ou Qatar rexistraron un arrefriamento da súa actividade económica, non só polo aínda débil prezo do petróleo, senón tamén porque se viron implicados nun conflito diplomático que provocou sancións e paralización do comercio dos dous primeiros sobre o terceiro, engadindo máis incerteza a unha rexión caracterizada pola elevada tensión xeopolítica.

Rusia creceu un 1,5%, o mellor rexistro en catro anos, e sae así de dous exercicios consecutivos de recesión económica. A recuperación da actividade está relacionada coa maior extracción de cru e, especialmente, de gas natural, e polo papel xogado polo Banco Central no mantemento da inflación baixa e da abundante liquidez, que puxou o consumo privado. Polo que respecta á economía india, logo de desacelerar o avance do seu PIB ata o 6,7%, en 2017 incrementouse a preocupación sobre a súa capacidade de crecemento. A tendencia nos últimos dous anos é claramente á baixa, se ben algúns analistas piden paciencia para que as reformas estrela do Goberno de Rohani, o control da inflación, a reforma fiscal e a desmonetización (para loitar contra a fraude), mostren resultados e teñan un impacto positivo no crecemento.

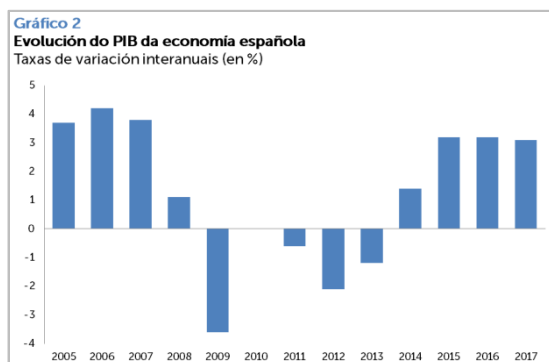
Segundo as previsións do FMI, a recuperación económica no mundo continuará gañando velocidade, e estímase un crecemento do 3,9% para 2018 e 2019. A actividade empresarial verase favorecida polo mantemento dunhas condicións financeiras acomodaticias, o favorable sentimento de mercado e os efectos tanto a nivel interno como internacional da reforma fiscal aprobada nos Estados Unidos. Máis conservadoras son as estimacións do Banco Mundial, que prevén un avance do 3,1% e 3% para 2018 e 2019 respectivamente.

Economía española

A economía española avanzou un 3,1% en 2017, unha décima menos que nos dous exercicios anteriores. A taxa de crecemento do PIB por riba do 3% é propia dunha economía madura, supón o cuarto ano consecutivo de expansión da actividade e encadear dezasete trimestres en crecemento. España continuou ademais liderando o crecemento entre as catro grandes economías da Eurozona, por diante de Alemaña, Francia e Italia. A percepción internacional de risco sobre a economía española mudou 180°, permitindo unha forte caída da prima de risco (situándose por baixo dos 70 puntos en 2018 logo de superar os 600 puntos no 2012) e un retorno dos investidores internacionais. España sitúase no pico da fase expansiva do actual ciclo económico, e por terceiro ano de forma consecutiva os principais indicadores macroeconómicos evidencian que a economía entrou neste ano en moi boa forma.

O forte crecemento continúa impulsado por factores tanto de natureza externa como interna. Respecto dos primeiros, ao igual que nos exercicios anteriores os elementos clave seguen sendo o mantemento das favorables condicións financeiras determinadas polo BCE, o mantemento en niveis baixos – aínda que crecentes – do prezo do petróleo e o bo comportamento xeral da economía mundial. En todo caso, os dous primeiros factores veñen perdendo forza, e a súa reversión, prevista para os próximos trimestres, constitúe o principal risco esóxeno para o crecemento español, como se comentará máis adiante. Polo que respecta aos factores endóxenos, o crecemento vén soportado, sobre todo, pola demanda dos fogares, que está pola súa vez apoiada na recuperación do mercado laboral e nas expectativas dos consumidores.

Por cuarto ano consecutivo, en 2017 a economía española creceu reducindo ao mesmo tempo o seus desequilibrios externos, algo que nunca se producira anteriormente desde que existen datos económicos. A situación actual explícase pola moderación das importacións e polo bo comportamento das exportacións. España exportou 277.126 millóns de euros, récord histórico, cunha taxa de cobertura (ex-

portacións sobre importacións) do 91,8%, a terceira mellor cifra da serie histórica. As vendas españolas no exterior crecen máis que na media europea, aumentan en todas as rexións mundiais e alcanzan todos os sectores. Ademais, cabe destacar que grazas á redución dos tipos de interese, o custo da débeda externa caeu de forma notable, ata a metade do que pagaba en 2007 (50.000 millóns de euros contando intereses, dividendos e outras rendas de investimento).

Unha das mellores novas de 2017 foi a continuación da recuperación do mercado de traballo, caracterizada por unha forte creación de emprego. A

taxa de paro ao final de ano foi do 16,5% segundo a EPA, máis de dez puntos inferior ao pico do 27,2% alcanzado en 2013. Ao longo do ano o emprego incrementouse en 401.600 persoas no sector privado e en 88.600 no sector público, e por sectores subiu en todas as áreas de actividade, principalmente en servizos (289.700 empregos), industria (132.200), construción (64.300) e agricultura (4.000). A Seguridade Social sumou 611.146 novos afiliados, chegando a 18.406.201, o maior incremento anual desde 2005. É moi positivo, ademais, que tanto no colectivo das mulleres como no de maiores de 55 anos se alcanzou o nivel anterior á crise. Existen ademais indicios dunha caída na taxa de temporalidade: en 2017 o número de empregos indefinidos creados dobrou o dos eventuais; realidade moi distinta á do ano anterior, cando os segundos superaran os primeiros.

En canto ao déficit público, España pechou o ano no 3,07% (3,11% se engadimos as axudas á banca), un total de 35.758 millóns de euros. A cifra supón unha redución do 25% respecto ao ano anterior (4,29% de déficit), sendo a menor cifra de déficit dos últimos dez anos. A mellora prodúcese fundamentalmente polo incremento dos ingresos de 19.467 millóns de euros, debido á recuperación económica e, en menor medida, a un incremento do gasto máis moderado de 5.000 millóns de euros. A Administración central foi o subsector público que conseguiu unha maior redución e o Estado tivo superávit primario (antes do pago de intereses) por vez primeira desde 2007. Pola súa parte, as comunidades autónomas reduciron en máis dun 60% o seu déficit, feito que se produciu en todas respecto ao ano anterior, coa excepción de Castela e León. A Administración local rexistrou un superávit por sexto ano consecutivo. Pese á evidente mellora e ás boas novas para a sostibilidade das contas públicas, cabe destacar que a economía española continúa tendo o maior déficit dos 28 países que conforman a Unión Europea, sendo o único que supera o límite do 3%. Cómpre ademais sinalar que a débeda pública alcanzou novos máximos, situándose en febreiro de 2018 no 99% do PIB.

O incremento do IPC foi de 1,1% en taxa interanual (0,8% a inflación subxacente). As partidas máis inflacionistas foron transporte (1,9%), hoteis, cafés e restaurantes (1,9%), alimentos e bebidas non alcohólicas (1,7%), bebidas alcohólicas e tabaco (1,7%). Mentres, outras tiveron un comportamento dos prezos máis moderado como comunicacións (0,2%) ou vestido e calzado (0,5%). Particularmente preocupante é a subida dos prezos da vivenda, tanto por ser un ben de primeira necesidade, como pola súa capacidade de desviar aforro e investimento a actividades non produtivas e potencialmente xeradoras de burbullas. En cidades como Barcelona ou Madrid os incrementos de prezos anuais xa se sitúan por riba do 10%, en gran parte motivados pola elevada demanda de propiedades e a escasa oferta tanto pública como privada. Cabe tamén destacar que a taxa de inflación, aínda que moderada, é significativa no contexto actual, caracterizado por unha nula ou moi escasa subida dos salarios, o que está provocando unha perda de poder adquisitivo para colectivos como pensionistas ou funcionarios, que tiveron subidas do 0,25% e 1% respectivamente, inferiores ao IPC.

En 2017 e principios de 2018 foron incrementándose as voces que alertan de que España podería estar entrando xa no tramo baixo do ciclo económico, en particular debido á reversión dos ventos de cola, á inestabilidade política e á case endémica ausencia de reformas de calado na súa economía. A medio prazo existen tres riscos principais para que a economía española poida manter as taxas de crecemento amosadas nos últimos anos, dous deles son de natureza externa e un de natureza interna. O primeiro, como xa foi comentado, é o asociado a un xiro na política monetaria ditada polo BCE, tanto na compra de bonos como na subida de tipos. Cada vez é maior a presión para iniciar a subida de tipos, tanto polo incremento nos Estados Unidos como polo mantemento da actual política expansiva que podería comezar a xerar novamente burbullas de activos en Europa. Os efectos sobre o encarecemento do financiamento que tería como resultado dita política é particularmente preocupante cunhas familias españolas

endebedadas vía hipotecas, fundamentalmente a tipo variable, e nun contexto de ausencia de crecemento de salarios. Un segundo factor importante é a escalada no prezo do petróleo, que chegou nos primeiros meses de 2018 aos 80 dólares, e que vén subindo de maneira gradual desde os 26 dólares de 2016. Para comprobar a transcendencia deste feito para a economía española baste indicar que o aforro das importacións de petróleo, gas e carbón de 2016 con prezos mínimos fronte aos anteriores a 2014, no que se demandou un volume similar de produtos enerxéticos, foi de 30.500 millóns de euros.

Polo que respecta ao risco de natureza interna, o máis relevante é a non resolución do conflito catalán. Se ben os efectos desestabilizadores sobre o conxunto da economía española parecen superados – por exemplo o Tesouro Público mantivo as súas colocacións de débeda a prezos moderados durante todo o ano pasado–, o impacto negativo nos investimentos ou unha menor chegada de turistas a Cataluña poden restarlle algunhas décimas ao crecemento español debido ao peso desta comunidade autónoma no conxunto do Estado (19% do PIB español).

O factor máis destacado de conxuntura produciuse a mediados de ano no terreo político. No mes de xuño de 2018 o socialista Pedro Sánchez presentou, co apoio de distintos partidos de esquerda e nacionalistas, unha moción de censura contra o Goberno de Mariano Rajoy, que acabou de forma inesperada con sete anos de goberno do Partido Popular. O novo Goberno de Sánchez, cun PSOE en clara minoría no Parlamento (84 de 350 deputados) e cunha lexislatura inferior a dous anos, terá complicado formar consensos para levar a cabo as reformas que incrementen a capacidade de crecemento da economía. Cun Parlamento fortemente fragmentado e cun país sen cultura política de grandes acordos (coa honrosa excepción dos Pactos da Moncloa), abordar as reformas profundas pendentes que necesita o país (educación, innovación, administracións públicas e financiamento autonómico, entre outras), parece cada vez máis complicado. Ao peche da presente edición o novo Goberno comezaba o mandato e esbozaba o que serían as súas liñas estratéxicas en materia económica: compromiso de déficit coa Unión Europea (avalado polo nomeamento coma ministra de economía de Nadia Calviño, experta en orzamentos comunitarios), un incremento da presión fiscal para cubrir as necesidades financeiras do estado de benestar e das pensións, garantir a igualdade salarial entre homes e mulleres, unha reforma do sistema nacional de ciencia e tecnoloxía e a aprobación dunha lei de transición enerxética e de cambio climático.

Cadro núm. 1
Previsións de crecemento da economía española (en %)

	2018	2019
Goberno	2,7	2,4
Banco de España	2,7	2,4
Comisión Europea	2,9	2,4
OCDE	2,8	2,4
FMI	2,8	2,2

Fonte: Elaboración propia.

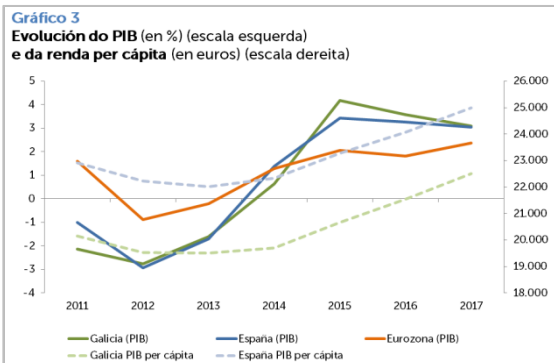
Unha das reformas pendentes que aca- parou boa parte do debate económico en 2017 e principios de 2018 é a das pensións. A Seguridade Social acumula sete anos de déficit por mor de diversos factores, entre os que destacan o envellecemento acelerado da poboación española e unhas cotizacións cada vez menores por causa da

depreciación salarial e da precarización do mercado de traballo. Ata agora o déficit cubriuse co fondo de reserva, reducido desde os 66.815 millóns que chegou a ter en 2011 aos 8.000 millóns actuais, pero a situación non é sostible, e o Goberno anterior recoñeceu que, incluso chegando aos 20 millóns de contribuíntes, cifra que podería acadarse en 2019 ou 2020, non será suficiente para reequilibrar o sistema da Seguridade Social. Os distintos gobernos foron colocando parches superficiais sobre os piares do sistema de pensións, acordados no Pacto de Toledo en 1995, pero se necesitará un amplo consenso novamente e unha elevada capacidade e responsabilidade por parte dos políticos e dos axentes económicos e sociais españois para pechar un novo pacto que asegure o mantemento do sistema de pensións para as próximas décadas.

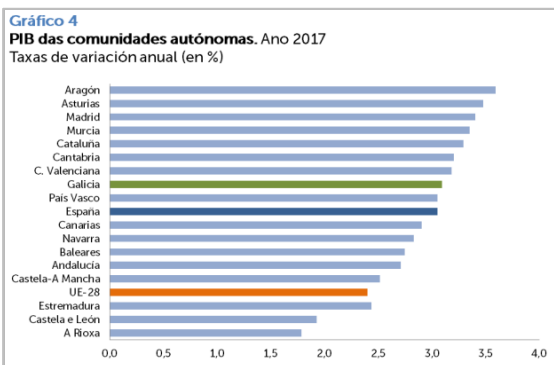
No primeiro trimestre de 2018 a economía española continuou avanzando a bo ritmo e creceu un 0,7%, unha taxa igual á dos dous trimestres anteriores, pero que supón unha leve retardación en termos de variación interanual. Polo que se refire ás previsións, o consenso sitúa a España nun crecemento entre o 2,7%-2,9% para 2018. O Goberno estima o crecemento para España no 2,7% para 2018 e no 2,4% para 2019, o que volvería situar a economía española no primeiro posto en canto a velocidade de crecemento do PIB entre as grandes economías europeas. O impacto no mercado de traballo continuará sendo moi positivo segundo o Goberno, coa creación de 475.000 novos postos de traballo e acadando os 19,5 millóns de ocupados (retornando a niveis de 2008), o que levaría a taxa de paro ata o 15%.

Economía galega

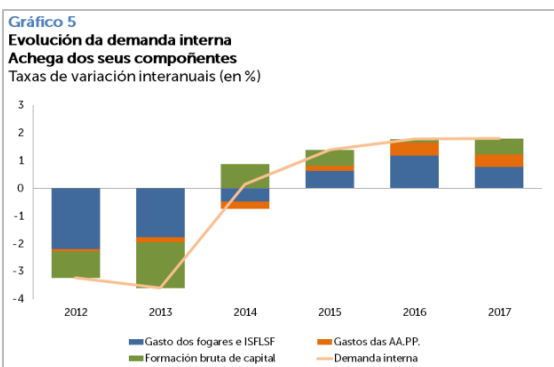
As primeiras estimacións do PIB galego de 2017 efectuadas polo Instituto Galego de Estatística (IGE) e polo Instituto Nacional de Estadística (INE) indican que o seu crecemento foi semellante ao de 2016, un 3,1%, o que supón unha mellora fronte ás previsións mantidas ao longo do ano. Así, o valor do PIB en 2017 xa superou, en termos reais, o alcanzado no inicio da crise en 2008, malia que con 148.500 ocupa- dos menos.

O PIB en Galicia incrementouse na mesma taxa que o PIB español e sete décimas máis que o crecemento medio da UE e da Eurozona. Iso propiciou unha volta á senda da converxencia en renda por habitante, que continúa estando favorecida polo declive demográfico que afecta a nosa comunidade autónoma. O PIB por habitante galego, 22.497 euros, representa en 2017 o 90% do español, porcentaxe cinco décimas máis alta que en 2016. Con respecto ás restantes comunidades autónomas, Galicia ocupou o oitavo lugar en crecemento do PIB, nun intervalo que vai desde o incremento do 3,6% en Aragón ao 1,8% na Rioxa.

Do crecemento do PIB galego en 2017, 1,8 puntos porcentuais débense á chegada da demanda interna. A taxa restante, ata alcanzar o 3,1%, explícase polo comportamento da demanda exterior. En canto a esta, cabe subliñar a traxectoria da compra e venda de bens ao estranxeiro. As exportacións e as importacións creceron un 8,5% e un 10,5% respectivamente, o que supón un novo récord na contía de ambos os fluxos, como tamén o é o saldo positivo da balanza comercial (4.535,4 millóns de euros). A mellora das economías dos nosos principais clientes favoreceu este resultado. Doutra banda, o consumo dos fogares foi, de novo, o principal motor da demanda interna galega, malia que en 2017 se observa unha retardación que se contrarrestou cunha aceleración na chegada ao PIB da formación bruta de capital. Unha maior contribución ao PIB desta variable, do 0,1% en 2016 pasouse ao 0,6% en 2017, suxire que as expectativas empresariais sobre a evolución da economía nos próximos exercicios son máis optimistas. En canto á demanda interna, tamén se aprecia como a chegada dos gastos das administracións públicas permaneceu estabilizada.

Desde a perspectiva da oferta, os sectores máis dinámicos en 2017 foron a industria manufacturera e a construción. Nos dous casos, a súa actividade acelerouse con respecto a 2016, sendo o máis significativo o incremento dun 4,2% no sector manufacturero. O VEB en servizos desacelerouse lixeiramente, aínda que a súa taxa de crecemento superou a do VEB total. Destaca o especial dinamismo de comercio, transporte e hostalería (un 6,3% de crecemento), non sendo tan positivo o comportamento nos servizos prestados en Galicia polas administracións públicas, que se mantén practicamente estancado.

Cadro núm. 2

Evolución dos compoñentes do PIB. Taxas de variación interanuais (en %)

	2015	2016	2017
Demanda			
Gasto en consumo final	1,0	2,1	1,5
Gasto dos fogares e ISFLSF	1,1	2,0	1,3
Gastos das AA.PP.	0,8	2,2	2,1
Formación bruta de capital	3,1	0,6	3,2
Exportación de bens e servizos	1,5	5,5	4,8
Importación de bens e servizos	-0,6	3,1	2,3
Oferta (VEB)			
VEB. Agricultura, gandería, silvicultura e pesca	-4,6	1,1	1,7
VEB. Industria	0,1	2,4	1,7
VEB. Industria manufacturera	3,6	3,5	4,2
VEB. Construción	2,6	1,6	3,5
VEB. Servizos	3,3	3,5	3,3
PIBpm	2,4	3,1	3,1

Fonte: IGE.

se situou no 15,7% (1,5 puntos máis baixa que en 2016), estivo impulsada en boa medida pola caída da poboación activa.

Recentemente, diversos organismos veñen revisando á alza a taxa de crecemento da economía española para 2018, situándoa no contorno do 2,7-2,9%. De acordo con este escenario, no caso de Galicia, unha boa parte dos indicadores de actividade dispoñibles no primeiro trimestre do ano manteñen un perfil elevado. Así, o crecemento medio do índice de produción industrial (IPI) nos catro primeiros meses do ano foi do 11,4% (un -4,8% en 2017), grazas á maior produción de enerxía e ao comportamento dos bens intermedios. Esta evolución positiva reflíctese igualmente no índice da cifra de negocios que en xaneiro aumentou un 7,9%. Tamén nos primeiros meses do ano foi positivo o comportamento dos servizos e das exportacións ao estranxeiro. Estas últimas medraron no primeiro trimestre un 9,4%, case un punto máis que en todo 2017, mentres que as importacións caeron un 3,7%. Mantendo a tónica dos exercicios anteriores, o emprego inicia o ano cunha senda de crecemento positiva pero máis débil que o conxunto do Estado: as afiliacións á Seguridade Social no primeiro trimestre de 2018 aumentaron un 2,6% en Galicia fronte ao 3,4% en España.

Igualmente, a enquisa de poboación activa (EPA) correspondente ao primeiro trimestre indica un menor crecemento de emprego en Galicia (1,6%) que no conxunto do Estado (2,4%), que vén acompañado, de novo, dunha maior caída da poboación activa na nosa comunidade autónoma (-1,1% fronte ao 0,1% en España).

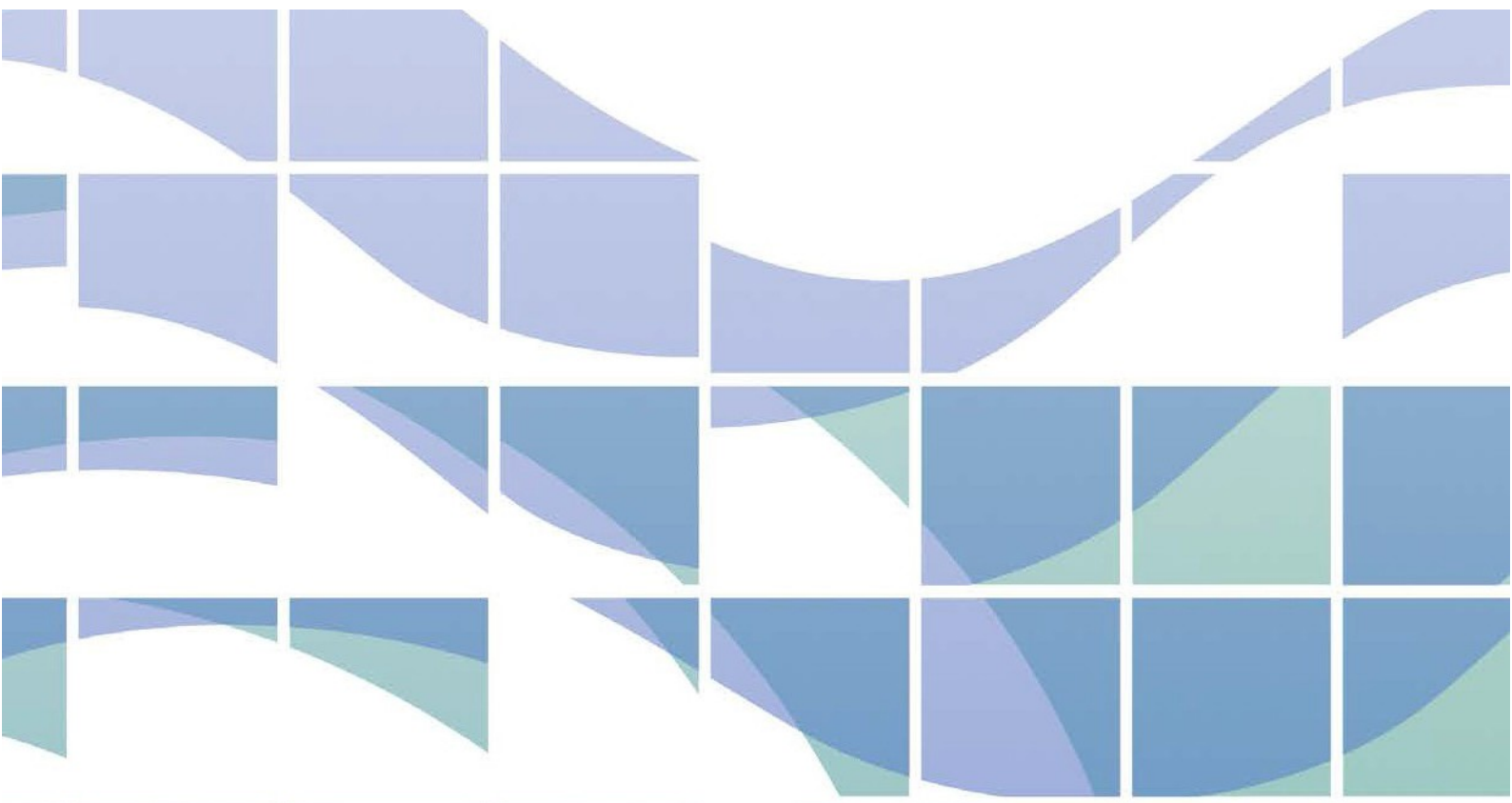
Neste contexto, do mesmo xeito estanse a revisar á alza as previsións de crecemento para a economía galega, establecidas previamente arredor do 2,5% e que agora poderían estar na franxa antes mencionada para o conxunto da economía española.

En 2017, dos grandes sectores económicos, os que mostraron un menor dinamismo foron a xeración de enerxía, debido á seca sufrida, e o sector primario. O VEB deste último creceu un 1,7%. O seu peso cada vez é menor no conxunto da economía, representando neste exercicio tan só o 5,2% do PIB galego.

Ante o incremento da actividade, o mercado de traballo proseguíu coa súa recuperación pero lonxe de alcanzar a situación previa á crise. Desde o inicio da recuperación a creación de emprego está sendo máis débil que no conxunto do Estado e a redución da taxa de paro, que

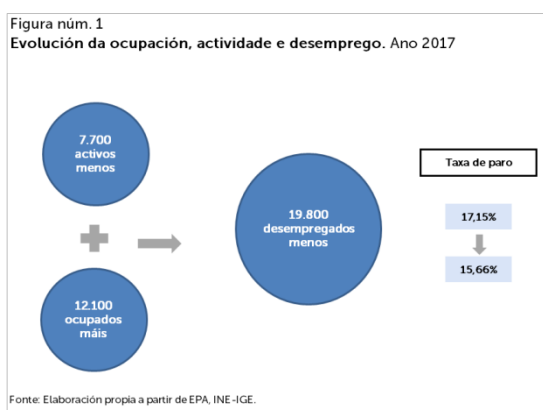
I. Mercado de traballo

- Recuperación do emprego pero con menor intensidade da esperada.
- No cuarto trimestre de 2017 o emprego avanzou a metade do que o fixo no primeiro trimestre.
- 2017 foi un bo ano para o emprego feminino.
- Dificultades para trasladar o crecemento do PIB a crecemento do emprego.
- Unha dinámica do desemprego diverxente: en España acelérase a redución, en Galicia estase freando.
- Forte redución da actividade nos homes.
- Recuperación do salario nominal pero inferior ao aumento da inflación.
- Cambio de tendencia nos aumentos salariais pactados.
- Custos salariais en aumento.

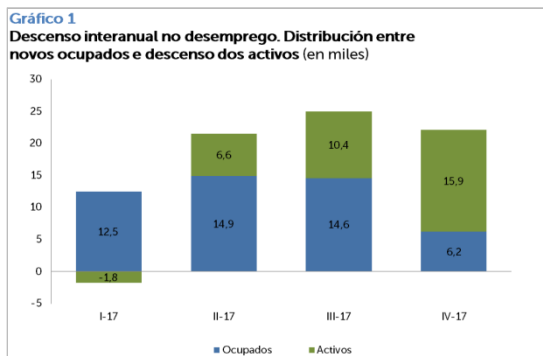
Introdución

Galicia reproduce en 2017, segundo os datos da EPA do INE, a débil dinámica observada no mercado laboral en 2016. Cunha tímida creación de emprego, reduce as cifras de desempregados considerablemente, coa axuda da continua contracción da poboación activa. O avance da ocupación en Galicia tivo lugar nun contexto de decaemento da poboación activa, que suma xa cinco anos de perdas (acumula unha redución de case 70.000 efectivos, un 5,3% menos que en 2012), que axuda de xeito significativo á favorable evolución da taxa de paro.

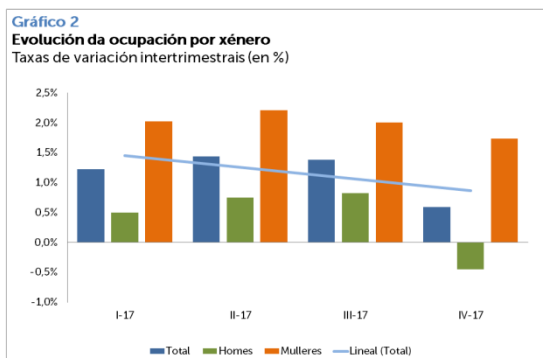

Se observamos o resultado medio do ano 2017, o 40% do descenso do desemprego ten a súa orixe na caída da poboación activa. A situación é especialmente significativa no cuarto trimestre de 2017, no cal o 72% da caída do desemprego se debe a esta causa (gráfico 1).

En 2017 continuouse coa recuperación do emprego iniciada en 2013, pero a un ritmo inferior ao do ano 2016. Os datos trimestrais mostran unha clara desaceleración do ritmo de creación de emprego, cun avance interanual no último trimestre de 2017 do 0,59% (6.200 ocupados), a metade do experimentado no primeiro trimestre (1,22%, o que supón 12.500 ocupados) (gráfico 2).

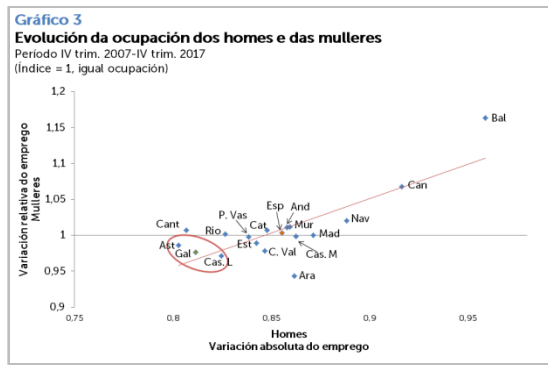
No conxunto do ano, o emprego creceu un 1,16% (12.100 ocupados), lonxe do resultado en 2016 (2,30% e 23.400 ocupados). O diferencial acumulado con respecto á evolución do conxunto de España é cada vez maior. Desde 2013 a ocupación en España medrou case o dobre (9,8%) que en Galicia (5,4%): un mal resultado relativo maquillado por unha taxa de paro galega que segue sendo 1,55 puntos porcentuais inferior á nacional, pero que catro anos antes, no inicio da recuperación, era inferior en algo máis de catro puntos porcentuais.

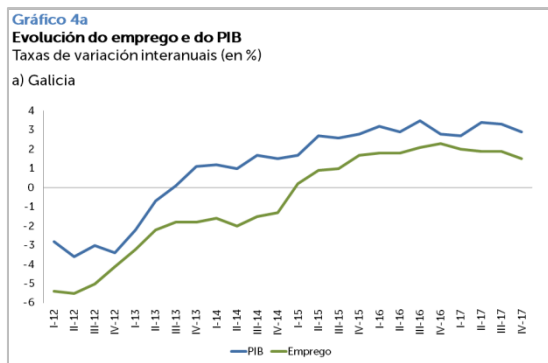
Un feito diferencial da evolución da ocupación en 2017 en Galicia é o importante paso adiante dado polo emprego feminino. A ocupación das mulleres en 2017 aumentou un 1,97%, case cinco veces máis que o incremento da dos homes (0,4%). Dos 12.100 novos ocupados, o 80% son mulleres. No conxunto de España a evolución por xénero en 2017 foi similar en termos relativos (incremento do 2,65% para os homes e 2,61% para as mulleres, polo que case a metade dos novos ocupados en España son mulleres), o que relativiza o bo dato galego, xa que tampouco o emprego feminino conseguiu superar a evolución nacional.

O mercado de traballo galego no contexto nacional: á cola da recuperación do emprego

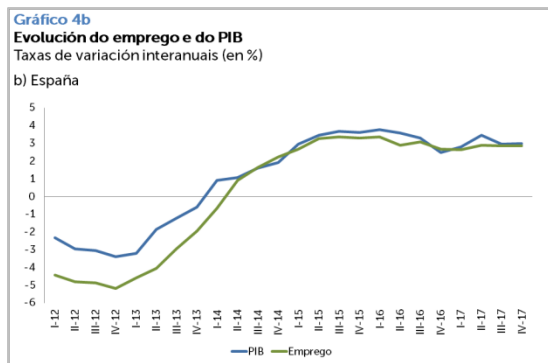
Un ano máis, Galicia amosa dificultades para acadar incrementos no número de ocupados da mesma intensidade que o conxunto nacional. Xunto con Castela-León e Asturias, Galicia ocupa os últimos

postos en termos de recuperación de emprego. A ocupación debe aumentar aínda un 13,3% máis para acadar o nivel existente a finais de 2007. A recuperación do emprego só é unha realidade en Baleares (cun 4,2% máis de ocupados), maila que noutras comunidades autónomas, como Canarias, Andalucía, Murcia, Cataluña, Navarra ou Cantabria, se observa unha recuperación parcial, posto que o emprego feminino acadou o nivel de ocupación anterior á crise ou incluso o superou. A recuperación está favorecendo máis as mulleres en todas as comunidades e, moi especialmente, en Baleares e Cantabria, pero non debemos esquecer a desigual situación de partida. Galicia mostra unha maior recuperación tamén do emprego feminino, pero claramente inferior á media nacional. A evolución rexional da ocupación indica o importante impacto da actividade turística na creación de emprego, con Baleares e Canarias á cabeza da recuperación.

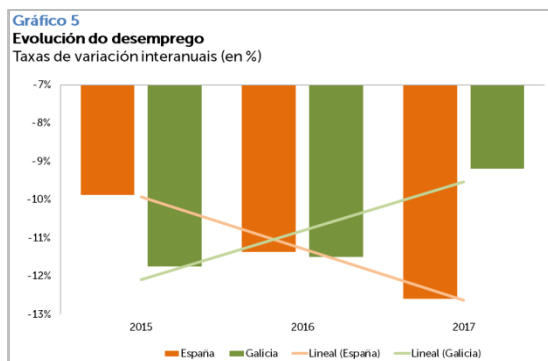

Se acudimos á información dos datos rexistrados nas oficinas de emprego e recollidos polo Ministerio de Emprego e Seguridade Social, o patrón repítese cun crecemento da afiliación en Galicia inferior á media nacional (3,53% en España fronte a 2,11% de Galicia).

No conxunto do ano 2017 Galicia reduciu a cifra de parados rexistrados en 18.130 e aumentou o número de afiliados en 20.179. Estas cifras, unidas ás ofrecidas pola EPA, debuxan un escenario de evidente creación de emprego en Galicia, pero menos dinámico que o ofrecido polo conxunto de España. Este resultado agregado é sorprendente, tendo en conta que desde o inicio da recuperación Galicia ten amosado taxas de crecemento do PIB semellantes ou incluso superiores ás da media nacional. De feito, segundo os datos provisionais do IGE, no ano 2017 o PIB galego superará o nivel de 2008, pero o fará con case 190.000 postos de traballo equivalentes a tempo completo menos. Como mostra o gráfico 4, a relación entre crecemento económico e creación de emprego é moito máis estreita no caso da economía española que no da galega.

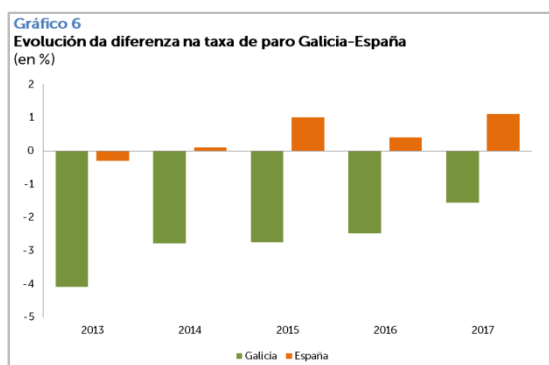
económico e creación de emprego é moito máis estreita no caso da economía española que no da galega.

Evolución do desemprego

No conxunto do ano o desemprego medio caeu en 19.800 persoas, situando a taxa de paro no 15,67% un descenso de 1,48 puntos porcentuais. Sen dúbida, trátase dunha redución importante no número de desempregados (-9,2%), pero inferior á redución observada en 2016 (-11,5%). Mentres en España a redución do desemprego se acelera, en Galicia sofre un retroceso (gráfico 5).

O descenso no número de parados non afectou de xeito similar a homes (11.500 menos, un -10,6%) e mulleres (8.300 menos, un -7,8%). Esta diferenza non é resultado dun mellor comportamento do

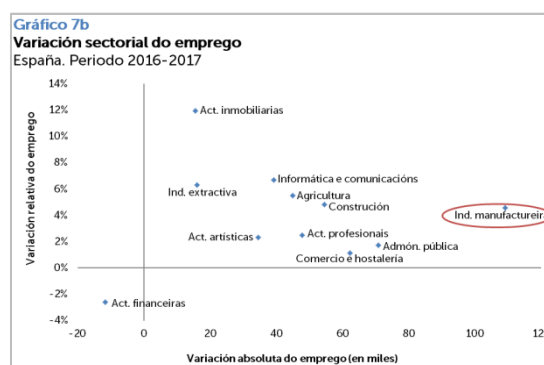
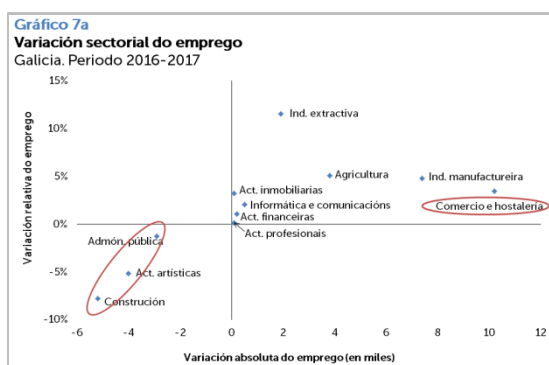
emprego nos homes (recordemos que ocorre exactamente o contrario, o 80% da creación de emprego en 2017 foi feminino), senón que se debe a unha forte redución no número de homes activos (9.200 menos) xunto co incremento da participación laboral das mulleres.

Galicia mantén un diferencial favorable respecto ao conxunto de España no nivel da taxa de paro (case 1,6 puntos porcentuais menos). Non obstante, este dato positivo non pode ocultar que o diferencial é cada vez menor e que, en gran medida, é froito dunha menor participación da poboación galega no mercado laboral. Cómpre destacar que a

taxa de paro do colectivo con estudos superiores é un punto superior á española, cando para o conxunto da poboación o diferencial é favorable a Galicia (gráfico 6). Esta información reflicte a difícil situación relativa no mercado laboral da poboación galega con maiores niveis educativos.

Caracterización sectorial da recuperación do emprego en 2017: industria *versus* servizos

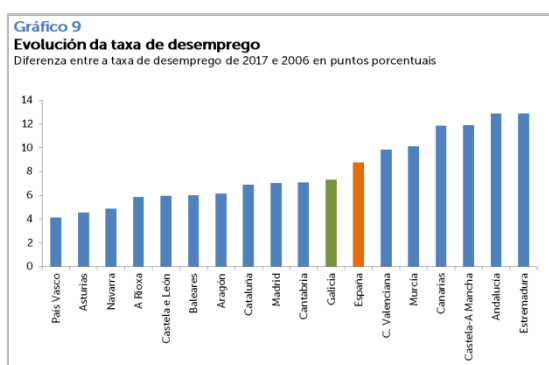
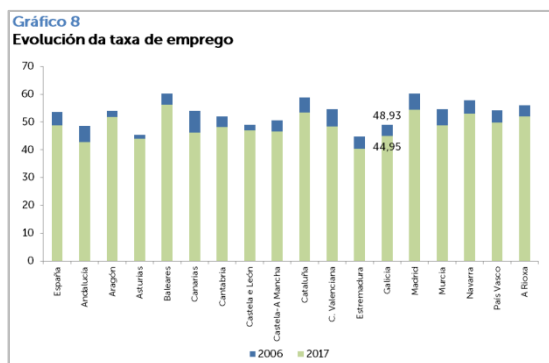
A evolución do emprego a escala sectorial en Galicia durante 2017 foi bastante diferente á rexistrada a nivel nacional (gráfico 7). En termos absolutos, comercio e hostalería encabezan a creación de emprego, seguidos da industria manufactureira. En España, en termos absolutos, a industria manufactureira é a líder destacada. Non obstante, a principal diferenza atopámola na evolución do emprego na construción e na Administración pública: nestes dous grandes sectores a evolución do emprego en Galicia foi negativa no último ano, mentres en España estes foron dous dos principais sectores na recuperación do emprego.

A comparación de ambos os gráficos permite observar que mentres a creación de emprego en España é máis homoxénea, en Galicia a evolución positiva está concentrada basicamente en tres sectores (comercio e hostalería, industria manufactureira e agricultura).

O mercado laboral en 2017 aínda lonxe da situación existente antes da gran recesión

As condicións do mercado de traballo seguen mellorando. A previsión para 2018 e 2019 é que as taxas de emprego e de desemprego de todas as comunidades autónomas continúen mellorando. Pese a esa mellora do emprego, a porcentaxe da poboación a partir de 16 anos ocupada é aínda claramente inferior en 2017 ao seu nivel anterior á crise (gráfico 8). No caso de Galicia, que conta cunha das taxas máis baixas entre as comunidades, a taxa de emprego en 2017 é inferior á de 2006 en catro puntos porcentuais.

A situación é semellante en relación á taxa de desemprego (gráfico 9). O desemprego diminuíu considerablemente desde 2013. Con todo, a taxa de desemprego en 2017 supera significativamente o nivel existente en 2006 en todas as comunidades, con diferenzas entre catro puntos porcentuais máis no País Vasco e Asturias, ata os máis de doce en Andalucía e Extremadura.

Estase creando emprego a un ritmo importante, pero, ademais de ser insuficiente polo momento para acadar os niveis pre-crise, o emprego xerado é de escasa calidade. A porcentaxe de asalariados temporais xa supera o 26,7% en Galicia (primeiro trimestre de 2018), cun crecemento continuo desde o mínimo acadado en 2013 (21,8%). O traballo por horas segue aumentando o seu peso e mantense en niveis non coñecidos en Galicia, supoñendo case o 15,1% do emprego asalariado (primeiro trimestre de 2018). É importante destacar que para o 61% dos ocupados a tempo parcial en 2017, esta situación é unha opción forzada por non poder atopar un emprego a tempo completo. En 2010, en plena crise económica, a porcentaxe de contratos a tempo parcial por non poder atopar un emprego a tempo completo era claramente inferior (o 49%).

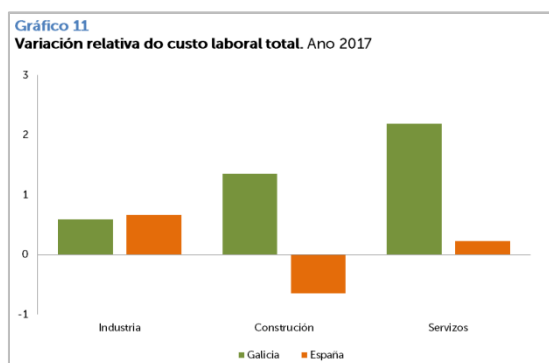
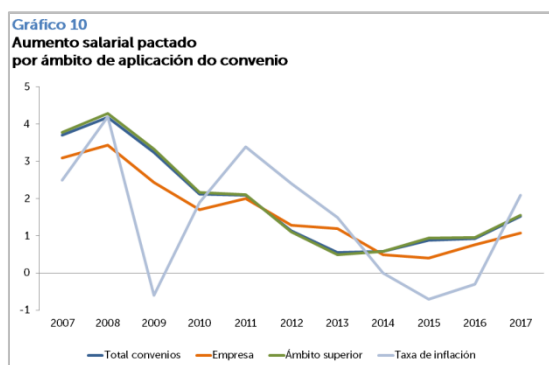
A recuperación do mercado de traballo está sendo máis lenta do esperado, sobre todo para aqueles colectivos con maiores dificultades de inclusión laboral. O número de fogares no que ningún dos seus compoñentes percibe ingresos de ningún tipo case se dobrou entre 2010 e 2016. En 2017 descende por vez primeira, pasando de 37.000 familias a 34.700, que representan o 3,5% das familias galegas, unha porcentaxe reducida, pero con fondas implicacións sobre un dos problemas máis importantes na España actual: o elevado impacto da pobreza infantil. Segundo os datos da EPA, nos fogares sen ocupados en 2017 vivían o 8,4% dos nenos entre 0 e 17 anos, unha situación dramática que confirma que a recuperación non esta chegando a todos os fogares.

Prezos, salarios e custos salariais

Desde o punto de vista da evolución dos prezos, o ano 2017 rompe coa tendencia que amosaba tanto o conxunto da economía española como a galega desde 2011. A profundidade da recesión e o seu impacto sobre a demanda agregada provocaran un forte proceso de desaceleración da inflación, que incluso chegou a ser negativa nos anos 2015 e 2016. En 2017, pola contra, o vigor no crecemento da demanda agregada, especialmente no seu compoñente de consumo, reflectiuse na evolución da taxa de inflación, que volveu amosar valores positivos, situándose no conxunto do ano nun 2,1%, o que supón un aumento de 2,4 puntos respecto á media do ano precedente. O feito de que a inflación se situase de novo en terreo positivo e, especialmente, a relativa recuperación nos niveis de ocupación no mercado de traballo, favoreceu que nos procesos de negociación colectiva desenvolvidos ao longo do ano os aumentos salariais pactados comezasen a crecer en relación aos rexistrados nos exercicios precedentes.

Os datos da *Estadística de Convenios Colectivos* publicada polo Ministerio de Emprego e Seguridade Social indican que para o conxunto de convenios asinados ata decembro o aumento salarial pactado foi do 1,52%, ben por riba do 0,92% do ano 2016. Isto supón, por unha banda, unha certa recuperación nos salarios dos traballadores galegos despois dun forte proceso de desvalorización interna, aínda que en termos reais está lonxe de alcanzarse a recuperación plena nos salarios, debido ao diferencial respecto da taxa de inflación. Por outra banda, e ao contrario do que sucedera en 2016, o aumento salarial pactado foi superior ao rexistrado a nivel nacional (1,43%), a pesar de que unha vez descontado o efecto da inflación (que foi do 2% no conxunto de España), a caída nos salarios reais foi similar (-0,58% en Galicia, -0,57% en España).

Como é habitual, rexistráronse importantes diferenzas na evolución dos aumentos salariais pactados en función do ámbito de aplicación do convenio. A *Estadística de Convenios Colectivos* indica que para

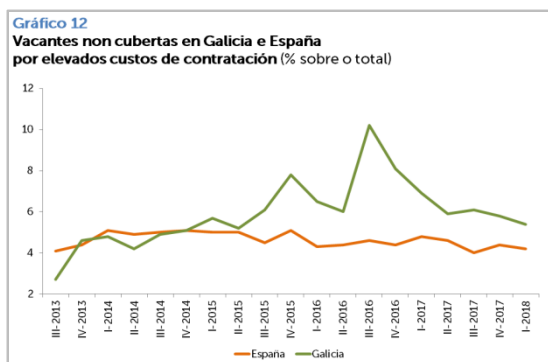
o conxunto do ano o aumento salarial pactado nos convenios de empresa foi do 1,08%, case cinco décimas por baixo do rexistrado para os convenios de ámbito superior (que foi do 1,56%). Ademais, este diferencial foi superior ao rexistrado a nivel nacional, que se situou nos 0,31 puntos (con aumentos respectivos do 1,14% e do 1,45% para os convenios de empresa e os de ámbito superior). En conclusión, os datos indican un cambio de tendencia na evolución dos acordos salariais. Este cambio debe ser a base para sustentar un fortalecemento da demanda agregada da economía galega e romper coa dinámica de depreciación dos salarios, que se ben conseguiu o axuste interno que requiría o contexto macroeconómico, ten xerado niveis crecentes de desigualdade de renda entre os traballadores (anexo 2).

A enquisa trimestral de custo laboral permite complementar a imaxe da evolución dos salarios desde unha perspectiva máis xeral, tendo en conta os diferentes compoñentes dos custos laborais. Para o conxunto de actividades non primarias o custo medio para o ano 2017 situouse en 2.288,9 euros mensuais, un 1,8% máis que en 2016. Este custo total aumentou máis nos servizos (2,2%) e na construción (1,4%), mentres que na industria o aumento foi tan só do 0,6%. Esta dinámica está rela-

Cadro núm. 1
Evolución dos custos laborais

	2016	2017					Variación	TVI (%)
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media		
Industria								
Custo total	2.696,0	2.585,2	2.594,2	2.611,5	3.057,2	2.712,0	16,0	0,6
Custo salarial total	1.987,2	1.875,1	1.889,7	1.906,3	2.327,3	1.999,6	12,4	0,6
Custo salarial ordinario	1.656,0	1.657,7	1.651,4	1.677,2	1.700,4	1.671,7	15,7	0,9
Outros custos	708,9	710,1	704,5	705,2	729,9	712,4	3,6	0,5
Custo por percepcións non-salariais	65,4	63,1	61,9	55,1	71,2	62,8	-2,6	-4,0
Custo por cotizacións obrigatorias	656,9	656,6	653,1	661,1	676,3	661,8	4,8	0,7
Subvencións e bonificacións da S. Social	13,5	9,5	10,4	11,0	17,6	12,1	-1,3	-9,8
Construción								
Custo total	2.364,6	2.281,1	2.422,6	2.314,9	2.567,4	2.396,5	31,9	1,4
Custo salarial total	1.615,7	1.538,7	1.681,0	1.595,1	1.801,5	1.654,1	38,4	2,4
Custo salarial ordinario	1.450,0	1.471,8	1.478,7	1.462,0	1.453,9	1.466,6	16,6	1,1
Outros custos	748,9	742,4	741,6	719,9	765,9	742,4	-6,5	-0,9
Custo por percepcións non-salariais	128,9	100,9	107,0	90,0	139,3	109,3	-19,6	-15,2
Custo por cotizacións obrigatorias	632,1	646,3	640,6	636,0	645,4	642,0	10,0	1,6
Subvencións e bonificacións da S. Social	12,1	4,7	6,0	6,1	18,8	8,9	-3,2	-26,4
Servizos								
Custo total	2.129,0	2.111,4	2.162,6	2.166,7	2.261,9	2.175,6	46,7	2,2
Custo salarial total	1.577,8	1.551,3	1.605,2	1.594,4	1.706,2	1.614,3	36,5	2,3
Custo salarial ordinario	1.395,9	1.414,7	1.412,3	1.441,7	1.427,8	1.424,1	28,2	2,0
Outros custos	551,2	560,1	557,4	572,3	555,7	561,4	10,2	1,8
Custo por percepcións non-salariais	57,0	51,0	49,8	54,8	45,1	50,2	-6,8	-12,0
Custo por cotizacións obrigatorias	506,4	517,7	516,9	528,0	525,9	522,1	15,7	3,1
Subvencións e bonificacións da S. Social	12,2	8,6	9,3	10,5	15,3	10,9	-1,3	-10,8
Total non primario								
Custo total	2.248,3	2.209,8	2.259,7	2.258,4	2.427,6	2.288,9	40,6	1,8
Custo salarial total	1.655,0	1.610,0	1.662,6	1.651,6	1.825,5	1.687,4	32,4	2,0
Custo salarial ordinario	1.446,9	1.463,1	1.460,7	1.486,2	1.479,0	1.472,3	25,3	1,8
Outros custos	593,3	599,8	597,1	606,8	602,1	601,5	8,2	1,4
Custo por percepcións non-salariais	63,4	56,5	56,0	57,3	56,5	56,6	-6,8	-10,8
Custo por cotizacións obrigatorias	542,3	551,7	550,4	559,8	561,6	555,9	13,6	2,5
Subvencións e bonificacións da S. Social	12,4	8,5	9,3	10,3	16,0	11,0	-1,4	-11,6

Fonte: INE, Encuesta trimestral de costes laborales.

do custo laboral respecto ao observado para o conxunto de España (gráfico 11).

Ata que punto a evolución da ocupación vén determinada por esta dinámica dos custos laborais é unha cuestión técnica difícil de abordar, por canto esixiría a análise de diferentes fontes estatísticas, non homoxéneas e de difícil comparación. En todo caso, a enquisa trimestral de custo laboral permite identificar o número de vacantes nas empresas e os motivos polos que non se cobren ditas vacantes. Así, os datos indican que as empresas dos sectores non primarios están optimizando o tamaño dos seus cadros de persoal, xa que o número de vacantes sen cubrir mantense estabilizado arredor das 2.000, con lixeiras variacións estacionais. Ademais, a información dispoñible indica que as empresas non teñen máis vacantes porque maioritariamente non necesitan ningún traballador máis. Nun número reducido de casos sinálase como impedimento para ofertar máis vacantes os elevados custos laborais, variando esta porcentaxe entre o 3% en 2013 ata o 5,8% en 2017. Por tanto, non parece que as empresas perciban os custos laborais excesivos como un impedimento para a creación de novos postos de traballos, senón que os seus motivos están máis relacionados coa necesidade efectiva de traballadores. Non obstante, existen diferenzas apreciables entre Galicia e o conxunto de España, xa que os custos de contratación teñen unha maior relevancia en Galicia á hora de explicar a falta de vacantes. Neste sentido, e desde unha perspectiva máis ampla, afondar na desregulación do mercado de traballo, tratando de favorecer a redución dos custos laborais das empresas, non garante *per se* a creación de emprego, xa que non será ata que as empresas se enfronten a maiores niveis de demanda cando se produza dita expansión da ocupación.

Perspectivas a curto prazo

Os datos do primeiro trimestre recollidos na EPA non foron todo o positivos que se podería esperar e inciden nas dificultades da economía galega para traducir o intenso crecemento do PIB en novos empregos. Non obstante, a tendencia pode cambiar no resto do ano, como parecen anticipar os datos de afiliación á Seguridade Social, cun forte incremento na afiliación interanual en todos os meses de 2018,

que supón en media unha variación próxima aos 26.000 afiliados, sensiblemente superior á evolución rexistrada durante 2017. A este impacto positivo sobre o desemprego tamén pode axudar que a evolución da taxa de actividade manteña a tendencia dos anos anteriores (tal como se reflicte no primeiro trimestre de 2018), o que provocaría que a redución do desemprego poida volver acadarse máis vía redución de activos que por creación de emprego.

Cadro núm. 2

Poboación de 16 ou máis anos segundo a relación coa actividade económica en Galicia no I trimestre de 2018

	Miles de persoas	Variación respecto ao trimestre anterior		Variación respecto ao mesmo trimestre do ano anterior	
		Absoluta	%	Absoluta	%
Activos	1.237	-1,3	-0,1	-14,2	-1,1
Poboación ocupada	1.050	-5,7	-0,5	16,5	1,6
Poboación parada	187	4,4	2,4	-30,6	-14,1
Inactivos	1.098	-0,3	0	1,5	0,1
Poboación de 16 ou máis anos	2.335	-1,5	-0,1	-12,5	-0,5

Fonte: EPA, IGE e INE.

Anexo 1

Emprego en risco? A automatización e o mercado laboral en Galicia

Un dos aspectos relacionados co mercado de traballo que máis preocupación está a xerar na actualidade é o da automatización das tarefas desenvolvidas polos traballadores. Hai uns poucos anos a preocupación centrábase na substitución de traballadores manuais por robots na realización de tarefas mecánicas e repetitivas, que non requiren un nivel cognitivo elevado. Non obstante, hoxe en día, co desenvolvemento da intelixencia artificial, da Internet das cousas (que leva aparelada unha interconectividade crecente entre máquinas) e a explotación da información a través dos *big data* pode poñerse en perigo outro tipo de tarefas, máis vinculadas á explotación da información, e que esixen un certo grao de coñecemento cognitivo. Por exemplo, a posibilidade de que un ordenador puidese controlar de xeito autónomo un vehículo en circulación era unha utopía hai poucos anos. Hoxe en día, esta realidade está cada vez máis próxima, o que fai temer polo futuro dos traballos relacionados co manexo de vehículos, como o transporte de viaxeiros ou de mercadorías por estrada.

Desde o ámbito académico estanse a analizar as implicacións que pode ter esta nova etapa do desenvolvemento tecnolóxico sobre determinadas profesións que requiren niveis de cualificación relativamente elevados, pero que poden chegar a ser desempeñadas de xeito máis eficiente e rápido por máquinas dotadas de intelixencia artificial. Nun coñecido traballo, os economistas Carl Frey e Michael Osborne¹ analizaron o impacto potencial do cambio tecnolóxico sobre 702 niveis ocupacionais nos Estados Unidos, calculando a probabilidade de automatización de cada unha destas ocupacións e analizando o impacto sobre os salarios e os niveis de formación. As súas conclusións son demoledoras: arredor do 47% do emprego total nos EE.UU. está en risco e podería ser susceptible de ser substituído por máquinas.

Aplicando a mesma metodoloxía e adaptando as probabilidades de substitución calculadas por Frey e Osborne aos 62 grupos ocupacionais dispoñibles na EPA estimamos a probabilidade de substitución de cada grupo ocupacional (cadro A1). Para realizar esta estimación foi necesario facer unha serie de axustes previos. En primeiro lugar houbo que adaptar a clasificación ocupacional que empregan Frey e Osborne (a soc 2010) á Clasificación Nacional de Ocupacións CNO11, vixente na actualidade. En segundo lugar, no artigo orixinal emprégase unha clasificación ocupacional a catro díxitos, mentres que os datos da EPA proporcionados polo IGE ofrecen unha desagregación a só dous díxitos. Para axustar os datos calculamos o termo medio das probabilidades dos grupos a catro díxitos dentro de cada un dos 62 grupos ofrecidos pola EPA.

As ocupacións con maior risco de automatización serían: «outros empregados administrativos sen tarefas de atención ao público», «empregados administrativos con tarefas de atención ao público» e os traballadores (cualificados ou non) do sector primario, con probabilidades do 95%. No extremo oposto sitúanse os traballadores dos sectores da sanidade, os directores e xerentes de empresas hostaleiras e os profesionais do ensino, con probabilidades inferiores ao 5%.

Se consideramos como ocupacións con elevado risco de substitución aquelas cunha probabilidade de automatización igual ou superior ao 75%, o número de traballadores en risco de seren substituídos por máquinas no futuro en Galicia pode acadar o 30,37%, valor lixeiramente superior ao estimado para o conxunto de España (cadro A2).

Cinco son as principais conclusións desta análise introdutoria: (1) Galicia mostra unha distribución ocupacional similar, en termos de sensibilidade á automatización, á do conxunto de España; (2) a evolución da ocupación nos últimos anos non reduciu este risco; (3) existen importantes diferenzas por xénero, moi sensibles á consideración dalgunhas ocupacións masculinas como de elevado risco; (4) o investimento en educación non protexe o traballador do risco de automatización coa mesma intensidade que nas anteriores revolucións industriais, xa que moitas das tarefas que hoxe en día realizan traballadores cualificados son susceptibles de automatización e, polo tanto, de desaparecer (tradución, diagnóstico médico, asesoramento legal...), e (5) as políticas deben dirixirse a gobernar o cambio tecnolóxico non obstaculizándoo e minimizando os custos da transición. A Administración debe garantir que o conxunto

¹*The future of employment: How susceptible are jobs to computerization?*. Oxford Martin School, Working Paper, 2013

Cadro núm. A1

Probabilidade de automatización por grupos ocupacionais

Grupo ocupacional	Probabilidade
43 Outros empregados administrativos sen tarefas de atención ao público	0,95
45 Empregados administrativos con tarefas de atención ao público non clasificados baixo outras epígrafes	0,95
62 Traballadores cualificados en actividades gandeiras (incluídas avícolas, apícolas e similares)	0,95
63 Traballadores cualificados en actividades agropecuarias mixtas	0,95
95 Peóns agrarios, forestais e da pesca	0,95
41 Empregados en servizos contables, financeiros e de servizos de apoio á produción e ao transporte	0,93
55 Caixeiros e vendedores de billetes (salvo bancos)	0,90
42 Empregados de bibliotecas, servizos de correos e afíns	0,89
54 Vendedores (salvo en tendas e almacéns)	0,88
84 Condutores de vehículos para o transporte urbano ou por estrada	0,88
73 Soldadores, chapistas, montadores de estruturas metálicas, ferreiros, elaboradores de ferramentas e afíns	0,85
50 Camareiros e cocifeiros propietarios	0,84
51 Traballadores asalariados dos servizos de restauración	0,84
82 Montadores e ensambladores en fábricas	0,84
93 Axudantes de preparación de alimentos	0,82
76 Mecánicos de precisión en metais, ceramistas, vidreiros, artesáns e traballadores de artes gráficas	0,79
78 Traballadores da madeira, téxtil, confección, pel, coiro, calzado e outros operarios en oficinas	0,79
32 Supervisores en enxeñaría de minas, de industrias manufactureiras e da construción	0,78
71 Traballadores en obras estruturais de construción e afíns	0,78
44 Empregados de axencias de viaxes, recepcionistas e telefonistas; empregados de portelo e afíns (salvo vendedores de billetes)	0,75
72 Traballadores de acabamento de construcións e instalacións (salvo electricistas), pintores e afíns	0,75
81 Operadores de instalacións e maquinaria fixas	0,75
77 Traballadores da industria da alimentación, bebidas e tabaco	0,74
52 Dependentes en tendas e almacéns	0,73
53 Comerciantes propietarios de tendas	0,73
83 Maquinistas de locomotoras, operadores de maquinaria agrícola e de equipamentos pesados móbiles, e mariñeiros	0,73
34 Profesionais de apoio en finanzas e matemáticas	0,72
92 Outro persoal de limpeza	0,72
96 Peóns da construción e da minería	0,72
64 Traballadores cualificados en actividades forestais, pesqueiras e cinexéticas	0,71
74 Mecánicos e axustadores de maquinaria	0,69
91 Empregados domésticos	0,69
94 Recolletores de residuos urbanos, vendedores na rúa e outras ocupacións elementais en servizos	0,69
36 Profesionais de apoio á xestión administrativa; técnicos das forzas e corpos de seguridade	0,68
35 Representantes, axentes comerciais e afíns	0,67
61 Traballadores cualificados en actividades agrícolas	0,67
75 Traballadores especializados en electricidade e electrotecnoloxía	0,66
31 Técnicos das ciencias e das enxeñarías	0,60
56 Traballadores dos cuidados ás persoas en servizos de saúde	0,59
38 Técnicos das tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC)	0,58
57 Outros traballadores dos cuidados ás persoas	0,55
97 Peóns das industrias manufactureiras	0,54
58 Traballadores dos servizos persoais	0,51
26 Especialistas en organización da Administración pública e das empresas e na comercialización	0,42
33 Técnicos sanitarios e profesionais das terapias alternativas	0,42
37 Profesionais de apoio de servizos xurídicos, sociais, culturais, deportivos e afíns	0,39
59 Traballadores dos servizos de protección e seguridade	0,37
98 Peóns do transporte, descargadores e repositores	0,31
25 Profesionais en dereito	0,28
29 Profesionais da cultura e o espectáculo	0,24
12 Directores de departamentos administrativos e comerciais	0,22
24 Profesionais das ciencias físicas, químicas, matemáticas e das enxeñarías	0,12
27 Profesionais das tecnoloxías da información	0,12
11 Membros do poder executivo e dos corpos lexislativos; directivos da Administración pública e organizacións de interese social; directores executivos	0,09
15 Directores e xerentes doutras empresas de servizos non clasificados baixo outras epígrafes	0,09
22 Profesionais do ensino infantil, primario, secundario e postsecundario	0,09
13 Directores de produción e operacións	0,08
28 Profesionais en ciencias sociais	0,08
23 Outros profesionais do ensino	0,05
14 Directores e xerentes de empresas de aloxamento, restauración e comercio	0,04
21 Profesionais da saúde	0,04

Fonte: Elaboración propia a partir de Frey y Osborne (2013) e EPA, INE-IGE.

da sociedade se beneficie do cambio, o que require actuar desde xa e conxuntamente sobre o sistema educativo e o mercado laboral.

Parece claro que os ordenadores e robots substituirán a todos aqueles traballadores que levan a cabo tarefas rutineiras, non só manuais senón tamén abstractas (o que significará menos emprego e menos salario), pero tamén complementarán o traballo daqueles que realizan tarefas abstractas non rutineiras (o que supoñerá máis emprego e máis salario). A robotización destrúe empregos, pero non a posibilidade

de traballar. Automatizar algunha das actuais profesións ofrece a posibilidade de reorientar a natureza do traballo individual cara a actividades onde se aproveiten as vantaxes comparativas do traballador respecto ao robot. A capacidade lóxica e de xestión *big data* é propiedade xa dos robots, pero aínda queda marxe para a inspiración, a intuición e a creatividade das persoas.

Cadro núm. A2
Porcentaxe do emprego con risco alto de substitución por automatización

	Homes		Mulleres		Total	
	2010	2017	2010	2017	2010	2017
Galicia	34,12	33,63	24,46	26,83	29,72	30,37
España	32,87	33,14	25,51	25,04	29,53	29,50

Fonte: Elaboración propia a partir de Frey e Osborne (2013) e EPA, INE-IGE.

A outra cara da moeda, non abordada neste estudo, vén dada polas novas ocupacións e polos novos empregos xerados como consecuencia da consolidación e propagación das innovacións tecnolóxicas. A consideración do dobre efecto de creación/destrución de emprego ofrece un saldo neto incerto que na actualidade é obxecto dun forte debate empírico.

Anexo 2

A evolución da participación dos salarios na renda

Durante a gran recesión foron moitos os defensores (en realidade a práctica totalidade dos organismos nacionais e internacionais) da desvalorización salarial como medida de choque para reducir os custos laborais e favorecer o aumento da produción e do emprego, ao mesmo tempo que se melloraba a competitividade. De feito, España acometeu unha serie de reformas da lexislación relativa ao funcionamento do mercado de traballo que favoreceu unha intensa desvalorización interna, isto é, unha caída xeneralizada dos salarios dos traballadores como estratexia para recuperar competitividade externa. A imposibilidade de axustar o tipo de cambio, debido á pertenza á Unión Monetaria Europea, cargou nos salarios boa parte do axuste macroeconómico. Isto, non obstante, non é unha característica exclusiva da economía española, senón que, en xeral, aquelas economías europeas que ao comezo da gran recesión partían dunha posición externa máis exposta víronse abocadas a este tipo de axuste interno (ver, por exemplo, a análise presentada en Bertola, 2017).² Como resultado desta desvalorización salarial produciuse unha intensa caída da participación dos salarios na renda nacional desde o comezo da crise, o que ten consecuencias sobre a capacidade da economía para xerar emprego e a desigualdade salarial.

Galicia non foi allea a este proceso, e ao igual que o conxunto nacional, viu como o peso dos salarios sobre o total de rendas xeradas foi diminuindo desde 2008. Neste recadro analizamos este fenómeno e o impacto sobre a capacidade de creación de emprego e a desigualdade salarial.

A participación dos salarios na renda (coñecida en macroeconomía como o *labour share* pódese calcular a partir dos datos proporcionados pola *Contabilidade Regional de España* do INE. Teoricamente, esta participación defínese como

$$ps \equiv \frac{\text{Salarios}}{\text{PIB}} = \frac{\frac{\text{Salarios}}{\text{Ocupados}}}{\frac{\text{PIB}}{\text{Ocupados}}} = \frac{\text{Salario medio}}{\text{Productividade}}$$

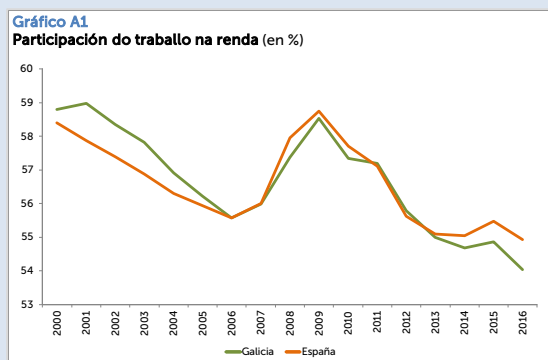
O compoñente salarios que recolle a remuneración total do factor traballo debería incorporar as rendas dos asalariados e dos traballadores por conta propia. Non obstante, a información da *Contabilidade Regional de España* proporciona información sobre as primeiras tan só, polo que é preciso realizar o axuste suxerido por Gollin (2002)³ para axustar pola renda dos auto-emplegados. Deste xeito, calculamos a participación dos salarios como

$$ps = \frac{\text{Remuneración dos asalariados/asalariados}}{\text{PIB/ocupados}} = \frac{\text{Remuneración dos asalariados}}{\text{PIB}} \times \frac{\text{Ocupados}}{\text{Asalariados}}$$

O gráfico A1 amosa a evolución desta variable para a economía española e a galega desde 2000 ata 2016 (empregando a serie contable homoxénea con base 2010). Observamos un patrón común nas dúas economías, cunha progresiva caída da participación desde 2000 ata 2006, cunha certa recuperación

² Bertola, G. (2017): "EMU and Labour Market Policy: Tensions and Solutions". European Commission, Fellowship Initiative "Challenges to Integrated Markets". Discussion paper 054.

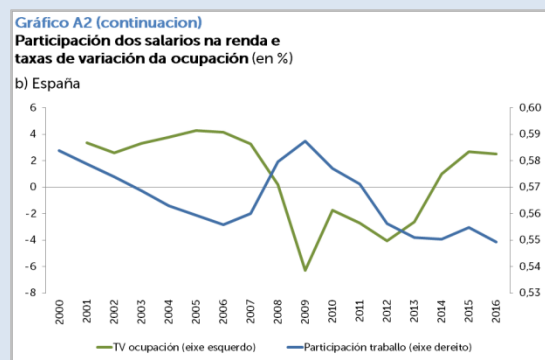
³ Gollin, D. (2002): Getting Income Shares Right, *Journal of Political Economy*, vol 110(2): 458-474.

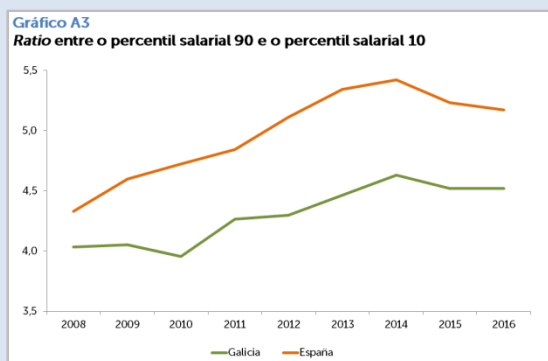
entre 2007 e 2009 e unha intensa caída desde entón, de xeito que se en 2009 o valor se situaba no 58,6% en Galicia e no 58,7% en España, no ano 2016 os valores respectivos caeran ata o 54% e 54,9%. Os datos confirman o descenso da participación das rendas do traballo na renda nacional que desde os anos 80 constitúe unha tendencia global amplamente contrastada. Un segundo resultado apunta a que Galicia ten rexistrado unha maior caída na participación dos salarios sobre a renda desde o comezo da recesión que a experimentada polo conxunto nacional. Igualmente contrastado é o carácter anticíclico deste indicador. Nos anos iniciais das recesións a participación das rendas do traballo aumenta debido ao retardo no axuste do emprego e nos salarios fronte a contracción case inmediata dos beneficios e as rendas do capital.

ta debido ao retardo no axuste do emprego e nos salarios fronte a contracción case inmediata dos beneficios e as rendas do capital.

A literatura macroeconómica ten demostrado que a evolución da participación do traballo sobre a renda é un importante indicador da capacidade de creación de emprego no mercado de traballo. Como se observa na definición esta variable é igual á *ratio* entre o salario medio e a produtividade do traballo, polo que unha caída da mesma indica unha redución nos custos laborais unitarios aos que se enfrontan as empresas, o que favorecería a creación de emprego nas fases expansivas (ou unha menor destrución de emprego nas fases recesivas). Visto desde outro punto de vista, unha caída da participación dos salarios é equivalente a unha maior separación entre o salario e a produtividade: un aumento desta última que non vaia acompañado dun aumento similar nos salarios provocará unha caída da participación dos salarios na renda (e, polo tanto, un aumento da participación da remuneración do capital, é dicir, os beneficios empresariais).

O gráfico A2 amosa a evolución conxunta da participación do traballo e da taxa de variación da ocupación en Galicia e España desde 2001. Nas dúas economías observamos unha clara relación negativa. As fortes taxas de crecemento do emprego na primeira metade da década pasada observadas tanto en Galicia como en España están vinculadas á progresiva caída da participación dos salarios. No comezo da crise prodúcese unha suba na participación, ao tempo que a variación na ocupación cae fortemente, mentres que a progresiva recuperación dos ritmos de crecemento do emprego desde 2012 van de novo vinculados a progresivas caídas na participación dos salarios.

Dado que por definición unha caída na participación dos salarios na renda implica un aumento da participación do capital (o capital é remunerado a unha maior taxa), esta evolución que vimos de amosar ten consecuencias inmediatas sobre a distribución da renda entre traballo e capital. Pero, ademais, a desvalorización salarial aínda que xeral, non afectou coa mesma intensidade a todos os traballadores. O salario real medio dos traballadores con menores salarios caeu preto dun 20% durante a

recesión, mentres que no percentil de maiores salarios a perda non superou o 2% (dez veces menor). Polo tanto, esta dinámica leva a que se produza unha crecente desigualdade dentro da escala salarial, feito que se repite para o conxunto de España. Non obstante, o axuste nos traballadores de menores salarios ten sido moito máis forte en España. Os datos da enquisa de estrutura salarial do INE confirman esta conclusión. O gráfico A3 amosa a evolución da *ratio* entre o percentil 90 e o percentil 10 da estrutura salarial en Galicia e España. En ambos os casos observamos como se ten modificado o grao de desigualdade salarial desde o comezo da recesión. Se en 2008 a *ratio* se situaba nun valor de 4,03 en Galicia e de 4,33 en España, no ano 2014 os valores respectivos eran de 4,6 e 5,4 respectivamente. Desde entón a diferenza estabilizouse. Parece que a incipiente recuperación non se traduce nunha corrección deste fenómeno. A crecente desigualdade salarial é un fenómeno que chegou para quedarse.

En calquera caso, este crecente nivel de desigualdade salarial está a darse dentro da distribución de salarios en cada economía, non tanto ao comparar as distribucións entre España e Galicia. Así, se calculamos a *ratio* entre o salario medio correspondente ao percentil 10 en Galicia e o salario medio do mesmo percentil a nivel nacional, o valor pasou do 94,3% en 2008 ao 100,8% en 2016, é dicir, dentro deste nivel salarial produciuse unha converxencia salarial plena entre Galicia e España. Non obstante, o mesmo cálculo para o percentil 90 arroxa uns valores de 87,9% en 2008 e 88,1% en 2016. É dicir, nos niveis salariais máis elevados o nivel de desigualdade entre Galicia e España é maior (arredor dun 12%), sendo este diferencial persistente no tempo.

II. Agricultura

- Está en marcha o debate sobre a nova reforma da Política Agraria Común para o período 2021-2027.
- Os resultados da enquisa de estruturas de 2016 mostran que continúa a reestruturación do sector e a perda de superficie agraria, ao tempo que unhas 10.000 explotacións concentran hoxe case o 80% da produción do sector agrario galego.
- En 2017 consolidouse a alza dos prezos da carne e dos produtos lácteos nos mercados internacionais, o que contribuíu a unha recuperación dos prezos gandeiros no agro galego.
- No plano produtivo continuou a expansión das producións gandeiras, pero a contracción das producións vexetais levou a un estancamento do *output* global do noso sector agrario.
- Os prezos rexistraron un comportamento favorable, grazas á recuperación do prezo do leite e do resto das producións animais.
- O resultado foi un incremento da renda global do sector agrario galego (4,1%), aínda que moi por baixo do que se deu na UE (8,3%).
- Os resultados agregados esconden un notable contraste entre a conxuntura favorable en 2017 das ramas gandeiras (onde confluíu o aumento da produción e a recuperación dos prezos) e a evolución moi dispar que se constata nas ramas agrícolas.

Inicio do debate sobre a reforma da Política Agraria Común para o período pos-2020

No ano 2017 abriuse o debate sobre a nova reforma da Política Agraria Común (PAC), que debe definir o contido desta política no período 2021-2027. En febreiro a Comisión Europea lanzou un proceso de consulta pública que se estendeu durante tres meses. Os resultados desa consulta foron dados a coñecer nunha conferencia celebrada en xullo. Posteriormente, no mes de novembro, a Comisión presentou unha comunicación baixo o título "O futuro da alimentación e da agricultura".¹ Esta comunicación é un primeiro documento que se limita a enunciación dos obxectivos da futura PAC e as orientacións a grandes trazos da reforma, sen formular propostas concretas nin aportar ningunha cifra sobre o orzamento futuro desta política.

A Comisión defende que a PAC debe racionalizar a súa gobernanza e reducir a burocracia, evolucionando cara a un modelo máis simple. Nese modelo corresponde aos Estados maior iniciativa e responsabilidade para cumprir os obxectivos marcados pola Unión Europea. Trataríase non só de cumprir as obrigas previstas nos Tratados da UE, senón que para a Comisión a PAC tamén debe responder aos obxectivos e metas acordados en materia de ambiente e alteracións climáticas no Acordo de París da COP 21, así como aos obxectivos de desenvolvemento sostible das Nacións Unidas. Tendo en conta isto, sinala tres obxectivos principais para a nova PAC:

1. Promover un sector agrario máis intelixente e resiliente.
2. Reforzar a protección ambiental e a loita contra as alteracións climáticas e contribuír aos obxectivos ambientais e climáticos da UE.
3. Reforzar o tecido socioeconómico das zonas rurais.

Coas últimas reformas da PAC, en particular a de 2013 que estableceu a política vixente no período 2014-2020, foi aumentando a marxe de manobra que se deixaba aos Estados membros para concretar a aplicación nos respectivos territorios. Na súa comunicación de novembro de 2017 a Comisión opta por profundar neste camiño, propondo que os Estados elaboren un plan estratéxico da PAC no que detallen as intervencións tanto no primeiro pilar (medidas de mercado e axudas directas aos agricultores) como no segundo (política de desenvolvemento rural). Noutras palabras, o procedemento seguido ata agora no segundo pilar, que daba lugar á elaboración dos programas de desenvolvemento rural a nivel estatal ou rexional, vai ampliarse para incluír tamén o primeiro pilar. A Comisión non especifica, porén, se o grao de autonomía dos Estados á hora de concretar as intervencións do primeiro pilar sería similar ao que existe para a política de desenvolvemento rural. Ademais, no caso de España, de aprobarse iso está por ver se habería un plan único para o conxunto do Estado, ou cada comunidade autónoma elaboraría o seu propio plan dentro de certas directrices a nivel estatal, como acontece hoxe para os programas de desenvolvemento rural.

Outra cuestión que está sobre a mesa é o financiamento das diferentes medidas que integran a PAC. Ao respecto hai que lembrar que na actualidade o segundo pilar non só se diferencia do primeiro polo maior grao de subsidiariedade, senón tamén polo feito de que a UE só financia parcialmente o custo das medidas, debendo ser aportado o resto por cada Estado, ao contrario do que ocorre coas axudas directas e medidas de mercado do primeiro pilar. A inclusión de ambos piares nun plan único para cada Estado pode abrir o debate –aínda que a Comisión non o formule explicitamente– sobre o cofinanciamento das medidas do primeiro pilar, ata agora a cargo integramente do orzamento comunitario. Esta é unha posibilidade preocupante para as áreas menos desenvolvidas da UE, dado o maior peso social que nelas ten a agricultura e a menor capacidade orzamentaria.

A Comisión reconece que a maior exposición dos agricultores ao mercado, froito das anteriores reformas da PAC, conduciu a elevados riscos de volatilidade dos prezos coa conseguinte inestabilidade das rendas dos produtores. A este risco hai que sumar os derivados das alteracións climáticas e o consiguiente aumento da frecuencia e gravidade de fenómenos extremos. Fronte a estes perigos, a Comisión non contempla a posibilidade de recuperar instrumentos de intervención públicos nos mercados que garantan unha maior estabilidade. Pola contra, defende avanzar no camiño das últimas reformas, espe-

¹ Comissão Europeia (2017): *O futuro da alimentação e a agricultura*, COM(2017) 713 final, Bruxelas, 29 de novembro de 2017.

cialmente a de 2013: consolidar a liberalización dos mercados agrarios na UE e, como resposta aos posibles problemas orixinados por esa liberalización, reforzar as ferramentas de xestión de riscos (instrumento de estabilización de rendas, seguros, fondos mutuos). Uns instrumentos que, a partir da reforma de 2013, poden contar con apoio financeiro dentro da política de desenvolvemento rural. Nunha liña de continuidade coa anterior reforma da PAC, tamén incide na necesidade de reforzar a posición dos agricultores para mellorar o funcionamento e equilibrar as relacións dentro da cadea agroalimentaria; salientando o papel central que aí poden desempeñar as organizacións de produtores.

Unha das cuestións que preocupa máis ao sector agrario en toda a UE é o futuro das axudas directas. Na súa comunicación a Comisión salienta que os pagamentos directos son unha parte esencial da PAC, porque constitúen unha rede de seguranza da renda agraria e contribúen ao mantemento da actividade agraria en todas as rexións da UE. Ademais, afirmase que ofrecen vantaxes económicas, sociais e ambientais, entre elas as que proveñen do fornecemento de bens públicos. Con todo, a Comisión lembra que a PAC é acusada de inxusta porque, ao estaren ligados á superficie, a maioría dos pagamentos se concentran nunha minoría de explotacións. Neste sentido, insístese nas coñecidas cifras de que o 20% dos agricultores recibe o 80% das axudas directas da PAC. Para asegurar unha maior equidade suxírense varias opcións: limitar obrigatoriamente a contía máxima das axudas directas que pode recibir cada receptor; reducir progresivamente esa contía por enriba de certo límite; facer maior énfase no pagamento redistributivo e garantir que o apoio vaia aos verdadeiros agricultores. En todos os casos trátase de ideas ou propostas que xa foron postas sobre a mesa en anteriores reformas da PAC, polo que falta por ver o esencial: como se concretan todas esas medidas nos regulamentos que sexan aprobados finalmente a nivel comunitario, e como estes son aplicados polos diferentes estados membros.²

A finais de abril de 2018 filtrouse un avance da futura proposta de regulamento da Comisión Europea sobre as axudas directas á agricultura, o que, supoñendo que o documento filtrado se axuste á realidade, permite coñecer con maior precisión as propostas que vai formular para corrixir as desigualdades na distribución deses pagamentos. A Comisión contempla unha limitación (*capping*) dos pagamentos directos a un máximo de 60.000 euros por explotación. Agora ben, este tope aplicaríase despois de descontar das axudas os salarios e contribucións sociais pagados e o custo de oportunidade do traballo non remunerado; o que, segundo as primeiras análises, limitaría notablemente a efectividade da medida. Máis relevante parécenos que o pagamento redistributivo, ata agora optativo para os Estados, pasaría a ser obrigatorio; aínda que sería cada país o que concretaría os detalles da súa aplicación (contía, hectáreas).

En todo caso, reiteramos que a comunicación sobre a reforma da PAC constitúe un documento inicial de carácter xeral. De acordo co calendario previsto, será o 29 de maio de 2018 cando a Comisión faga públicas as propostas lexislativas completas.³ A partir de aí continuarán as discusións ata alcanzar un acordo final sobre a PAC posterior a 2020, que debería producirse antes das eleccións europeas de 2019. Con todo, non son poucas as voces que sinalan a dificultade de que se aprobe unha reforma de certo calado na data prevista. De feito, na anterior reforma entre as propostas lexislativas da Comisión e a adopción dos acordos definitivos mediaron dous anos, polo que cabe a posibilidade de que a aprobación final da nova reforma da PAC teña que esperar ao novo Parlamento Europeo e á nova Comisión que resulten das eleccións de 2019.

O debate sobre a reforma da PAC prodúcese ao mesmo tempo que se define o futuro cadro financeiro plurianual da UE para o período 2021-2027; unha cuestión decisiva, porque vai establecer o volume de recursos cos que contarán as diferentes políticas comunitarias, entre elas, e cun peso importante, a política agraria. A Comisión Europea presentou o dous de maio de 2018 a súa proposta de cadro financeiro plurianual 2021-2027.⁴ Esta proposta reduce lixeiramente o orzamento global da UE en termos reais, reafirmando a tendencia á baixa xa observada nos últimos períodos: descontando a parte do Reino Unido, no período 2021-2027 o límite das autorizacións sería do 1,11% da renda nacional bruta da UE fronte a 1,16% do período 2014-2020.

² Por poñer un exemplo, a PAC vixente no actual período 2014-2020 deu a opción aos estados de aplicar un pagamento redistributivo, un esquema que pode dar lugar a unha significativa redistribución das axudas directas en favor das pequenas e medianas explotacións. Pero este mecanismo só foi introducido por algúns dos estados, e baixo modalidades diversas (caso, por exemplo, de Francia e Alemaña). Mentres, outros, como España, optaron por non aplicalo.

³ Estas propostas lexislativas foron feitas públicas o 1 de xuño de 2018, cando este capítulo xa estaba redactado. Por ese motivo, serán obxecto de análise no informe de 2018.

⁴ Comisión Européenne (2018): *Un budget moderne pour une Union qui protège, qui donne les moyens d'agir et qui défend. Cadre financier pluriannuel 2021-2027*, COM(2018) 321 final, Bruxelas, 2 de maio de 2018.

No seu documento a Comisión non presenta un cadro comparativo por capítulos ou partidas, pero si fala dunha redución do 5% nos recursos da PAC en relación ao período anterior. Convén precisar, porén, que esa diminución do 5% é tomando as cifras en euros correntes. Se supoñemos unha inflación do 2% anual, coa que traballa habitualmente a Comisión, a redución dos fondos da PAC moveríase en termos reais arredor do 15% (descontando sempre no período 2014-2020 a dotación do Reino Unido). A caída afectaría en maior medida aos recursos do segundo pilar da PAC, a política de desenvolvemento rural, onde se aproximaría ao 25%. Haberá que ver, tamén neste punto, o que sucede nos debates que van ter lugar ao longo dos anos 2018 e 2019.

A dinámica recente das estruturas agrarias: análise dos resultados da enquisa de estruturas de 2016

O INE publicou a finais de 2017 os resultados da enquisa sobre a estrutura das explotacións agrarias de 2016 (EEEA2016). O ámbito poboacional desta enquisa é similar ao do Censo agrario de 2009, o que nos permite ter unha visión da evolución da estrutura das explotacións nestes sete anos. Ademais, remontáremonos tamén ao censo de 1999⁵ para termos unha visión dos cambios no que levamos de século.

A EEEA2016 contabiliza en Galicia unhas 76.400 explotacións agrarias, case cinco mil menos que en 2009 e 40 mil menos que en 1999. No que levamos de século desapareceron, pois, máis dunha terceira parte das explotacións existentes en 1999. Porén, o ritmo desa desaparición freouse notablemente na presente década, coincidindo coa crise económica: dunha taxa anual de variación (TAV) do -3,7% no período 1999-2009, pasouse a -0,9% no de 2009-2016 (cadro 1). Seguramente, as dificultades para atopar emprego noutros sectores como consecuencia da crise explican ese freo do proceso.

No cadro 1 observamos que a desaparición de explotacións se concentrou nas de menor dimensión: no período 1999-2016 as menores de 10 ha reducíronse en máis dun 40%, mentres aumentaron lixeiramente as que superan ese limiar. Nos últimos anos (2009-2016) diminúe tamén o número total de explotacións por riba de 10 ha, o que ilustra a elevación progresiva do tamaño mínimo para que as explotacións sexan viables (cadro 1). As explotacións con 10 ha ou máis, a pesar de constituír menos dunha cuarta parte do total, son as máis relevantes desde o punto de vista produtivo e territorial: ocupan case 3/4 da SAU e 2/3 da superficie total. Neste estrato máis do 80% da superficie total corresponde a superficie agraria utilizada (SAU), isto é, aproveitada para cultivos e pastos; un elevado aproveitamento que contrasta coa situación que encontramos nas unidades menores de 10 ha, onde a *ratio* SAU/superficie total baixa á metade (cadro 1).

No informe de 2011 viramos como a superficie total xestionada polas explotacións agrarias se reduciu en case 450 mil hectáreas entre 1982 e 2009. Pois ben, esa tendencia continuou na presente década segundo mostra a EEEA2016. Así, se no período 2009-2016 desapareceron o 5,9% das explotacións, iso acompañouse dunha nova contracción do espazo agrario: a superficie total integrada en explotacións

Cadro núm. 1

Evolución do número, a superficie total e a superficie agraria utilizada (SAU) das explotacións por estratos de tamaño en Galicia
Período 1999-2016 (datos de superficie en hectáreas)

SAU/ Explotación	1999			2009			2016		
	Núm. de explotacións	Superficie total	SAU	Núm. de explotacións	Superficie total	SAU	Núm. de explotacións	Superficie total	SAU
< 10 has	101.449	628.945	301.067	62.836	325.672	170.341	59.075	306.781	161.607
>= 10 has	16.903	525.125	356.063	18.338	589.181	477.257	17.332	556.896	460.037
Total	118.352	1.154.070	657.130	81.174	914.853	647.598	76.406	863.677	621.644
SAU/ Explotación	TAV (%) 1999-2009			TAV (%) 2009-2016			TAV (%) 1999-2016		
	Núm. de explotacións	Superficie total	SAU	Núm. de explotacións	Superficie total	SAU	Núm. de explotacións	Superficie total	SAU
< 10 has	-4,7	-6,4	-5,5	-0,9	-0,9	-0,7	-3,1	-4,1	-3,6
>= 10 has	0,8	1,2	3,0	-0,8	-0,8	-0,5	0,1	0,3	1,5
Total	-3,7	-2,3	-0,1	-0,9	-0,8	-0,6	-2,5	-1,7	-0,3

Fonte: Elaboración propia a partir de INE, Microdatos de Censos Agrarios e Encuesta sobre la Estructura de las Explotaciones Agrícolas 2016.

⁵ Os datos do censo agrario de 2009 e da EEEA2016 non son directamente comparables cos do censo de 1999 e os anteriores. Para obter cifras homoxéneas filtramos os resultados de 1999 aplicando a definición de explotación agraria utilizada nas estatísticas máis recentes. Para máis detalles pódese consultar o *Informe 2011*. Nel recóllense os datos filtrados dos censos de 1982, 1989, 1999 e 2009, o que ofrece unha panorámica da evolución das estruturas agrarias ao longo de tres décadas.

reduciuse nun 5,6% (máis de 50.000 ha) e a superficie agraria utilizada (SAU), a dedicada a cultivos e pastos, retrocedeu nun 4% (26.000 ha). O resultado é que a SAU se limita actualmente a 621.600 ha, o 21% do territorio, e a superficie total xestionada polos agricultores ficou restrinxida a 863.600 ha, o 29% da superficie xeográfica de Galicia; porcentaxes ambas as dúas que supoñen menos da metade das que se alcanzan en España (47% e 61%, respectivamente). Ese retroceso do espazo agrario limitou a ampliación da base territorial das explotacións que continúan en activo. De tal xeito que a SAU/explotación só se incrementou no período 2009-2016 de 7,98 a 8,14 ha (cadro 2); cifra esta última que supón 1/3 da media española (24,58 ha).

Cadro núm. 2
Evolución da SAU media por explotación en Galicia. Período 1982-2016

	1982	1989	1999	2009	2013	2016
SAU/Explotación (ha)	2,6	3,7	5,6	8,0	8,3	8,1

Fonte: Elaboración propia a partir de INE, Microdatos de Censos Agrarios e Encuesta sobre la Estructura de las Explotaciones Agrícolas 2013 e 2016.

Cadro núm. 3
Nivel e determinantes da produción por explotación agraria en Galicia e España
Ano 2016

	Galicia	España	Índices Galicia (media España = 100)
Produción estándar (PE)/ Explotación (euros)	32.308	40.597	76,6
Compoñente estrutural SAU/ Explotación (ha)	8,14	24,58	33,1
Compoñente intensificación PE/ ha de SAU (euros)	3.971	1.652	240,4

Fonte: Elaboración propia a partir de INE, Encuesta sobre la Estructura de las Explotaciones Agrícolas 2016.

Cadro núm. 4
Evolución do volume de man de obra nas explotacións agrarias en Galicia
Período 1999-2016

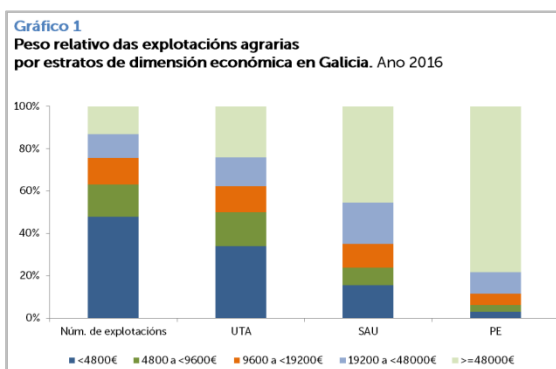
SAU / explotación	Núm. de unidades de traballo ano (UTA)			TVA (%)	
	1999	2009	2016	1999-2009	2009-2016
<20 ha	135.004	72.426	59.025	-6,04	-2,88
>= 20 ha	9.700	15.007	13.694	4,46	-1,30
Total	144.704	87.433	72.719	-4,91	-2,60

Fonte: Elaboración propia a partir de INE, Microdatos de Censos Agrarios e Encuesta sobre la Estructura de las Explotaciones Agrícolas 2016.

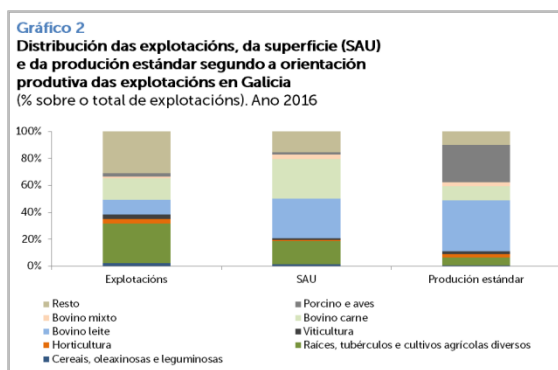
Como consecuencia desa evolución, a reducida base territorial segue constituíndo o factor esencial que lastra a dimensión económica e a viabilidade das nosas explotacións. A pesar de que este índice mellorou nas décadas recentes, a produción estándar/explotación limitábase aínda en Galicia en 2016 ao 80% da media da agricultura española. Pois ben, ese diferencial debíase integramente á compoñente estrutural, á reducida SAU por explotación, apenas 1/3 da media española. Mentres, a compoñente intensificación, o valor da produción obtida por hectárea de SAU, multiplica por 2,4 a da agricultura española: 3.971 euros/ha de SAU fronte a 1.652 (cadro 3).

O volume da man de obra agraria, medido en unidades de traballo ano (UTA), continuou diminuindo nestes anos, se ben a un ritmo claramente menor ao rexistrado na fase de expansión económica: -2,6% anual no período 2009-2016, o que supón pouco máis da metade da taxa rexistrada no decenio 1999-2009 (-4,9%) (cadro 4). Esta evolución resulta coherente coa que indican os datos sobre a poboación ocupada agraria da EPA: a taxa anual de diminución pasou aquí do 7,1% entre 1999 e 2009 a -4,3% no período 2009-2016. E é tamén acorde coa desaceleración antes sinalada no proceso de desaparición de explotacións.

Tendo como fondo as restricións na base territorial anteriormente expostas, o gráfico 1 resume a estrutura produtiva do agro galego en 2016. En concreto, recóllese aí a distribución das explotacións por intervalos de dimensión económica (medida pola Produción Estándar), e o peso de cada estrato na man de obra (UTA), na SAU e na produción (PE). A imaxe xeral pode resumirse nunha crecente diferenciación

interna. Nun extremo seguimos encontrando un elevado número de pequenas explotacións; pero estas, sendo importantes en termos sociais, ocupan unha parte limitada do territorio e teñen un peso produtivo case irrelevante. Así, as explotacións cun *output* anual inferior a 4.800 euros son case a metade do total e nelas está 1/3 da man de obra (UTA); pero unicamente contan co 15% das terras de cultivos e pastos (SAU) e xeran o 3% da produción agraria (PE). E se consideramos o conxunto das que obteñen un *output* inferior a 9.600 euros, están aquí case 2/3 das explotacións que suman o 50% da man de obra, pero estas xestio-

nan menos do 25% da SAU e aportan o 6% da produción. Fronte a iso, conséntase a consolidación cada vez máis clara dun segmento de explotacións medianas e grandes, moi minoritarias en número pero que son as que desenvolven o papel esencial na xestión do territorio e, sobre todo, na xeración do *output*. Se identificamos ese segmento coas unidades que en 2016 obteñen unha produción superior a 48.000 euros, trátase dunhas 10.000 explotacións (1/6 do total), nas que está 1/4 da man de obra, pero concentran case a metade da SAU e, o que constitúe o dato máis relevante, aportan o 78% da produción (gráfico 1).

No gráfico 2 representamos a distribución en 2016 das explotacións, da SAU e da produción estándar segundo a orientación produtiva (OTE). Podemos ver que a OTE de bovino de leite e a de bovino de carne, que suman o 27% das explotacións, concentran o 59% da SAU e case a metade do valor da produción agraria. Aquí concéntrase o núcleo da agricultura profesional configurada hoxe en Galicia: das 10.000 explotacións cunha produción anual superior a 48.000 euros que antes mencionamos, o 58,8% son de bovino de leite e o 11% de bovino de carne. A relevancia das explotacións especializadas en producións vexetais é moito menor. Salientan horticultura, raíces e tubérculos (patacas) e viticultura, que suman pouco máis do 8% da produción e o 6,4% da SAU, representando o 6,9% das explotacións con 48 mil ou máis euros de produción estándar.

As explotacións non especializadas, aínda que manteñen un elevado peso numérico, teñen unha relevancia moito menor en termos de superficie e, sobre todo, na produción. Encontramos aquí miles de explotacións de cultivos herbáceos combinados, de cultivos e gandería ou de policultivos. Estes grupos suman o 31% das unidades produtivas, pero só xestionan o 16% da SAU e xeran o 10% da produción agraria (gráfico 2). Trátase, en gran parte dos casos, de pequenas explotacións cun carácter complementario na economía das familias.

A dinámica do complexo agroalimentario e do complexo da madeira no período 2000-2015

Complexo de produción agroalimentario

Empregando as Contas Económicas de Galicia Base 2010 do IGE desagregadas a 72 ramas, incluímos seis ramas no complexo de produción agroalimentario (CPA): agricultura, gandería, caza e servizos relacionados; procesamento e conservación de carne e elaboración de produtos cárnicos; fabricación de

Cadro núm. 5

Evolución do valor engadido bruto (VEB) do complexo agroalimentario en Galicia. Período 1995-2015

	Base 2000		Base 2010							
	1995	2000	2000	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
Millóns de euros correntes										
Agricultura, gandería e caza	892,3	856,9	1.139,1	1.477,9	1.452,6	1.516,2	1.515,0	1.793,8	1.797,0	1.772,1
Industria agroalimentaria	428,4	532,7	630,1	871,8	821,0	811,3	802,7	932,3	1.003,8	1.007,3
Industria cárnica	66,6	91,9	130,0	174,0	150,2	179,1	139,2	188,8	181,0	197,9
Industria láctea	78,8	75,7	122,1	146,6	114,8	89,1	148,1	169,7	211,1	150,5
Industria alimentación animal	65,4	65,8	59,8	85,9	83,8	69,3	76,6	82,7	80,1	69,7
Outras industrias alimentarias	145,2	186,0	211,0	249,4	232,4	236,0	221,1	285,4	264,6	265,3
Industria de bebidas	72,5	113,3	107,2	216,0	239,8	237,8	217,7	205,6	267,1	323,9
Total	1.320,8	1.389,5	1.769,2	2.349,7	2.273,5	2.327,5	2.317,7	2.726,1	2.800,8	2.779,4
% sobre o total do complexo										
Agricultura, gandería e caza	67,6	61,7	64,4	62,9	63,9	65,1	65,4	65,8	64,2	63,8
Industria agroalimentaria	32,4	38,3	35,6	37,1	36,1	34,9	34,6	34,2	35,8	36,2
Industria cárnica	5,0	6,6	7,3	7,4	6,6	7,7	6,0	6,9	6,5	7,1
Industria láctea	6,0	5,4	6,9	6,2	5,0	3,8	6,4	6,2	7,5	5,4
Industria alimentación animal	4,9	4,7	3,4	3,7	3,7	3,0	3,3	3,0	2,9	2,5
Outras industrias alimentarias	11,0	13,4	11,9	10,6	10,2	10,1	9,5	10,5	9,4	9,5
Industria de bebidas	5,5	8,2	6,1	9,2	10,5	10,2	9,4	7,5	9,5	11,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Os datos de 2014 e 2015 son provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001*.

- IGE, *Contas Económicas de Galicia. Base 2010. Serie 2000-2015*.

Cadro núm. 6

Evolución do emprego no complexo agroalimentario en Galicia. Período 1995-2015

Postos de traballo equivalentes a tempo completo (en miles)

	Base 2000		Base 2010							
	1995	2000	2000	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
Agricultura, gandería e caza	182,4	133,3	130,3	56,4	56,7	54,6	51,6	48,1	41,6	38,0
Industria agroalimentaria	16,3	18,6	17,9	20,4	20,2	19,9	19,3	19,3	19,5	19,4
Industria cárnica	2,5	2,9	3,9	4,5	4,1	4,1	4,0	4,3	4,3	4,0
Industria láctea	1,8	1,7	1,7	2,1	1,9	2,0	1,8	1,9	1,9	1,8
Industria alimentación animal	1,3	1,2	1,2	1,3	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0	1,1
Outras industrias alimentarias	9,1	10,9	9,2	9,6	9,8	9,7	9,7	9,4	9,5	9,7
Industria de bebidas	1,6	1,9	1,8	3,0	3,1	2,9	2,7	2,6	2,8	2,8
Total	198,6	151,9	148,2	76,8	76,8	74,5	70,9	67,3	61,1	57,4

*Os datos de 2014 e 2015 son provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001.*- IGE, *Contas Económicas de Galicia. Base 2010. Serie 2000-2015.*

Cadro núm. 7

Evolución do peso do complexo agroalimentario no conxunto da economía galega. Período 1995-2015

	Base 2000		Base 2010							
	1995	2000	2000	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
VEB (%)										
Agricultura, gandería e caza	3,7	2,5	3,7	2,8	2,8	3,0	3,1	3,6	3,6	3,4
Industria agroalimentaria	1,8	1,6	2,0	1,7	1,6	1,6	1,6	1,9	2,0	2,0
Industria cárnica	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
Industria láctea	0,3	0,2	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3
Industria alimentación animal	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1
Outras industrias alimentarias	0,6	0,6	0,7	0,5	0,4	0,5	0,4	0,6	0,5	0,5
Industria de bebidas	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,6
Total	5,5	4,1	5,7	4,5	4,4	4,5	4,7	5,5	5,6	5,4
Postos de traballo (%)										
Agricultura, gandería e caza	18,3	12,3	11,4	5,1	5,2	5,3	5,2	5,0	4,4	4,0
Industria agroalimentaria	1,6	1,7	1,7	1,8	1,9	1,9	2,0	2,0	2,1	2,0
Industria cárnica	0,2	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4
Industria láctea	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Industria alimentación animal	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Outras industrias alimentarias	0,9	1,0	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Industria de bebidas	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Total	19,9	14,0	13,1	6,9	7,1	7,2	7,2	7,0	6,5	6,0

*Os datos de 2014 e 2015 son provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001.*- IGE, *Contas Económicas de Galicia. Base 2010. Serie 2000-2015.*

produtos lácteos; fabricación de produtos para a alimentación animal; outras industrias alimentarias e fabricación de bebidas.

Estamos a falar de actividades caracterizadas por producir maioritariamente bens cunha elasticidade renda da demanda inferior á unidade. Isto explica que durante os primeiros anos deste século, ata o estalido da crise económica, o VEB do CPA medrase a un ritmo inferior ao do conxunto da economía. Mentres, pola mesma razón, nos anos de recesión este complexo rexistrou un comportamento relativamente favorable. Recuperada a senda de crecemento económico nos dous últimos anos para os que temos datos (2014 e 2015), estes caracterízanse pola estabilidade no VEB agroalimentario, que fai que se retome a perda gradual de peso do complexo na economía galega (cadros 5, 6 e 7).

A evolución dos últimos anos non modificou o que é unha característica estrutural do CPA galego: o limitado desenvolvemento da industria agroalimentaria en comparación coa agricultura e gandería (cadro 5). As ramas industriais seguen aportando en 2015 pouco máis dun terzo do VEB xerado no complexo (o 36,2%); unha cifra case idéntica á de comezos de século (35,6% no ano 2000), situación que contrasta coa dos países do noso contorno, nos que a xeración de valor na transformación das materias primas agrarias supera o VEB da produción primaria.

A pesar desa debilidade estrutural, o complexo agroalimentario conserva un peso importante na nosa economía, aportando en 2015 o 5,4% do VEB e o 6% do emprego. Neste aspecto o ano 2015 mostra un cambio de tendencia: se entre 2009 e 2014, coincidindo cos peores anos da crise económica, o peso relativo do complexo estabilizouse e mesmo aumentou en máis dun punto, en 2015 reduciuse en dúas décimas, parecendo reiniciarse a dinámica habitual nas fases de crecemento económico. En termos de emprego, tras o incremento do peso do CPA entre 2008 e 2012, desde 2013 retomouse a tendencia ao seu declive relativo constatada nos anos previos á crise. Nos dous casos, tanto para o VEB como para o

emprego, é o comportamento do sector agrario o que explica a caída da aportación, mentres a industria agroalimentaria aumenta lixeiramente o seu peso (cadro 7).

Complexo da madeira

No complexo da madeira englobamos catro ramas das contas económicas de Galicia base 2010: silvicultura e explotación forestal; industria da madeira e da cortiza; industria do papel e fabricación de mobles. Segundo os datos provisorios do IGE, este complexo xerou en 2015 un VEB que superou lixeiramente os 1.000 millóns de euros e deu emprego a 21.800 persoas (cadro 8). Os dous últimos anos mostran unha evolución claramente positiva, tanto en termos de VEB como de emprego, mais sen recuperar aínda os niveis previos ao estalido da crise económica. A forte ligazón do complexo coa construción explica o impacto que nel tivo a crise e as dificultades para recuperarse. Como resultado diso, o comple-

Cadro núm. 8

Evolución do valor engadido e do emprego no complexo da madeira en Galicia. Período 1995-2015

	Base 2000		Base 2010								
	1995	2000	2000	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*	
VEB											
Millóns de euros correntes											
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	182,5	245,8	266,3	250,5	307,0	330,7	288,5	283,5	283,4	306,0	
Industria da madeira e da cortiza	278,1	344,9	338,4	362,8	352,7	356,3	323,0	312,2	337,3	369,1	
Industria do papel	127,5	158,2	168,2	89,8	155,5	119,1	115,1	106,3	93,0	162,3	
Fabricación de mobles			131,2	213,9	190,3	181,9	195,9	180,4	188,2	172,8	
Total	588,1	749,0	904,0	917,1	1.005,4	988,0	922,5	882,4	901,9	1.010,2	
% sobre o total do complexo											
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	31,0	32,8	29,5	27,3	30,5	33,5	31,3	32,1	31,4	30,3	
Industria da madeira e da cortiza	47,3	46,1	37,4	39,6	35,1	36,1	35,0	35,4	37,4	36,5	
Industria do papel	21,7	21,1	18,6	9,8	15,5	12,1	12,5	12,0	10,3	16,1	
Fabricación de mobles			14,5	23,3	18,9	18,4	21,2	20,4	20,9	17,1	
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
EMPREGO											
Postos de traballo (miles)											
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	3,8	6,7	5,4	8,1	6,8	6,7	6,2	6,2	7,0	8,0	
Industria da madeira e da cortiza	11,3	14,1	14,6	10,4	10,2	9,2	8,5	8,1	7,5	7,5	
Industria do papel	1,1	1,0	1,1	1,6	1,6	1,6	1,5	1,4	1,6	1,5	
Fabricación de mobles			12,6	7,5	6,9	6,3	5,5	5,0	4,8	4,7	
Total	16,2	21,8	33,7	27,5	25,5	23,7	21,7	20,7	20,8	21,8	
% sobre o total do complexo											
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	23,7	30,6	16,1	29,3	26,6	28,1	28,5	30,0	33,5	36,8	
Industria da madeira e da cortiza	69,7	64,7	43,2	37,7	40,0	38,7	39,2	39,0	35,9	34,7	
Industria do papel	6,6	4,7	3,3	5,7	6,2	6,6	7,0	7,0	7,8	7,0	
Fabricación de mobles			37,3	27,2	27,2	26,6	25,2	24,0	22,8	21,5	
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

*Os datos de 2014 e 2015 son provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001.*
- IGE, *Contas Económicas de Galicia. Base 2010. Serie 2000-2015.*

Cadro núm. 9

Evolución do peso do complexo da madeira no conxunto da economía galega. Período 1995-2015

	Base 2000		Base 2010									
	1995	2000	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
VEB (%)												
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	0,8	0,7	0,9	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Industria da madeira e da cortiza	1,2	1,0	1,1	1,0	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7
Industria do papel	0,5	0,5	0,5	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Fabricación de mobles			0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Total	2,7	2,6	2,9	2,3	2,2	1,8	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	2,0
Postos de traballo (%)												
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	0,4	0,6	0,5	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8
Industria da madeira e da cortiza	1,1	1,3	1,4	1,1	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8
Industria do papel	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2
Fabricación de mobles			1,2	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5
Total	2,1	2,6	3,2	2,5	2,5	2,5	2,4	2,3	2,2	2,2	2,2	2,3

*Os datos de 2014 e 2015 son provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001.*
- IGE, *Contas Económicas de Galicia. Base 2010. Serie 2000-2015.*

xo da madeira aportou en 2015 o 2% do VEB e o 2,3% do emprego da nosa economía, porcentaxes que continúan estando lixeiramente por baixo das rexistradas en 2008 (cadro 9).

A diferenza da cadea agroalimentaria, neste complexo é a industria transformadora a que aporta a maior parte do VEB e do emprego. Porén, a industria da madeira galega segue centrada fundamentalmente na primeira transformación; de feito, o VEB da industria da madeira e da cortiza (taboleiros, serra) supera ao das outras dúas ramas industriais xuntas (papel e mobles), ao contrario do que sucede no conxunto de España.

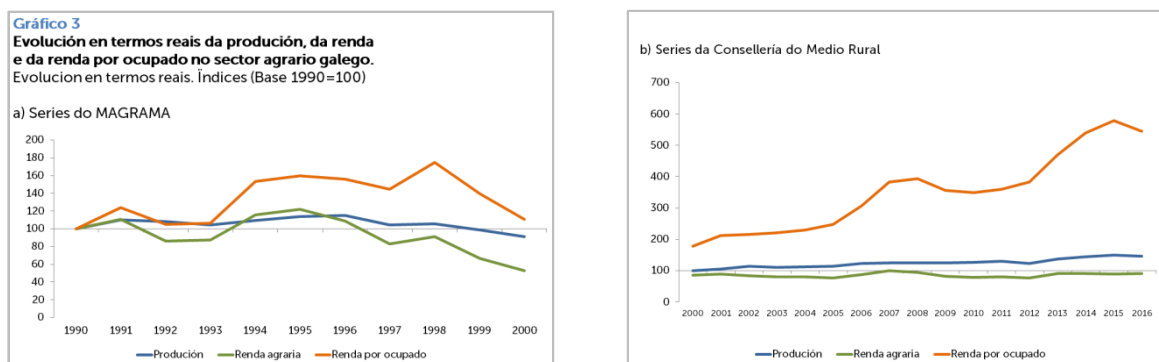
Tendencias a medio prazo do sector agrario (1990-2016)

No informe anterior ofrecemos un balance sobre a dinámica das macromagnitudes do sector agrario galego no período 1990-2015 baseado na información dispoñible, que estaba integrada por dúas series: a publicada polo Ministerio de Agricultura para o decenio 1990-2000 e os anos 2011-2014; e a serie integrada polas estimacións da Consellería do Medio Rural para 2000-2008 e os datos para 2008-2014 publicados polo IGE nas contas económicas de Galicia; completando iso coas nosas propias estimacións para 2015. No último ano viron a luz novas cifras que permiten actualizar esa análise. Por unha parte, o IGE publicou as estimacións das contas económicas de Galicia para 2015; datos que, sen ofrecer unhas contas detalladas da agricultura, si permiten aproximarse ás súas magnitudes básicas (produción e renda). En paralelo, o Ministerio de Agricultura e Pesca, Alimentación e Medio Ambiente (MAPAMA),⁶ continuando co que vén facendo desde 2011, deu a coñecer as contas da agricultura por comunidades autónomas en 2015.⁷

Con base nesas cifras, e completándooas coas nosas estimacións para 2016, imos aportar unha imaxe actualizada das tendencias no período 1990-2016. Con isto trátase de resumir a dinámica do sector agrario en Galicia nos últimos 26 anos, co fin de contextualizar a análise da súa conxuntura en 2017.

Tendencias globais no período 1990-2016

No gráfico 3 recolleemos a evolución anual das macromagnitudes básicas do sector agrario galego en termos reais no período 1990-2016, que se obtén tomando as series do MAPAMA (1990-2000) e da Consellería do Medio Rural (2000-2008), e enlazando esta última cos datos do IGE para 2008-2015 completados coas nosas estimacións para 2016.⁸ Catro son as notas que definen as tendencias no conxunto do período.

⁶ Denominación do Ministerio vixente entre novembro de 2016 e xuño de 2018. Na estrutura orgánica do Goberno que acaba de tomar posesión, este ministerio retornou ao nome tradicional: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación (MAPA).

⁷ MAPAMA: *Cuentas Económicas de la Agricultura. Resultados Renta Agraria Regional 2015*.

<http://www.mapama.gob.es/es/estadistica/temas/estadisticas-agrarias/economia/cuentas-economicas-agricultura/#para4>

⁸ As cifras de produción están expresadas en termos reais (descontando a variación dos prezos percibidos), e as relativas á renda agraria en moeda constante (deflactadas polo IPC). Todos os datos refírense á rama agricultura, gandería, caza e actividades dos servizos relacionadas, e a produción aparece medida a prezos básicos (suma dos prezos ao produtor máis as subvencións ligadas aos produtos).

- O volume da produción agraria experimentou un crecemento significativo: 46,8% nos 26 anos, o que supón unha taxa media acumulativa anual do 1,5%.
- Esa expansión do *output* acompañouse, porén, dunha leve diminución da renda do sector en moeda constante (-8,3%), debido a dous factores: o aumento dos consumos intermedios e das amortizacións de capital fixo, derivado dos cambios na tecnoloxía produtiva; e a dinámica desfavorable dos prezos, só compensada en parte pola alza das subvencións.
- O terceiro feito a salientar foi o fortísimo axuste da man de obra, que se concreta en que a poboación ocupada se reduciu a 1/6 do seu volume inicial (-83,2%).
- Iso deu como resultado que a produción media obtida por cada agricultor se multiplicase, sempre en volume, por nove. E posibilitou tamén que, a pesar do descenso da renda global, a renda por ocupado experimentase un incremento espectacular, multiplicándose por 5,5 (gráfico 3).

En suma, na actualidade (en 2016) o sector agrario galego xera unha produción case un 50% superior á de 26 anos atrás e unha renda un 8% inferior, pero faino con só 1/6 da man de obra inicial, o que posibilita que a renda media por ocupado sexa 5,5 veces a que obtiñan os nosos agricultores en 1990.

Cadro núm. 10

Evolución das macromagnitudes do sector agrario galego e do seu peso na agricultura española*. Período 1990-2015 (valores correntes)

	Millóns de euros correntes							Poboación ocupada (miles)	Renda agraria/ocupado (miles de euros)
	(A) Produción agraria	(B) Consumos intermedios	(C = A-B) VEB a prezos básicos	(D) Amortizacións (consumo de capital fixo)	(E) Outras subvencións á produción	(F) Outros impostos sobre a produción	Renda agraria (VENcf) (C-D+E-F)		
Cifras absolutas									
1990	1.470,8	505,0	965,7	181,2	17,9	1,5	800,8	292,4	2,7
2000	1.653,7	788,3	865,4	266,1	23,9	2,0	621,1	140,0	4,4
2011	3.078,5	1.645,8	1.432,7	400,7	245,8	10,5	1.267,4	64,8	19,6
2012	3.191,8	1.763,7	1.428,1	421,4	227,4	9,5	1.224,6	59,3	20,7
2013	3.653,7	1.959,0	1.694,7	441,9	203,2	10,1	1.445,8	56,3	25,7
2014	3.594,4	1.875,7	1.718,7	454,1	221,3	12,3	1.473,6	49,1	30,0
2015	3.690,8	1.868,2	1.822,6	461,7	161,0	13,8	1.508,1	45,6	33,1
% variación									
1990-2000	12,4	56,1	-10,4	46,8	33,2	27,9	-22,4	-52,1	62,0
2000-2015	123,2	137,0	110,6	73,5	574,9	595,0	142,8	-67,4	645,5
1990-2015	150,9	269,9	88,7	154,7	799,2	789,1	88,3	-84,4	1.107,6
Galicia/España (%)									
1990	6,0	5,7	6,2	9,2	6,1	3,0	5,8	21,0	27,7
2000	4,6	5,9	3,8	9,6	1,8	1,5	2,9	14,5	20,2
2011	7,5	8,3	6,7	8,5	4,1	4,0	5,7	8,9	63,9
2014	8,2	8,9	7,5	8,6	3,7	3,7	6,3	7,0	90,2
2015	8,1	8,9	7,4	8,9	2,9	4,0	6,2	6,5	95,1

*Rama Agricultura, gandería, caza e actividades dos servizos relacionados.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MAPAMA (Ministerio de Agricultura e Pesca, Alimentación e Medio Ambiente): *Evolución de las macromagnitudes agrarias regionales 1990-2000*; *Cuentas Económicas de la Agricultura. Resultados nacionales 1990-2017*; *Cuentas Económicas de la Agricultura. Resultados regionales 2011-2015*.
- INE, EPA.

O cadro 10 permite comparar esas tendencias coas da agricultura española, a partir das macromagnitudes en termos correntes publicadas polo MAPAMA para 1990, 2000 e 2011-2015. As conclusións que se desprenden podemos resumilas así:

- O valor económico da produción agraria (resultado da dinámica combinada do *output* real e dos prezos) rexistrou en Galicia no período 1990-2015 un crecemento claramente maior que en España, facendo que o noso peso na produción agraria española se elevase do 6% ao 8,1%.
- Isto acompañouse dun incremento máis forte dos consumos intermedios (gasto das explotacións na compra de *inputs*), que limitou o crecemento do valor engadido e fixo que o peso da agricultura galega no VEB agrario español ascendese, pero en menor medida: do 6,2% ao 7,4%.

3. Se a iso unimos a maior carga das amortizacións do capital fixo e o menor aumento das subvencións no agro galego,⁹ o resultado é que, a pesar da expansión moito maior do valor da produción, a renda do sector rexistrou aquí unha evolución similar, só lixeiramente mellor. Isto reflíctese en que a participación do noso agro na renda agraria de España pasou do 5,8% en 1990 ao 6,2% en 2015.
4. Cunha dinámica produtiva máis favorable e un comportamento similar da renda agregada, a principal singularidade da evolución do sector en Galicia está na intensidade que alcanzou o axuste da man de obra. Se en 1990 a agricultura galega xeraba o 5,8% da renda agraria española co 21% dos agricultores, en 2015 mantén un peso similar na renda (6,2%) pero co 6,5% da poboación ocupada agraria de España (a participación no total do emprego agrario do Estado baixou a menos de 1/3 da que se rexistraba 26 anos atrás). Esa intensidade moito maior do axuste demográfico posibilitou unha notable converxencia da renda por ocupado, que segundo estes datos pasou do 27,7% ao 95,1% da media da agricultura española. Noutras palabras, se en 1990 a renda que obtiña cada agricultor galego se limitaba a 1/4 da media do sector en España, en 2015 alcanza o 95%, un nivel próximo á plena equiparación (cadro 10). Contamos cada vez con menos agricultores pero que obteñen hoxe un ingreso medio xa moi próximo ao estándar medio español.

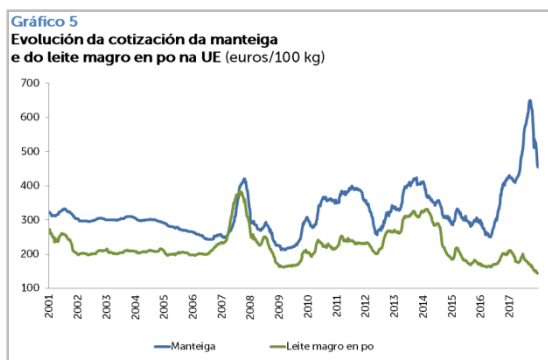
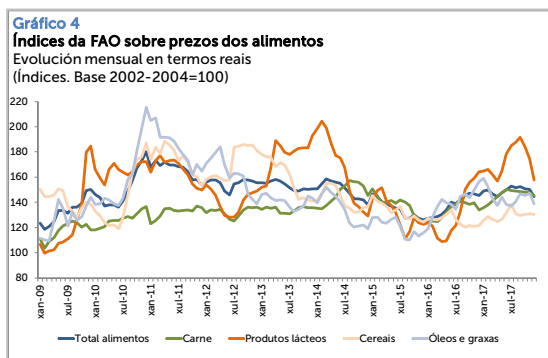
As distintas etapas dentro do período 1990-2016

Esas tendencias globais no período 1990-2016 esconden unha dinámica totalmente contraposta entre as dúas décadas aí incluídas: comportamento negativo e moito peor que en España nos anos 1990; evolución, en cambio, positiva e mellor que a española nos 2000 e no que vai transcorrido do decenio actual, isto é nos últimos 16 anos (cadro 10). Nunha análise máis detallada constátase a existencia de seis etapas na dinámica do sector agrario galego ao longo deses 26 anos (gráfico 3).

- A primeira metade dos 90 (1991-1995) caracterizouse por unha significativa alza da produción e a renda do sector, e aínda máis da renda por ocupado.
- A evolución modificouse por completo no quinquenio 1996-2000, no que asistimos a unha contracción do *output*, acompañada dunha caída intensa da renda, que levou a unha notable deterioración da renda por agricultor.
- Despois desa fonda crise, a dinámica do sector experimentou unha mellora no quinquenio 2001-2005, que posibilitou unha recuperación da renda por traballador.
- A mellora moderada do quinquenio anterior deixou paso a unha dinámica moito máis favorable no bienio 2006-2007.
- A quinta etapa comprende o trienio 2008-2010, no que o sector rexistrou de novo un comportamento moi desfavorable. A crise de rendas iniciada a nivel europeo en 2008 acentuouse no noso agro en 2009 e prolongouse a 2010. Nestes tres anos asistimos a un lixeiro incremento da produción, pero a acusada deterioración dos prezos provocou un descenso da renda e mesmo da renda por ocupado.
- Finalmente, a sexta etapa correspóndese cos anos 2011-2016, que se caracterizan en conxunto por unha dinámica claramente positiva despois da crise anterior. Nestes seis anos o *output* da agricultura galega aumentou nun 15,6%, a renda agregada nun 16,3% e a forte caída simultánea da poboación ocupada fixo que a renda por traballador experimentase un incremento do 56,1%, a un ritmo medio próximo ao 8% anual.

En conxunto, o balance do período 1990-2016 aparece ensombrecido pola dinámica moi negativa que tivo lugar na segunda metade dos 90 e no trienio 2008-2010; mentres, na primeira metade dos 90, na maior parte da década dos 2000 e de novo nos últimos seis anos (2011-2016) o sector presenta un comportamento positivo.

⁹ Como se deduce do cadro 10, a ratio subvencións/produción agraria limitábase en Galicia en 2015 ao 36% da media estatal, pouco máis de 1/3 desa media.

A conxuntura agraria en 2017: contexto internacional, na UE e en España

Evolución dos prezos internacionais das *commodities* agrarias

Partindo desas tendencias a medio prazo, a conxuntura do sector agrario galego en 2017 estivo condicionada en primeiro lugar pola evolución dos mercados mundiais. Neste aspecto o índice da FAO sobre prezos dos alimentos mostra que continuou a recuperación das cotizacións das principais *commodities* agrarias iniciada desde comezos de 2016, despois da forte caída sufrida no bienio 2014-2015. Concretamente, a media anual deste índice experimentou en 2017 unha alza do 8,1%, que veu consolidar o incremento rexistrado en 2016 (2,5%); aínda que os valores seguiron estando claramente por baixo dos alcanzados no trienio 2011-2013. Con maior detalle, nos datos mensuais constátase unha alza continua ata xullo de 2017, que deu paso a unha estabilidade ou lixeiro descenso na segunda metade do ano (gráfico 4).

Dos cinco grupos de produtos que distingue a FAO¹⁰ interésannos en particular a carne e os produtos lácteos. Na carne continuou a recuperación

gradual das cotizacións observada desde principios do exercicio anterior, de xeito que o prezo medio en 2017 foi un 8,9% superior ao de 2016. A alza foi moito maior no prezo dos produtos lácteos (31,5%), malia que esa variación anual esconde importantes diferenzas duns a outros produtos e unhas notables oscilacións mensuais. No que respecta a isto último, asistimos a unha forte alza das cotizacións entre xuño de 2016 e setembro de 2017, que se explica pola confluencia da redución da produción nalgúns dos principais exportadores mundiais e a expansión da demanda nos mercados internacionais. Pero iso deixou paso a unha caída nos tres últimos meses do ano, que haberá que ver se marca un novo punto de inflexión (gráfico 4). Polo que se refire ás diferenzas segundo os produtos, a evolución foi especialmente positiva na cotización da manteiga, aínda que cun cambio de tendencia nos meses finais do exercicio. Mentres, o prezo do leite magro en po continuou coa tendencia descendente rexistrada nos últimos catro anos, ata situarse a finais de 2017 nos niveis mínimos de todo o que levamos de século (gráfico 5).

En todo caso, nunha imaxe global, a conxuntura dos mercados internacionais en 2017 foi claramente favorable desde a perspectiva galega, posto que a importante alza dos prezos da carne e dos produtos lácteos se acompañou dun aumento moito menor das cotizacións dos cereais (3,2%) e das oleaxinosas (3,1%), compoñentes fundamentais dos custos da alimentación da nosa cabana gandeira.

Conxuntura do sector na Unión Europea e en España

Condicionada por ese contexto a nivel internacional, a dinámica do sector agrario na UE-28 estivo marcada en 2017 por dous fenómenos:¹¹ por unha parte, o crecemento moi débil do *output* (0,7%), que se apoiou exclusivamente na expansión da produción vexetal (1,4%) dado o estancamento da gandeira ou animal (-0,3%); pola outra, o comportamento claramente favorable dos prezos, debido á alza dos prezos percibidos (3,1%), especialmente nos produtos gandeiros (8,9%), e o novo abaratamento dos consumos intermedios (-0,8%). O resultado final desa dinámica, marcada pola conxuntura favorable dos prezos gandeiros nos mercados internacionais, foi, segundo as estimacións de Eurostat, un notable incremento da renda do sector en euros constantes (8,3%). Dada a estabilidade aproximada do volume da man de obra, iso traducíuse nunha mellora similar (8,4%) da renda por UTA (Unidade de traballo ano); mellora que veu poñer fin á deterioración deste índice no bienio 2015-2016 (cadro 11, gráficos 6 e 7).

¹⁰ No gráfico 4 representamos os datos de catro deses grupos de produtos (carne, produtos lácteos, cereais e óleos e graxas). Prescindimos do azucre debido á súa falta de interese para o agro galego.

¹¹ Todas as cifras que ofrecemos a continuación proceden das series de Eurostat: Economic Accounts for Agriculture.

O balance é moito menos positivo na agricultura española, debido sobre todo a un factor: a contracción do *output* (-3,1%), fronte ao leve incremento que acabamos de ver na UE-28, pola caída da produción vexetal (-6%). Isto provocou que, a pesar da dinámica favorable dos prezos, en especial nas ramas gandeiras, a renda do sector experimentase un aumento moito menor que a nivel comunitario. Segundo as estimacións do MAPAMA,¹² que nutren tamén as cifras publicadas polo Eurostat, a renda agraria en euros constantes tan só aumentou en España en 2017 nun 1,7%. E iso, unido ao crecemento da man de obra (7,6%), provocou unha apreciable caída da renda por UTA (-5,6%), en contraste coa súa alza na UE-28 (o citado 8,4%). Esta caída acabou coa mellora continua dos ingresos dos agricultores españois constatada desde comezos da década (cadro 11, gráficos 6 e 7).

Cadro núm. 11

Evolución da renda global e da renda por ocupado no sector agrario en Galicia, España e na UE

Taxas de variación anuais (en %)

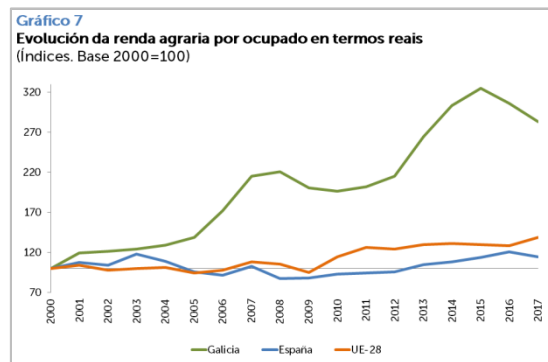
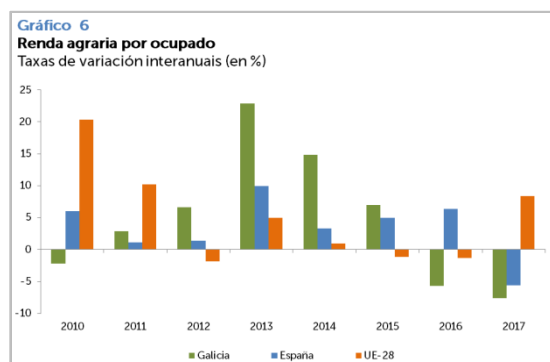
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Galicia										
Renda agraria ¹	-5,9	-12,9 *	-3,5 *	1,0 *	-2,4 *	16,6 *	0,2 *	-0,7 *	1,7 *	4,1 *
Man de obra (ocupados)	-8,2	-4,1	-1,4	-1,9	-8,5	-5,1	-12,8	-7,1	7,9	12,6
Renda/ocupado	2,4	-9,2 *	-2,2 *	2,9 *	6,7 *	22,9 *	14,9 *	6,9 *	-5,7 *	-7,6 *
España										
Renda agraria ¹	-13,8	-8,6	10,9	-5,2	-0,2	4,0	1,1	4,2	10,3	1,7
Man de obra (UTA)	1,4	-8,9	4,5	-6,3	-1,5	-5,4	-2,1	-0,7	3,7	7,6
Renda/UTA	-14,9	0,3	6,0	1,1	1,4	9,9	3,3	5,0	6,4	-5,6
Unión Europea (UE-28)										
Renda agraria ¹	-5,0	-12,4	11,0	7,3	-2,3	3,8	-0,8	-3,5	-1,5	8,3
Man de obra (UTA)	-2,4	-3,2	-7,8	-2,6	-0,5	-1,1	-1,8	-2,4	-0,2	0,0
Renda/UTA	-2,5	-9,5	20,3	10,2	-1,8	5,0	0,9	-1,2	-1,3	8,4

1 VENCf en moeda constante.

* Estimacións propias (para 2009-2015 baseadas nas Contas Económicas do IGE).

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- Eurostat, *Economic Accounts for Agriculture*.
- MAPAMA, Cuentas Económicas de la Agricultura.
- Consellería do Medio Rural, Contas Económicas da Agricultura 2006-2008.
- IGE, Contas Económicas de Galicia. Base 2010. Serie 2000-2015.
- INE, EPA.

A dinámica do sector agrario galego en 2017: unha visión global

En Galicia non contamos polo momento con ningunha estimación oficial das contas económicas do sector agrario en 2017.¹³ Polo tanto temos que conformarnos con perfilar un balance provisional a partir dos datos dispoñibles, referidos á dinámica das principais producións no noso agro e aos prezos percibidos e pagados a nivel español.

¹² MAPAMA (2018): Renta agraria año 2017. Segunda estimación. Enero 2018.

http://www.mapama.gob.es/es/estadistica/temas/estadisticas-agrarias/cea20172estimacionenero2018_tcm30-440818.pdf

¹³ Para os dous últimos anos (2016 e 2017) existen estimacións (do IGE e do INE) sobre a evolución do VEB do sector agropesqueiro. Pero estas, ademais de limitarse a esa variable, non son directamente utilizables aquí ao incluír tamén a pesca, que en Galicia achega arredor do 25% do VEB do sector primario.

Esos datos apuntan a unha conxuntura similar á constatada a nivel español, sobre todo en dous aspectos: o primeiro é o contraste no plano produtivo entre a caída do *output* agrícola e a expansión do gandeiro; a segunda nota a salientar é a dinámica favorable dos prezos, debido á alza ou recuperación dos prezos gandeiros. A especialización gandeira do noso agro, en contraste co que sucede na agricultura española, fixo, porén, que o resultado final fose máis positivo no caso galego. Segundo os nosos cálculos, a renda agraria experimentou aquí un incremento do 4,1%, claramente por enriba da media española (1,7%), aínda que lonxe do rexistrado na UE-28 (8,3%) (cadro 11).

O balance complétase cunha dinámica da man de obra, se nos fiamos dos datos da EPA, que, igual que en 2016, hai que cualificar de sorprendente e pouco crible. Concretamente, eses datos indican que a poboación ocupada no sector, despois de diminuír a unha taxa media anual do 8,4% no cuatrienio 2012-2015, experimentou en 2016 un aumento do 7,9%, e este aumento continuou e mesmo se acelerou en 2017 (12,6%). Iso significa que a man de obra agraria tería continuado reducíndose a un forte ritmo durante os anos da segunda recesión económica, a pesar da deterioración do mercado de traballo e o conseguinte bloqueo dos transvases procedentes do agro neses anos. Mentres, a moderada mellora do mercado laboral en 2016 e 2017, co incremento das oportunidades de emprego noutros sectores, teríase acompañado dun aumento da poboación ocupada na agricultura; unha evolución oposta ao que cabería agardar e que consideramos por ese motivo pouco crible. En todo caso, tomando eses datos o resultado estatístico é que a renda agraria por ocupado sufriu en 2017 unha notable deterioración (-7,6%), en liña coa observada na agricultura española (-5,6%) e en contraste coa alza rexistrada na UE-28 (8,4%) (cadro 11, gráficos 6 e 7).

Con algo máis de detalle, podemos caracterizar así a conxuntura do sector agrario galego en 2017:¹⁴

Cadro núm. 12

Variación real do VEB a prezos básicos das ramas agraria e pesqueira

Taxas de variación interanuais (en %)

Datos corrixidos de efectos estacionais e de calendario

	Galicia	España
2014	3,6	-1,6
2015	-4,6	-2,9
2016	1,1	6,9
2017	1,7	3,7
I trim.	3,4	5,0
II trim.	1,2	3,7
III trim.	1,3	4,2
IV trim.	0,8	2,0

Fonte: IGE e INE.

- O volume de produción mantívose aproximadamente estancado (0,2%), ao verse contrarrestado o crecemento da produción gandeira (2%) pola caída nas ramas agrícolas (-3,5%). Isto, unido ao leve incremento do volume dos consumos intermedios, orixinou unha variación nula do VEB do sector (-0,1%). Neste punto os nosos cálculos suxiren unha evolución peor da estimada nas contas económicas trimestrais do IGE para o conxunto do VEB agropesqueiro, que indican un crecemento do 1,7% aínda que con tendencia a desacelerarse ao longo do ano (cadro 12).

- Ese estancamento do *output* acompañouse dun comportamento favorable dos prezos, ao confluír un importante incremento dos prezos percibidos (4,9%), debido á alza dos prezos gandeiros (8,6%), e un aumento moito menor do custo dos insumos (2,1%).
- A mellora dos prezos foi o que posibilitou o crecemento da renda global do sector en euros constantes (4,1% segundo as nosas estimacións), en sintonía coas tendencias xerais a nivel europeo e español.
- Ese balance global esconde dinámicas moi dispares nas diferentes ramas ou orientacións produtivas. As ramas gandeiras viviron en conxunto unha alza significativa dos ingresos, do valor económico da produción (10,6%), grazas a que continuou a expansión dos volumes producidos (2%) e a iso sumouse unha recuperación dos prezos (8,6%). Mentres que o contrario sucedeu nas ramas vexetais: a caída do *output* (-3,5%), unida ao leve descenso dos prezos (-0,7%), deu como resultado unha contracción dos ingresos (-4,2%).

¹⁴ Os datos nos que se sustenta este balance son analizados de forma pormenorizada nos apartados seguintes.

Evolución da produción

Estrutura da produción agraria

No cadro 13 resumimos a evolución da estrutura da produción agraria en Galicia no período 1990-2015, incluíndo as cifras máis recentes: as publicadas polo MAPAMA para 2011-2015. Centrándonos na situación actual, en 2015, observamos que o agro galego continúa presentando unha nidia especialización gandeira, cun peso relativo deste subsector (59,4%) similar ao de 25 anos atrás (61,8%). Esta especialización está focalizada en catro produtos, que aportan en conxunto o 95% do valor da produción animal: leite, carne de vacún, carne de aves e porcino. As ramas vexetais, pola súa parte, achegan o 37,5% da produción agraria, destacando catro grupos de cultivos que suman tamén o 95% do total: plantas forraxeiras, hortalizas, froitas (onde se inclúen as uvas) e patacas (cadro 13).

Esa orientación gandeira do agro galego contrasta coa especialización agrícola da agricultura española: o peso relativo dos dous subsectores móvese nos dous espazos nunha relación de 60/40, pero con porcentaxes invertidas. Examinando con maior desagregación os datos, vemos que no ámbito agrícola Galicia só presenta no contexto do Estado un índice de especialización superior a un (peso relativo maior que a media española) nas plantas forraxeiras e nas patacas. Mentres, a nosa especialización gandeira no concerto estatal céntrase en leite, carne de vacún, carne de aves e coellos; rexistrando en cambio unha desespecialización relativa nos ovos e nas restantes producións cárnicas (porcino, equino e ovino-cabrún) (cadro 13).

Partindo deses datos sobre o peso económico das distintas ramas, examinamos a continuación a dinámica rexistrada en 2017 polo volume das principais producións agrícolas e gandeiras.

Cadro núm. 13

Evolución da estrutura da produción agraria en Galicia; comparación con España. Período 1990-2015

	Estrutura da produción agraria (en %)				España 2015	Índices de especialización de Galicia*	Peso de Galicia no total español (%)
	Galicia						
	1990	2000	2011	2015			
Produción vexetal	35,2	33,1	38,9	37,5	59,6	0,6	5,1
Cereais	1,2	3,0	1,6	1,0	7,9	0,1	1,0
Plantas industriais ¹	1,0	0,2	0,4	0,4	2,2	0,2	1,5
Plantas forraxeiras	8,5	7,0	9,6	9,8	3,7	2,6	21,3
Hortalizas ²	7,2	8,5	8,6	12,6	18,7	0,7	5,4
Patacas	10,5	4,0	5,0	4,8	1,3	3,8	30,4
Froitas ³	3,6	5,9	11,2	8,2	19,2	0,4	3,5
Viño e mosto	2,8	3,9	2,4	0,6	2,4	0,2	2,0
Outros	0,3	0,6	0,0	0,0	4,1	0,0	0,0
Produción animal	61,8	66,2	56,9	59,4	36,6	1,6	13,1
Carne e gando	32,3	28,7	31,9	35,9	27,4	1,3	10,6
Bovino	16,3	11,5	12,5	17,3	6,3	2,8	22,3
Porcino	7,0	5,3	5,4	9,5	12,8	0,7	6,0
Equino	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,5	3,7
Ovino e caprino	1,1	0,5	0,2	0,3	2,7	0,1	0,8
Aves	6,9	9,4	12,7	8,0	5,0	1,6	12,9
Coellos e outros	1,0	2,0	1,0	0,8	0,4	1,9	15,0
Produtos animais	29,4	37,5	25,1	23,4	9,3	2,5	20,5
Leite	24,1	32,2	22,9	21,6	6,6	3,3	26,6
Ovos	5,1	3,0	2,0	1,6	2,2	0,7	5,9
Outros	0,3	2,3	0,2	0,3	0,5	0,5	3,9
Servizos e actividades secundarias non agrarias	3,1	0,7	4,2	3,2	3,8	0,8	6,8
Produción rama agraria	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,0	8,1

¹ Inclúe remolacha, tabaco, algodón, xirasol e as leguminosas en gran.

² Inclúe as flores e plantas de viveiro.

³ Inclúe froitas frescas, cítricos e uvas.

* Relación entre o peso relativo de cada produción en Galicia e o que ten en España.

Fonte: Elaboración propia a partir de MAPAMA: *Evolución de las macromagnitudes agrarias regionales 1990-2000*; *Cuentas Económicas de la Agricultura. Resultados regionales 2011-2015*.

Evolución das principais producións agrícolas (en volume)

Segundo as estimacións provisionais do Eurostat, o ano 2017 saldouse na UE-28 cunha moderada expansión da produción vexetal (1,4%), mentres que para España as cifras do MAPAMA sinalan, pola contra, unha notable contracción (-6,1%). Considerada nese contexto, a evolución galega está en sintonía coa española, se ben cunha caída máis moderada e escondendo comportamentos moi dispares duns a outros cultivos. En concreto, os datos iniciais subministrados polos *Avances de superficies y producciones*

de cultivos do MAPAMA¹⁵ apuntan para Galicia unha clara redución das colleitas de cereais e de uva para vinificación; un estancamento aproximado nas de millo forraxeiro, patacas e hortalizas, e tan só un aumento da produción de froitas (cadro 14). Ponderando esas taxas de variación co peso económico dos distintos cultivos, estimamos unha diminución global da produción agrícola do 3,5%, máis moderada que a rexistrada en España, pero que contrasta co crecemento constatado na UE.

Cadro núm. 14

Evolución das principais producións agrícolas en volume en Galicia*

	Produción (miles de toneladas)						TVA (%)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Cereais en gran	192,2	196,9	216,2	208,9	188,3	145,1	2,5	9,8	-3,4	-9,9	-22,9
Trigo	37,0	36,4	42,9	46,8	35,1	23,8	-1,6	17,6	9,2	-25,1	-32,2
Centeo	8,1	10,5	13,9	13,1	10,9	8,4	29,2	32,4	-5,4	-16,9	-23,0
Millo	147,0	150,0	159,4	149,0	142,3	112,9	2,0	6,3	-6,6	-4,5	-20,7
Leguminosas en gran	3,2	4,1	4,4	4,4	4,3	4,8	25,5	8,0	0,5	-2,0	9,6
Patacas	473,5	439,8	535,2	505,2	441,1	439,0	-7,1	21,7	-5,6	-12,7	-0,5
Millo forraxeiro	2.508,5	2.426,3	2.861,2	2.451,0	2.378,2	2.378,2	-3,3	17,9	-14,3	-3,0	0,0
Hortalizas	332,0	328,3	316,6	331,8	331,7	329,8	-1,1	-3,6	4,8	0,0	-0,6
Col e repolo	61,4	60,7	57,4	60,2	57,4	57,4	-1,1	-5,5	4,9	-4,7	-0,1
Leituga	20,3	19,1	20,3	19,9	22,2	25,6	-5,9	6,1	-1,9	11,3	15,3
Tomate	110,1	93,9	89,5	92,5	92,9	93,2	-14,8	-4,6	3,4	0,4	0,3
Pemento	63,3	67,3	68,4	70,3	72,9	72,9	6,3	1,7	2,7	3,7	0,0
Cebola	34,5	43,8	37,5	41,0	40,5	35,0	26,8	-14,4	9,5	-1,2	-13,9
Feixón verde	42,3	43,5	43,5	47,8	45,9	45,9	2,8	0,0	9,8	-4,1	0,1
Froitas	174,2	124,7	119,5	121,7	122,0	134,8	-28,4	-4,2	1,9	0,2	10,5
Mazá para sidra	79,9	61,2	58,0	59,3	59,5	66,2	-23,4	-5,1	2,1	0,3	11,4
Mazá de mesa	80,8	54,8	51,8	53,0	53,1	57,6	-32,2	-5,4	2,2	0,3	8,4
Pera	13,5	8,7	9,6	9,5	9,4	11,0	-35,3	9,9	-1,0	-0,8	17,2
Uva de vinificación	125,0	164,4	131,3	141,1	123,0	112,1	31,5	-20,2	7,5	-12,9	-8,9

* Os datos de 2016 son provisionais e os de 2017 constitúen avances.

Fonte: MAPAMA, *Anuario de Estadística e Avances de superficies y producciones agrícolas*.

Cadro núm. 15

Evolución das principais producións gandeiras en volume en Galicia

	Volume de produción en cada ano						
	1985	1995	2005	2010	2015	2016	2017*
Leite de vaca ¹	1.644,5	2.110,7	2.258,1	2.337,6	2.643,1	2.623,5	2.689,1
Carne de vacún ²	52,5	65,6	96,1	88,4	95,0	96,5	94,2
Carne de porcino ²	85,6	75,6	101,6	78,5	78,3	82,3	89,5
Carne de ave ²	92,6	111,0	163,4	175,4	186,8	191,1	197,3
Carne de ovino ²	0,9	0,4	0,6	0,4	0,3	0,4	0,4
Carne de caprino ²	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Carne de coello ²	10,1	4,7	6,7	11,9	15,3	15,0	13,9
Ovos ³	122,5	74,3	58,9	53,3	45,8	45,9	

	Taxa de variación acumulativa anual (%)						%variación 1985/2017*	Galicia/España (%)	
	1985/1995	1995/2005	2005/2010	2010/2015	2015/2016	2016/2017		1985	2017*
Leite de vaca ¹	2,5	0,7	0,7	2,5	-0,7	2,5	63,5	26,9	38,1
Carne de vacún ²	2,3	3,9	-1,7	1,5	1,6	-2,5	79,4	13,1	14,7
Carne de porcino ²	-1,2	3,0	-5,0	0,0	5,0	8,8	4,6	7,4	2,1
Carne de ave ²	1,8	3,9	1,4	1,3	2,3	3,3	113,1	11,4	12,8
Carne de ovino ²	-7,8	3,4	-6,5	-4,0	22,4	-5,8	-58,4	0,7	0,3
Carne de caprino ²	-1,6	-5,3	-11,8	-8,5	11,7	12,2	-78,9	3,7	0,6
Carne de coello ²	-7,3	3,6	12,1	5,2	-2,3	-7,6	37,2	12,9	24,4
Ovos ³	-4,9	-2,3	-2,0	-3,0	0,2		-62,5	13,9	4,3

* Para os ovos o período é 1985-2016. A produción de leite en 2017 é unha estimación a partir dos datos sobre as entregas á industria declaradas este ano (variación respecto ao ano anterior).

¹ Millóns de litros.

² Miles de toneladas.

³ Millóns de dúcias.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MAPAMA, *Anuario de estadística, Boletín Mensual de Estadística, Encuesta de sacrificio de ganado e Estadística láctea*.

- Consellería do Medio Rural, *Anuario de estadística agraria*.

¹⁵ MAPAMA: Avances de superficies y producciones de cultivos.

<http://www.mapama.gob.es/es/estadistica/temas/estadisticas-agrarias/agricultura/avances-superficies-producciones-agricolas/>

Evolución das principais producións gandeiras (en volume)

No ámbito gandeiro a conxuntura en 2017 caracterizouse na UE-28 por un estancamento ou lixeira redución do *output* (-0,3%), fenómeno que non se deu en España onde este continuou cun moderado crecemento (1,9%). A dinámica en Galicia estivo en sintonía coas tendencias a nivel estatal, proseguindo a expansión dos volumes producidos na maioría das ramas. Especialmente salientable foi a reactivación do crecemento da produción láctea que indican os datos do FEGA sobre as entregas declaradas á industria (2,5%), despois do freo observado nos dous primeiros anos que seguiron á desaparición das cotas (2015 e 2016). Pero a iso hai que unir a notable expansión que rexistraron tamén as dúas principais ramas cárnicas intensivas, porcino (8,8%) e aves (3,3%). As únicas excepcións relevantes a esa expansión do *output* gandeiro encontrámolos na carne de vacún (-2,5%) e nos coellos (-7,6%) (cadro 15).

Se ponderamos as taxas de variación recollidas no cadro 15 co peso económico de cada rama, obtemos un crecemento estimado da produción gandeira do 2%, case idéntico ao español e que contrasta co estancamento na UE-28. Nunha imaxe recapitulativa temos, en definitiva, que a dinámica do sector agrario galego estivo definida en 2017 por unha nova expansión da produción gandeira, que se viu contrarrestada pola caída máis intensa da agrícola. O resultado foi un estancamento do *output* agrario (variación positiva do 0,2%), similar ao constatado na UE-28 (0,7%), aínda que aquí se chegou a ese resultado por vías distintas, e en contraste coa caída sufrida na agricultura española (-3,1%).

Prezos percibidos e prezos pagados polos agricultores

O estancamento da produción acompañouse en 2017 dun comportamento dos prezos que cabe cualificar de favorable para os agricultores galegos, debido sobre todo á recuperación dos prezos gandeiros despois da súa caída nos dous anos anteriores. Os datos sobre prezos percibidos a nivel español indican que esa recuperación afectou a todas as ramas gandeiras (coa única excepción do caprino), tanto as diversas producións cárnicas como ovos e tamén leite (cadro 16). No caso do sector lácteo a recuperación iniciada no segundo semestre de 2016 continuou ao longo de todo o ano 2017, se ben cunha intensidade moito menor da observada na UE. Concretamente, os datos de prezos percibidos do

Cadro núm. 16

Porcentaxe de variación dos prezos percibidos e pagados polos agricultores en Galicia

	2013/2012	2014/2013	2015/2014	2016/2015	2017/2016
A. Prezos percibidos*					
Produtos agrícolas	7,8	-24,9	14,4	7,1	-0,7
Cereais	-15,6	-7,2	2,9	-10,6	5,1
Leguminosas	6,9	-7,5	-0,6	-9,0	16,9
Patacas	40,2	-49,1	59,6	40,3	-40,7
Cítricos	16,4	-0,1	15,6	13,9	-6,7
Froitas non-cítricas	13,4	-11,0	10,5	2,0	-4,5
Hortalizas	7,2	-10,9	28,3	-10,4	11,1
Viño e subprodutos	-6,5	-23,3	1,2	10,9	22,7
Flores e plantas ornamentais	5,8	-1,4	-13,0	-9,0	3,0
Cultivos forraxeiros	-0,3	-9,6	-0,6	-10,8	1,1
Produtos animais	3,6	0,7	-8,4	-5,0	6,1
Leite	10,4	6,8	-10,9	-7,8	3,1
Carne e gando bovino	3,3	-3,4	-6,2	1,5	4,9
Carne e gando porcino	8,8	-5,2	-12,0	0,0	10,6
Carne e gando aviar	-3,4	-4,8	-3,7	-7,6	11,2
Carne e gando ovino	-6,0	4,9	2,3	-5,2	4,3
Carne e gando caprino	-0,6	-2,5	-3,1	2,2	-4,7
Carne e gando coellos	5,2	-8,9	-7,9	0,3	7,2
Ovos	-30,1	0,0	1,8	-14,0	21,7
Produtos forestais	-9,1	-3,0	5,7	9,1	-14,5
Índice xeral de prezos percibidos	3,5	-7,6	-1,4	0,0	1,5
B. Prezos pagados**					
Sementes selectas e pés	0,2	12,2	2,0	4,3	0,1
Alimentos para o gando	0,0	-8,0	-1,4	-3,1	-0,9
Fertilizantes	-3,2	-4,9	2,2	-8,2	-5,1
Energía e lubricantes	-1,0	-1,2	-3,3	-11,1	14,6
Protección fitopatolóxica	3,1	0,2	-0,7	0,3	1,1
Tratamentos zosanitarios	1,2	0,5	-0,5	0,5	1,3
Conservación e reparación de maquinaria	1,6	0,7	1,5	2,8	3,6
Conservación e reparación de edificios	-1,7	0,6	-0,7	-2,1	2,4
Índice xeral de prezos pagados	-0,2	-4,9	-1,2	-3,7	2,1

* Evolución dos prezos por grupos de produtos no conxunto de España e variación dos índices de prezos por subsectores que resulta para Galicia ao aplicarlle á evolución anterior á estrutura da produción agraria galega.

** Evolución dos prezos dos diversos inputs correntes no conxunto de España, e variación do índice xeral de prezos pagados que resulta para Galicia ao aplicarlle á evolución anterior a estrutura dos consumos intermedios da nosa agricultura.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MAPAMA, *Índices de precios percibidos, pagados y salarios agrarios*.

Cadro núm. 17

Evolución dos índices de prezos percibidos e pagados polos agricultores galegos

	Índice xeral de prezos percibidos ¹	Índice xeral de prezos pagados ¹	IPC	Prezos percibidos/ Prezos pagados	Prezos percibidos/ IPC
1985	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1986	110,5	102,7	109,1	107,5	101,2
1987	113,1	103,2	115,2	109,5	98,1
1988	119,2	104,4	121,2	114,2	98,4
1989	132,6	105,8	130,0	125,4	102,0
1990	128,3	108,4	138,5	118,4	92,6
1991	127,2	110,4	146,7	115,2	86,7
1992	116,2	112,5	154,7	103,3	75,1
1993	123,8	116,6	162,0	106,1	76,4
1994	147,8	118,9	170,3	124,2	86,8
1995	154,2	125,0	178,3	123,4	86,5
1996	147,2	129,6	184,5	113,5	79,8
1997	149,1	133,9	188,0	111,4	79,3
1998	152,9	132,6	191,7	115,3	79,8
1999	150,8	132,4	196,5	113,9	76,7
2000	158,0	140,6	203,0	112,4	77,9
2001	165,4	143,3	210,1	115,5	78,7
2002	156,7	147,3	218,0	106,4	71,9
2003	165,6	151,0	223,1	109,7	74,3
2004	168,1	159,1	230,4	105,6	73,0
2005	162,0	160,3	238,1	101,1	68,1
2006	168,6	165,1	246,5	102,1	68,4
2007	186,6	179,7	252,6	103,9	73,9
2008	191,4	208,2	263,3	91,9	72,7
2009	168,0	180,9	261,7	92,8	64,2
2010	174,8	188,5	266,7	92,7	65,5
2011	180,7	213,6	275,7	84,6	65,5
2012	196,4	226,4	282,2	86,7	69,6
2013	203,2	226,0	286,5	89,9	70,9
2014	187,8	214,9	286,5	87,4	65,5
2015	185,1	212,3	284,5	87,2	65,1
2016	185,2	204,3	283,6	90,6	65,3
2017	188,0	208,7	289,6	90,1	64,9
TVI (%)					
2014/2013	-7,6	-4,9	0,0	-2,8	-7,6
2015/2014	-1,4	-1,2	-0,7	-0,2	-0,7
2016/2015	0,0	-3,7	-0,3	3,9	0,3
2017/2016	1,5	2,1	2,1	-0,6	-0,6

¹ Os índices de prezos percibidos e prezos pagados que ofrecemos son os que resultan de imputarlle os índices sectoriais españois (para os diferentes produtos agrarios e as diversas partidas dos consumos intermedios) á estrutura da produción e dos consumos intermedios da agricultura galega.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MAPAMA, *Índices de precios percibidos, pagados y salarios agrarios*.
- Consellería do Medio Rural, *Anuario de Estadística Agraria*.
- INE.

que viña dándose desde 2013. En concreto, o índice de prezos pagados polos agricultores galegos aumentou en 2017 nun 2,1%, debido sobre todo ao encarecemento da enerxía (14,6%); limitando así a mellora da relación real de intercambio (a *ratio* prezos percibidos/prezos pagados) (cadros 16 e 17).

Conxuntura das principais ramas agrarias

A partir dos datos que acabamos de expoñer sobre os volumes de produción e os prezos, no cadro 18 elaboramos unha estimación da variación que experimentou en 2017 o valor da produción nas principais ramas do sector agrario galego. Unha cifra que podemos asimilar coa variación dos ingresos dos produtores, e que permite perfilar un balance provisional da conxuntura nas diversas ramas.¹⁶

MAPAMA indican unha alza do prezo do leite en España respecto a 2016 do 3,1% (cadro 16). Aumento que as cifras do FEAGA, máis fiables e referidas especificamente aos gandeiros galegos, elevan ao 8,5%; pero que continúa sendo débil no contexto europeo. En conxunto, o índice de prezos dos produtos gandeiros rexistrou en Galicia en 2017 unha alza situada entre o 6,1% que recolle o cadro 16 e o 8,6%, que se obtén tomando para o leite os datos do FEAGA.

Nas ramas agrícolas, en cambio, os prezos percibidos experimentaron globalmente unha variación nula (-0,7%). Non obstante, iso ten a súa orixe na forte caída que sufriron as patacas e en menor medida as froitas; mentres que o resto dos cultivos viron mellorar as súas cotizacións en contías diversas (cadro 16). O saldo final foi un incremento do índice xeral de prezos percibidos polos agricultores galegos, que oscila entre o 1,5%, estimado no cadro 16, e o 4,9%, que resulta utilizando para o leite as cifras do FEAGA e prescindindo dos produtos forestais.

O impacto positivo desa recuperación dos prezos percibidos sobre a renda dos agricultores viuse, porén, moi atenuado por dous fenómenos. O primeiro foi o retorno da economía galega a taxas de inflación positivas de certa entidade (incremento do IPC do 2,1% en 2017), despois das taxas nulas ou lixeiramente negativas rexistradas no trienio 2014-2016. Este feito limitou a mellora dos prezos percibidos polas explotacións agrarias en euros constantes. O outro fenómeno a sinalar é a alza que experimentaron os prezos pagados, rompendo co abaratamento dos insumos

¹⁶ Convén recalcar que nese cadro os datos sobre os volumes de produción proceden das estimacións do MAPAMA referidas a Galicia. Mentres, os relativos aos prezos corresponden á evolución dos prezos percibidos de cada produto a nivel español, coa excepción do prezo do leite, onde tomamos as cifras para Galicia publicadas polo FEAGA.

Cadro núm. 18
Estimación da variación do valor da produción
nas principais ramas agrícolas e gandeiras de Galicia. Ano 2017*

	TVI (%) 2017/2016		
	Volumen de produción	Prezo	Valor da produción
Cereais	-22,9	5,1	-17,9
Patacas	-0,5	-40,7	-41,2
Froitas	10,5	-4,5	6,0
Hortalizas	-0,6	11,1	10,5
Viño	-8,9	22,7	13,9
Cultivos forraxeiros	0,0	1,1	1,1
Produción vexetal	-3,5	-0,7	-4,2
Leite	2,5	8,5	11,0
Carne e gando vacún	-2,5	4,9	2,5
Carne e gando porcino	8,8	10,6	19,3
Carne e gando aviar	3,3	11,2	14,5
Carne e gando ovino	-5,8	4,3	-1,5
Carne e gando caprino	12,2	-4,7	7,5
Carne e gando coellos	-7,6	7,2	-0,3
Ovos	6,0	21,7	27,7
Produción animal	2,0	8,6	10,6
Produción agraria	0,2	4,9	5,1

* As cifras referidas á variación dos volumes de produción proceden das estimacións do MAPAMA para Galicia. As relativas aos prezos corresponden, en cambio, á evolución dos prezos percibidos en España, excepto para o prezo do leite onde tomamos os datos para Galicia publicados polo FEAGA. Isto último fai que a variación global dos prezos gandeiros e do total dos prezos agrarios difira da calculada no cadro 16.

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos dos cadros 14,15 e 16.

cións lácteas: a expansión das entregas á industria (2,5%), unida á alza do prezo do leite, aínda que esta se limitase ao 8,5%, moi lonxe da que se deu na UE, tiveron como resultado un aumento do 11% no valor da produción, despois do descenso sufrido en 2015 e 2016. Pero unha evolución positiva similar, ou mesmo máis intensa, tivo lugar nas principais ramas cárnicas intensivas (porcino, aves) e nos ovos (cadro 18).

Nas ramas vexetais tivo lugar en conxunto unha contracción do *output* (-3,5%), acompañada dunha lixeira deterioración dos prezos percibidos (-0,7%), o que deu como resultado unha diminución do valor da produción (-4,2%). Pero iso constitúe o saldo de conxunturas moi dispares segundo os cultivos: importante caída do valor da produción nos cereais e nas patacas, en contraste co seu aumento nas froitas, hortalizas e no sector vitivinícola (cadro 18).

Moito máis favorable foi a conxuntura global nas ramas gandeiras. Aquí continuou a expansión dos volumes producidos (2%) e a iso uniuse este ano unha recuperación dos prezos (8,6%), dando como resultado unha alza notable do valor da produción e dos ingresos das explotacións gandeiras (10,6%). Esa dinámica positiva foi común a case todas as ramas cun peso relevante no noso agro, coa única excepción de coellos, ovino e, con matices, vacún de carne. Especial mención merece a recuperación dos ingresos das explota-

Cadro núm. 19
Evolución da poboación ocupada no sector agrario en Galicia e en España
(medias anuais)

	Galicia		España	
	Número (miles)	Índices (1985=100)	Número (miles)	Índices (1985=100)
1985	415,1	100,0	1.829,6	100,0
1995	223,9	53,9	1.040,1	56,8
2008	69,8	16,8	779,4	42,1
2009	67,0	16,1	745,5	40,6
2010	66,0	15,9	749,1	41,3
2011	64,8	15,6	721,3	39,7
2012	59,3	14,3	703,5	39,0
2013	56,3	13,6	699,3	38,7
2014	49,1	11,8	702,4	38,4
2015	45,6	11,0	705,0	38,5
2016	49,2	11,9	738,0	40,3
2017	55,4	13,3	778,8	42,6
Taxas de variación media acumulativa anual (%)				
1995/1985	-6,0		-5,5	
2008/1995	-8,6		-2,2	
2015/2008	-5,9		-1,4	
2017/2015	10,2		5,1	
2017/2008	-2,5		0,0	

Fonte: EPA, INE e IGE, *Enquisa de poboación activa en Galicia*.

do transcorrido desde o estalido da crise económica; mostrando unha imaxe máis consistente coa dinámica que cabería agardar, como consecuencia da redución das oportunidades de emprego fóra da agricultura desde 2008. En concreto, os datos da EPA mostran que no conxunto do período 2008-2017 o ritmo de diminución da poboación ocupada no sector agrario galego baixou ao -2,5% acumulativo anual, menos da terceira parte da taxa que se rexistraba durante a fase de expansión económica 1995-2007 (-8,6%) (cadro 19).

Poboación ocupada

No informe de 2016 referímonos ao cambio de tendencia no emprego agrario que se produciu ese ano, segundo as estimacións da EPA, plasmado nun forte crecemento da poboación ocupada no sector (7,9%). Pois ben, os datos para 2017 veñen prolongar e mesmo acentuar esa inflexión, ao indicar un incremento da poboación ocupada na agricultura galega do 12,6% (cadro 19).

Como xa apuntamos antes, temos serias dúbidas sobre a veracidade desa evolución. Máis ben, pensamos que se trata dunha oscilación estatística que vén compensar a probable sobreestimación do descenso da poboación ocupada no sector no cuatrienio 2012-2015. O resultado, nunha perspectiva a medio prazo, é que se suaviza a pendente descendente no período

Censos gandeiros

Gando bovino: evolución do censo e do número de explotacións

Os datos procedentes do rexistro de explotacións de bovino da Consellería do Medio Rural publicados polo IGE mostran que nos anos máis recentes se produciu unha nova aceleración no ritmo de desaparición destas explotacións. En concreto, no bienio 2016-2017 este proceso alcanzou unha taxa acumulativa anual do 5%, fronte ao 3,6% rexistrado no período 2008-2015 (cadro 20). No que se refire ao número de vacas, en 2017 este mantívose practicamente estancado, aumentando lixeiramente as de carne e reducíndose as de leite. En todo caso, as vacas de muxidura retomaron a súa senda descendente despois da alza experimentada en 2014, que podemos vincular coa suba dos prezos do leite a finais de 2013 e comezos de 2014. Cunha maior perspectiva temporal, hai que sinalar que nos últimos anos esa redución das vacas de leite en Galicia estase acompañando dunha perda de peso relativo na cabana láctea española: segundo os datos das enquisas gandeiras do MAPAMA, pasamos de ter o 43,7% das vacas de leite do Estado en 2013 ao 42% en 2017, inverténdose deste xeito a tendencia que se daba desde comezos da década de 1990.

Cadro núm. 20
Evolución do número de explotacións de bovino e do censo de vacas por tipos en Galicia. Período 2008-2017

	Núm. de explotacións de bovino (miles)	Vacas de muxidura (miles)	Vacas que non se moxen (miles)	Núm. Total de vacas (miles)
2008	49,4	339,5	221,9	561,4
2009	47,4	334,8	220,6	555,5
2010	45,3	328,6	224,8	553,4
2011	43,2	327,1	221,6	548,6
2012	41,4	325,8	217,0	542,8
2013	40,7	324,7	210,2	535,0
2014	39,5	337,0	212,1	549,1
2015	38,2	330,6	212,5	543,1
2016	36,4	322,5	214,0	536,6
2017	34,4	321,7	215,3	536,9

Fonte: IGE, *Rexistro de explotacións de bovino*.

Cadro núm. 21
Evolución da estrutura dimensional das explotacións de bovino en Galicia Período 2008-2017

A. Evolución

Tamaño	Núm. de explotacións (miles)			Núm. de vacas (miles)		
	2008	2017	TVA (%)	2008	2017	TVA (%)
1-9	25,9	15,9	-5,3	49,1	30,0	-5,3
10-19	8,3	5,4	-4,6	71,5	45,2	-5,0
20-29	4,9	3,4	-3,9	74,1	49,3	-4,4
30-49	5,5	4,1	-3,2	132,3	94,3	-3,7
50-99	3,8	3,7	-0,2	150,2	146,5	-0,3
>=100	1,1	1,9	6,9	84,2	171,6	8,2
<50	44,5	28,8	-4,7	327,0	218,8	-4,4
>= 50	4,8	5,6	1,7	234,5	318,2	3,4
Total	49,4	34,4	-3,9	561,4	536,9	-0,5

B. Distribución porcentual

Tamaño (número de vacas)	Explotacións		Vacas	
	2008	2017	2008	2017
1-9	52,4	46,1	8,7	5,6
10-19	16,8	15,8	12,7	8,4
20-29	9,9	9,8	13,2	9,2
30-49	11,2	11,9	23,6	17,6
50-99	7,6	10,7	26,8	27,3
>=100	2,1	5,6	15,0	32,0
< 50	90,2	83,7	58,2	40,7
>= 50	9,8	16,3	41,8	59,3
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Fonte: IGE, *Rexistro de explotacións de bovino*.

Cadro núm. 22
Evolución do censo de gando porcino en Galicia (maio de cada ano)

	1987*	1997*	2006*	2010	2012	2014	2015	2016	2017
Miles de cabezas									
Porcos da ceba	436,0	239,6	223,2	401,9	423,6	433,4	433,5	476,5	399,3
Porcas reprodutoras	182,8	121,8	104,2	97,8	109,8	118,7	118,1	111,4	84,6
Total	1.589,9	1.013,7	879,9	1.034,3	1.072,4	1.091,7	1.090,1	1.215,1	1.116,7
Índices (Base 1987=100)									
Porcos da ceba		55,0	51,2	92,2	97,2	99,4	99,4	109,3	91,6
Porcas reprodutoras		66,6	57,0	53,5	60,1	64,9	64,6	61,0	46,3
Total		63,8	55,3	65,1	67,4	68,7	68,6	76,4	70,2
Galicia/España (%)									
Porcos da ceba	8,5	3,7	2,2	4,3	4,5	4,5	4,2	4,5	3,6
Porcas reprodutoras	9,2	5,7	4,0	3,9	4,7	5,0	4,9	4,7	3,4
Total	9,8	5,4	3,5	4,2	4,3	4,3	4,0	4,4	3,9

* Os resultados de 1987, 1997 e 2006 corresponden ao mes de abril.

Fonte: MAPAMA, *Anuario de estadística e Encuestas ganaderas*.

fronte ao 3,6% rexistrado no período 2008-2015 (cadro 20). No que se refire ao número de vacas, en 2017 este mantívose practicamente estancado, aumentando lixeiramente as de carne e reducíndose as de leite. En todo caso, as vacas de muxidura retomaron a súa senda descendente despois da alza experimentada en 2014, que podemos vincular coa suba dos prezos do leite a finais de 2013 e comezos de 2014. Cunha maior perspectiva temporal, hai que sinalar que nos últimos anos esa redución das vacas de leite en Galicia estase acompañando dunha perda de peso relativo na cabana láctea española: segundo os datos das enquisas gandeiras do MAPAMA, pasamos de ter o 43,7% das vacas de leite do Estado en 2013 ao 42% en 2017, inverténdose deste xeito a tendencia que se daba desde comezos da década de 1990.

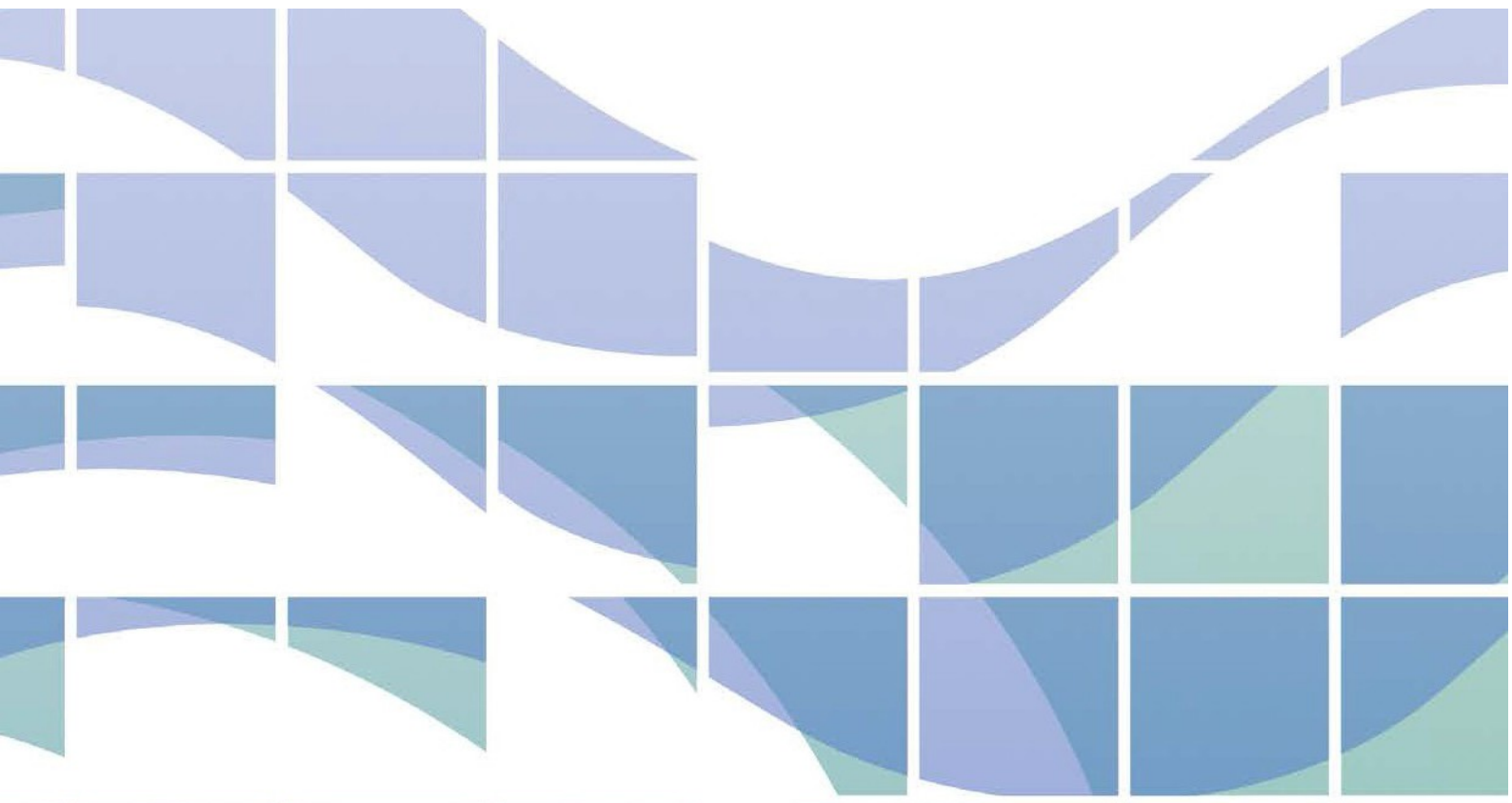
No cadro 21 comprobamos a vixencia nos anos recentes dun feito coñecido: a desaparición de explotacións bovinas é máis intensa canto menor o seu tamaño. Cunha precisión importante: no período 2008-2017 esa desaparición afectou, con maior ou menor intensidade, a todos os estratos con menos de 100 cabezas, aumentando só o número de unidades produtivas por arriba da cifra. Desta forma, o rabaño, e como consecuencia tamén a produción (tanto de leite como de carne de vacún), tende a concentrarse cada vez máis nas explotacións de maior dimensión (cadro 21).

Gando porcino

Tras o incremento do censo de gando porcino que se observara nos anos anteriores, en 2017 produciuse unha caída no número total de animais, no de porcos da ceba e no de porcas reprodutoras, sendo especialmente intensa neste último caso. Esa evolución en Galicia contrasta coa observada a nivel español, orixinando un novo descenso do noso peso relativo na cabana porcina do Estado, que vén acentuar a tendencia observada nos tres últimos decenios, desde a integración na UE (cadro 22).

III. Pesca

- En 2017, a produción de pesca fresca en Galicia superou por primeira vez as 200.000 toneladas e os 500 millóns de euros de facturación.
- As cotas pesqueiras para 2018 manteñen certa estabilidade nas capturas malia as duras propostas da Comisión Europea.
- As cotas de xurelo e xarda en augas galegas sofren os recortes máis drásticos.
- Científicos do ICES recomendan unha veda de 15 anos para a sardiña das augas ibéricas debido á mala situación do stock.
- As negociacións do Brexit condicionan o futuro da pesca en Europa, que se une na Alianza Pesqueira Europea para defender a frota comunitaria. Galicia, con máis de 120 buques afectados, participa activamente nas negociacións.
- O sector conserveiro galego superou en 2017 as 352.000 toneladas de produción.

Introdución

O mar e as actividades asociadas seguen a ser un dos eixes fundamentais da economía galega. A pesca extractiva, xunto co marisqueo e a acuicultura, alimentan unha actividade económica moi diversificada nos sectores industrial e de servizos que abrangue tamén o conxelado, a conserva e a comercialización dos produtos pesqueiros. O presente capítulo céntrase no sector da pesca extractiva, do cal se esboza unha descrición que comeza coa frota pesqueira e a súa situación actual por zonas costeiras e artes, segue coa produción pesqueira do último ano nas diferentes zonas e lonxas e remata coa relación dos acontecementos máis relevantes para a xestión e regulación do sector pesqueiro galego acontecidos ao longo do ano 2017; todo iso tras introducir brevemente a continuación os contidos máis destacables deste informe.

A produción pesqueira galega en 2017 volveu superar todos os rexistros precedentes, tanto en volume coma en facturación, como xa acontecera no anterior exercicio. Non obstante, neste caso o incremento foi máis significativo e mesmo máis rechamante ao superar, por vez primeira, dúas cifras de referencia: as 200.000 toneladas de volume desembarcado e os 500 millóns de euros de ingreso, cunha cotización media de 2,39 euros por quilogramo. Boa parte deste crecemento débese á frota do caladoiro nacional, que descargou 142.231 toneladas (un 23% máis que en 2016), e facturou 216,15 millóns de euros (un 3% máis). O menor incremento en valor débese a que o aumento en volume corresponde en boa medida a unha especie de baixo prezo e non suxeita a cota, o cabalón ou xarda pintada, que duplicou a súa captura respecto a 2016. Por sectores, o arrastre litoral desembarcou 41.627 toneladas (un 5,4% máis), facturando 47,2 millóns de euros (un 9% menos); o sector de artes menores creceu un 6,7% en volume (ata as 18.672 toneladas) e un 6,2% en valor (ata 107,2 millóns de euros); pero foi o sector do cerco o que medrou máis, sobre todo en volume (un 44,3%, ata 76.087 toneladas), debido fundamentalmente á xarda pintada, pero tamén en valor (un 14,6%, ata 41,7 millóns de euros). O resto de sectores do caladoiro nacional (palangre de fondo e de superficie, enmalle de rasco e de volantas) decrecen en volume ou en valor. A frota do Gran Sol reduciu nun 6% as súas capturas (24.671 toneladas), aínda que incrementou nun 2,3% a facturación (114,7 millóns de euros). A frota de augas internacionais, fundamentalmente conxeladora, aportou pouco máis de 1.000 toneladas de pesca fresca (un 4,4% menos que en 2016) e facturou 2,7 millóns de euros (un 6,9% menos).

A negociación das cotas pesqueiras para o presente ano no Consello de Ministros de Pesca da UE foi unha das máis complexas dos últimos anos, xa que partía de propostas moi duras por parte da Comisión Europea, que incluían inicialmente recortes das cotas de ata un 30%, coma no caso da pescada en augas ibéricas. Finalmente, as cotas manteñen certa estabilidade nas capturas, se ben cunha perda total para España de 12.700 toneladas, e importantes recortes das cotas de xurelo e xarda en augas galegas, prexudicando especialmente a frota de cerco. Esta frota, xa afectada polo recorte da cota de xurelo en 2017, seguiu este ano sen ver satisfeitas as súas reclamacións de cambio no criterio de reparto nacional de cotas de xarda e xurelo, que lle permitiría acadar unha maior porcentaxe das capturas. Con todo, a abundancia de cabalón fixo que o cerco se dedicase en maior medida a esta especie, disparando ata as 53.826 toneladas a súa captura, que o ano anterior fora de 22.629 toneladas.

Polo que respecta á sardiña en augas ibéricas, en xullo de 2017 científicos do Consello Internacional para a Exploración do Mar publicaron un informe que alerta dos baixos niveis de recrutamento desta especie e recomenda establecer unha veda de 15 anos, xa que o plan de xestión das frota española e portuguesa se considera insuficiente para garantir o recrutamento. A Confederación Española de Pesca (CEPESCA) rexeitou a proposta dos científicos do ICES e alega que se pode abordar a delicada situación da especie sen pór en perigo unha pesqueira que en España dá traballo a máis de 2.000 tripulantes de 231 cerqueiros, 148 deles en Galicia. Os armadores defenden unha xestión baseada na repartición das posibilidades de pesca transferibles entre os barcos, e unha separación entre as dúas áreas de captura da especie; ademais de considerar adecuada a proposta de Portugal e España de reducir a cota para 2018.

O sector pesqueiro de toda Europa segue con atención as negociacións do Brexit. A Alianza Pesqueira Europea (EUF) agrupa os nove estados membros máis afectados pola posible decisión do Reino Unido de impedir-lles o acceso ás súas augas, onde obteñen boa parte das súas capturas. Galicia podería perder

ata un 30% do seu total de capturas, ao verse afectados 86 buques en Europa e outros 40 nas Illas Malvinas. A Xunta de Galicia remitiu a Bruxelas varios informes sobre o impacto que podería ter o Brexit na pesca e participou na conferencia sobre o Brexit celebrada en novembro en Cardiff, onde abordou co primeiro ministro galés a elaboración dun convenio bilateral que garanta a cooperación entre Galicia e Reino Unido e un acordo en materia de pesca que permita manter os avances en beneficio común, co obxectivo de reducir o impacto do Brexit no sector marítimo-pesqueiro.

Frota pesqueira

A frota pesqueira galega é a máis importante frota rexional tanto do ámbito nacional coma do europeo. O cadro 1 amosa a dimensión do sector pesqueiro galego en relación co español e co da Unión Europea. En marzo de 2018, a frota galega estaba composta de 4.400 unidades, tal como se reflicte nos cadros 1 e 2. O número estimado de tripulantes ocupados nela ascende a 10.952.

Cadro núm. 1

Dimensión do sector pesqueiro galego en relación co español e co da UE-28. Ano 2017¹

	UE-28	España	Galicia	% Galicia/ España	% Galicia/ UE-28
Frota²					
Núm. de barcos	83.374	9.294	4.400	47,3	5,3
Capacidade (miles de GT)	1.600	339	139	41,0	8,7
Potencia motor (miles de Kw)	6.300	790	267	33,8	4,2
Produción					
Valor dos desembarques (millóns de euros)	6.363	2.043	938	45,9	14,7
Consumo³					
Quilogramos por persoa e ano	25,53	25,5	32		
Renda⁴					
Valor engadido da pesca e acuicultura/PIB (%)	0,05	0,19	2,10		

¹ Facts and Figures on the Common Fisheries Policy, 2017. Comisión Europea.

² Na frota non se consideran os buques auxiliares de cultivos mariños.

³ Consumo *per cápita* = subministración dispoñible de produtos pesqueiros por persoa e ano.

⁴ No peso relativo do sector respecto do PIB considéranse conxuntamente pesca e acuicultura.

Fonte: Elaboración propia a partir da Comisión Europea, INE, IGE e Consellería do Mar.

Cadro núm.2

Frota pesqueira en Galicia. Datos de marzo de 2018

	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Caladoiro nacional (Cantábrico Noroeste)						
Arrastre	65	9.240	14.822	29.668	21.818	555
Artes menores	3.916	9.303	8.624	112.217	82.525	6.461
Cerco	149	4.790	6.170	32.098	23.605	1.211
Palangre de fondo	21	685	1.127	3.581	2.634	163
Palangre de superficie	52	6.171	11.205	21.358	15.707	444
Rasco	4	114	123	550	404	27
Volanta	25	924	1.656	5.134	3.776	171
Total	4.232	31.228	43.727	204.607	150.468	9.033
Pesqueira comunitaria (altura)						
NEAFC < 100 TRBs	6	479	910	2.060	1.515	73
NEAFC arrastre	21	4.536	6.750	13.452	9.893	255
NEAFC palangre de fondo	38	6.090	11.049	22.283	16.387	461
Portugal	3	465	694	1.312	965	36
Total	68	11.570	19.402	39.107	28.759	824
Pesqueira internacional (grande altura)						
Bacallaios	2	1.856	3.955	6.074	4.467	31
Cerco	3	5.565	8.002	13.525	9.946	47
Conxeladores	15	12.970	20.355	31.409	23.098	236
NAFO conxeladores	15	11.049	18.349	23.938	17.604	236
Palangre de superficie	65	14.260	25.222	44.497	32.723	546
Total	100	45.702	75.884	119.442	87.838	1.096
Total xeral	4.400	88.499	139.013	363.156	267.065	10.952
Acuicultura/auxiliar bateas	1.278					

* Tonelaxe bruta (Gross tonnage).

Fonte: Consellería do Medio Rural o do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A distribución xeográfica da actividade pesqueira galega permite clasificar a frota en tres grandes grupos de embarcacións, en función da distancia dos seus caladoiros aos portos de orixe: frota do caladoiro nacional ou Cantábrico noroeste, frota de altura ou comunitaria e frota de grande altura ou internacional. Cada un destes grupos emprega gran diversidade de artes de pesca (cadro 2).

A frota do caladoiro nacional constitúe o grupo de embarcacións máis numeroso (4.232 unidades censadas, o 96,2% da frota galega) e faena habitualmente en augas próximas do Atlántico e do Cantábrico, practicando as modalidades de arrastre, artes menores, cerco, palangre de fondo, palangre de superficie, rascos e volantas; con embarcacións de pesca e marisqueo de pequeno porte. Os buques de palangre de fondo e palangre de superficie non traballan a totalidade do ano neste caladoiro, podendo pescar temporalmente fóra destas augas baixo a pertinente autorización. As embarcacións do caladoiro nacional teñen unha capacidade media de 10,33 GT e unha potencia media de 35,55 Kw. A frota do caladoiro nacional xera o 82,5% do emprego pesqueiro directo en Galicia e preto dun 40% do valor de facturación total da pesca extractiva.

O estrato de frota máis importante dentro do Cantábrico noroeste é o de artes menores, unha numerosa frota de reducidas dimensións (3.916 embarcacións, cunha capacidade media de 2,20 GT e unha potencia media de 21,07 Kw), que traballa principalmente nas augas de competencia da comunidade autónoma galega. Practica unha pesca multiespecífica estacional por medio dunha ampla variedade de artes coma trasmallos, miños, palangrillos, marisqueo a flote ou diferentes tipos de nasas. O estrato de artes menores xera por si só o 59% do emprego pesqueiro galego, o cal dá idea da súa importancia estratéxica para as poboacións costeiras.

A frota de altura faena en augas doutros países da Unión Europea e conta con 68 buques (o 1,54% da frota) dunha capacidade media de 285,33 GT e dunha potencia media de 422,93 Kw. Pola súa banda, a frota de grande altura opera en augas internacionais e de terceiros países cos cales a UE firma acordos pesqueiros. Está constituída por 100 buques (o 2,27% da frota), cunha capacidade media de 758,84 GT e cunha potencia media de 878,38 Kw, que supoñen máis da metade da tonelaxe do total da frota galega pese á súa pequena porcentaxe numérica. A frota de altura embarca o 7,52% dos tripulantes galegos e a de grande altura o 10%. Debido ás dimensións dos buques e aos longos períodos de marea, as tripulacións son máis numerosas que as do caladoiro nacional, alcanzando os 11 tripulantes de media por buque, cun máximo de 16 no caso dos estratos de arrastre e cerco de pesqueiras internacionais.

Distribución da frota e do emprego pesqueiro nas diferentes zonas costeiras de Galicia.

A frota galega e o emprego pesqueiro distribúense ao longo da costa en nove zonas que van desde a ría de Vigo á Mariña lucense. Estas zonas costeiras concentran tipos de frota específicos. Deste xeito, a frota de grande altura concéntrase na zona I (ría de Vigo); a de altura ten unha presenza importante na zona IX (Mariña lucense), e a frota do caladoiro nacional presenta na zona III (ría de Arousa) a súa principal base de operacións en Galicia.

A zona I (ría de Vigo) reúne no porto de Vigo o 44,14% de toda a tonelaxe da frota galega con só o 15,68% do número de buques, debido á presenza da frota de grande altura, constituída polos buques de maiores dimensións, capacidade pesqueira e potencia, e que se compón dos seguintes segmentos de frota: os cerqueiros conxeladores, dedicados á captura de túnidos, que son os buques de maior porte (unha unidade, capacidade de 2.082 GT e potencia de 2.163 Kw); seguidos polos bacallaeiros, que faenan principalmente en Noruega (duas unidades, capacidade media de 1.977 GT e potencia media de 2.234 Kw); os arrastreiros conxeladores, que operan no Atlántico Suroeste (incluíndo Arxentina e as Illas Malvinas), Senegal e Mauritania, e capturan raia, camarón, pescada, lura, etc. (sete unidades, 1.315 GT e 1.470 Kw); os arrastreiros conxeladores, que capturan fletán negro no Atlántico Noroeste (NAFO) (13 unidades, 1.255 GT e 1.174 Kw), e, por último, o estrato máis numeroso, composto polos palangreiros de superficie, que teñen como especies obxectivo: peixe espada, túnidos e escualos (43 unidades, 353 GT e 462 Kw). A frota de altura opera na área NEAFC (principalmente no Gran Sol), capturando sobre todo pescada, peixe sapo, rapante e cigala, e está formada por 15 arrastreiros (capacidade media de 331 GT e potencia media de 468 Kw). A frota do caladoiro nacional é a máis numerosa (609 unidades, capacidade media de 15,8 GT e potencia media de 46,1 Kw), principalmente o segmento de artes menores, co 90% das embarcacións desta frota. O emprego estimado na zona I é de 2.299 persoas.

Cadro núm. 3

Frota pesqueira na zona I (ría de Vigo). Datos de marzo de 2018

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Arrastre	Bacallaeiros	2	1.855	3.955	6.074	31
	Conxeladores	7	5.655	9.208	13.987	110
	NAFO conxeladores	13	9.943	16.313	20.743	204
Cerco		1	1.582	2.082	2.941	16
Palangre de superficie		43	8.454	15.171	27.059	361
Pesqueira comunitaria (altura)						
Arrastre	NEAFC arrastre	15	3.446	4965	10147	150
Caladoiro nacional (Cantábrico Noroeste)						
Arrastre		1	120	201	360	9
Artes menores		546	1.277	1.063	16.962	901
Cerco		26	641	832	5.678	211
Palangre de superficie		35	4.165	7.528	15.009	299
Enmallada	Rasco	1	40	41	230	7
Totais		690	37.177	61.359	119.190	2.299
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares		110				

* Tonelaxe bruta (Gross tonnage).

Fonte: Consellería do Medio Rural o do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona II (ría de Pontevedra) ten como principal porto o de Marín, e representa o 7,8% da frota galega en número de buques e o 9% en tonelaxe. Existe unha frota de grande altura con base no porto de Marín, constituída por oito conxeladores, dos cales dous operan na área NAFO (capacidade media de 1.025 GT e potencia media de 1.130 Kw), e un palangreiro de superficie (capacidade media de 627 GT e potencia media de 359 Kw). A frota de altura está composta por catro arrasteiros (capacidade media de 238 GT e potencia media de 331 Kw), dos cales tres traballan en augas de xurisdición portuguesa, e outro na área NEAFC. A frota do caladoiro nacional está formada por 329 embarcacións (capacidade media de 7 GT e potencia media de 32,8 Kw), o 95% delas de artes menores. Existen 11 cerqueiros, con base en Portonovo e Bueu, e sete arrasteiros, principalmente en Marín. O emprego estimado nesta zona é de 765 persoas.

Cadro núm. 4

Frota pesqueira na zona II (ría de Pontevedra). Datos de marzo de 2018

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Arrastre	Conxeladores	6	4.031	6.562	10.152	94
	NAFO conxeladores	2	1.101	2.035	3.194	31
Palangre de superficie		1	234	627	488	8
Pesqueira comunitaria (altura)						
Arrastre	NEAFC arrastre	1	175	258	490	10
	Portugal	3	464	693	1.312	30
Caladoiro nacional (Cantábrico Noroeste)						
Arrastre		7	816	1.260	2.594	60
Artes menores		311	923	779	10.566	513
Cerco		11	192	251	1.528	18
Totais		342	7.936	12.465	30.324	765
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares		86				

* Tonelaxe bruta (Gross tonnage).

Fonte: Consellería do Medio Rural o do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona III (ría de Arousa) é, con diferenza, a que alberga o maior número de embarcacións en Galicia, cun total de 1.713. Isto supón o 38,9% da frota galega en número de buques, se ben só o 14,8% en tonelaxe, debido a que se trata nun 99% dos casos de pequenas embarcacións dedicadas á pesca de baixura. Ribeira é o porto máis significativo de Galicia para a frota do caladoiro nacional. Os 1.701 barcos deste grupo (capacidade media de 7,21 GT e potencia media de 28,75 Kw) encádranse na súa maioría dentro do segmento de artes menores, que opera principalmente en augas interiores da ría ou en zonas moi próximas á costa con artes de nasas, liñas ou enmalle. Existen tamén 28 arrasteiros de litoral con base en Ribeira, 30 cerqueiros, principalmente en Cambados, tres palangreiros de fondo, un palangreiro de superficie e un volanteiro. A frota de altura está composta por catro palangreiros de fondo que operan

en NEAFC (capacidade media de 336 GT e potencia media de 504 Kw). Ademais existe en Ribeira unha frota de grande altura constituída por dous arrasteiros conxeladores, e seis palangreiros de superficie. O emprego estimado nesta zona é de 3.355 persoas, o cal supón o 30,6% do emprego pesqueiro en Galicia.

Cadro núm. 5

Frota pesqueira na zona III (ría de Arousa). Datos de marzo de 2018

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Arrastre Conxeladores	2	3.279	4.584	7.268	5.346	31
Palangre de superficie	6	1.292	2.345	4.442	3.267	50
Pesqueira comunitaria (altura)						
Palangre de fondo NEAFC palangre de fondo	4	669	1.345	2.741	2.016	48
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)						
Arrastre	28	4.097	6.389	13.312	9.791	239
Artes menores	1.638	3.015	2.840	43.694	32.137	2.703
Cerco	30	937	1.404	6.328	4.654	244
Palangre superficie	1	100	275	270	199	8
Palangre de fondo	3	669	1.345	2.741	2.016	23
Enmalle Volantas	1	23	16	150	110	8
Totais	1.713	14.080	20.543	80.946	59.536	3.355
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	893					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Medio Rural o do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

As zonas IV (ría de Muros), V (Fisterra) e VI (Costa da Morte) representan en conxunto unha pequena porcentaxe da capacidade pesqueira da frota galega, cun 6% da tonelaxe total, se ben a actividade pesqueira posúe unha grande importancia social para as comunidades costeiras. Contan co 23,3% das embarcacións galegas (respectivamente, o 14,2%, o 2,8% e o 6,3%), faenando todas elas no caladoiro nacional. Máis do 90% da frota nestas zonas pertence ao grupo de artes menores, malia que existe tamén unha importante frota de cerco con base en Portosín, Camariñas e Malpica de Bergantiños; outra de arrastre de litoral en Muros, e outra de palangre de fondo, principalmente en Muxía. O emprego total estimado nestas zonas é de 2.203 persoas.

Cadro núm. 6

Frota pesqueira nas zonas IV (Muros), V (Fisterra) e VI (Costa da Morte). Datos de marzo de 2018

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)						
Arrastre	9	1.193	1.939	3.474	2.555	77
Artes menores	944	2.536	2.532	25.438	18.710	1.558
Cerco	50	1.918	2.363	11.720	8.620	407
Palangre superficie	1	30	59	120	88	8
Palangre de fondo	11	440	722	2.323	1.709	85
Enmalle Volantas	9	397	625	1.575	1.158	61
Enmalle Rasco	1	19	21	120	88	7
Totais	1.025	6.533	8.261	44.770	32.928	2.203
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	37					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Medio Rural o do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona VII (A Coruña-Ferrol) ten como porto máis importante o da Coruña e conta co 7,5% da frota galega en número de buques e co 4,4% en tonelaxe. Existe unha frota de grande altura, composta por cinco palangreiros de superficie (capacidade media de 461 GT e potencia media de 580 Kw) e outra de altura, composta por tres arrasteiros que operan na área NEAFC (capacidade media de 322 GT e potencia media de 442,8 Kw); ambas as dúas con base no porto da Coruña. A frota do caladoiro nacional conta con 329 embarcacións (capacidade media de 18,5 GT e potencia media de 47,8 Kw), das cales o 90% son de artes menores. Ademais existe unha frota de cerco con base principalmente en Sada e Pontedeume, e outra de arrastre de litoral na Coruña. O emprego estimado nesta zona é de 766 persoas.

Cadro núm. 7

Frota pesqueira na zona VII (A Coruña-Ferrol). Datos de marzo de 2018

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Palangre de superficie	5	1.420	2.306	3.945	2.902	42
Pesqueira comunitaria (altura)						
Arrastre NEAFC arrastre	3	570	966	1.806	1.328	30
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)						
Arrastre	6	899	1.396	3.135	2.306	51
Artes menores	296	782	672	8.524	6.269	488
Cerco	19	632	758	3.960	2.913	154
Totais	329	4.303	6.098	21.370	15.718	766
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	137					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).Fonte: Consellería do Medio Rural o do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona VIII (Cedeira) ten como porto máis importante o de Cedeira e alberga o 2,8% das embarcacións galegas e o 1% da tonelaxe total. Conta cun só buque de altura, un palangreiro de fondo de 123 GT e 331 Kw. A frota do caladoiro nacional consta de 121 unidades (capacidade media de 12 GT e potencia media de 43,9 Kw), o 81% de artes menores. Existen tamén tres cerqueiros con base en Cariño, cinco palangreiros de fondo en Cariño e Cedeira, e 14 embarcacións de enmalle nos dous portos. O emprego pesqueiro estimado nesta zona é de 332 persoas.

Cadro núm. 8

Frota pesqueira na zona VIII (Cedeira). Datos de marzo de 2018

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira comunitaria (altura)						
Palangre de fondo NEAFC palangre de fondo	1	106	123	450	331	12
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)						
Artes menores	98	320	262	2.967	2.182	162
Cerco	3	51	53	415	305	24
Palangre de fondo	5	99	155	599	441	39
Enmalle	13	405	814	2.710	1.993	89
Volantas Rasco	1	39	43	80	59	7
Totais	121	1.021	1.450	7.221	5.311	332
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	3					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).Fonte: Consellería do Medio Rural o do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 9

Frota pesqueira na zona IX (Mariña lucense). Datos de marzo de 2018

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Palangre de superficie	10	2.843	4.767	8.560	6.296	84
Pesqueira comunitaria (altura)						
Palangre de fondo NEAFC palangre de fondo	39	5.770	10.487	21.150	15.556	473
NEAFC <100 TRB	6	479	910	2.060	1.515	73
Arrastre NEAFC arrastre	3	508	856	1.740	1.280	30
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)						
Arrastre	14	2.092	3.620	6.791	4.995	120
Artes menores	82	479	485	3.983	2.930	135
Cerco	9	395	483	2.265	1.666	73
Palangre de fondo	3	70	112	436	321	23
Palangre de superficie	15	1.873	3.335	5.959	4.383	128
Enmalle Volantas	2	99	201	698	513	14
Totais	183	14.607	25.256	53.642	39.454	1.152
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	12					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).Fonte: Consellería do Medio Rural o do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 10

Evolución da pesca fresca vendida nas lonxas galegas

Ano	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
2000	145.302	350.969	2,42
2001	142.871	354.862	2,48
2002	128.029	329.124	2,57
2003	124.680	335.071	2,69
2004	149.733	383.441	2,56
2005	158.625	403.151	2,54
2006	169.327	432.726	2,56
2007	172.249	463.430	2,69
2008	173.569	451.323	2,60
2009	195.785	422.373	2,16
2010	187.395	458.381	2,45
2011	183.501	474.847	2,59
2012	175.004	440.534	2,52
2013	163.434	413.422	2,53
2014	187.178	432.341	2,31
2015	180.464	458.195	2,54
2016	188.603	491.664	2,61
2017	212.785	508.672	2,39

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 11

Peixe fresco comercializado en primeira venda en Galicia

Ano	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
2016			
Xaneiro	7.946	35.346	4,45
Febreiro	12.647	36.840	2,91
Marzo	14.292	36.937	2,58
Abril	15.867	37.380	2,36
Maio	17.430	36.555	2,10
Xuño	17.273	35.901	2,08
Xullo	15.574	40.785	2,62
Agosto	20.561	45.583	2,22
Setembro	19.687	41.292	2,10
Outubro	16.778	42.378	2,53
Novembro	15.910	45.200	2,84
Decembro	14.638	57.466	3,93
2017			
Xaneiro	11.297	38.715	3,43
Febreiro	11.177	32.465	2,90
Marzo	16.933	42.616	2,52
Abril	15.422	37.652	2,44
Maio	15.826	36.268	2,29
Xuño	15.409	34.105	2,21
Xullo	24.157	45.591	1,89
Agosto	29.963	50.729	1,69
Setembro	22.738	42.937	1,89
Outubro	19.591	42.806	2,19
Novembro	18.036	49.362	2,74
Decembro	12.235	55.428	4,53

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 12

Produción pesqueira total por zonas. Ano 2017

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Zona I - Ría de Vigo	44.329	130.672	2,95
Zona II - Pontevedra	8.746	15.270	1,75
Zona III - Arousa	42.409	91.655	2,16
Zona IV - Muros	20.372	32.841	1,61
Zona V - Fisterra	982	5.338	5,44
Zona VI - Costa da Morte	5.773	8.758	1,52
Zona VII - Coruña-Ferrol	48.900	81.665	1,67
Zona VIII - Cedeira	1.806	7.998	4,43
Zona IX- Mariña Lucense	39.468	134.475	3,41
Totais	212.785	508.672	2,39

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona IX (Mariña lucense) ten como portos principais Celeiro e Burela. Neles concéntrase unha das frotas máis importantes de Galicia, a de altura que opera en augas do Gran Sol coas modalidades de palangre de fondo e arrastre. Existe, ademais, unha frota de grande altura, composta por 10 palangreiros de superficie (capacidade media de 476,7 GT e potencia media de 629,6 Kw). O segmento de altura máis numeroso é o de palangre de fondo (39 unidades, capacidade media de 269 GT e potencia media de 399 Kw), que ten a pescada como principal especie obxectivo. Os arrastreiros de altura (tres unidades, capacidade media de 285,3 GT e potencia media de 426,6 Kw) dedícanse principalmente á captura de pescada, peixe sapo, rapante e cigala, que desembarcan maioritariamente en Celeiro, Burela e Vigo. A frota do caladoiro nacional consta de 125 unidades (capacidade media de 65,9 GT e potencia media de 118,5 Kw). O segmento máis numeroso (65,6%) é o de artes menores, seguido por palangre de superficie e arrastre. O emprego pesqueiro estimado nesta zona é de 1.152 persoas.

Produción pesqueira

A produción pesqueira galega superou en 2017 por vez primeira desde que hai rexistro as 200.000 toneladas e os 500 millóns de euros de facturación. De acordo cos datos publicados pola plataforma Pescadegalicia, o volume de pesca fresca (peixe e marisco) puxada nas lonxas de Galicia durante 2017 foi de 212.785 toneladas, e supuxo o maior rexistro de produción desde 2001. A cotización media dos desembarques en 2017 foi de 2,39 euros por quilogramo, acumulando un valor anual total de 508,7 millóns de euros, un novo récord de facturación nas vendas de peixe e marisco nas lonxas galegas.

O cadro 11 amosa a evolución mensual das vendas de peixes e mariscos frescos nas lonxas galegas durante os anos 2016 e 2017. Durante a segunda metade de 2017, as cantidades comercializadas foron maiores ás de 2016 en volume e valor, agás no mes de decembro. Na primeira metade, só se superou a produción do ano anterior en xaneiro e marzo. A produción máis voluminosa correspondeu a agosto, con case 30.000 toneladas, e a maior facturación, aínda que por menos diferenza que outros anos, rexistrouse en decembro, coincidindo

Cadro núm. 13

Produción pesqueira na zona I (ría de Vigo). Ano 2017

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
A Guarda	156	1.706	10,95
Arcade	241	2.120	8,79
Baiona	216	2.365	10,93
Cangas	414	3.703	8,94
Moaña	220	2.045	9,31
Redondela	198	1.763	8,88
Vigo	42.714	115.440	2,70
Vigo (Canido)	78	654	8,35
Vilaboia	91	877	9,64
Totais	44.329	130.672	2,95

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 14

Produción pesqueira na zona II (Pontevedra). Ano 2017

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Aldán-Hío	104	720	6,89
Bueu	914	3.419	3,74
Campelo	539	5.072	9,40
Marín	1.272	2.821	2,22
Pontevedra (Mercado)	18	268	14,63
Portonovo	5.898	2.962	0,50
Sanxenxo	0,13	8,56	66,88
Totais	8.746	15.270	1,75

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 15

Produción pesqueira na zona III (Arousa). Ano 2017

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
A Illa de Arousa	799	7.005	8,76
Aguíño	624	2.976	4,77
Cabo de Cruz	369	3.920	10,64
Cambados	2.197	7.658	3,49
Carril	950	7.934	8,35
Coop. Ría de Arosa	11	161	14,66
O Grove	939	9.256	9,85
Pobra do Caramiñal	122	927	7,63
Rianxo	435	3.838	8,81
Ribeira	35.425	42.546	1,20
Vilanova	456	4.634	10,16
Vilaxoán	83	800	9,69
Totais	42.409	91.655	2,16

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 16

Produción pesqueira nas zonas IV (Muros), V (Fisterra) e VI (Costa da Morte). Ano 2017

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Muros	4.223	7.117	1,69
Noia	2.655	16.875	6,36
Porto do Son	1.387	1.267	0,91
Portosín	12.106	7.582	0,63
Carnota (Lira)	140	926	6,63
Carnota (O Plindo)	0,39	32	80,70
Corcubión	212	1.247	5,87
Fisterra	629	3.133	4,98
Baldaio	3	35	13,12
Caión	0	2	9,07
Camariñas	4.108	4.427	1,08
Camelle	28	33	1,17
Corme	11	57	5,20
Laxe	257	1.139	4,42
Malpica	1.285	2.643	2,06
Muxia	20	109	5,54
Río Anllóns	62	314	5,10
Totais	27.127	46.936	1,73

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

do co período de Nadal. A facturación de agosto foi tamén moi alta. A maior cotización correspondeu a decembro, seguido por xaneiro.

A produción pesqueira total por zonas durante o ano 2017 amósase no cadro 12. A zona de maior produción, en termos de volume, foi a zona VII (A Coruña-Ferrol), seguida pola zona I (ría de Vigo), a zona III (ría de Arousa) e a zona IX (Mariña lucense), quedando as restantes moi por baixo destas. En termos de valor, a zona IX foi a máis produtiva, seguida polas zonas I, III e VII, a moi-ta distancia do resto. A cotización media máis alta acadouse na zona V (Fisterra), superando os 5 euros por quilogramo, seguida pola zona VIII (Cedeira), con máis de catro.

A produción pesqueira galega comercialízase principalmente a través das 62 lonxas distribuídas ao longo da costa. Na provincia de Pontevedra sitúanse 22 lonxas (cadros 13-15), sendo a principal a do porto de Vigo. A produción total da provincia en 2017 foi de 58.499,7 toneladas (o 27,5% da produción galega). A facturación foi de 183,2 millóns de euros (o 36% do total) e o prezo medio de 3,13 euros. As principais especies comercializadas nesta provincia foron xarda pintada, peixe sapo, rapante, xurelo, castañeta e pescada.

Na provincia da Coruña existen 34 lonxas (cadros 15-18). En 2017 produciu 114.890 toneladas, o maior volume das tres provincias, e máis da metade do total vendido en Galicia (o 54%). A facturación foi de 191,1 millóns de euros (o 37,6% do total) e o prezo medio de 1,66 euros/kg. As lonxas do porto da Coruña e Ribeira acumulan o 72,18% do volume total comercializado na provincia. As especies que se comercializaron en maior cantidade foron xarda pintada, lirio, xurelo, pescada, xarda e boga.

A provincia de Lugo conta con seis lonxas (cadro 19). Burela e Celeiro concentran o 99,8% da cantidade e do valor comercializado. A produción total en 2017 foi de 39.468 toneladas (o 18,5% do total de Galicia), a facturación foi de 134,5 millóns de euros (o 26,4% do total) e o prezo medio de 3,41 euros. As especies máis comercializadas foron pescada, xarda pintada, xarda, xurelo, lirio e bonito do norte.

A pesca conxelada constitúe un subsector da industria transformadora cun peso considerable no sector pesqueiro galego e concéntrase nos portos de Vigo e Marín. A maior parte da produción de peixe conxe-

Cadro núm. 17

Produción pesqueira na zona VII (Coruña- Ferrol). Ano 2017

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
A Coruña (Confraría)	53	410	7,66
A Coruña (Lonja Coruña, S.A.)	47.501	77.073	1,62
Barallobre	196	1.297	6,61
Ferrol	254	1.716	6,77
Miño	12,60	69	5,44
Mugardos	52	437	8,37
Ponteume	42	297	7,11
Sada	789	366	0,46
Totais	48.900	81.665	1,67

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 18

Produción pesqueira na zona VIII (Cedeira). Ano 2017

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Cariño	563	1.130	2,01
Cedeira	1.219	6.777	5,56
Espasante	24	91	3,72
Totais	1.806	7.998	4,43

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 19

Produción pesqueira na zona IX (Mariña lucense). Ano 2017

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Burela	22.578	78.120	3,46
Celeiro	16.776	55.997	3,34
Foz	0,10	3,82	36,78
O Barqueiro	74	112	1,51
O Vicedo	13	20	1,59
Ribadeo	28	222	8,00
Totais	39.468	134.475	3,41

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

nivel mundial. Entre o 80% e o 85% deste volume chega ao porto en contedores procedentes dos países onde faenan os buques das sociedades mixtas, rexistrándose, polo tanto, como importacións de peixe conxelado; mentres, o 15% ou 20% restante é desembarcado directamente no porto de Vigo pola frota conxeladora galega de grande altura. En 2017 desembarcáronse en Vigo 649.691 toneladas de peixe conxelado, das cales preto de 558.000 chegaron en contedores e o resto corresponden a pesqueiros. O volume total experimentou un ascenso de preto dun 5% con respecto a 2016, cando se rexistraron 619.000 toneladas (un incremento de máis de 30.000 toneladas). Tradicionalmente, o país de procedencia da maior parte das importacións de peixe conxelado que recibe Galicia era Arxentina, onde opera unha das máis importantes frotas galegas de grande altura. Non obstante, en 2017, e por vez primeira, Portugal desbancou a Arxentina desta primeira posición, debido fundamentalmente ao desvío de carga cara ao porto de Leixões, motivado polas retencións de contedores no PIF (Posto de Inspección Fronteira) de Vigo, ademais da perda de peso de Arxentina como exportador tras sufrir unha caída de preto dun 15% respecto do ano anterior. Isto último garda relación cos cambios que se producen no ámbito da loxística, cun tráfico de mercancías dos portos de orixe cada vez máis dirixido aos de venda e non a intermediarios con importante industria conxeladora, como Vigo neste caso. As importacións de Portugal ascenderon a 44.615 toneladas, valoradas en 149,8 millóns de euros. Tras Portugal e Arxentina (142,9 millóns de euros), Marrocos (125,9 millóns de euros), Namibia (120,7 millóns) e as Illas Malvinas (87,4 millóns) ocupan as seguintes posicións en termos de volume e valor de importacións de peixe conxelado.

Xestión e conxuntura do sector pesqueiro galego

A continuación descríbese a conxuntura e acontecementos máis relevantes para a xestión e regulación do sector pesqueiro galego durante 2017, agrupados nos eixes de xestión dos recursos, moderniza-

lado provén das empresas mixtas galegas que operan en terceiros países, como Arxentina, Namibia, Mozambique ou Suráfrica, desde que en 1976 a ONU estendese a xurisdición marítima dos estados ribeiráns ata as 200 millas. A frota de sociedades mixtas en terceiros países conta con 185 buques e 1.110 tripulantes nacionais, aínda que a maioría da tripulación é foránea, normalmente por imperativo legal do país que abandeira o buque. Tamén crean máis de 400 empregos comunitarios directos en terra, e preto de 5.500 en países terceiros. ACEMIX (Asociación de Empresas Comunitarias en Sociedades Mixtas de Pesca) agrupa os armadores destes buques, que capturan principalmente pescada, calamar, pota e brótola. Os datos medios do buque conxelador tipo son: capacidade de 1.483 GT, potencia de 1.283,4 Kw e tripulación de 26 persoas.

A frota pesqueira conxeladora (galega, de empresas mixtas ou de embarcacións abandeiradas noutros países) ou ben os buques mercantes e portacontedores, desembarcan o peixe conxelado nos portos de Vigo e Marín, ademais de nos de Vilagarcía de Arousa, Ribeira e A Pobra do Caramiñal; estes dous últimos especializados nas descargas de túnidos para a industria conserveira. O porto de Vigo é o máis representativo de Galicia en volume de peixe conxelado comercializado, constituindo tamén un dos puntos de referencia a

ción e investimentos na frota galega e mellora da eficiencia enerxética, política comercial e industria de transformación pesqueira, e goberno.

Xestión dos recursos:

- Os TAC (totais admisibles de captura) e cotas para 2018 acadados no Consello de Ministros de Pesca da Unión Europea manteñen certa estabilidade nas capturas, tras unhas duras propostas

Cadro núm 20

Produción de peixe conxelado desembarcado en Galicia. Ano 2017

Procedencia	Cantidade (t)
Desembarques da frota conxeladora galega	92.000
Importacións procedentes das sociedades mixtas en terceiros países (contedores)	
Portugal	44.615
Arxentina	34.019
Marrocos	36.780
Namibia	35.261
Illas Malvinas	32.231
Senegal	30.200
Mozambique	29.150
Mauritania	23.850
Chile	18.550
Angola	15.900
Gabón	5.300
Resto	251.835
Totais	649.691

Fonte: elaboración propia a partir de:

- ARVI (Cooperativa de Armadores do Porto de Vigo).
- Acemix (Asociación de Empresas Comunitarias en Sociedades Mixtas de Pesca).

Cadro núm 21

Cotas pesqueiras para España. Ano 2018

Especie	Zona ICES	Cota España 2018	Variación % 2017-2018
Brosmio	V, VI e VII	60	-
Anchoa	VIII	29.700	0,00
Boquerón	IX, X, COPACE 34.1.1	5.978	0,00
Gallo	VI	617	-4,34
	VII	3.693	-10,08
	VIIIa, VIIIb, VIIIc, VIIIe	674	-9,89
Peixe sapo	VIIIc, IX, COPACE 34.1.1	1.280	19,74
	VI	353	20,07
	VII	1.231	0,00
Mertán	VIIIa,b,d,e	1.368	0,00
	VIIIc, IX	3.296	0,00
	VIII	1.016	0,00
Pescada	VI, VII	18.434	-7,57
	VIIIa,b,d,e	13.065	-5,24
	VIIIc, IX, COPACE 34.1.1	5.924	-11,99
Lirio	I-XIV (agás VIIIc e IX)	51.949	4,18
	VIIIc, IX, X, COPACE 34.1.1	42.778	3,39
Maruca azul	Vb, VI, VII	365	-
	Zona augas internacionais de XII	273	-
Maruca	VI, VII, VIII, IX, X, XII, XIV	3.774	-
	VI, Vb	25	-
	VII	1.745	14,73
Lagostino	UF 16 (incluída en zona VII)	825	-11,76
	VIIIa,b,d,e	217	-13,20
	VIIIc	0	0,00
	IX, X, COPACE 34.1.1	95	5,00
Solla	VIII, IX, X, COPACE 34.1.1	66	-
	VI	6	-
	VII	23	-
Abadexo	VIIIa,b,d,e	252	0,00
	VIIIc	208	0,00
	IX e X, COPACE 34.1.1	273	0,00
Fletán negro	II, IV e augas internacionais de Vb e VI	16	-
Raia	VIIa,b, VIIc-c, VIIe-k	1058	15,00
	VIIIc e IX	1.337	14,96
Xarda	VI, VII, VIIIabde, VB, XII, XIV	22	-
	VIIIc, IX, COPACE 34.1.1	30.746	-20,00
Lenguado	VIIIa, VIIIb	8	-
	VIIIcde, IX, X, COPACE 34.1.1	403	-
Melga	I, V, VI, VII, VIII, XII, XIV	10	-
	VIIb, VIIc, VIIId	111	-
Xurelo	IIa - XIV	10.494	20,48
	VIIIc	14.335	20,56
	IX	14.373	-24,26

Fonte: Elaboración propia a partir da Comisión Europea.

iniciais e complexas negociacións. As reducións foron finalmente menores ás do proxecto inicial da CE, se ben España perde 12.700 toneladas en cotas das principais especies, equivalentes a 20,1 millóns de euros. As cotas da pescada do norte (Gran Sol) baixan un 7% en liña coa recomendación de ICES-CIEM (Consello Internacional para a Exploración do Mar), fronte ao 19% proposto pola CE, acadando 18.434 toneladas. O recorte inicial das cotas da pescada en augas ibéricas, dun 30%, suavizouse ata un 12% (5.924 toneladas), xa que España conseguiu que a Comisión atrase a consecución do rendemento máximo sostible ata 2019. O peixe sapo do Gran Sol mantense a pesar da baixada do 12% no proxecto inicial da CE, aumentando na zona VI. A cota do gallo aumenta un 20% no caladoiro nacional (ata as 1.280 toneladas), pero descende ata un 10% no Gran Sol. O xurelo aumenta un 20% as cotas nos caladoiros do norte, se ben sofre un forte recorte do 24% en augas portuguesas e do oeste de Galicia. A cota da xarda baixa un 20% no caladoiro nacional (ata as 30.746 toneladas). No Cantábrico, a anchoa mantén as 29.700 toneladas de 2017 e a pesqueira de lagostino segue pechada e con reducións no resto da zona VIII. O abadexo conserva as súas cotas e a raia auméntaas un 15%. O sector do cerco considérase o máis afectado polo resultado das negociacións, dado que o xurelo e a xarda sufriron os maiores recortes.

- O reparto nacional de cotas de xarda e xurelo segue a realizarse conforme aos mesmos criterios cos que se comezou a aplicar en 2014, a pesar das protestas, mobilizacións e mesmo recursos xudiciais gañados por parte do sector galego do cerco, representado por ACERGA (Asociación Galega de Armadores do Cerco de Galicia), que reclamaba un reparto baseado principalmente no compoñente socio-económico da frota (número de barcos e tripulantes) en lugar de nas capturas históricas (o cal favorece a outras comunidades autónomas). En 2017, a frota galega de cerco centrouse boa parte do ano na cap-

tura de cabalón ou xarda pintada, unha especie non suxeita a cota, moi abundante neste ano, e que permitiu mellorar o resultado económico do cerco, malia o seu baixo prezo. En todo 2017, 53.826 toneladas de cabalón foron desembarcadas, fronte ás 8.275 de xarda ou ás 28.258 de xurelo.

3. Dentro do Plan de xestión da sardiña en augas ibéricas, que regula desde agosto de 2014 a pesca desta especie nos caladoiros do Cantábrico noroeste e no Golfo de Cádiz, as frotas de cerco española e portuguesa ampliaron en 7.000 toneladas de sardiña ibérica as 10.000 toneladas fixadas no plan de xestión ata o 31 de xullo, co que a 30 de novembro as posibilidades de pesca pecharon con 17.000 toneladas. A Secretaría Xeral de Pesca mantivo o acordo acadado en 2016 de capturar en cada un dos dous anos 17.000 toneladas entre os dous países. Os topes mensuais de capturas para a frota española de cerco foron de 656 toneladas nas zonas VIIIc e IXa. Os buques do Cantábrico noroeste puideron pescar un máximo de 393 toneladas ao mes, mentres que á frota que faena no golfo de Cádiz lle corresponderon 263 toneladas.

Como principal novidade do ano neste apartado hai que mencionar a recomendación publicada en xullo por científicos do ICES tras o encargo da Comisión Europea. Os científicos consideran que o plan de xestión das frotas española e portuguesa non é suficiente para garantir o recrutamento. O informe indica que "ter o stock por riba do límite de biomasa desovante adecuado esixirá, con elevada probabilidade (máis do 95%), 15 anos sen pesca ningunha". Engaden que esta medida non asegura que a especie se recupere nas zonas VIIIc e IXa, pero que se o recrutamento continúa nos baixos niveis actuais, no futuro ese obxectivo pode non acadarse incluso sen pesca.

4. O Plan Xeral de Explotación Marisqueira para o ano 2018, publicado no Diario Oficial de Galicia o 29 de decembro do 2017, establece o réxime preciso para permitir a explotación marisqueira na comunidade galega coas garantías dunha boa xestión do recurso, tendo en conta os datos e informes científicos dispoñibles. Ao amparo deste documento, a Consellería do Mar dá a súa conformidade simultaneamente a un total de 94 plans de explotación presentados polas entidades asociativas do sector. Nestes plans contéplase a incorporación de 200 novos permisos de explotación para marisqueo a pé e de 24 novas embarcacións coa modalidade de marisqueo a flote con vara. A partir do ano 2018, os plans de xestión incorporarán información estandarizada da perspectiva sistémica dos plans de xestión no marco conceptual dos catro compoñentes da perspectiva sistémica: biodiversidade, uso do territorio, cambio climático e infraestrutura verde.
5. Recursos específicos: no Diario Oficial de Galicia do 29 de decembro de 2017 tamén se publicou a orde do 22 de decembro de 2017 pola que se aproban os plans de xestión para recursos específicos en Galicia para o ano 2018. A través deste documento a Consellería do Mar aproba un total de 136 plans de xestión elaborados polas entidades asociativas do sector. Deles, 33 son para a extracción de percebe, 17 para equinodermos, 24 son para a extracción de solénidos (navalla, longueirón, longueirón vello), cinco para a extracción de peneira, 23 para algas, 10 para a extracción de anémones e, finalmente, 24 plans autorizan a captura de poliuetos. Destes plans, son novos o de anémones a pé da Agrupación de Mariscadoras San Cosme de Barreiros, o de ourizo mediante mergullo da Confraría de Muros, o de algas mediante mergullo da confraría de Vilanova de Arousa e o de poliuetos a pé da Confraría de Aldán-Hío. Todos eles tamén inclúen como novidade información sobre a biodiversidade, o uso do territorio e o cambio climático das zonas que lles corresponden.

Modernización e investimentos na frota galega e mellora da eficiencia enerxética

1. A Consellería do Medio Rural e do Mar destinou en 2017 un total de 771.000 euros ás axudas para investimentos que fomenten a pesca sostible para propietarios de buques pesqueiros, cofinanciadas co Fondo Europeo Marítimo e de Pesca (FEMP). Poderán ser beneficiarias das subvencións as persoas propietarias de buques pesqueiros con porto base na comunidade autónoma de Galicia. Para o ano 2017 as axudas concedéranse de acordo coa seguinte desagregación: impacto da pesca no medio mariño e adaptación da pesca á protección das especies (317.000 euros); mellora da hixiene, saúde, seguridade e condicións de traballo nos buques pesqueiros (84.000 euros); mellora da eficiencia enerxética e mitigación do cambio climático (200.000 euros); substitución de motores principais ou auxiliares (90.000 euros) e aumento do valor engadido, a calidade dos produtos e a utilización das capturas non desexadas (80.000 euros).

2. A Consellería do Medio Rural e do Mar destinou en 2017 un total de 500.000 euros a axudas para subvencionar ata un 25% a adquisición do primeiro barco para as persoas menores de 40 anos, ata un máximo de 75.000 euros. A liña de apoios para a compra do primeiro barco enmárcase dentro dunha orde de axudas que tamén prevé máis de 110.000 euros para compensar aqueles tripulantes que traballasen a bordo de buques que paralizaron a súa actividade. Deste xeito, a contía global da orde de axudas a tripulantes de busques pesqueiros é de máis de 610.000 euros.
3. A Consellería do Medio Rural e do Mar destinou en 2017 un total de 3,4 millóns de euros a proxectos colectivos de acondicionamento mariño e rexeneración dos bancos marisqueiros, financiados polo Fondo Europeo Marítimo e de Pesca. Estas axudas foron convocadas no mes de outubro e distribúense nas anualidades 2017 e 2018. A finalidade é que as confrarías e organizacións de produtores se poidan acoller a elas e contribúan de forma sostible a mellorar a xestión e conservación dos recursos mariños vivos. A este obxectivo de mellora da produtividade vai aparelado o obxectivo de poder incorporar máis persoas á actividade marisqueira, mantendo a biodiversidade e os ecosistemas costeiros.

Política comercial e industria de transformación pesqueira

1. A Consellería do Medio Rural e do Mar destinou en 2017 axudas á realización de investimentos para pemes do sector transformador dos produtos da pesca e acuicultura que contribúan a fomentar unha pesca e acuicultura sostibles desde unha perspectiva ambiental, socialmente responsable, baseada no coñecemento e competitiva. A orde do 18 de decembro de 2017 establece as bases e regula o procedemento para a concesión de tales axudas. Para o ano 2018 as axudas concederanse con cargo á aplicación orzamentaria 14.02.723A.771.1, que figura dotada no proxecto de orzamento de gastos da Consellería do Mar para 2018. Os importes máximos das subvencións que se concedan nese exercicio orzamentario ascenderán a 12.745.000 euros, distribuídos nas seguintes anualidades: en 2018, 4.745.000 euros, e en 2019, 8.000.000 euros.
2. O sector conserveiro galego superou en 2017 as 352.000 toneladas de produción. As 250 empresas que o conforman xeran o 6,5% do emprego industrial de Galicia, facturan máis de 1.300 millóns de euros e proporcionan traballo a máis de 12.000 persoas. A Xunta de Galicia anunciou en maio un Plan estratéxico da conserva dotado con 100 millóns de euros, cantidade que aportarán a Xunta de Galicia, o Goberno de España e a UE. O plan busca profundar en aspectos relacionados coa internacionalización, a competitividade e a innovación, de xeito que Galicia manteña o seu posto de segunda potencia mundial no sector; e opta pola orientación dos produtos de alta calidade cara aos mercados *gourmet*, pola busca de valor engadido para os subprodutos da pesca e dos descartes, e polo reforzo da promoción dos produtos da pesca, do marisqueo e da acuicultura.

En setembro de 2017 celebrouse en Vigo a VIII Conferencia Mundial do Atún. Esta Conferencia enmárcase no ámbito do Foro Internacional de Conservación de Productos de la Pesca de Galicia, creado por ANFACO-CECOPECA en 1995 e que desde entón vén organizando, con periodicidade anual, diferentes conferencias para analizar a situación presente e futura do sector transformador dos produtos da pesca e da acuicultura, así como as distintas problemáticas e incidencias que a transformación e a comercialización destes produtos presenta a nivel internacional. Para o seu desenvolvemento, ANFACO conta co patrocinio de HERMASA, Marine Instruments-Nautical e ABANCA.

Goberno

A Alianza Pesqueira Europea (EUFA, polas súas siglas en inglés) creouse en 2017 para representar o sector pesqueiro da UE nas negociacións do Brexit e foi presentada en marzo de forma oficial no Parlamento Europeo. Está formada por nove estados membros: España, Alemaña, Bélxica, Dinamarca, Francia, Irlanda, Países Baixos, Polonia e Suecia, e agrupa uns 18.000 pescadores e 3.500 buques que xeran, aproximadamente, 20.700 millóns de euros anuais. Esta agrupación xorde da necesidade de unir criterios e defender a posición da frota comunitaria ante as posibles consecuencias da saída do Reino Unido da UE. Entre os principais puntos firmados pola alianza atópase a aposta porque a pesca sexa unha prioridade nas negociacións e que se manteña o reparto de cotas actual tras o Brexit. Ademais, queren manter os accesos históricos da frota europea ás augas do país e a xestión sostible das poboacións, e evitar a

incerteza no mar. A EUFA apunta que un «Brexit duro» podería reducir o beneficio neto das frotas de todo o continente nun 50%, así como os salarios da tripulación nun 15%.

Entre outras consecuencias, o abandono da UE polo Reino Unido provocará un cambio nas posibilidades de pesca, limitará o acceso ás súas augas e fará que o peixe que se capture nelas (tanto en territorio insular comunitario como nas Illas Malvinas) deba considerarse unha importación e non comercio interno da UE. A intención do Reino Unido de vetar o acceso aos seus caladoiros escúdase no argumento de que o país aporta en capturas á UE moito máis do que recibe. A entidade financeira holandesa Rabobank cifra o valor dos produtos da frota europea en augas británicas en 785 millóns de euros, mentres que a frota do Reino Unido acada 123 millóns de euros co que pesca en augas do resto da UE. Segundo calcula Rabobank, no caso de que o país vete por completo o acceso ás súas augas, a súa frota vería elevadas entre un 50% e un 60% as súas capturas. Porén, dado que o 70% das descargas do Reino Unido se envían despois ao mercado europeo, principal consumidor do lagostino ou da xarda que abunda nas súas augas, o prezo por dispor de máis materia prima supera con creces os beneficios acadados. Un informe de Rabobank revela que Francia, Holanda, Irlanda e Dinamarca son os estados membros que maiores cantidades de peixe extraen das augas británicas, por diante de Bélxica, Alemaña, España ou Suecia. As frotas belga e holandesa obteñen das augas británicas arredor da metade das súas capturas. Ademais, o Brexit non só vai impactar sobre as pesqueiras, senón que reducirá tamén a produción acuícola na UE, da que o Reino Unido constitúe o 21%, fundamentalmente salmón.

Galicia enfróntase a unha situación que pode supor a perda de entre o 20% e o 30% do seu total de capturas. No Gran Sol son 86 os buques afectados, aos que hai que sumar outros 40 que faenan nas Illas Malvinas. O presidente do Goberno galego e o primeiro ministro galés abordaron na conferencia sobre o Brexit, celebrada en novembro en Cardiff, a elaboración dun convenio bilateral que garanta a cooperación entre Galicia e Reino Unido, e un acordo en materia de pesca que permita manter os avances en beneficio común, co obxectivo de reducir o impacto do Brexit no sector marítimo-pesqueiro. Por outra banda, a Xunta coida que o Brexit dará a Galicia a oportunidade de albergar o laboratorio comunitario de referencia para o control das contaminacións bacteriolóxicas e virais dos moluscos bivalvos, que hoxe se atopa na localidade británica de Weymouth. En 1999 o Goberno comunitario decidiu designar o Centre for Environment, Fisheries & Aquaculture Science (CEFAS) como institución principal de investigación nesta materia, pero a raíz do Brexit deixará de selo, en tanto que o Reino Unido se converterá a todos os efectos nun terceiro país, non comunitario.

IV. Industria

- O VEB da industria manufacturera medrou un 4,2% nun contexto de aceleración dos prezos industriais.
- O grao de utilización das plantas industriais foi elevado.
- O sector menos dinámico en 2017 foi o de bens de consumo non duradeiro (alimentación, pezas de vestir ou artes gráficas entre outros), pero, aínda así, o seu IPI incrementouse un 3%.
- A produción de bens de equipo foi a que logrou o mellor resultado. O seu IPI incrementouse un 7,1% grazas a unha maior produción de vehículos a motor, estruturas metálicas e maquinaria.
- En 2017 había en Galicia 192 empresas industriais máis que en 2016.
- A demanda estranxeira de bens industriais concéntrase en confección, automoción e alimentación.
- Con respecto ao conxunto de España persiste a especialización da industria galega en madeira e confección.
- Medran os apoios da Administración central aos proxectos de I+D+i.
- A Xunta de Galicia potencia o apoio ás operacións de capital risco.
- Notable incremento das axudas ao investimento produtivo por parte do programa de incentivos rexionais.
- O gasto de I+D en 2016 supuxo o 0,87% do PIB galego. Esta porcentaxe quedou moi lonxe do obxectivo do 1,7% previsto no Plan Estratéxico de Galicia 2015-2020 e no Plan Galicia Innova 2020 para o ano 2020.

IV. 1. A industria galega

O comportamento da industria galega

As estimacións dos dous institutos de estatística (IGE e INE) coinciden ao constatar que a produción xerada pola industria manufacturera galega experimentou en 2017 unha aceleración e, tamén, ambos os organismos concordan ao reflectir que a industria no seu conxunto se desacelerou con respecto a 2016 debido ao comportamento do sector da enerxía. Agora ben, nos resultados publicados nos últimos anos apréciase que as taxas de variación estimadas polo INE, tanto na industria manufacturera como no total industrial, adoitan ser sensiblemente superiores ás efectuadas polo IGE. Segundo este último, a actividade de toda a industria galega creceu en 2017 menos que o PIB, ao incrementarse o seu VEB en tan só un 1,7%, sete décimas por baixo de 2016. Pola súa banda, o INE estimou un crecemento do 4,3%, 2,6 puntos máis que a cifra do IGE, e, polo tanto, 1,2 puntos por enriba da taxa do PIB galego total, porcentaxe do 3,1% na que coincidiron os dous organismos. As discrepancias foron máis evidentes na traxectoria da industria no seu conxunto que na medición do crecemento da industria manufacturera. Sobre esta última, o IGE estimou unha taxa de variación do VEB dun 4,2% e o INE dun 5,5%. As dúas superan o crecemento do PIB.

Nos últimos exercicios tamén se constatou que as estimacións posteriores do INE modificaron á alza os resultados da primeira estimación. Así, mentres hai un ano se cuantificaba nun 3,5% e nun 4,3% o crecemento do VEB da industria e do sector manufacturero, respectivamente, na última estimación as porcentaxes foron do 4,3% e do 5,5%. Estas cifras confirman unha melloría na produción industrial galega que, con todo, do mesmo xeito que no conxunto de España, non alcanzou a produción que se realizaba nos anos anteriores ao comezo da crise.

Os indicadores dispoñibles avalan que 2017 foi un ano de bos resultados na actividade manufacturera e, pola contra, non foi tan bo exercicio para as ramas de enerxía e industrias extractivas. Segundo a estimación do IGE en termos monetarios, a taxa de variación das ramas extractivas e de enerxía foi dun 2% (2,7% segundo o INE), o que en termos reais supuxo unha produción inferior á de 2016; de tal xeito que se mantén a traxectoria de taxas negativas seguidas nos últimos anos. A seca provocou unha gran caída na produción de enerxía hidroeléctrica. De 9.842 GWh xerados en 2016 pasouse, entre xaneiro e

Cadro núm. 1
Macromagnitudes básicas do sector industrial en Galicia

	VEB industria	VEB industria manufacturera	PIBpm	% industria manufacturera	% industria
a) IGE					
Prezos correntes (miles de euros)					
2015	9.472.405	7.046.478	56.830.919	12,4	16,7
2016	9.540.721	7.244.495	58.740.559	12,3	16,2
2017	10.036.739	7.693.808	61.140.696	12,6	16,4
TVI (%) 2017/2016	5,2	6,2	4,1		
Índices de volume					
TVI (%) 2015/2014	0,1	3,6	2,4		
TVI (%) 2016/2015	2,4	3,5	3,1		
TVI (%) 2017/2016	1,7	4,2	3,1		
b) INE					
Prezos correntes (miles de euros)					
2015	10.397.376	7.933.384	56.325.682	14,1	18,5
2016	10.804.829	8.245.521	58.448.618	14,1	18,5
2017	11.481.020	8.853.146	60.824.207	14,6	18,9
TVI (%) 2017/2016	6,3	7,4	4,1		
Índices de volume					
TVI (%) 2015/2014	7,6	9,3	4,2		
TVI (%) 2016/2015	5,0	4,7	3,6		
TVI (%) 2017/2016	4,3	5,5	3,1		

Fonte: IGE, Contabilidade Trimestral de Galicia (Avance) e INE, Contabilidad Regional de España. Base 2010.

Cadro núm. 2
Índice de producción industrial en Galicia (CNAE-2009)
 (Año 2015=100)

		I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	TVA (%) *
Xeral	2016	105,6	103,2	99,1	101,1	102,3	1,8
	2017	102,4	105,2	102,6	106,4	104,2	
Consumo duradeiro	2016	114,8	151,9	146,5	203,6	154,2	3,4
	2017	152,3	177,6	158,4	149,5	159,5	
Consumo non duradeiro	2016	96,1	107,6	115,3	103,2	105,5	3,0
	2017	101,6	111,5	114,0	107,7	108,7	
Bens equipo	2016	94,5	98,0	80,9	86,3	89,9	7,1
	2017	97,4	100,9	91,3	95,8	96,4	
Bens intermedios	2016	106,4	116,3	105,2	105,9	108,5	5,7
	2017	110,0	120,5	111,8	116,1	114,6	
Energía	2016	123,3	90,1	95,9	104,8	103,5	-7,6
	2017	98,6	86,5	93,2	104,5	95,7	

* Taxa de variación anual (sobre a media).

Fonte: INE.

novembro de 2017, a tan só 2.996 GWh. Esta situación negativa paliouse en parte cunha maior produción no segmento do carbón, mentres que a produción eólica foi inferior á de 2016, pero o descenso non foi tan elevado como nas hidroeléctricas.

En 2017, o emprego industrial aumentou a unha taxa superior á do VEB. Foi especialmente elevado o incremento do 13% do sector enerxético, que contou con 1.900 ocupados máis a pesar da evolución da produción. Na industria manufacturera o emprego aumentou un 5% e alcanzou os 154.600 ocupados, cifra aínda afastada dos 194.900 contabilizados en 2008.

O índice de produción industrial (IPI), en liña co comportamento do VEB, subiu un 1,8%, crecemento moderado debido ao mal ano da enerxía. A evolución trimestral reflectiu unha aceleración paulatina da industria conforme transcorreu 2017. A unha caída na produción do 3% no primeiro trimestre, explicable exclusivamente polo elevado descenso na xeración da electricidade que os resultados dos restantes sectores non puideron compensar, seguiu un mellor comportamento do sector eléctrico en todas as súas ramas, o que redundou nunha progresiva aceleración da actividade total nos trimestres seguintes (1,9%, 3,5% e 5,2% respectivamente). Hai que ter en conta que os resultados que se presentan do IPI nos cadros 2 e 3 recollen o cambio efectuado recentemente polo INE sobre o ano base do índice, agora 2015. Ata o informe anterior, os resultados do IPI presentáronse co ano base 2010. Por tanto, as informacións non son comparables.

Se se desagrega a actividade industrial considerando o destino económico dos bens (consumo duradeiro, consumo non duradeiro, equipo, intermedios e enerxía), a caída dun 7,6% da enerxía contrarrestouse coa evolución positiva dos restantes sectores. A produción de bens de equipo logrou os mellores resultados. O seu incremento medio do 7,1% debeuse a unha maior produción nun conxunto de sectores tan determinantes na industria galega como a fabricación de vehículos a motor, a produción de estruturas metálicas ou a industria da maquinaria. Esta actividade, con todo, segue sendo a que en menor grao se recuperou tras o freo na produción nos anos de crises. Unha proba é que o valor do IPI de bens de equipo en 2017, 96,4, foi incluso inferior ao de 2015.

Na industria manufacturera, o sector menos dinámico en 2017 foi o de bens de consumo non duradeiro (alimentación, pezas de vestir ou artes gráficas entre outros), pero, aínda así, o seu incremento acadou o 3%. A estabilidade mostrada por este grupo debeuse en boa medida ao comportamento do seu subsector máis importante, a industria de alimentación, que mantivo o seu nivel de produción sen grandes oscilacións en todo o período de crise. Se na etapa de recesión a produción deste grupo de bens logrou mitigar o descenso do VEB total, agora, na fase de recuperación, a alimentación tamén está mantendo a súa tradicional estabilidade.

Como xa ocorría coa fabricación de bens de equipo, o sector de bens intermedios, que engloba a metalúrxica, a industria química e do papel, a madeira, o caucho e os plásticos, experimentou un incremento no seu IPI do 5,7%, cunha produción dun 14,6% superior á de 2015. Cómpre lembrar que neste conxunto de actividades, o IPI en 2008 descendera un 7,8% e no ano seguinte a caída fora dun 14,9%.

O IPI no sector de consumo duradeiro mostrou un aumento do 3,4%, o que supón unha desaceleración na dinámica seguida nos últimos anos. Os crecementos de 2015 e 2016 foran do 11,2% e do 19,8% respectivamente; cifras que dificilmente se poden manter durante varios anos consecutivos. Así, os resultados de 2017 amosan unha desaceleración, nun conxunto de actividades que se corresponden cun

Cadro núm. 3

Índice de produción industrial en Galicia. Por seccións e divisións da CNAE-2009
(Ano 2010=100)

	2007	2016	2017	TVA (%) 2017/2016	TVA (%) 2017/2007
Índice xeral	140,1	102,3	104,2	1,8	-25,6
B Industrias extractivas	274,8	81,5	70,6	-13,3	-74,3
08 Outras industrias extractivas	243,1	81,5	70,6	-13,3	-70,9
C Industria manufacturera	148,5	103,0	109,0	5,9	-26,6
10 Industria da alimentación	93,4	106,2	105,4	-0,7	12,8
11 Fabricación de bebidas	81,8	106,4	115,8	8,8	41,5
13 Industria téxtil	370,7	98,3	106,6	8,4	-71,3
14 Confección de roupa de vestir	154,8	107,0	122,2	14,2	-21,1
15 Industria do coiro e do calzado					
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	167,2	109,1	122,9	12,7	-26,5
17 Industria do papel	81,5	106,4	117,2	10,2	43,9
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados					
19 Coquerías e refino de petróleo					
20 Industria química	111,2	120,5	117,9	-2,1	6,1
21 Fabricación de produtos farmacéuticos					
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	137,1	108,4	116,1	7,1	-15,3
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	153,1	116,8	116,3	-0,4	-24,0
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	144,7	101,3	105,9	4,6	-26,8
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	165,1	104,3	113,3	8,6	-31,3
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos					
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	195,2	121,9	144,1	18,2	-26,2
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	173,1	116,9	149,0	27,5	-13,9
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	200,0	82,8	90,5	9,2	-54,8
30 Fabricación doutro material de transporte	260,8	92,4	68,3	-26,1	-73,8
31 Fabricación de mobles	211,9	155,0	156,5	0,9	-26,2
32 Outras industrias manufactureras	92,8	93,8	101,2	7,9	9,1
33 Reparación e instalación de maquinaria e equipamento					
D Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	100,3	101,1	89,6	-11,3	-10,6
35 Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	100,3	101,1	89,6	-11,3	-10,6

* Media dos valores mensuais.

Fonte: IGE.

grupo de bens sen gran notoriedade no contexto da industria galega: fabricación de produtos electrónicos, ópticos, aparellos domésticos, mobles, xoiería, instrumentos musicais, bicicletas, motos e vehículos para discapacitados. Malia este freo compróbase que, con relación a 2015, o índice en 2017 medrou un 59,6%.

Como xa se indicou anteriormente, a carencia de choivas na maior parte do ano reduciu drasticamente a xeración de enerxía hidroeléctrica, que non se compensou plenamente nin coa produción de renovables (eólica) nin co recurso ás térmicas galegas. A caída do índice foi dun 7,6%. Os maiores problemas na produción hidroeléctrica, ante a escasa pluviosidade, detectáronse nos meses de inverno e non se corrixiron nas dúas estacións seguintes. Aínda que o pasado outono xa foi máis chuvioso, non bastou para que os resultados do conxunto do ano puidesen alcanzar a produción de 2016.

As perspectivas para 2018, tras coñecer os resultados do IPI do primeiro trimestre, son optimistas. O índice xeral, con respecto ao mesmo período do ano anterior, medrou un 8,4%. Non obstante, cabe matizar que no primeiro trimestre de 2017 a taxa de variación foi negativa, un 3%, debido ao comportamento do sector de enerxía. Un inverno chuvioso en 2018 fronte á seca de 2017 xustificou o aumento da produción total de enerxía nun 19,8%. Ademais deste feito positivo, o IPI xeral medrou tamén grazas a unha aceleración na fabricación de bens intermedios (13,9%). Estes fortes incrementos non permitiron, con todo, que este grupo alcance os niveis de 2006 ou 2007. Fronte a estas variacións positivas tan elevadas, no primeiro trimestre de 2018 observamos unha caída dun 20,6% no IPI do grupo de bens de consumo duradeiro, auténtico derrubamento dun sector que mostra unha gran volatilidade. Pola súa banda, tanto o grupo de bens de consumo non duradeiro como o de bens de equipo mantiveron unha actividade moi similar á observada no primeiro trimestre de 2017.

Cunha desagregación do IPI en 25 sectores industriais, no cadro 3 obsérvase que, no conxunto de actividades máis relevantes da industria galega, tan só fabricación doutro material de transporte tivo en 2017 un retroceso significativo con respecto a 2016. Hai que ter en conta que o INE, das 25 ramas industriais, só presenta información de 20. As cinco ramas restantes ou son de escasa dimensión ou predomina unha sociedade de gran tamaño, polo que non se publica a súa información para preservar o segredo estatístico. Dos 20 sectores con información, en catro a taxa de crecemento interanual do seu IPI en

2017 superou o 10%. As subas máis relevantes producíronse en fabricación de maquinaria e equipamento e en fabricación de material e equipamento eléctrico. Certamente, a evolución destes dous sectores foi o que xustificou o incremento xa comentado anteriormente dun 7,1% na fabricación de bens de equipo. Este pulo, que converteu estas dúas actividades nas máis dinámicas da industria galega en 2017, supuxo un aumento na creación de empresas no sector de maquinaria pero non en material eléctrico. Esta evolución é unha boa noticia para a economía de Galicia, en canto supón un incremento na capacidade produtiva da comunidade, potenciada pola xeración de produtos que incorporen deseño e valor engadido.

Tamén lograron taxas de crecemento de dous díxitos a industria da madeira e a confección de pezas de vestir. O IPI da primeira, un 12,7% máis elevado que en 2016, mostra a recuperación dun dos sectores máis tradicionais na industria galega que se nutre coa masa forestal existente ademais de con importacións. Trátase dun sector moi complexo, cunha estrutura moi atomizada na que predominan as pequenas empresas con baixa rendibilidade. Na reconfiguración actual, despois dos duros anos da crise, obsérvase unha recuperación da produción cunha redución no número das empresas instaladas que, en todo caso, seguen sendo unha parte significativa do tecido industrial español. Pola súa banda, tamén parece recuperarse outro dos sectores clásicos da industria galega e moi intensivo en man de obra, a confección de pezas de vestir. Esta actividade, cuxo IPI aumentou en 2017 un 14,2%, está aínda moi lonxe de alcanzar a produción de antes da crise. A recuperación da rede de talleres e centros de produción é un obxectivo que pode alcanzarse no medio prazo. Trátase dunha actividade moi dependente das grandes comercializadoras do sector, en especial, do grupo Inditex. O grande obstáculo no seu desenvolvemento segue a ser a forte competencia en prezos co grupo de países no que os custos laborais son sensiblemente inferiores. En Galicia, os resultados dispoñibles na actividade de confección en 2017 mostran un leve incremento no número de microempresas. O aspecto negativo nos últimos tempos aparece no peche de marcas galegas emblemáticas que non souberon adaptarse a un mercado en permanente reestruturación. Referímonos a sociedades como Caramelo, Confecciones Guerral, Arlensal ou Naffta.

En seis sectores o IPI aumentou entre o 5% e o 10%. Dentro deste grupo, o máis destacado foi o incremento do 9,2% do sector da automoción. Se ben o índice é inferior ao de 2015 e ao de 2007, as perspectivas, porén, son optimistas ante a confirmación da fabricación de novos modelos de automóviles, o que referenda o conxunto de investimentos que está realizando a multinacional Citroën na factoría de Balaidos. Dentro deste grupo de seis sectores tamén figura a fabricación de bebidas. Esta foi unha das actividades industriais máis dinámicas dos últimos tempos, de tal xeito que medrou ata nos peores anos da crise económica. Destaca a industria vitivinícola que fundamentalmente se desenvolve nas cinco denominacións de orixe. En 2017, en Galicia contabilizábanse 450 bodegas e máis de 25.000 hectáreas de cultivo. O sector amosa potencialidade de expansión nos mercados internacionais. As estatísticas industriais galegas reflicten un comportamento positivo, ao que se lle debe engadir a produción cervecira (e doutras bebidas) da coruñesa Hijos de Rivera. A súa estratexia de expansión dos últimos anos levouna a facturar en 2017 un total de 465 millóns de euros, un 14% máis que en 2016, con perspectivas de lograr lugares privilexiados no *ranking* español do sector.

Pola súa banda, a industria téxtil de cabeceira creceu un 8,4%. No actual contexto industrial galego trátase dun sector de dimensión reducida e configurado por pequenas empresas, no que sobresaen, entre as de maior tamaño, Galicia Textil. Tamén experimentou unha certa recuperación o sector de caucho e plásticos, así como a fabricación de produtos metálicos e outras industrias manufactureiras.

Os peores resultados observáronse na fabricación doutro material de transporte. A caída dun 26,1% débese ao sector naval. Esta actividade atravesou unha conxuntura que está cambiando de forma clara, cunha expectativa positiva na carteira de pedidos que dispoñen os estaleiros de ría de Vigo e a maior carga de traballo en Navantia, á espera de que se materialicen dunha vez as encomendas anunciadas. Na análise das exportacións de bens ao estranxeiro comentamos máis polo miúdo que se produciu a entrega de varios buques fabricados en estaleiros vigueses a diversos países, polo que é posible que 2017 sexa un ano de transición, cuns resultados que mellorarán nos próximos exercicios. Por outra banda, ademais da produción de enerxía tamén caeu sensiblemente a produción nas industrias extractivas. Tampouco foi positivo o comportamento da industria química e da xeración doutros produtos minerais non metálicos. O sector alimentario experimentou un leve retroceso, o seu IPI caeu un 0,7%, caída que lembremos veu precedida por taxas positivas ata nos peores anos da crise económica.

A produción industrial galega segue estando moi lonxe da de hai 10 anos. O valor do IPI en 2017 foi un 25,6% inferior ao de 2007. As diferenzas en case todos os sectores seguen sendo moi elevadas. Sobresaen, en negativo, o conxunto das actividades de material de transporte. Dos 20 sectores dos que o

INE proporciona información, a produción tan só aumentou na industria da alimentación, na fabricación de bebidas, no sector químico, na produción de papel e noutras industrias manufactureiras.

Á marxe da mellora na calidade dos produtos, a evolución dos prezos dos bens industriais que se fabrican en Galicia incide na posición competitiva da súa industria tanto nos mercados actuais como nos potenciais. Tras un período deflacionista, os prezos industriais en 2017 en Galicia e España aceleráronse dun xeito notable. En Galicia pasaron de caer un 2,6% en 2016 a aumentar un 4,1% en 2017. Os prezos da enerxía creceron un 15,3% e foron a principal causa desta aceleración, aínda que a inflación subiu en todos os sectores, especialmente nos bens intermedios (3%). A evolución en España foi moi similar. Creceron un 4,4%, tres décimas máis que en Galicia, debido a un comportamento algo máis inflacionista dos bens de consumo non duradeiro e intermedios que contrarrestou un menor aumento da enerxía.

Neste contexto, o custo laboral por traballador e mes na industria creceu, en termos monetarios, un 0,6%, variación idéntica á do custo salarial. Polo tanto, segundo a enquisa trimestral de custo laboral elaborada polo INE, a evolución dos salarios non tivo un papel relevante no notable aumento observado nos prezos dos bens industriais.

O custo laboral por unidade de produto (CLU) é unha das variables clave para avaliar a capacidade competitiva da industria. Desafortunadamente, na contabilidade rexional de España aínda non está dispoñible a información sobre as horas traballadas e a remuneración aos asalariados en 2017, polo que o valor do CLU se ten que calcular utilizando o avance da estimación de 2016. O exercicio ten que entenderse, ante a provisionalidade dos datos, como unha aproximación.

A contención dos salarios en 2016, unido ao leve incremento da produtividade, motivou un novo descenso nos custos laborais tanto no conxunto da industria galega como no sector manufactureiro. Lembremos que nese ano aínda se mantiña unha tendencia deflacionista nos prezos dos produtos. Cuantificamos a caída nos custos laborais na industria no 1,4%, descenso idéntico ao total da economía galega. Nese exercicio a produtividade aumentou en Galicia un 0,5%, un 1% no sector industrial. Estes resultados suxiren unha mellora na posición competitiva, avance que en menor grao se produciu no segmento da industria manufactureira na que a produtividade por traballador aumentou un 0,8% e o CLU descendeu un 1,1%, nunha situación de caída dos prezos. É probable que os resultados de 2017 difiran de 2016 ante a evolución das variables clave xa nun contexto de incremento dos prezos.

Un dos instrumentos máis importantes nas últimas décadas para avaliar a traxectoria da industria en España e Galicia era a enquisa de conxuntura industrial. O organismo responsable da súa elaboración, o gabinete técnico da Secretaría Xeral de Industria e da Peme do Ministerio de Economía, Industria e Competitividade simplificou o contido desta enquisa, de xeito que a partir de setembro de 2017 xa non se publica a información desagregada por comunidades autónomas. Por este motivo, a partir dese mes vémonos privados dunha das ferramentas máis potentes para coñecer o comportamento da industria galega, na que cun grao de significación suficiente conxugábase a obtención de información sectorial obxectiva coas opinións dos empresarios sobre a situación da súa actividade e as perspectivas de futuro.

Esta enquisa ten carácter mensual pero trimestralmente publícase información sobre o grao de utilización das plantas industriais, os obstáculos que dificultan a produción e o tempo de actividade asegurado segundo a demanda prevista e a actual carteira de pedidos. A última información dispoñible de carácter trimestral e que imos utilizar a continuación remóntase ao mes de xullo de 2017. Se se comparan os resultados dese mes en Galicia cos do mesmo período de 2016 compróbase, en xeral, un certo empeoramento nas expectativas empresariais debido ao comportamento da demanda española e ás tensións na tesourería. A maior parte dos empresarios consultados, un 55%, manifestaban que non observaban factores que limitasen a súa produción, pero esta porcentaxe era oito puntos máis alta que un ano antes. Clasificados os sectores segundo o destino económico dos bens, o grupo que se atopou con máis obstáculos é o fabricante de bens de consumo. Anteriormente mostramos que a produción deste grupo de bens foi a que menos creceu na industria manufactureira en 2017. De media, o IPI incrementouse un 3,4% nos bens de consumo duradeiros e nun 3% nos non duradeiros. O 39% dos empresarios enquisados subliñan que o principal obstáculo é a demanda interna, mentres que o 21% opinan que os problemas están na demanda estranxeira. Este certo pesimismo, nunha actividade que non conta nun período amplo de traballo asegurado (segundo esta enquisa tan só nove días), reflíctese obxectivamente nun menor uso da capacidade media das plantas industriais, cunha previsión de que a utilización de xullo non ía variar substancialmente nos seguintes meses. Neste sector, un pequeno grupo de empresarios detectou como un obstáculo para a súa produción a carencia de materias primas.

En consonancia cos resultados de produción que mostra o IPI no segmento da fabricación de bens de equipo (un incremento dun 7,1% no valor do índice), no inicio do verán de 2017 os empresarios manifestaban que esta actividade era a que tiña menos impedimentos que limitasen a súa produción. Aínda así, a porcentaxe do 62% de empresarios que mantiñan que carecían de factores limitativos foi moito menor que a do mesmo período de 2016, xa que entón a práctica totalidade dos enquisados, en concreto o 98%, dicían non atopar trabas. Os problemas que se apuntan desde o sector proceden de dous ámbitos. O máis importante é o da demanda, en particular, a falta de pedidos en España, o seu principal mercado. Malia todo, indican que o traballo se mantería asegurado durante 84 días. O outro ten que ver con cuestións de financiamento e tesourería. Este problema é relevante para o 15% dos empresarios do sector enquisados. Recordemos que o endurecemento das condicións de financiamento é un factor recorrente nos últimos anos. Con todo, o máis destacable é a plena ocupación das plantas produtivas neste segmento, xa que a enquisa sitúa o seu uso no 96,2%, coa expectativa de que esta alta porcentaxe persistiría nos meses seguintes. Isto suxire a posibilidade de abordar novos investimentos que permitan a súa ampliación. Con respecto a un ano antes apréciase un aumento de 9,4 puntos.

Os empresarios enquisados do sector de bens intermedios mostraron unhas percepcións moi similares ao de bens de consumo. Nun contexto de incremento do IPI nun 5,7%, un 61% opinaba no pasado mes de xullo que non existía ningún factor que limitase a súa produción. Un ano antes esta porcentaxe era do 42%. Esta melloría supón, obviamente, que non se perciben tantos factores limitativos da produción como en 2016 debido a unha demanda interna máis dinámica pero, sobre todo, a menos problemas co financiamento e coa tesourería. A primeira variable, a demanda, é citada como o principal impedimento polo 23% dos enquisados, mentres que a segunda xa tan só o é polo 6%. Suxiren que existen máis facilidades para acceder ao crédito e as sociedades dispoñen dunha maior liquidez. É tamén importante subliñar que o período de traballo asegurado neste grupo de bens é de 191 días e que a utilización das plantas dista moito de alcanzar a súa máxima capacidade. O grao de uso situouse en xullo no 69,6%, 3,9 puntos menos que hai un ano. A expectativa era que esa utilización se mantivese nos seguintes meses. Estes resultados amosan que se, se despexan os obstáculos sinalados, o sector conta cun potencial de crecemento importante.

O INE recolle as percepcións empresariais no índice de confianza empresarial harmonizado que publica con carácter trimestral. Este índice, medido como valor medio dos catro trimestres, aumentou en 2017 un 3% no conxunto da economía española e un 2,2% na actividade industrial. Consiste nunha media xeométrica normalizada de dúas variables. Por un lado, as percepcións favorables ou desfavorables sobre a situación no trimestre actual e, por outro, as perspectivas para o próximo trimestre. No caso galego, como para as restantes comunidades autónomas, o INE non publica índices sectoriais, polo que só podemos presentar o índice xeral. O aumento roldou o 4,1%, ou sexa, un 1,1 puntos máis que o español, porcentaxe que suxire que a traxectoria do índice na industria tamén foi positiva.

A principios de 2017 contabilizáronse en Galicia 192 empresas industriais máis que no inicio de 2016, das que 155 foron microempresas e tan só 37 pemes. Este crecemento, aínda que modesto, pon de manifesto un cambio de tendencia con respecto aos anos precedentes. Recordemos que cando finalizou 2015 había 207 empresas menos que no ano anterior e, desde o inicio da crise, fora caendo sistemáticamente o número de sociedades instaladas en Galicia. O tecido empresarial actual dista moito do existente en 2008, especialmente, nas industrias con máis de nove traballadores. Neste segmento, xa sexa porque reduciron a súa dimensión ou porque pecharon, o número descendeu un 36,3%, o que en termos cuantitativos supón case 1.000 empresas menos. A microempresa, moito máis numerosa que a peme, tamén se resentiu coa crise. En 2017 había en Galicia 1.812 sociedades menos que en 2008. A práctica totalidade dos sectores reduciron a súa dimensión e, salvo algún de moi pequeno tamaño, aínda en 2017 estaban lonxe de recuperala. Dos seis sectores que excedían as 1.000 sociedades, en catro os descensos superaron o 30%. Os tres casos máis significativos foron a confección de pezas de vestir, a industria da madeira e a do moble. Malia a recuperación de 2017, a produción na confección segue sendo moi inferior á de 2008. Nestes nove anos hai 462 sociedades menos, situación moi similar á das industrias da madeira e á do moble, que contan con 547 e 357 empresas menos respectivamente. As diferenzas negativas entre 2008 e 2017 tamén son moi altas na fabricación doutros produtos minerais non metálicos e na fabricación de produtos metálicos. Dos sectores que contan co maior número de sociedades, as menores perdas rexistráronse na industria da alimentación, que, como xa indicamos, foi unha das actividades menos afectadas pola crise, pero aínda así o descenso foi do 9%.

Sobre a evolución nos sectores máis significativos, destaca o aumento de 92 empresas en alimentación, nun contexto como xa vimos de estancamento da produción, e de 87 en provisión de enerxía. Tamén aparecen 14 novas sociedades no sector da fabricación doutro material de transporte, das que 13

Cadro núm. 4

Número de empresas industriais localizadas en Galicia

	Total					Microempresas				
	2008	2015	2016	2017	TVA (%) 2017/2016	2008	2015	2016	2017	TVA (%) 2017/2016
05 Extracción de antracita, hulla e lignito	2	2	1	3	200,0	1	2	1	3	200,0
06 Extracción de cru e gas natural	2	2	1	1	0,0	1	1	1	1	0,0
07 Extracción de minerais metálicos	6	7	5	4	-20,0	4	7	4	3	-25,0
08 Outras industrias extractivas	397	284	268	264	-1,5	287	217	204	210	2,9
09 Actividades de apoio ás industrias extractivas	0	2	2	2	0,0	0	2	2	2	0,0
10 Industria da alimentación	2.047	1.789	1.770	1.862	5,2	1.664	1.443	1.421	1.478	4,0
11 Fabricación de bebidas	531	501	498	509	2,2	478	462	458	464	1,3
12 Industria do tabaco	0	0	0	0		0	0	0	0	
13 Industria téxtil	437	425	418	414	-1,0	400	399	392	387	-1,3
14 Confección de roupa de vestir	1.248	839	792	786	-0,8	913	696	658	660	0,3
15 Industria do coiro e do calzado	62	47	48	51	6,3	55	39	39	43	10,3
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	1.549	1.044	1.016	1.002	-1,4	1.331	930	907	889	-2,0
17 Industria do papel	56	46	39	39	0,0	35	33	26	24	-7,7
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	786	709	710	712	0,3	716	673	671	667	-0,6
19 Coqueiras e refino de petróleo	0	2	1	0	-100,0	0	2	1	0	-100,0
20 Industria química	154	151	144	144	0,0	110	116	111	110	-0,9
21 Fabricación de produtos farmacéuticos	11	13	15	14	-6,7	7	8	9	7	-22,2
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	209	167	168	162	-3,6	126	103	102	98	-3,9
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	1.084	813	764	743	-2,7	773	677	635	617	-2,8
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixas	79	76	70	68	-2,9	47	59	52	51	-1,9
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	2.541	2.146	2.106	2.107	0,0	2.099	1.904	1.852	1.854	0,1
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	107	98	100	98	-2,0	90	82	83	83	0,0
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	88	64	73	71	-2,7	57	47	53	53	0,0
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	280	236	246	268	8,9	179	155	168	191	13,7
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	130	101	100	101	1,0	72	58	59	59	0,0
30 Fabricación doutro material de transporte	158	128	112	126	12,5	93	86	74	87	17,6
31 Fabricación de mobles	1.185	885	843	828	-1,8	1.068	833	789	774	-1,9
32 Outras industrias manufactureiras	597	519	550	534	-2,9	564	492	523	506	-3,3
33 Reparación e instalación de maquinaria e equipamento	969	730	758	810	6,9	810	606	628	670	6,7
35 Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	374	468	469	556	18,6	363	449	453	540	19,2
Total	15.089	12.294	12.087	12.279	1,6	12.343	10.581	10.376	10.531	1,5

Fonte: Directorio Central de Empresas, INE.

son pemes, case todas elas do naval. Recordemos que neste sector, ademais da industria naval, tamén se recollen as sociedades da emerxente industria aeronáutica. En canto aos descenso observados, o máis significativo é o do sector doutros minerais non metálicos, actividade con 21 sociedades menos, das que 18 eran pemes. Estas caídas concéntranse no sector de fabricación de formigón e cemento e na pedra natural.

Unha parte dos bens producidos en Galicia véndense no estranxeiro. O IGE, no sistema de contas económicas, cuantificaba nun 52,8% a porcentaxe do total de exportacións de bens e servizos sobre o valor do PIB galego, roldando a parte dos bens, segundo o Ministerio de Economía, Industria e Competitividade, o 35,5%. A maioría destes bens comercializados no estranxeiro son produtos do sector industrial. Este conxunto de mercancías conforma a base industrial da comunidade autónoma, a cal se sustenta en tres sectores: confección de roupa de vestir, automoción e alimentación. Os datos do comercio externo de 2017, que se estudan en maior profundidade noutro capítulo deste informe, recollen que de cada tres euros do valor do exportado desde Galicia case dous corresponden a algún deses produtos. Con todo, o valor engadido pola industria galega neste conxunto de mercancías que máis se exportan é moi desigual.

A maior parte das vendas no estranxeiro de roupa de vestir procede de bens fabricados, total ou parcialmente, lonxe de Galicia. O último dato de facturación do sector industrial galego, xunto coa industria de coiro e calzado, facilitado polo IGE refírese a 2015. Fronte a unha produción galega de 1.828,5 millóns de euros (o VEB foi de 491,7 millóns), o valor exportado nese ano alcanzou os 4.145,5 millóns. Iso reflicte

Cadro núm. 5

Evolución do comercio co estranxeiro por agrupacións industriais (en miles de euros)

	Exportación				Importación			
	2016	2017	% 2017	TVI (%)	2016	2017	% 2017	TVI (%)
B Industrias extractivas	129.287	167.309	0,8	29,4	1.675.719	2.419.898	14,7	44,4
C Industria manufacturera	19.115.326	20.781.907	99,2	8,7	13.112.008	14.002.079	85,3	6,8
10 Industria da alimentación	2.322.072	2.587.951	12,4	11,5	2.636.287	3.028.166	18,4	14,9
11 Fabricación de bebidas	61.799	67.076	0,3	8,5	35.253	26.088	0,2	-26,0
12 Industria do tabaco	2.985	3.175	0,0	6,4	1	0	0,0	-88,9
13 Industria téxtil	494.409	546.436	2,6	10,5	529.333	505.827	3,1	-4,4
14 Confección de roupa de vestir	4.873.476	5.392.138	25,7	10,6	1.631.584	1.316.614	8,0	-19,3
15 Industria do coiro e do calzado	540.939	592.695	2,8	9,6	132.142	127.767	0,8	-3,3
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	342.605	373.723	1,8	9,1	91.740	102.974	0,6	12,2
17 Industria do papel	261.864	303.256	1,4	15,8	165.754	163.813	1,0	-1,2
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	354	236	0,0	-33,5	128	25	0,0	-80,5
19 Coquerías e refino de petróleo	695.724	1.149.883	5,5	65,3	192.253	363.569	2,2	89,1
20 Industria química	700.436	855.764	4,1	22,2	453.558	539.964	3,3	19,1
21 Fabricación de produtos farmacéuticos	39.663	42.524	0,2	7,2	54.254	52.781	0,3	-2,7
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	215.901	262.311	1,3	21,5	228.242	286.193	1,7	25,4
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	435.059	444.533	2,1	2,2	71.396	70.778	0,4	-0,9
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixas	877.670	1.082.577	5,2	23,3	862.373	936.978	5,7	8,7
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	349.259	376.886	1,8	7,9	280.079	282.082	1,7	0,7
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	107.859	139.146	0,7	29,0	157.713	183.796	1,1	16,5
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	448.050	421.985	2,0	-5,8	206.040	193.437	1,2	-6,1
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	503.192	490.535	2,3	-2,5	520.574	547.355	3,3	5,1
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	5.300.248	4.883.407	23,3	-7,9	4.549.652	5.015.580	30,5	10,2
30 Fabricación doutro material de transporte	289.148	478.496	2,3	65,5	91.222	34.452	0,2	-62,2
31 Fabricación de mobles	188.234	221.665	1,1	17,8	144.739	148.147	0,9	2,4
32 Outras industrias manufacturerais	64.378	65.507	0,3	1,8	77.691	75.693	0,5	-2,6

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

a asimetría existente entre a actividade comercializadora de bens de confección de moi diversa procedencia e a produción interior, cuxa contía é moito máis reducida.

En canto á automoción, que segundo o IGE xeraba en 2015 o 6,7% da produción total galega de bens e servizos e o 24% da industria extractiva e manufacturera, absorbía o 23,3% do valor total das exportacións de bens industriais. Unha gran parte desta factura xérra o grupo PSA, empresa de síntese na que se ensambla a produción realizada en Galicia pero tamén noutros territorios. Subliñemos que en 2017 o valor do importado por este sector superou o exportado.

En terceiro lugar, o groso das vendas industriais dos bens de alimentación ao estranxeiro repártese case a partes iguais entre o procesado e a fabricación de conservas de peixe. Destaca o incremento dun 11,5% que experimentou en 2017 a exportación deste grupo de bens nun contexto de estancamento da produción galega.

En canto aos restantes grupos de bens, xa cun peso moito máis baixo na estrutura exportadora galega, obsérvase unha caída nas vendas de maquinaria e material eléctrico, polo que, ante o incremento xa comentado do IPI en Galicia, parece que o groso dos novos bens xerados se destina á demanda española.

Sobre as importacións de mercancías dirixidas á industria cabe salientar o incremento dun 2,3% nas compras de bens de equipo e dun 13,7% nas de semimanufacturas. Son os produtos que nutren o sector industrial e que confirman o seu crecemento en 2017, dinámica que tamén se puxo de relevo noutras estatísticas comentadas neste capítulo.

Anunciabamos no informe anterior un cambio substantivo na elaboración da tradicional enquisa anual industrial de empresas por parte do INE. Cos resultados desta enquisa avaliabamos o estado económico e contable dos sectores industriais galegos. Tras o cambio, a enquisa pasou a denominarse estatística estrutural de empresas e concíbese como unha operación integrada con dúas enquisas similares

Cadro núm 6

Evolución das magnitudes económicas na industria galega. Ano 2016 (en miles de euros)

	Cifra de negocios	TVI (%) 2016/2015	Soldos e salarios	TVI (%) 2016/2015	Investimento en activos materiais	TVI (%) 2016/2015	Persoal ocupado	TVI (%) 2016/2015
B Industrias extractivas	254.970	-2,3	53.129	8,0	15.980	-9,3	2.322	10,2
C Industria manufacturera	30.506.690	1,0	2.806.283	4,5	789.322	16,1	121.603	5,0
10 Industria da alimentación	7.467.247	7,1	511.375	10,4	158.257	-0,5	27.531	6,8
11 Fabricación de bebidas	840.804	14,8	72.104	16,0	72.403	30,4	2.855	10,7
12 Industria do tabaco								
13 Industria téxtil	131.277	4,7	30.608	12,1	4.724	-21,8	2.011	9,9
14 Confección de roupa de vestir	1.520.535	9,1	194.064	6,0	10.843	-57,8	9.156	-4,5
15 Industria do couro e do calzado	28.815		4.172		368		295	
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	1.180.397	9,5	140.879	4,0	60.743	29,5	7.238	3,0
17 Industria do papel	517.524	-12,0	54.366	-6,8	32.966	123,4	1.614	3,2
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	229.182	10,6	50.332	10,8	9.612	293,3	2.963	9,3
19 Coquerías e refino de petróleo								
20 Industria química	558.876	-13,9	41.343	-2,6	8.252	-41,7	1.494	2,8
21 Fabricación de produtos farmacéuticos	108.760	45,2	23.695	5,5	12.667	22,6	614	5,1
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	675.008	-9,0	78.117	-15,2	35.428	50,9	3.451	-7,7
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	653.410	-4,2	131.265	6,7	22.735	-0,1	6.121	6,7
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	3.889.233	-6,7	129.416	-4,9	50.384	0,2	4.514	9,1
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	1.791.243	3,6	324.342	7,9	54.467	-16,6	14.744	8,0
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos								
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	521.802	5,0	39.536	-9,4	7.608	-11,7	1.333	-4,8
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	420.585	0,5	95.458	5,2	12.077	-8,1	3.595	9,9
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	6.466.570	3,1	421.673	2,6	139.538	50,9	13.979	7,8
30 Fabricación doutro material de transporte	558.368	-8,7	128.058	-2,9	13.661	40,7	3.784	1,3
31 Fabricación de mobles	279.958	17,5	52.971	11,6	6.305	139,2	3.341	4,4
32 Outras industrias manufactureras	103.492	25,6	24.426	38,5	8.847	148,4	1.835	14,5
33 Reparación e instalación de maquinaria e equipamento	626.120	-15,1	187.452	2,3	36.650	112,2	7.574	2,9
D Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	4.435.119	-16,8	130.918	-7,6	309.912	11,3	2.585	-8,0
E Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación	812.751	5,1	172.974	0,5	25.644	-12,9	6.813	1,9
Total industria galega en 2016	36.009.530	-1,5	3.163.304	3,8	1.140.859	13,5	133.323	4,7
Total industria española en 2016	570.536.726	-2,0	56.404.398	2,7	21.519.215	4,7	2.074.909	4,6
% Galicia/España 2016	6,3		5,6		5,3		6,4	

Fonte: Elaboración propia a partir da Estadística estrutural de empresas: sector industrial, INE.

do sector de servizos; unha que trata os servizos en xeral e unha segunda dedicada, especificamente, ao comercio.

O INE acaba de publicar recentemente os resultados desta enquisa para 2015 e 2016. No cadro 6 recóllense os resultados para a industria de Galicia neste último ano e a súa comparación cos obtidos en 2015.

Das catro variables seleccionadas destacan os resultados da cifra de negocios que, segundo esta estatística, descendeu en 2016 con respecto a 2015 debido ao comportamento da industria extractiva e da enerxía. Esta variable, medida en prezos correntes, incrementouse na industria manufacturera un 1%, o que contrasta co aumento do 2,8% do VEB industrial estimado polo INE. Este resultado, ou sexa, un estancamento na facturación da industria manufacturera galega, é un tanto disonante tendo en conta a evolución doutras variables. Así, a masa salarial, a contía total que de soldos e salarios pagan os empregadores, subiu un 4,5% fronte a un crecemento dun 5% no número de ocupados. Un elemento importante, como indicador adiantado de actividade, é o gasto en investimento en activos materiais que creceu un 16,1%.

En canto ao comportamento sectorial, no cadro 6 obsérvase, por unha banda, que o INE non publica cifras dunha actividade cunha elevada facturación, o refino de petróleo e, pola outra, que a industria alimentaria é a actividade líder nas manufacturas nas catro variables seleccionadas. Na facturación, alimentación, automoción e metalurxia absorberon o 58,4% da cifra de negocios total, o que confirma de novo a concentración da actividade nestes tres sectores, ademais da produción de enerxía. Mentres alimentación e automoción mantiveron unha dinámica positiva, o sector de metalurxia e fundición de ferro e aceiro experimentou un descenso na súa facturación e na contía de salarios pagados, o que non impediu un sensible incremento no emprego sectorial. De feito, a ocupación aumentou en case todas as ramas industriais, non así o investimento que tivo un comportamento máis volátil. Cómpre destacar o incremento do 38,5% en soldos e salarios no sector doutras industrias manufactureiras, mentres que na fabricación de produtos de caucho e plástico, acorde coa evolución das outras variables, os soldos e salarios caeron un 15,2%.

A cifra de negocios tamén reflicte evolucións sectoriais moi dispares. Os maiores incrementos en 2016 recolléronse en sectores de menor facturación como a fabricación de produtos farmacéuticos, a fabricación de mobles ou outras industrias manufactureiras. Doutra banda, o crecemento na cifra de negocios dun 14,8% no sector de bebidas confirma a súa traxectoria ascendente destes últimos anos. En canto aos maiores descensos, ademais da caída dun 16,8% na facturación de enerxía, foron moi negativos os resultados da industria do papel e do sector químico.

En suma, o comportamento da industria galega no seu conxunto en 2016, segundo esta enquisa, foi moi similar ao observado na economía española, na que, arrastrada polo sector enerxético, tamén descendeu a contía da cifra de negocios e, con todo, tamén se aceleraron os valores das outras variables. Constatase que a evolución do emprego e dos salarios galegos estiveron en liña co observado no conxunto de España. Non obstante, distinta foi a evolución dos investimentos en activos materiais. A aceleración desta variable en Galicia foi moito maior que en España, aínda que a súa contía en peso relativo, un 5,3% dos investimentos españois, quedou lonxe do peso que outras variables teñen na industria do conxunto do Estado.

A pesar de que os resultados facilitados pola estatística estrutural de empresas no sector industrial non permiten coñecer a traxectoria da industria galega en 2017, o índice mensual da cifra de negocios, que tamén elabora o INE, permítenos aproximarnos á evolución desta variable. Así, a cifra de negocios, en consonancia coa evolución da produción e dos prezos da industria, experimentou en Galicia un elevado aumento en 2017. O índice, tomando como ano base 2010, creceu un 9,6% (7,6% en España), cando en 2016 esta taxa apenas alcanzara o 0,2%. Estes maiores ingresos de 2017 reflicten unha industria galega en expansión e que xa supera nun 2,5% o resultado de 2010.

Do mesmo xeito que a enquisa estrutural, os últimos resultados publicados polo INE da enquisa industrial de produtos, no momento de redactar este informe corresponden a 2016. Esta operación estatística ofrece información sobre o valor de venda dunha ampla mostra de bens industriais galegos.

O valor de venda do total dos produtos industriais galegos seleccionados en 2016 foi un 0,8% inferior ao de 2015, caída que tamén se recollía na estatística estrutural de empresas debido ao comportamento

Cadro núm. 7

Composición da oferta industrial galega: valor de venda dos produtos industriais. Ano 2016

	CNAE-2009	Miles de euros	%	% Galicia/España	Coefficiente de especialización
Alimentación, bebidas e tabaco	10-11-12	6.342.523	24,5	7,5	110,4
Téxtil e confección	13-14	1.318.747	5,1	18,8	275,4
Coiro e calzado	15	160.921	0,6	4,9	71,9
Madeira e cortiza	16	864.289	3,3	21,7	319,2
Papel, artes gráficas e reprodución de soportes gravados	17-18	571.749	2,2	3,8	55,4
Cocarías, refino, químicas e produtos farmacéuticos	19-20-21	2.299.036	8,9	3,5	51,5
Manufacturas de caucho e plástico	22	788.431	3,0	5,0	74,0
Produtos minerais non metálicos	23	572.315	2,2	4,8	70,0
Produción, primeira transformación e fundición de metais	24	1.710.005	6,6	7,2	105,1
Produtos metálicos	25	1.265.943	4,9	5,5	80,4
Produtos informáticos, electrónicos, ópticos e eléctricos	26-27	414.552	1,6	3,1	45,9
Maquinaria e equipo	28	664.254	2,6	4,4	64,0
Material de transporte	29-30	6.211.456	24,0	10,0	147,0
Mobles e outras industrias manufactureiras	31-32	424.200	1,6	6,6	96,6
Reparación e instalación de maquinaria e equipo	33	790.508	3,1	7,8	115,1
Produción de enerxía eléctrica, gas e vapor	35	1.516.736	5,9	7,8	114,4
Total		25.915.665	100,0	6,8	

Fonte: Elaboración propia a partir da Encuesta industrial de productos, INE.

do sector da enerxía. Neste caso, o valor de venda do conxunto de produtos de enerxía eléctrica, gas e vapor descendeu un 16,3%. Por outro lado, alimentación, bebidas e tabaco, xunto con material de transporte seguen acaparando case a metade do total vendido pola industria galega. En 2016 estes dous sectores mantivéronse estabilizados con respecto a 2015. As actividades máis expansivas, segundo esta enquisa, foron téxtil e confección e o moble e outras industrias manufactureiras, mentres que, ademais da enerxía, o refino de petróleo, as industrias químicas e produtos farmacéuticos e a primeira transformación de metais experimentaron un sensible retroceso.

Esta estatística permítenos ponderar, a través dun sinxelo coeficiente, o grao de especialización da industria galega con respecto á do conxunto de España. Galicia segue claramente especializada en madeira e cortiza e en téxtil e confección, actividades que en 2016 experimentaron, segundo esta enquisa, un incremento substancial. O sector da madeira xerou en 2016 o 21,7% do valor total español, porcentaxe que supuxo un incremento na súa especialización con respecto a exercicios anteriores. O peso do téxtil e confección na industria española é do 18,8% (16,3% en 2015), o que tamén supuxo un aumento no seu grao de especialización. O coeficiente igualmente superou o valor de 100 en alimentación, bebidas e tabaco, material de transporte, produción de enerxía eléctrica, e en produción e primeira transformación de metais. Non obstante, a ampla presenza destas actividades noutras comunidades autónomas motivou que o grao de especialización galega non sexa equiparable ao que resulta da industria da madeira e da confección.

Os coeficientes de especialización seguen sendo moi baixos na maior parte dos restantes sectores, algúns deles con elevados aportes tecnolóxicos. O coeficiente menor volveuse obter en produtos informáticos, electrónicos, ópticos e eléctricos.

En definitiva, o comportamento da industria en 2017 caracterizouse por un elevado incremento da actividade na industria manufactureira (o seu VEB aumentou un 4,2% segundo o IGE e un 5,5% segundo o INE), que permitiu contrarrestar a menor actividade do sector de enerxía. Con todo, a industria galega en 2017 non alcanzou os niveis de actividade dos anos previos ao comezo da crise. Ademais, xunto á aceleración da produción observouse un sensible incremento nos prezos industriais, os cales abandonaron a contención mostrada nos exercicios precedentes. A actividade desenvolveuse no contexto dun elevado uso da capacidade das plantas industriais e cun leve incremento no número de empresas instaladas.

IV. 2. A política industrial

A incidencia da política rexional comunitaria en 2017

No ano obxecto desta análise xa se chegou á metade do período programado no actual marco financeiro plurianual da UE. Esta etapa iniciouse en 2014 e finalizará en 2020. Nos informes precedentes xa explicamos as características da programación da política rexional da UE en canto aos fondos estruturais e de investimento e á súa posta en práctica en Galicia. Recordemos que neste período estaba prevista inicialmente unha axuda comunitaria de 4.155,48 millóns de euros, fondos cuxo gasto incide en múltiples aspectos da realidade económica de Galicia.

A necesidade desta axuda xustifícase polo grao de desenvolvemento económico desta comunidade, inferior á media da UE. O intento de corrixir os desequilibrios existentes e de modificar os problemas estruturais que historicamente lastrou Galicia levou ao deseño dunha serie de actuacións onde hai que enmarcar a actual política industrial levada a cabo polas diferentes administracións públicas. De feito, despois da entrada de España na entón Comunidade Económica Europea en 1986, tras a posterior reforma dos fondos estruturais, Galicia, nos sucesivos marcos financeiros comunitarios sempre quedou encadrada, xunto con outras comunidades autónomas españolas, no grupo de rexións máis necesitadas, polo que a incidencia neste territorio dos fondos estruturais e de cohesión foi moi intensa. Obviamente, a eficiencia nese gasto obteríase co cumprimento do obxectivo da saída definitiva dese grupo de rexións, se ben ante o dinamismo e o efecto de atracción das rexións con economías máis punteiras, poderíase considerar xa un éxito que non se incrementa a diferenza entre territorios, en definitiva, que non haxa máis dispersión. En todo caso, a saída de Galicia deste grupo de rexións menos desenvolvidas, cuxa única variable de medición para a súa caracterización foi que a porcentaxe do PIB xerado por habitante sexa inferior nun 75% ao PIB por habitante por termo medio da UE, produciuse de forma inesperada no actual período de programación 2014-2020. Así, neste marco financeiro Galicia foi considerada como rexión desenvolvida ao, supostamente, superar o seu PIB por habitante o 90% do PIB medio comunitario, extremo que foi negado posteriormente tras os cambios na metodoloxía na medición desta variable e o descenso da actividade na crise. Os novos cálculos determinaron un valor substantivamente inferior que, en realidade, colocaría a Galicia no grupo de rexións en transición. Cos datos actuais, segundo Eurostat, o valor máximo desta porcentaxe foi o 88% en 2007, 2008 e 2009, para, a partir de aí, descender e alcanzar un mínimo relativo en 2013 e 2014, o 79%. En 2016, o último ano con información dispoñible, a porcentaxe foi do 82%.

O salto do grupo máis pobre ao máis rico podería supoñer unha perda substantiva de fondos, o que non se produciu xa que para que a transición non fose tan brusca, no actual período de programación Galicia se mantivo, a modo de colchón, a percepción destes fondos.

Na planificación habitual da UE dos fondos estruturais e de investimento, os estados membros teñen que elaborar un conxunto de programas operativos (PO) que posteriormente teñen que ser aprobados pola Comisión. Nestes PO explícase a aplicación destes fondos e complementan, co seu cofinanciamento, as intervencións da Administración estatal, rexional e local en cada período. Na programación para 2014-2020 teñen que cumprir o lema da Comisión, «un crecemento intelixente, sostido e integrador». Baixo esta finalidade última, nestes sete anos actuarase a través de once obxectivos temáticos e, para que se alcance o maior grao de integración, a actuación dos diferentes fondos en cada Estado se desenvolverá nun marco estratéxico común.

Con estes criterios aprobáronse para este período as actuacións cofinanciadas polos fondos estruturais e de investimento. Sen dúbida, o Fondo Europeo de Desenvolvemento Rexional (FEDER) foi o de maior impacto na política industrial galega. O seu obxectivo foi dobre: investimento en crecemento e emprego e cooperación territorial europea. Para o seu cumprimento, a tarefa do FEDER é “contribuír ao financiamento de axudas orientadas a reforzar a cohesión económica, social e territorial corrixindo os principais desequilibrios rexionais da Unión a través do desenvolvemento sostible e do axuste estrutural das economías rexionais, así como da reconversión das rexións industriais en declive e das rexións cun atraso de desenvolvemento”.

Como xa se comentou nos informes anteriores, o FEDER en Galicia, en canto á realización de investimentos para fomentar o crecemento e o emprego, incide cun PO rexional denominado PO FEDER Galicia 2014-2020, documento no que, coma novidade, recolle exclusivamente as intervencións competencia da Administración autonómica. Este PO incide en oito dos once obxectivos temáticos, ademais de reservar fondos para a asistencia técnica. Tamén, se deseñaron tres PO de carácter plurirrexional nos que, na súa práctica totalidade, se recollen as intervencións da Administración central. O contido destes documentos é determinante para a comprensión das diferentes actuacións que realizan as administracións públicas en apoio á actividade económica, en particular a política industrial, que se describirá e analizará nas seguintes epígrafes.

No informe anterior sinalamos, con referencia a 2016, que a imperiosa necesidade de completar e finalizar os programas vixentes do período 2007-2013, xunto cos sensibles atrasos na programación dos fondos para o período 2014-2020, foron os motivos polos que o grao de execución do PO FEDER Galicia 2014-2020, do que se agarda un gasto total de 913,7 millóns de euros incluída nesta cifra a reserva de rendemento, fora moi baixo, tan só o 3,5%. Lémbrese que, do gasto total, a axuda comunitaria neste programa en todos os obxectivos alcanza o 80%. En 2017 non se produciron grandes avances, xa que a porcentaxe de execución a finais dese ano era tan só do 9%, pero iso non significa que non se estean realizando proxectos que teñen que elevar forzosamente a contía da anterior cifra. Hai que ter en conta que a medición do grao de execución se realiza considerando os pagos efectuados por obra e non as realizacións físicas. A execución destas é unha condición necesaria para posteriormente poder realizar ese pago. En todo caso, segundo os nosos cálculos, o crédito programado ata finais de 2017 absorbía o 53,7% das previsións totais e, como xa indicamos, do PO só se executou o 9% do total; iso supón que neste período se pagou tan só un 16,7% do total previsto.

O baixo grao de execución na primeira metade do período foi habitual en todos os marcos financeiros plurianuais. Esta situación non ten que presupoñer que nos resultados finais o grao de cumprimento sexa baixo; ao contrario, cando se teñan os datos definitivos dentro duns anos, seguro que a porcentaxe vai estar moi próxima ao 100%. Temos que ter en conta que o criterio neste marco financeiro do n+3 supón que o PO perdurará ata o 31 de decembro de 2023, debido a que o gasto debe realizarse no exercicio, pero dispónse de tres anos máis para xustificar o pago efectivo do mesmo. Por iso, estas actuacións perdurarán ata moi entrada a próxima década e, como xa ocorreu, de novo se solaparán as actuacións de dous períodos de programación, 2014-2020 e 2021-2027.

No cadro 8, no que se reflicte o grao de execución nos oito obxectivos temáticos, apréciase que aínda non se certificou ningún gasto no obxectivo 1 referido á política tecnolóxica, mentres que outro dos obxectivos temáticos claves na política industrial, a mellora da competitividade nas pemes, tan só alcanzou o 4,7%. Iso, polos motivos antes indicados, non se corresponde cos gastos realizados que se recollen neste capítulo conforme se van analizando as distintas liñas de actuación. Pola contra, obsérvase que o PO está moi avanzado no obxectivo 9, cunha execución do 47%. Non se trata dun ámbito de política industrial, posto que estes fondos se destinan a desenvolver infraestruturas de soporte ás persoas con risco de exclusión social, ao reforzo das estruturas do sistema sanitario galego e á modernización dos servizos sociais; actividades que complementan as actuacións doutro fondo estrutural, o Fondo Social Europeo (FSE).

Cadro núm. 8

Grao de execución do PO FEDER Galicia 2014-2020 a 31 de decembro de 2017 (en euros)

Obxectivo temático	Financiamento total	Axuda Feder	Total gasto certificado	% execución
1. Potenciar a investigación, o desenvolvemento tecnolóxico e a innovación	178.000.000	142.400.000	0	
2. Mellorar o uso e calidade das TIC e o acceso ás mesmas	175.875.000	140.700.000	24.891.547	14,2
3. Mellorar a competitividade das peme, do sector agrícola (no caso do FEADER) e do sector da pesca e a acuicultura (no caso do FEMP)	178.750.000	143.000.000	8.341.450	4,7
4. Favorecer a transición a unha economía baixa en carbono en todos os sectores	229.032.463	183.225.970	7.338.928	3,2
5. Promover a adaptación ao cambio climático e a prevención e xestión de riscos	49.422.659	39.538.127	5.055.238	10,2
6. Conservar e protexer o medio ambiente e promover a eficiencia dos recursos	190.068.044	152.054.435	14.818.099	7,8
9. Promover a inclusión social e loitar contra a pobreza e calquera forma de discriminación	64.298.104	51.438.483	30.188.664	47,0
10. Investir en educación, formación e formación profesional para a adquisición de capacidades e unha aprendizaxe permanente	59.162.500	47.330.000	11.628.091	19,7
13. Asistencia técnica	17.501.031	14.000.825	233.827	1,3
Total	1.142.109.800	913.687.840	102.495.845	9,0

Fonte: Dirección Xeral de Política Financeira, Tesouro e Fondos Europeos, Consellería de Facenda, Xunta de Galicia.

Sobre a programación inicial do PO FEDER Galicia 2014-2020, a novidade en 2017 foi a actualización do programa na contribución ao PO ITI Azul (ITI significa investimento territorial integrado), programa financiado polo FEDER e polo Fondo Europeo Marítimo e da Pesca (FEMP) desde os seus PO. Co PO ITI Azul trátase de aplicar a Estratexia Atlántica en España co obxectivo de "impulsar a economía azul (composta polos sectores mariño e marítimo), a través do fomento do espírito empresarial e a innovación, o desenvolvemento do potencial do medio mariño e costeiro do Atlántico, mellorar a accesibilidade e a conectividade e a creación dun modelo sostible e socialmente integrador de desenvolvemento rexional". O PO FEDER Galicia 2014-2020 é o que contribúe en maior medida no conxunto de rexións atlánticas españolas cun gasto que case dobra a Asturias, a segunda comunidade con maior achega. O compromiso ata finais de 2017 era de 121,4 millóns de euros, dos que só se levan executados 6,8 millóns.

As políticas rexionais postas en práctica pola Administración central susceptibles de seren cofinanciadas polo FEDER programáronse en tres PO que inciden no conxunto do Estado. Estes son: PO FEDER Crecemento intelixente 2014-2020; PO FEDER Crecemento sostible 2014-2020; PO Iniciativa Peme 2014-2020. O pasado 19 de decembro de 2017 integrouse o PO Crecemento intelixente no PO Crecemento sostible e pasou a denominarse PO Plurirrexional de España 2014-2020. O crédito total dispoñible nese programa integrado foi de 10.004,3 millóns de euros.

Este PO Plurirrexional de España, entre outras actuacións previstas, cofinancia a política tecnolóxica da Administración central, para a que prevé unha axuda de 2.941 millóns de euros, sendo o CDTI o principal organismo intermedio. Por outra banda, para as medidas de apoio á competitividade das pemes e a súa internacionalización dispoñen de 295 millóns, mentres que para cumprir os retos da Axenda Dixital se estima un gasto de 835 millóns.

No programa fusionado, en canto a I+D, propónse, entre outras actuacións, a creación de doce incubadoras de alta tecnoloxía noutras tantas comunidades autónomas españolas. No caso galego plasmouse no proxecto High Tech Auto de Galicia, liderado polo Consorcio da Zona Franca de Vigo e o IGAPE no sector da automoción, que se apoiará con 1,15 millóns de euros, dun orzamento total que case alcanza os 2 millóns. Conta con compromisos do sector privado e do público tras a firma de diferentes acordos.

Tamén con incidencia en Galicia e coa pretensión de favorecer a competitividade das empresas, cofinanciase con este PO o programa de incentivos rexionais, do que daremos os resultados referidos a 2017 máis en detalle na próxima epígrafe.

No eixe do PO relativo a favorecer o paso a unha economía baixa en carbono en todos os sectores, ademais de fomentar a eficiencia enerxética e o uso de renovables en vivendas e edificios públicos de toda España, en Galicia incidese no aproveitamento da enerxía da biomasa forestal, para o que se conceden axudas a modo de subvencións.

Noutro eixe, Galicia beneficiase de investimentos nas infraestruturas de saneamento, depuración e reutilización de augas residuais e tamén en mellorar a calidade da auga con investimentos na Confederación Xeográfica do Miño-Sil e en Galicia Costa.

Finalmente, ademais de colaborar co PO FEDER Galicia 2014-2020 no ITI Azul, no eixe de infraestruturas do transporte destacan os gastos previstos na liña de tren de alta velocidade no tramo Lubián-Taboadela, así como no eixe atlántico A Coruña-Santiago de Compostela-Vigo.

Pola súa banda, o PO Iniciativa Peme 2014-2020 é, en verdade, un instrumento financeiro ao que o FEDER aporta 800 millóns de euros, pero que tamén conta con fondos do programa europeo Horizonte 2020, ao que nos referiremos na próxima epígrafe. Dispón do apoio do Grupo BEI (Fondo Europeo de Investimentos e Banco Europeo de Investimentos) co obxectivo de conceder garantías ás entidades financeiras para facilitar crédito ás pemes. Ata 2017 conseguíronse mobilizar en España preto de 3.000 millóns de euros.

Se o primeiro obxectivo do FEDER era o investimento en crecemento e emprego, lémbrese que un segundo obxectivo era a cooperación territorial europea. Neste ámbito, a etapa 2014-2020 entróncase cos tradicionais programas de INTERREG dos marcos financeiros plurianuais anteriores. Dentro das posibles cooperación distínguese entre cooperación transfronteiriza, cooperación transnacional e cooperación entre rexións de estados membros da UE. As operacións de maior peso en Galicia lévanse a cabo no ámbito transfronteirizo e, en concreto, no marco do Programa INTERREG V-A España-Portugal (POCTEP) 2014-2020, o cal xa foi descrito con certo detalle nos informes precedentes. Obviamente, o principal *partenaire* de Galicia é a Rexión Norte de Portugal, aínda que tamén é posible a cooperación plurirrexional. O POCTEP funciona e incide na economía transfronteiriza mediante a aprobación, en sucesivas convocato-

rias, de proxectos. A mediados de 2017 seleccionáronse 132 proxectos, dos que en 33 había participación galega. A achega do FEDER para o seu financiamento foi de 50,2 millóns de euros sobre un gasto total de 178,3 millóns, proxectos dos que xa se deu conta no informe de 2016. A principal novidade neste PO desde a redacción realizada hai un ano é o anuncio dunha segunda convocatoria para a que se abriu o prazo do 28 de febreiro ao 28 de marzo de 2018 para a presentación de solicitudes. O FEDER proporcionará unha axuda máxima de 90,3 millóns de euros. A resolución publicárase no mes de decembro, polo que no próximo informe teremos a oportunidade de comentar as características dos proxectos galegos seleccionados.

No ámbito da cooperación transnacional, dos 15 espazos que se articularon na UE, Galicia participa no PO FEDER SUDOE INTERREG V-B Espazo Europa Suroccidental e no PO FEDER Espazo Atlántico 2014-2020. A última novidade en canto ao primeiro (abarca áreas de España, Francia, Portugal, Reino Unido (Xibraltar) e o Principado de Andorra) foi a aprobación, o pasado 7 de febreiro de 2018, dos proxectos presentados á segunda convocatoria, un total de 21, aos que se prestou unha axuda do FEDER de case 25 millóns de euros. Só se apoiaron solicitudes de dúas prioridades temáticas: a investigación e innovación; e, o medio ambiente e a eficiencia dos recursos. No total de proxectos aprobados, sete organismos galegos participan en catro (cadro 9). Doutra banda, desde o 5 de xuño de 2018 xa está aberta a terceira convocatoria e as candidaturas teñen que se presentar en setembro de 2018.

O PO FEDER Espazo Atlántico 2014-2020 caracterízase polo fomento da cooperación entre 37 rexións de España, Francia, Irlanda, Portugal e Reino Unido, coa finalidade de lograr un crecemento intelixente, sostible e integrador e para a consecución da cohesión económica, social e territorial. O PO artúclase con catro eixes prioritarios (cadro 10) e en maio de 2017 nunha reunión celebrada en Porto coñecéronse os proxectos aprobados na súa primeira convocatoria. En 26 destes proxectos cóntase coa participación dun ou varios beneficiarios galegos. Os resultados desta convocatoria, no que afecta a Galicia, recóllense no cadro 10. Obsérvase que os apoios concentráronse na prioridade da innovación e da competitividade.

Cadro núm 9

Relación dos proxectos galegos aprobados na 2ª convocatoria do Programa de Cooperación Interreg V-B Europa Suroccidental, 2014-2020 (Interreg Sudoe)

Nome do proxecto	Organismos galegos beneficiarios	Axuda FEDER total (euros)
Eixe 1: Promover as capacidades de innovación para un crecemento intelixente e sostible		
CircRuRaL40	Fundación Instituto Tecnolóxico de Galicia (con 8 beneficiarios máis)	1.319.877
KET4F-Gas	Fundación Empresa-Universidade Galega; Consellería de Medio Ambiente e Ordenación do Territorio; Universidade de Vigo (con 10 beneficiarios máis)	1.307.098
Eixe 5: Protexer o medio ambiente e promover a eficacia dos recursos		
BIOHERITAGE	Federación de Razas Autóctonas de Galicia (con 6 beneficiarios máis)	824.871
EPyRIS-S	Universidade de Santiago de Compostela e Instituto Galego da Calidade Alimentaria (con 6 beneficiarios máis)	1.499.713
Total proxectos con participación de Galicia		4.951.558
Total proxectos da 2ª convocatoria		24.999.364
Peso relativo proxectos con participación galega/proxectos totais		19,8

Fonte: Consellería de Facenda, Xunta de Galicia.

Cadro núm 10

Relación dos proxectos galegos aprobados na 1ª convocatoria do Programa de PO FEDER Espazo Atlántico 2014-2020

	Número de proxectos	Número de organismos beneficiarios galegos	Axuda FEDER aos beneficiarios galegos (euros)	Custo total dos beneficiarios galegos (euros)	Custo total proxecto (euros)
Eixe 1: Promover a innovación e a competitividade	14	34	5.379.375	7.195.846	37.565.875
Eixe 2: Promover a eficiencia dos recursos	3	4	823.116	1.097.489	7.776.127
Eixe 3: Fornecer os sistemas de xestión de riscos de orixe natural, climatolóxica e humana	2	7	792.024	1.056.032	5.728.302
Eixe 4: Valorizar a biodiversidade e os activos naturais e culturais	7	19	2.674.737	3.566.316	19.828.998
Total	26	64	9.669.253	12.915.682	70.899.302
Peso relativo da participación galega nos proxectos con beneficiarios de Galicia				18,2	

Fonte: Consellería de Facenda, Xunta de Galicia.

Cadro núm. 11

Grao de execución do PO FSE Galicia 2014-2020 a 31 de decembro de 2017

Obxectivo temático	Financiamento total (euros)	Custo total autorizado (euros)	% de execución
8. Promover a sostibilidade e a calidade no emprego e favorecer a mobilidade social	121.251.615	90.438.758	74,6
9. Promover a inclusión social e loitar contra a pobreza e calquera forma de discriminación	104.073.585	65.440.562	62,9
10. Investir en educación, formación e formación profesional para a adquisición de capacidades e unha aprendizaxe permanente	155.473.456	49.352.170	31,7
13. Asistencia técnica	10.630.059	2.709.424	25,5
Total	391.428.715	207.940.914	53,1

Fonte: Consellería de Facenda, Xunta de Galicia.

Para o impulso da cooperación entre rexións da UE e como continuidade do PO INTERREG IVC 2007-2013 está vixente na actualidade o PO CTE Interrexional Europa 2014-2020. Tamén participan rexións de Noruega e Suíza. O programa artículase en catro eixes prioritarios máis a asistencia técnica. Na publicación dos proxectos aprobados na terceira convocatoria observamos que dous contan con presenza galega. Os dous atenden a prioridade de protección do medio ambiente e eficiencia dos recursos. Os organismos que participan nestes dous proxectos son o Instituto de Estudos do Territorio e o Instituto Ourensán de Desenvolvemento Económico (INORDE).

O Fondo Social Europeo (FSE) incide fundamentalmente no mercado de traballo galego. A súa intervención estrutúrase nun programa rexional, PO FSE Galicia 2014-2020 e en catro programas plurirrexionais. Estes últimos inciden nas diversas comunidades autónomas españolas. Un destes é o po de emprego xuvenil para o que Galicia dispón de 97,8 millóns de euros.

O PO FSE Galicia 2014-2020 contempla unha axuda comunitaria de 313,1 millóns de euros sobre un custo total que ascendía a 391,4 millóns de euros. O seu grao de execución a 31 de decembro de 2017 foi moi superior ao logrado polo PO FEDER Galicia, un 53,12%, o que supón un gasto total de 207,9 millóns. As accións cun maior nivel de execución desenvóléronse no obxectivo temático dedicado ao fomento do emprego sostible e de calidade e á mobilidade laboral. As actuacións nestes ámbitos foron moi diversas; entre as que destacan, en 2017, os apoios a actividades formativas, á contratación de xestores para a internacionalización, da que máis adiante daremos referencia máis polo miúdo, axudas a autónomos, fomento do emprego de base tecnolóxica e da economía social, e, finalmente, favorecer o emprendemento feminino, os plans de igualdade laboral, as medidas de conciliación e a redución de xornada.

O cadro de actuacións dos fondos estruturais e de investimento complétase, ademais do Fondo de Axuda Europea para as Persoas máis Desfavorecidas (FEAD) 2014-2020, cos dous instrumentos sectoriais, o Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (FEADER), polo que se dá financiamento á política de desenvolvemento rural e con incidencia, por tanto, nas políticas de apoio ás industrias transformadoras do sector agrario e o Fondo Europeo Marítimo e da Pesca (FEMP), no que no programa español PO FEMP 2014-2020 Galicia ten un peso determinante.

Finalmente, no cadro 12, a modo de resumo, preséntase a axuda comunitaria que agardaba recibir dos fondos estruturais e de investimento a Administración autonómica en 2017 para o desenvolvemento das súas políticas.

Cadro núm. 12

Axuda comunitaria prevista nos PO en 2017 en Galicia xestionada pola Administración autonómica

Fondos estruturais e de investimento europeos	Millóns de euros
PO FEDER Galicia, 2014-2020	205,9
PO FEDER Crecemento Intelixente, 2014-2020	3,2
PO FSE Galicia, 2014-2020	61,8
PO FSE de Emprego Xuvenil	18,2
Programa Interreg V-A España-Portugal (POCTEP) 2014-2020 FEDER	0,1
FEADER	195,2
FEMP	62,8
Total	547,2

Fonte: Orzamentos da Comunidade Autónoma de Galicia. Ano 2017.

O previsible marco financeiro para o período 2021-2027 e a súa incidencia en Galicia

A dous anos e medio do comezo do novo período de programación 2021-2027, xa se comeza a abiscar como será o próximo marco financeiro plurianual da UE, do que, con todo, teremos unha información máis precisa no próximo informe. Ata agora, o conxunto de situacións que se foron dando nestes últimos anos non animaban a ser optimistas nas expectativas sobre a contía de fondos estruturais a disposición de Galicia neste novo período. Así, o Brexit, xa feito realidade na próxima década, suporía unha mingua nas arcas da UE arredor dos 13.000 millóns de euros, o que, a priori, se os países membros non se

comprometen con máis fondos, obrigaría a reducir as grandes partidas dos orzamentos, entre elas a PAC e os fondos estruturais e para a cohesión. Ademais, a recuperación económica dos países da Europa do leste motivou o desvío dunha inxente cantidade de fondos cara a eses territorios, que aínda se manteñen como rexións menos desenvolvidas. De igual xeito, a situación de Galicia no marco financeiro actual, dentro da categoría das rexións máis desenvolvidas, suscitaba a crenza de que, tras dispoñer durante o período 2014-2020 dun monto de 2.894 millóns de euros de fondos estruturais (4.155 millóns con FEADER e FEMP), cantidade entendida como colchón para que a transición de rexión menos desenvolvida a máis desenvolvida non fose tan brusca, a nova asignación de fondos xa non tería en consideración o paso dunha situación a outra.

A expectativa pesimista, polos motivos sinalados, de que a contía de fondos no novo período sería moi inferior á actual, deu un xiro radical no momento de redactar este informe ao coñecer a proposta da Comisión Europea sobre a repartición de fondos entre estados membros no novo marco financeiro plurianual, o cal, de prosperar, terá un efecto positivo para España e Galicia. Unha decisión clave é que, ante o uso ata agora do PIB por habitante para o cálculo da repartición, esta variable pasa a representar o 81% e incorpóranse novos criterios como a taxa de paro, cunha visión especial do desemprego xuvenil, a crise demográfica e o baixo nivel educativo; situacións ás que, conxuntamente na repartición se lles outorga un peso do 15%, e o 4% restante corresponde á recepción e integración de inmigrantes e a efectos do cambio climático. De aceptarse esta nova regra de repartición, malia a caída no orzamento total dos fondos estruturais e de cohesión, España, no novo marco financeiro, recibiría un 5% máis do que obtén actualmente. A cifra roldaría os 34.004 millóns de euros, que a sitúa no terceiro lugar dos 27 tras Polonia, que recibiría 64.396 millóns, e Italia, 38.564 millóns.

Ademais deste novo método de repartición que proporciona máis fondos a España, Galicia tamén se beneficiaría dos cambios nas porcentaxes propostas pola Comisión, polas que se establecen as categorías de rexións. No período actual, considéranse rexións máis desenvolvidas aquelas nas que o seu PIB per cápita supera o 90% do PIB por habitante medio da UE. Esta porcentaxe elévase no novo marco ao 100%, considerando as rexións europeas cun PIB por habitante entre o 75% e o 100% do comunitario como rexións en transición. Por tanto, Galicia incluíriase nesta categoría, á que tamén pertencerían Asturias, Cantabria, Castela e León, A Rioxa, Comunidade Valenciana, Murcia e Baleares. Este feito supón que todas elas poderían perder, como máximo, o 24% dos fondos recibidos no período 2014-2020, ante a rede de seguridade que se pon a estas rexións.

Esta proposta da Comisión ten que ser sometida a negociacións entre os estados membros, coas reticencias xa manifestadas dos estados da Europa do leste que ven que, con estes criterios, perden fondos a favor da Europa mediterránea.

A Comisión tamén propón manter o Fondo de Cohesión só naqueles estados con PIB por habitante inferior ao 90% do termo medio da UE xa a 27 membros; polo que España, como no período actual, seguramente non percibirá financiamento deste instrumento, posto que esa porcentaxe era en 2016 o 92% e ao excluír a Reino Unido, cun PIB por habitante do 108% do termo medio comunitario, aumentaría ata o 92,5%.

No borrador elaborado pola Comisión tamén se propón reducir de once a cinco os obxectivos temáticos, de xeito que entre 2021-2027 hai que conseguir unha Europa "máis intelixente, máis verde, máis social, máis conectada e máis próxima aos cidadáns"; afirmación que se plasma en cinco prioridades: innovación, sostibilidade, medidas sociais, conectividade e desenvolvemento de estratexias locais.

Doutra banda, os fondos de pesca e os agrícolas quedan nunha situación máis incerta. A Comisión propón un recorte do que recibirá España do FEMP, con respecto ao programado no período actual do 6,6%, e tamén queda aberta a posibilidade de que poida fusionarse con outros fondos. No contexto da política agraria común, a proposta da Comisión supón unha caída dos fondos FEADER do 26% sobre os actuais. Isto desatou a alarma na Administración central española e nas autonómicas ante o perigo que implica para o campo non poder dispor dunha parte dos fondos cos que viña contando para o fomento do desenvolvemento rural.

En todo caso, haberá que agardar e ver como evolucionan as negociacións cos estados, o que poderá alterar a proposta efectuada desde a Comisión.

A política da Administración central aplicada en Galicia

Múltiples son os ministerios e organismos que teñen competencias para incentivar o desenvolvemento da industria en España. No momento de redactar este informe acábase de producir un cambio de Goberno que sen dúbida modificará o organigrama existente ata maio de 2018. Xa que este informe se refire, esencialmente, a 2017, nesta epígrafe comentarase a política industrial seguida polo anterior Goberno en tres actuacións específicas. A primeira, responsabilidade da Dirección Xeral da Industria e da Peme do Ministerio de Economía, Industria e Competitividade, é a que se leva a cabo en territorios españois con problemas estruturais. Unha segunda área abarca o conxunto da política tecnolóxica xestionada en España polo CDTI e a terceira actuación é a que leva a cabo a Subdirección Xeral de Incentivos Rexionais do Ministerio de Facenda e Función Pública. Obviamente outros ministerios sectoriais, directa ou indirectamente, tamén inciden na industria galega.

Un ano máis, a través do programa de apoio financeiro do investimento industrial para a reindustrialización e o fomento da competitividade industrial, a Dirección Xeral da Industria e da Peme concede apoio financeiro en Galicia ás comarcas de Ferrol, Eume e Ortegá, para "a execución de investimentos materiais destinados á creación ou traslado de establecementos industriais e ás ampliacións de capacidade de produción instalada, e mellora e/ou modificación de liñas de produción previamente existentes", e outro ano máis os resultados quedan moi lonxe das previsións mantidas por esta liña de actuación. O Plan Ferrol, como exemplo das políticas de apoios a territorios en dificultades que xa son crónicas, volveu obter moi escasos resultados en 2017. Non había, por tanto, motivos para a preocupación polo recorte nos orzamentos destinados a levar a cabo este Plan (pasouse de 45,7 en 2016 a 36,6 millóns de euros en 2017), xa que na súa maior parte non foron utilizados. Tan só se aprobou un único préstamo de 1,5 millóns de euros para a execución da segunda fase dun proxecto de biomasa forestal realizada pola empresa Greenalia Logistics, a antiga García Forestal, única empresa apoiada por este programa en 2014. Esta iniciativa, pola que tamén se incentivan os investimentos para a dixitalización industrial, consiste na concesión de préstamos a tipo reducido.

O Centro para o Desenvolvemento Tecnolóxico Industrial (CDTI), entidade pública empresarial dependente do Ministerio de Economía, Industria e Competitividade, é o organismo que dispón o Goberno central para levar á práctica a súa política tecnolóxica. Así, é o instrumento encargado de recibir e xestionar as solicitudes de financiamento das empresas españolas aos seus proxectos de I+D+i. Incide en todo o Estado e é, por tanto, determinante nos resultados das actuacións no seu ámbito na economía galega, na que a Administración autonómica tamén intervéen a través da Axencia Galega de Innovación (GAIN).

Cadro núm. 13

Tipoloxía de proxectos aprobados polo CDTI. Ano 2017

	Proxectos/ Operacións	Compromisos CDTI (euros)	Presuposto total (euros)
GALICIA			
I+D individuais	60	58.902.639	75.474.832
CID (I+D en cooperación)	11	2.962.640	3.485.459
Consorcio de Investigación Empresarial Nacional (CIEN)	7	3.643.618	4.858.157
Innoglobal			
Subprograma Interempresas Internacional			
Liña Directa de Innovación (LIC)	2	600.516	759.232
Liña Innovación Global (LIG)			
Espazo Europeo de Investigación NET COFUND (SERA)	1	178.437	297.395
Total	81	66.287.851	84.875.075
Distribución por provincias			
A Coruña	28	36.054.167	44.830.080
Lugo	2	602.745	709.113
Ourense	8	3.577.909	5.094.390
Pontevedra	43	26.053.029	34.241.492
Total	81	66.287.851	84.875.075
ESPAÑA			
I+D individuais	893	573.770.885	755.921.035
CID (I+D en cooperación)	76	22.073.405	28.225.305
Consorcio de Investigación Empresarial Nacional (CIEN)	145	90.987.479	122.991.757
Innoglobal	52	9.731.938	23.862.859
Subprograma Interempresas Internacional	49	11.800.000	20.844.206
Liña Directa de Innovación (LIC)	154	90.766.927	127.214.811
Liña Innovación Global (LIG)	5	16.172.012	21.562.682
Espazo Europeo de Investigación NET COFUND (SERA)	12	3.582.666	7.435.663
Total	1.386	818.885.312	1.108.058.319

Fonte: CDTI.

Na información facilitada polo CDTI subliñase o peso relativo que esta entidade ten na xeración de I+D+i en España. No cadro 13 observamos que se apoiaron en 2017 un total de 1.386 proxectos ou operacións cun gasto público de 818,9 millóns de euros sobre un investimento total de 1.108,1 millóns. Estas cifras son sensiblemente superiores ás alcanzadas en 2016. Para dar un significado máis alá do valor absoluto da cifra, o CDTI indica que o apoiado suporía en 2016 arredor do 16% de todo o investimento en I+D+i que se realiza en España.

Neste contexto, a actuación en Galicia en 2017 concreouse en 81 proxectos, un 5,8% do total do Estado, para os cales se comprometeron un total de 66,3 millóns de euros (8% do español) sobre un orzamento de 84,9 millóns. Obsérvase que neste gasto o peso relativo de Galicia con respecto a España é máis alto do que se obtén co PIB ou con outras variables macroeconómicas fundamentais. Este conxunto de proxectos aprobáronse en cinco das liñas que o CDTI tiña operativas en 2017.

Como tamén sucede para o conxunto da economía española, a inmensa maioría das operacións e, consecuentemente, a maior parte do gasto canalízase a través do financiamento aos proxectos de I+D individuais. En Galicia aprobáronse 60 cun compromiso de gasto por parte do CDTI de 58,9 millóns de euros. Estes proxectos son desenvolvidos por unha única empresa cun préstamo ao tipo de interese fixo do EURIBOR a un ano e parcialmente reembolsable (non é reembolsable un tramo que pode ir desde o 20% ao 33% da axuda). A empresa deberá financiar polo menos o 15% do orzamento do proxecto e o presuposto mínimo elixible é de 175.000 euros. Co listado das empresas apoiadas e a tipoloxía dos proxectos aprobados en Galicia apréciase unha certa dispersión sectorial e unha elevada concentración nas provincias da Coruña e Pontevedra. Así, en Lugo tan só se aprobou un proxecto (da sociedade Computer-3 S. L., mentres que en Ourense se aprobaron oito, aínda que só CIE Galfor (a antiga Barreiros) no Polígono de San Cibrao das Viñas en Ourense executa tres proxectos. A actividade do CDTI nesta liña de actuación concéntrase nas provincias da Coruña, con 28 proxectos, e Pontevedra, con 32.

A distribución territorial dos proxectos efectuados en cooperación entre varias empresas é radicalmente diferente. Das once empresas galegas que participan nas operacións aprobadas, nada menos que nove corresponden a sociedades de Pontevedra. A esixencia para lograr o apoio do CDTI neste caso é articular un consorcio cun mínimo de dous e un máximo de seis empresas, entre as que se ten que establecer un acordo privado de colaboración ou ben que se formalice unha agrupación de interese económico. Estas once empresas participan en cinco proxectos. Catro sociedades da provincia de Pontevedra (Selmark, Rodamientos Vigo, Imatia Innovation e Enxenía) agrupáronse nun proxecto titulado: Intelixencia artificial para a optimización dinámica de procesos loxísticos. Dúas adegas, unha de Lugo, Adegas Moure e outra de Pontevedra, Terras Gauda, investigan sobre viños galegos con manexos vitícolas alternativos. Outras dúas sociedades da provincia de Pontevedra, Hifas da Terra (micoloxía) e Pazo de Señórans (adega), contan cun proxecto común sobre a incidencia da podremia branca da raíz nos viñedos. Na mesma provincia, dúas sociedades, Retevision I e Optar Solutions, traballan conxuntamente sobre a virtualización eficiente de operadores. Finalmente, Fandicosta desenvolve con outra sociedade de fóra de Galicia un envase de polipropileno celular para a distribución de peixe fresco. En suma, con estes resultados de 2017 conclúese que a colaboración entre empresas para a realización de proxectos de I+D+i en Galicia se circunscribe a sociedades do mesmo sector e as actuacións concéntranse na provincia de Pontevedra.

Ao contrario do que sucedeu no conxunto de España, en Galicia rexistráronse en 2017 un menor número de operacións (7) na liña do CDTI denominada Consorcio de Investigación Empresarial Nacional (CIEN) que nos proxectos de cooperación entre empresas (11). Non obstante, no CIEN o gasto do CDTI e os orzamentos totais son superiores. Trátase de proxectos realizados por empresas en consorcio (mínimo tres e máximo oito, das que dúas teñen que ser autónomas e, polo menos, unha será unha peme) e, polo menos, o 50% do orzamento total deberá estar dedicado a actividades de investigación industrial. O mínimo financiable é de 5 millóns de euros e o máximo de 20 millóns. Esíxese que, polo menos, o 15% do orzamento se destine a un organismo de investigación. Os resultados de 2017 reflicten que seis empresas, todas elas da provincia de Pontevedra excepto unha da Coruña, participan en sete proxectos. En todos eles, excepto nun, as sociedades galegas cooperan con empresas con domicilio social fóra desta comunidade autónoma.

Unicamente tres dos 81 proxectos aprobados polo CDTI en 2017 correspondentes a Galicia non pertencen aos tres programas anteriores. Dúas iniciativas beneficiáronse das axudas da liña directa de innovación (LIC), consistente no apoio a proxectos de carácter aplicado con "períodos curtos de recuperación do investimento e que melloren a competitividade das empresas coa incorporación de tecnoloxías emerxentes". Un dos dous beneficiarios é unha empresa de Ribadavia, Galicia Auto Estampación S. A. do sector da automoción e que conta coa factoría de Citroën como principal cliente. A outra localízase en

Vigo, Elogia Media s. L., sociedade dedicada ao *marketing* dixital e a iniciativa aprobada versa sobre a solución dos envíos. Nesta liña en España aprobáronse 154 operacións.

Finalmente, dos 12 proxectos aprobados en España no programa internacional de Espazo Europeo de Investigación NET COFUND (SERA), un conta con participación da empresa galega de acuicultura Grupo Tres Mares s. A., sociedade que comezou a súa andadura en Cee en 1969 e actualmente é o primeiro produtor de troita de Galicia. A súa sede social está en Boadilla del Monte (Madrid). Este programa nace ao abrigo da construción do Espazo Europeo de Investigación (ERA) e o seu esquema xa foi lanzado pola Comisión Europea no Sexto Programa Marco, se ben baixo o programa Horizonte 2020 (H2020) se creou o instrumento COFUND, que se dotou de fondos. O CDTI indica que está é a ferramenta clave para impulsar "a investigación, a transferencia de coñecemento e a cooperación internacional para impulsar a construción do ERA". En realidade, trátase dun sistema ponte entre as convocatorias españolas e europeas, que facilita o acceso ao financiamento público dunha proposta internacional mediante os programas españois ou galegos.

Lembremos que o principal instrumento de apoio ao I+D+i en Europa, H2020, dispón, para o período 2014-2020, de 74.828 millóns de euros. A subvención, con datos provisionais, da participación española no período 2014-2017 elévase a 2.816 millóns de euros, cun investimento solicitado de 21.822,9 millóns, polo que o retorno alcanza o 9,2%. Tras a incorporación dos resultados de 2017 aos anos anteriores, España mantén a cuarta posición na UE tras Alemaña, Reino Unido e Francia, mentres que segue ocupando a primeira posición no número de proxectos liderados. As empresas son as entidades que máis fondos absorberon do financiamento total obtido por España, o 38,3%, mentres que as universidades se sitúan en segundo lugar, cun 20,1%. Os fondos seguen dirixíndose moi maioritariamente a Cataluña, 830,4 millóns de euros, o 29,5%, seguidos por Madrid (24,9%) e o País Vasco (14,6%). Galicia ocupou o oitavo lugar cun discreto 2,4% do total español, o que supón unha subvención nestes catro anos de 67,1 millóns de euros.

Este programa divídese en áreas. España ocupa o primeiro lugar en canto á contía da subvención, o 18,3% do total, na área de innovación das peme grazas á temática instrumento peme, sendo a comunidade de Aragón a gran beneficiada. Tamén ocupa o segundo lugar en nanotecnoloxías, materiais avanzados, biotecnoloxía e fabricación e transformación avanzadas (NMBP).

No cadro 13 obsérvase que nas convocatorias de 2017 en tres dos programas xestionados polo CDTI que inciden en toda o territorio español non hai participación galega. Un deles contou con 49 proxectos aprobados e denomínase Subprograma interempresas internacional. Consiste na prestación de apoio financeiro a empresas cuxo proxecto foi aprobado polas convocatorias do xa veterano programa Eurostars. Os fondos proceden nun 75% da Administración central e nun 25% da UE e a súa xestión realízase o CDTI. Neste exercicio o programa denomínase Eurostars 2 e incluído en H2020 mantivo o obxectivo de "estimular o crecemento económico e a creación de emprego mediante o impulso da competitividade do I+D+i desenvolvido polas peme a través da colaboración no I+D transnacional". Porén, desde o CDTI apoiáronse catro proxectos galegos para a preparación de propostas ao actual Programa Marco por unha contía de 46.500 euros. Neste contexto internacional tamén cómpre indicar a escasa presenza galega en proxectos internacionais con países que non forman parte da UE.

Tampouco recibiron financiamento ningún empresas ou institucións galega na Liña de Innovación Global, programa xestionado polo CDTI co que se subvencionaron cinco operacións en España en 2017. Consiste no financiamento de proxectos de investimento en innovación destinados á incorporación de tecnoloxía innovadora para a internacionalización e crecemento empresarial. En canto a Innoglobal, en España subvencionáronse 52 proxectos, ningún deles galego; xa explicabamos no informe de 2016 o seu interese polo fomento da presenza das empresas españolas en consorcios internacionais tanto en programas multilaterais con diferentes países ou bilaterais. Tras apoiar dúas operacións en 2016, en 2017 ningunha empresa galega recibiu apoios desta liña de financiamento.

Finalmente, hai que subliñar o feito de que en 2017 non houbo convocatoria do FEDER Innterconecta, unha das actuacións do ámbito tecnolóxico con maior éxito en Galicia nos últimos anos e que atende, mediante axudas a fondo perdido, a xeración de I+D+i na modalidade de cooperación entre empresas. O cofinanciamento proviña do PO FEDER Crecemento Intelixente 2014-2020, actualmente PO Plurirrexional de España 2014-2020, e dada a posición que ocupa Galicia no conxunto de rexións da UE, na segunda parte deste período de programación as comunidades que poden beneficiarse desta axuda son Andalucía, Castela e León, Castela-A Mancha, Canarias, Estremadura e Murcia, polo que Galicia quedou excluída da convocatoria de 2018.

Un dos programas máis tradicionais de apoio desde a Administración central ao sector industrial galego e tamén a unha parte da actividade terciaria, responsabilidade, no momento de redactar este informe, da Subdirección Xeral de Incentivos Rexionais do Ministerio de Facenda e Función Pública, é o así denominado de incentivos rexionais. Este consiste na subvención a fondo perdido ao investimento produtivo das empresas que deciden crear un novo establecemento ou ampliar ou modernizar o xa existente coa condición de que o investimento supere os 900.000 euros e se creen postos de traballo, manténdose os existentes.

Esta actuación, xa vixente desde 1985 aínda que os primeiros expedientes se aprobaron en 1988, incide naqueles proxectos dunha certa envergadura, polo que os seus resultados de cada ano indirectamente poñen de manifesto o investimento que se realiza en Galicia neste ámbito e as súas características. Desde o inicio desta publicación na década dos oitenta efectuouse un seguimento anual deste programa de axudas. Recordemos que para a súa posta en práctica Galicia foi caracterizada como zona de promoción económica (ZPE), situación que, con varios cambios normativos, mantén na actualidade, xa que, en caso de non ser prorrogada para o período de programación 2021-2027, finalizaría a súa vixencia o 31 de decembro de 2020. Desde 1988 a 2017, os resultados galegos concréntanse nun investimento aprobado de 3.416,1 millóns de euros, aos que habería que engadir 64,8 millóns procedentes da antiga zona industrializada en declive (ZID) de Ferrol. Esta cifra corresponde aos proxectos executados, polo que se exclúen aqueles que decaeron non seus dereitos con posterioridade á concesión da subvención xa sexa por renuncia dos beneficiarios ou por incumprimentos das condicións dos incentivos.

As axudas deste programa como as doutros están condicionadas polo cumprimento do mapa de axudas rexionais imposto pola Comisión Europea. No informe anterior xa se comentaban polo miúdo as modificacións establecidas para o período 2017-2020, establecidas no acordo adoptado o 7 de novembro de 2016. A evolución negativa do PIB entre 2012 e 2014 na práctica totalidade das comunidades autónomas españolas motivou que cambiase a consideración dalgunha delas ao cumpriren os requisitos de rexión máis desfavorecida. Iso permitiulles, como estímulo para poder superar esta delicada situación, unha intensidade de axuda máis elevada. Con todo, este non foi o caso de Galicia, comunidade na que se mantiveron os criterios que figuraban no mapa de axudas rexionais anterior. Recordemos, polo seu interese, o que xa se indicaba nos informes precedentes. A intensidade máxima da axuda desde o un de xullo de 2014 ao 31 de decembro de 2017 era "o 15% para grandes empresas, o 25% para medianas empresas e o 35% para pequenas empresas"; e desde o un de xaneiro de 2018 ao 31 de decembro de 2020 esta porcentaxe redúcese en cinco puntos en cada segmento. O límite máximo das pemes esixe que os proxectos de investimento non superen os 50 millóns de euros. É obvio que a contía da subvención total concedida como porcentaxe do investimento subvencionable non poderá superar as anteriores porcentaxes e para iso débese ter en conta o total de subvencións das que cada proxecto se beneficia. Ademais, na modificación do mapa de axudas rexionais elimináronse e, a vez incluíronse, áreas territoriais de Baleares e Cataluña.

Os resultados de 2017 das comunidades autónomas españolas ás que se lles aprobou algún proxecto de incentivos económicos rexionais que se presentan no cadro 14 sitúan a Galicia, tras Andalucía, nun destacado segundo lugar; debido ao apoio prestado ao elevado investimento realizado por Citroën en Vigo, axuda á que faremos unha especial referencia cando se comente a incidencia deste programa na provincia de Pontevedra. En canto á elaboración do cadro 14, cabe subliñar que se incorporaron todos os proxectos aprobados en 2017, xa sexa polo Consello Reitor deste organismo ou pola Comisión Delegada do Goberno para Asuntos Económicos, independentemente da súa data de publicación no BOE.

Cadro núm. 14

Proxector aprobados en España acollidos aos beneficios da ZPE. Ano 2017

	Proxectos		Investimento		Subvención		Postos de traballo		Subvención/ Investimento %	Subvención/ Postos de traballo
	Número	%	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Número	%		
Andalucía	28	23,1	489.856	37,5	46.489	32,0	632	33,8	9,5	73.559
Aragón	5	4,1	20.108	1,5	2.369	1,6	85	4,6	11,8	27.875
Asturias	2	1,7	6.971	0,5	929	0,6	9	0,5	13,3	103.255
Baleares	1	0,8	15.902	1,2	2.226	1,5	22	1,2	14,0	101.192
Canarias	9	7,4	94.032	7,2	19.500	13,4	143	7,7	20,7	136.363
Castela e León	6	5,0	21.265	1,6	3.290	2,3	39	2,1	15,5	84.363
Castela-A Mancha	5	4,1	44.228	3,4	4.637	3,2	205	11,0	10,5	22.621
Estremadura	8	6,6	34.901	2,7	5.605	3,9	70	3,7	16,1	80.077
Galicia	11	9,1	400.654	30,7	36.324	25,0	283	15,1	9,1	128.355
Murcia	25	20,7	127.035	9,7	18.282	12,6	258	13,8	14,4	70.861
C. Valenciana	21	17,4	50.859	3,9	5.514	3,8	122	6,5	10,8	45.196
Total	121	100,0	1.305.810	100,0	145.167	100,0	1.868	100,0	11,1	77.713

Fonte: Elaboración propia a partir do publicado no BOE.

Ademais da situación excepcional de Galicia no contexto español debido aos factores que se sinalarán máis adiante, en canto a número de proxectos destaca a actividade investidora en Andalucía, comunidade líder en 2017 neste programa debido a varias operacións, pero en especial á do grupo Cosentino no seu parque empresarial de Cantoira (Almería), destinada a robotizar e automatizar as diferentes fábricas e centros loxísticos do parque. Esta empresa de superficies de recubrimento, propietaria de marcas tan coñecidas como Silestone ou Dektonya, xa supera en facturación a Porcelanosa. Andalucía tamén lidera o *ranking* español en canto a número de proxectos. Ademais do investimento xa descrito, tamén destacan as operacións no sector hoteleiro con varios proxectos. O de maior contía é o da Inmobiliaria Aprotusa S. L. empresa con domicilio social en Tarragona e que conta con todas as autorizacións para a construción dun novo complexo hoteleiro en Costa Ballena en Chipiona-Cádiz por un valor de 47,4 millóns de euros.

En Murcia apoiáronse 25 proxectos, dos que sobresaen dous investimentos; un de 16,3 millóns de euros de Auxiliar Conservera S. A. de Molina de Segura, fabricante de envases metálicos; e un segundo de 15,5 millóns en Lorca da empresa Solplast S. A., empresa do grupo Armando Álvarez, líder no sector de plásticos para a agricultura e que mellora e amplía as súas instalacións. En canto a Canarias, aprobáronse nove proxectos pero cunha contía de investimento elevada debido á construción na illa de Gran Canaria dun parque acuático e á construción de varios hoteis en Lanzarote. Comprobamos que a maior parte dos investimentos nestes territorios, a diferenza do que sucede en Galicia, non se realizan no sector industrial.

Nas dúas últimas columnas do cadro 14 calcúlase a porcentaxe de subvención sobre o total investido e, xa que o programa esixe a creación de postos de traballo, recóllese a contía de gasto público que supón a creación dun posto de traballo por termo medio, en cada unha das comunidades autónomas beneficiarias deste programa. No primeiro, Canarias foi a comunidade máis beneficiada xa que recibiu o 20,7% do investimento realizado; o que contrasta coa porcentaxe galega de tan só un 9,1%, debido a que a cuantiosa axuda recibida por Citroën representou un 7% do total investido. A media en España foi relativamente baixa, un 11,1%

Doutra banda, o feito de que o investimento de Citroën se concedese sen esixir unha creación adicional de emprego disparou o cociente subvención/postos de traballo en Galicia. Non obstante, o valor máis elevado foi o de Canarias. Así, mentres que nesta comunidade a creación dun posto de traballo esixía unha subvención de 136.363 euros, en Castela-A Mancha a contía descendía a 22.621 euros.

O investimento planeado por Citroën e aprobado por incentivos rexionais na súa factoría de Vigo, condicionou os resultados da ZPE en Galicia en 2017. Así, fronte aos 16,4 millóns euros de investimento subvencionable en 2016 pasouse a 440,7 en 2017, ou sexa, 27 veces máis; o que sitúa este ano entre os valores máis altos na historia dos incentivos rexionais, aínda que antes da crise o número de proxectos incentivados é moi superior ao destes últimos anos. Lembremos que en 2017 tan só se beneficiaron sete proxectos e, se se exclúe a excepcionalidade do apoio á multinacional da automoción, o investimento reduciríase a 105,5 millóns de euros; cifra en todo caso máis elevada que a alcanzada en 2016.

O máis negativo dos resultados do programa de incentivos rexionais en Galicia é que non houbo proxectos aprobados que se realicen nas provincias de Lugo e Ourense. A inexistencia de proxectos industriais ou do sector servizos dunha certa dimensión que busquen o apoio do sector público é un elemento máis de preocupación e en nada axuda a superar a crise demográfica e a fixación de poboación das dúas provincias máis orientais.

Cadro núm. 15
Proxectos aprobados acollidos aos beneficios da ZPE de Galicia. Ano 2017
Distribución territorial

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Proxectos					
Número	4	0	0	7	11
%	36	0	0	64	100
Investimento subvencionable					
Miles de euros	69.089	0	0	331.565	400.654
%	17	0	0	83	100
Subvención					
Miles de euros	8.277	0	0	28.047	36.324
%	23	0	0	77	100
Postos de traballo					
Número	171	0	0	112	283
%	60	0	0	40	100

Fonte: Elaboración propia a partir do publicado no BOE.

Na provincia da Coruña aprobáronse catro proxectos, sendo o de maior envergadura o que se prevé realizar no municipio de Curtis pola empresa Goodleit S. L., cun investimento de case 40 millóns de euros, co que se pretende crear a importante cifra de 130 empregos directos, aos que é posible que se sumen outros tantos indirectos. A subvención alcanzou os 4,8 millóns de euros. Estamos ante un dos proxectos industriais de maior dimensión en Galicia na actualidade no sector lácteo e cun investimento total de 70 millóns de euros. A previsión apunta a que a nova

central láctea entre en funcionamento a finais de 2018 no polígono de Teixeira, do que ocupa once parcelas. O plan de empresa iníciase coa transformación duns 70 millóns de litros en 2018, para en 2013 intentar chegar á ambiciosa cifra de 450 millóns. Preséntase como un elemento clave no devir do complexo sector lácteo galego.

O segundo investimento aprobado nesta provincia, case 25 millóns de euros, dos que a Administración central abonará 2,7 millóns, procede da sociedade Silicio FerroSolar s. L., creada en 2008 e pertencente na súa totalidade ao Grupo Ferroatlántica. A súa actividade é a purificación do silicio metalúrxico para a fabricación de produtos fotovoltaicos. Actualmente as probabilidades de que se efectúe este investimento son escasas ante a imposibilidade de vender as centrais hidroeléctricas que ten Ferroatlántica en Galicia. Todo parece indicar que o proxecto se realizará en Puertollano e os 30 traballadores da empresa están na incerteza sobre o seu futuro.

Os outros dous investimentos industriais na provincia da Coruña son dunha dimensión moi inferior. Cunha contía de 2,7 millóns de euros (546.833,60 euros de subvención) beneficiouse deste programa a sociedade do sector da alimentación localizada nas Pontes, Delicias Coruña s. L. Está especializada en masas e recheos e o investimento destínase a melloras tecnolóxicas e para a adquisición de equipos de aforro enerxéticos. A outra sociedade apoiada cunha subvención de 220.016 euros sobre un investimento de 1,7 millóns está no concello de Boiro. Trátase de Rotogal s. L. U. do grupo Chicolino, e dedícase ao deseño e fabricación de produtos realizados por rotomoldeo.

Na provincia de Pontevedra concéntrase a incidencia deste programa en Galicia. En 2017 subvencionáronse sete proxectos, dos cales o máis relevante é o que realiza a factoría Citroën na súa planta de Balaidos en Vigo. A Administración pública subvencionou con 20,7 millóns de euros un volume de investimento de case 300 millóns, dos máis importantes na industria galega neste exercicio. O seu destino é a adaptación da factoría coa creación da plataforma modular denominada EMP2 para a fabricación dunha nova xeración dos Peugeot Partner, Citroën Berlingo e Opel Combo. Serán fabricados en Vigo conxuntamente coa planta portuguesa de Magualde.

O seguinte investimento nesta provincia, segundo a súa dimensión (23,7 millóns de euros), localízase no área metropolitana de Vigo, concretamente en Nigrán. A subvención de case 5 millóns de euros concedéuselle á sociedade Delta Vigo Aeroestructuras s. L. Pertencente a un dos sectores considerados como estratéxicos e con gran futuro na economía de Galicia, o aeronáutico, o proxecto consiste na construción dunha nova planta na Zona Franca de Vigo (Polígono de Porto do Molle) dedicada a actividades deste sector. Contará con 52 traballadores. Así a compañía disporá dun novo establecemento que se engade aos tres que agora ten, dous en Vigo e un en Illescas (Toledo). Delta Vigo conta con proxectos de enxeñería para Airbus, Boeing, Bombardier e UAC.

Os outros cinco proxectos aprobados son dunha dimensión moi inferior. Tres localízanse na área metropolitana de Vigo (dous no Porriño e un en Gondomar), mentres que os outros dous se realizan en Lalín e Cambados. O de maior contía (5,5 millóns de euros) é o de Ecoforest Geotermia s. L., en Gondomar, fabricante de caldeiras para pellets. No Porriño logrou unha subvención a sociedade A Cociña de Lumai s. L., a cal foi creada na década dos oitenta e no seu catálogo de produtos destacan as pizzas. Tamén no Porriño localízase Matricería Galega, unha empresa con tradición no tecido industrial galego e ao terse beneficiado tamén da política de capital risco da Administración autonómica, nunha próxima epígrafe daremos unha referencia máis ampla sobre as súas características. En Cambados está instalada Svenska Bearing s. L., cuxo investimento subvencionado de 2,2 millóns de euros se dirixe a ampliar as súas instalacións no Polígono de Sete Pías de Cambados. Esta sociedade dedícase á fabricación e reparación de coxinetes e órganos de transmisión. Finalmente, en Lalín, no Polígono de Botos, atópase Racso Solucións s. L., cuxo investimento de 1,4 millóns de euros se dirixe á construción dunha planta de reciclaxe de pneumáticos nos antigos terreos da láctea Prabasa, coa conseguinte preocupación no seu contorno do posible impacto ambiental. Agarda reciclar 60 toneladas de pneumáticos usados ao día.

En canto ao avance de 2018, os resultados galegos do primeiro trimestre non poden ser máis negativos xa que non se presentou ningunha solicitude de axuda, o que contrasta coas 54 presentadas no conxunto das comunidades españolas nas que se incide con esta iniciativa.

A política industrial da Administración autonómica

A Administración autonómica é a que dispón das ferramentas máis potentes para executar a política industrial en Galicia. Nesta epígrafe analizaremos a actuación en 2017 de dúas axencias públicas auto-

nómicas, IGAPE e GAIN, adscritas á Consellería de Economía, Emprego e Industria e a incidencia nos sectores da súa competencia de dúas consellerías sectoriais, Medio Rural e Mar.

A incidencia de XesGalicia na economía galega en 2017

O apoio á economía de Galicia co capital risco é un dos alicerces da política da Administración autonómica de incentivo da actividade empresarial. A creación en 1972 de Sodiga, nun contexto político e económico moi diferente ao actual, marcou o inicio dunha política que tivo un notable impulso nas últimas décadas. Cun capital social de 600 millóns de pesetas e coa participación maioritaria (51%) do Instituto Nacional de Industria (o resto do accionariado eran entidades financeiras que operaban en Galicia), Sodiga iniciou unha andadura que, con avatares moi diversos, chega ata os nosos días. Non é ata mediados da década dos noventa cando o IGAPE entra no accionariado de Sodiga e a sociedade pasa de ser un instrumento de política da Administración central a selo da Administración autonómica. Xa nos últimos anos desa década modifícase a súa denominación, obxecto social e estatutos para adaptalos á lexislación vixente por entón das sociedades de capital risco. De feito, a transformación de Sodiga realízase nun contexto no que a Administración autonómica apostou con rotundidade por unha política que se fixo máis complexa tras a creación en 1999 de XesGalicia, sociedade encargada de administrar, representar e xestionar fondos de capital risco (inicialmente constituíronse Emprende e Adiante 2000) e os activos das sociedades de capital risco (na que se incorporou Sodiga). A sociedade créase cun capital social de 1.202.020 euros e co IGAPE como único accionista, aínda que ao pouco tempo Ahorro Corporación Desarrollo adquiriu o 30% das accións, co que se produciu a entrada na sociedade de capital privado. En 2014 o IGAPE comprou de novo este paquete do 30% de accións e volveu converterse en accionista único.

Nos informes anteriores xa apuntamos que coa crise non só o número de sociedades atendidas e a contía investida (tanto en participación temporal no capital social como en préstamos) descendeu drasticamente senón tamén que os propios fondos e a sociedade xestionada atopáronse en risco ante as dificultades e os problemas de viabilidade das empresas participadas. O instrumento utilizado converteuse en si mesmo nun problema. Un exemplo foi Sodiga, que en varios anos non realizou ningún investimento co argumento de que carecía de demanda o segmento que atendía: “empresarios de recoñecida solvencia profesional e que teñen relación co desenvolvemento e consolidación da economía e industria de Galicia”. Esta situación dábase nun contexto de deterioración da súa carteira e coa imperiosa necesidade de saneala.

Por fortuna parece que Sodiga volve paulatinamente á normalidade tras uns exercicios moi duros. As previsións que se reflectan nos orzamentos da Xunta de Galicia de 2017 apuntaban a que nese exercicio se realizarían seis tomas de participación no capital social das empresas e concedería dous préstamos participativos. A previsión de gasto alcanzaba os 5,2 millóns de euros.

Unha vez finalizado 2017, os resultados alcanzados concretáronse en dous préstamos e na participación minoritaria e temporal no capital social de tres sociedades, o que supón un investimento de 8 millóns de euros, case 3 máis dos previstos inicialmente. Recordemos que en 2016 Sodiga só investira nunha empresa, Dairylac S. L., sociedade á que tamén en 2017 lle concedeu un novo préstamo participativo por valor de 2.360.000 euros, ademais dunha nova achega ao seu capital social (333.333 euros). Como indicamos no informe de 2016, desde a Administración autonómica estase intentando revitalizar o sector lácteo galego. Un exemplo é este proxecto con sede en Melide e liderado por Lasurgal, no que participan as cooperativas Icos de Chantada e Codeira de Portomarín. En 2016 a facturación desta empresa foi de 7,7 millóns de euros, coa expectativa de alcanzar os 35 millóns nos próximos tres anos.

Se en 2016 o fondo de Emprende lle concedeu un préstamo por valor de 3 millóns de euros a Fandicosta, en 2017 Sodiga concedeu a esta sociedade un préstamo de idéntica contía. A súa traxectoria parece confirmar a recuperación total da actividade tras o incendio que sufriu en maio de 2016, que afectou a unha parte moi importante das súas instalacións. A facturación de 2017 (101,5 millóns de euros) foi a segunda mellor da súa historia, dato que confirma a súa recuperación despois do forte investimento (arredor de 25 millóns de euros) realizado para a súa reconstrución.

As outras dúas sociedades nas que participou Sodiga cunha entrada no seu capital social son Matrialsa e Galicia Marine Aquaculture S. L. Desta última xa demos conta nos informes anteriores. En 2015 produciuse a entrada no seu capital de Sodiga e do Fondo Emprende. En 2016 XesGalicia concedeu un préstamo participativo polo Fondo Emprende por valor de 250.000 euros e en 2017 produciuse unha nova achega ao seu capital de Sodiga de 333.333 euros. Recordemos que se trata dun proxecto xurdido en 2003 dunha *spin-off* da Universidade de Santiago de Compostela para o cultivo da orella de mar na

ría de Muros-Noia. Desde a propia empresa indican que se trata da maior planta deste cultivo en Europa. Doutra banda, Matrigalsa, sociedade cunha longa traxectoria na industria galega (creouse en 1982), especializada na fabricación de moldes para o sector da automoción e a aeronáutica, foi adquirida polo fondo de capital risco navarro Clave Mayor (que aportou arredor de 7 millóns de euros) e Sodiga tomou o 20% do seu capital social (1,78 millóns de euros). Deixa de ser unha sociedade familiar e agárdase que, cos investimentos necesarios, ocupe unha posición relevante no seu segmento de mercado.

XesGalicia estima que os investimentos en 2018 de Sodiga non van ser tan elevados como os de 2017. Prevé un investimento total de 5,8 millóns de euros que se dirixen á participación no capital social de catro sociedades e á concesión de dous préstamos.

Ademais da xestión dos activos de Sodiga, XesGalicia administraba en 2017 un total de 6 fondos, existindo sobre 3 deles un acordo de liquidación. Obviamente, estes tres fondos, Adiante 2000 F. C. R., Xes-Innova, F. C. R. e Xes-Impulsa Ferrol F. C. R., non realizaron investimentos en 2017. O fondo Adiante, dirixido a sociedades que sen ese apoio dificilmente podería sobrevivir, deixou de realizar investimentos en 2013 tras unha serie de complexas actuacións nos anos máis duros da crise. Pola súa banda, Xes-Impulsa Ferrol, dirixido exclusivamente á atención dunha comarca con dificultades permanentes, apenas tivo actividade, xa que desde a súa creación atendeu dous proxectos Biomasa Forestal s. L. e Ferrol Container Terminal s. A., os cales pasaron ao Fondo Emprende. Igualmente, tras a aparición en 2010 de Xes Innova, deseñado especificamente para "apostar por proxectos especialmente innovadores impulsados por novos emprendedores, principalmente no sector TIC", fóronse implantando outros novos fondos como pode ser o Fondo Tecnolóxico I2C desde o que xa se atenden empresas axudadas desde Xes Innova.

Así, ademais de Sodiga, a actividade de XesGalicia en 2017 concentrouse en tres fondos: Emprende, Fondo Tecnolóxico I2C e en Galicia Iniciativas Emprendedoras F. C. R. O maior investimento realizouse desde o fondo Emprende, o que non debe estrañar posto que foi deseñado para financiar sociedades con posibilidades de desenvolvemento e con proxectos que supoñan unha melloría da súa competitividade empresarial. Por tanto, pode apoiar iniciativas moi diversas. Este fondo, participado polo IGAPE (81,4%) e ABANCA Corporación Industrial y Empresarial s. L. (18,6%), é o que conta co maior volume de activos. Así, este organismo é o principal instrumento de capital risco da Xunta para apoiar a economía nunha conxuntura como a actual de recuperación da actividade tras os anos de crise.

En 2017 o investimento total de Emprende F. C. R. ascendeu a 12 millóns de euros, aínda que dous das oito sociedades apoiadas proceden da carteira de Xes-Impulsa Ferrol e das que xa demos referencias nos informes anteriores. Dos seis proxectos restantes obsérvase a especial axuda aos estaleiros de ría de Vigo, que se concreta na concesión dun préstamo participativo de 2,5 millóns de euros á factoría Hijos de J. Barreras s. A. e outro préstamo a Factorías Vulcano de 3,1 millóns. Son estas as dúas operacións de maior envergadura, o que non constitúe unha especial novidade xa que estes estaleiros foron apoiados por este e outros fondos de capital risco nos últimos anos. En canto a Barreras, cuxo socio maioritario é a mexicana Pemex, ábrese novas perspectivas no mercado de cruceiros, mentres que a situación de Vulcano segue sen aclararse tras moitos anos convulsos. No momento de redactar este informe, e con respecto aos que xa se indicaba no anterior, cabe engadir que Vulcano ten pendente a entrega dun ferri a Trasmediterránea e mantén boas expectativas para pechar algún contrato, se ben aínda está sen resolver o tema da multa de 25 millóns de euros imposta polos tribunais no fallo por creba da súa filial en Xixón, Factoría Juliana.

Das outras catro compañías apoiadas, Emprende volveu conceder un novo préstamo á empresa con sede nas Pontes, Arteixo Telecom, e tamén apoia tres sociedades de servizos. G. U. C. S. A., sociedade viguesa dedicada "a asistencia técnica e ao control de calidade na construción da edificación e as infraestruturas", que acaba de participar no proxecto da nova depuradora do río Lagares en Vigo. Unha segunda é Almacenes Celso Miguez s. A., antiga Bricogalicia e na que o pasado ano falecía o seu fundador. Esta sociedade ten que afrontar a reconstrución dos seus almacéns en Calvelo-Cotobade ante os danos causados por un temporal. Finalmente, Emprende concedeu un préstamo de 135.000 euros a unha sociedade de transporte nestes momentos en liquidación, Transportes Martínez Souto s. L., unha das principais empresas do sector e provedor na loxística de Citroën. Algunha das actuacións de Emprende en 2017 de axuda a sociedades en crises evoca o papel que na política de capital risco tiña anteriormente o fondo Adiante.

O Fondo Tecnolóxico I2C hai que vinculalo coa política tecnolóxica da Administración autonómica que se canaliza a través da Axencia Galega de Innovación (GAIN). Este organismo posúe unha participación no patrimonio do fondo do 99,34%, correspondéndolle ao IGAPE o 0,66%. Esta iniciativa diríxese, como xa sinalamos en anteriores informes, aos proxectos "que resulten da potencial valorización do

Cadro núm. 16

Fondos xestinados por Xesgalicia (en euros). Actuacións en 2017

	Participación en capital	Préstamo participativo	Outros préstamos	Total
Sodiga Galicia, S.C.R., S.A.				
Galician Marine Aquaculture, S.L.	546.250	-	-	546.250
Grupo Matrigalsa, S.L.	1.780.000	-	-	1.780.000
Dairylac, S.L.	333.333	2.360.000	-	2.693.333
Fandicosta, S.A.	-	3.000.000	-	3.000.000
Total	2.659.583	5.360.000		8.019.583
Emprende				
Hijos de J. Barreras, S.A.	-	2.500.000	-	2.500.000
Factorías Vulcano, S.A.	-	-	3.123.000	3.123.000
G.O.C., S.A.	-	135.000	-	135.000
Transportes Martínez Souto, S.L.	-	200.000	1.800.000	2.000.000
Almacenes Celso Míguez, S.A.	-	-	400.000	400.000
Biomasa Forestal, S.L.	1.000.000	-	-	1.000.000
Ferrol Container Terminal, S.A.	-	1.076.923	-	1.076.923
Arteixo Telecom, S.A.	-	-	1.800.000	1.800.000
Total	1.000.000	3.911.923	7.123.000	12.034.923
Fondo Tecnolóxico I2C				
Centum Research & Technology, S.L.	173.886	76.114	-	250.000
Nanogap Sub-NM-Powder, S.A.	345.032	-	-	345.032
Oncostellae, S.L.	400.000	-	-	400.000
Qubitia Solutions, S.L.	-	150.000	-	150.000
Situm Technologies, S.L.	-	275.000	-	275.000
Health in Code, S.L.	-	378.290	-	378.290
Centauri Biotech, S.L.	-	75.000	-	75.000
Total	918.918	954.405		1.873.322
Galicia Iniciativas Emprendedoras, F.C.R.				
Castañam, S.L.	-	15.000	-	15.000
H. Inven Grup XXI, S.L.	-	25.000	-	25.000
Alfapilot, S.L.	-	10.000	-	10.000
Txstockdata, S.L.	-	7.500	-	7.500
Efismart Soluciones de Eficiencia Energética y Domótica, S.L.	-	4.500	-	4.500
Pilgrim Travel, S.L.	-	50.000	-	50.000
Eccocar Sharing, S.L.	-	50.000	-	50.000
Flything Technologies, S.L.	-	45.000	-	45.000
Alazia Couture, S.L.	-	50.000	-	50.000
Atlantic Eat, S.L.	-	10.000	-	10.000
Idawen Sports, S.L.	-	50.000	-	50.000
Netum Solutions, S.L.	-	50.000	-	50.000
Paus Cooltech, S.L.	-	17.500	-	17.500
Petitecandela, S.L.	-	37.500	-	37.500
Roomdreams Network, S.L.	-	50.000	-	50.000
Sayulita Dreams, S.L.	-	50.000	-	50.000
Send2me Last Mile, S.L.	-	40.000	-	40.000
Tolemias on Demand, S.L.	-	42.500	-	42.500
Appentra Solutions, S.L.	-	100.000	-	100.000
3D Interactives Solutions, S.L.	-	30.000	-	30.000
Manufactura de Ingenios Tecnolóxicos, S.L.	-	25.000	-	25.000
Total		759.500		759.500
INVESTIMENTO TOTAL REALIZADO	4.578.501	10.985.828	7.123.000	22.687.329

Fonte: XesGalicia SGEIC, S.A.U.

coñecemento xerado polos diferentes axentes do sistema galego de I+D+i”, os cales requirirán un investimento mínimo de 600.000 euros, do que se poderá financiar ata un 75% do importe total do mesmo.

Este fondo comparte os obxectivos e recolle proxectos anteriormente financiados por Xes Innova, actualmente en liquidación. En 2017 afrontou sete operacións, o que supuxo un investimento de 1,9 millóns de euros. A maioría das sociedades apoiadas e que figuran no cadro 16 xa estaban na súa carteira antes de 2017. A principal novidade foi a achega ao capital social de 400.000 euros a Oncostellae s. l., empresa biotecnolóxica centrada “no descubrimento e desenvolvemento de fármacos innovadores para o tratamento de enfermidades oncolóxicas e inflamatorias/autoinmunes”, a cal comezou en 2013 a súa andadura na incubadora de empresas de FEUGA. Unha segunda empresa á que se concedeu un préstamo participativo de 275.000 euros é Situm Technologies s. l. nada en 2014 baixo o acubillo do centro singular CITIUS da Universidade de Santiago de Compostela. A súa actividade céntrase no desenvolvemento de sistemas de localización e navegación en interiores para *smartphone* e está considerada como unha das *startups* máis prometedoras na aplicacións para móbiles en España.

Finalmente, Galicia Iniciativas Emprendedoras F. C. R. Pyme é un fondo constituído en 2014 cun patrimonio inicial de 2 millóns de euros, subscrito integramente pola Axencia Galega de Innovación. Tras posteriores ampliacións o seu patrimonio ascendeu a 5 millóns de euros, cunha participación do 60% do IGAPE e do 40% da Axencia Galega de Innovación. O seu obxectivo é o de apoiar a sociedades mercantís de recente constitución (non superior a 42 meses) e que realicen proxectos viábles e innovadores, non necesariamente tecnolóxicos. Estes proxectos tamén poden ser financiados por investidores privados a través da Rede Galega de Investidores Particulares. Con este patrimonio viñéronse realizando nos últimos anos pequenos investimentos nun número moi elevado de empresas, coa finalidade de potenciar este tipo de iniciativas. O conxunto de sociedades apoiadas en 2017, exclusivamente mediante préstamos participativos que oscilaron entre 4.500 e 100.000 euros, foi de 21. A suma total dos préstamos concedidos ascendeu a 759.500 euros, cifra inferior á de 2016. O de maior contía (100.000 euros) concedeuse á sociedade Appendra Solutions s. L., creada en 2012 e *spin-off* da Universidade da Coruña. O seu obxectivo é o de proporcionar as mellores ferramentas de *software*.

A actuación do Instituto Galego de Promoción Económica (IGAPE) en 2017

O IGAPE é o organismo da Administración autonómica encargado de poñer en práctica as actuacións de apoio ao tecido produtivo galego. Creado en 1992, actualmente actúa como unha axencia adscrita á Consellería de Economía, Emprego e Industria. Nos sucesivos informes seguiu de forma ininterrompida o impacto que desde a súa creación este instituto tivo na economía de Galicia.

Cos resultados obtidos nos dous últimos exercicios parece que se vai recuperando unha traxectoria no IGAPE que se perdeu nos anos de crise. Neles as políticas que poderían seguirse desde o instituto para fomentar a recuperación víronse afectadas pola complexidade dunha situación que esixía conter o déficit das administracións públicas, ao tempo que xurdiron outros problemas que dificultaron a obtención de financiamento de organismos internacionais. Tamén, a propia dinámica interna esixía máis atención ás empresas en crises que o fomento de novas actividades empresariais. En todo caso, esas circunstancias xa parecen superadas e o IGAPE encamiña as súas políticas cara a un escenario dunha progresiva aceleración da actividade na industria galega en particular, e da economía, en xeral.

O orzamento do IGAPE en 2017 alcanzou os 97,9 millóns de euros, cifra que supera a de 2016, 83,5 millóns, pero é inferior á prevista para 2018, 116 millóns. Os resultados alcanzados reflicten un gasto en subvencións de 25,4 millóns de euros. Nesta cantidade non se consideran os resultados de incentivos rexionais que, aínda que son xestionados polo IGAPE, son un instrumento, como xa vimos, do Goberno central. Este gasto en 2016 fora de 61,9 millóns. A diferenza tan avultada explícase polas subvencións en avais e préstamos. Excluída esta liña de axuda, os apoios nas restantes alcanzaron os 24,4 millóns en 2016 e os 25,1 millóns en 2017, polo que se comproba que a contía nos apoios a fondo perdido foi moi similar en ambos os exercicios. Excluídos os avais e préstamos, o investimento incentivable foi 84,1 millóns de euros (70,6 millóns en 2016); cifra moi afastada da conseguida por incentivos rexionais que superaba os 400 millóns de euros, posto que só o gasto previsto por Citroën era de 295 millóns. Para poñer en perspectiva, con relación ao conxunto da economía galega, os gastos do IGAPE, recordemos que noutra epígrafe deste mesmo capítulo se mostraba que o investimento en activos físicos materiais, segundo a estatística estrutural de empresas: sector industrial, alcanzaba os 1.140,9 millóns de euros en 2016.

En canto ás normativas que se foron xerando nestes últimos anos e que actualmente orientan a actuación do IGAPE, hai que indicar que un dos documentos fundamentais é o PO FEDER Galicia 2014-2020, do que xa fixemos referencia nunha epígrafe anterior e no que o IGAPE executa as principais operacións de política industrial. Ademais, recordemos que está vixente desde a súa aprobación en 2015 a Axenda de Competitividade Industrial-Galicia Industria 4.0, a cal segue a Estratexia Europa 2020. Os responsables desta iniciativa sinalan que en Galicia se está apostando con forza pola divulgación e a promoción dos avances da Industria 4.0 (transformación da industria galega cara á extensión da fábrica intelixente e conectada) co obxectivo de contar con 50.000 novos empregos industriais máis en 2020. No primeiro plan bienal (2015-2016) creáronse baixo ese paraugas 11.500 empregos industriais con accións que beneficiaron a 4.200 empresas. Para o segundo plan bienal, 2017-2018, a dotación orzamentaria é de 175 millóns de euros, o que supón un incremento con respecto ao período anterior dun 22%.

Cadro núm. 17

Axudas do IGAPE aos grandes investimentos empresariais. Resultados xerais e distribución provincial. Ano 2017

	Proxectos		Investimento subvenc.		Subvención		Emprego a crear	
	Número	%	Euros	%	Euros	%	Número	%
Distribución provincial								
A Coruña	24	38,1	11.947.908	54,8	2.086.603	56,4	55	75,3
Lugo	6	9,5	1.171.860	5,4	274.331	7,4	0	0,0
Ourense	5	7,9	1.827.427	8,4	352.097	9,5	0	0,0
Pontevedra	28	44,4	6.853.174	31,4	988.472	26,7	18	24,7
Total	63	100,0	21.800.368	100,0	3.701.503	100,0	73	100,0
Liña de axuda								
Proxectos de investimento xeradores de emprego	19	30,2	11.499.701	52,8	2.379.590	64,3	73	100,0
Proxectos de investimento en equipo produtivo	44	69,8	10.300.667	47,2	1.321.913	35,7	0	0,0
Total	63	100,0	21.800.368	100,0	3.701.503	100,0	73	100,0

Fonte: Instituto Galego de Promoción Económica (IGAPE).

Desde a Axenda de Competitividade Industrial-Galicia Industria 4.0 tamén se pretende avanzar na Estratexia de Especialización Intelixente-RIS3, da que xa foron descritos os seus retos estratéxicos con certo detalle nos informes anteriores. Ata 2020 nesta estratexia preténdense mobilizar 1.624 millóns de euros. Doutra banda, co programa Galicia Emprende, do que máis adiante daremos conta, o IGAPE desenvolve unha parte da Lei de Emprendemento aprobada polo Parlamento de Galicia en 2013.

No informe de 2016 indicabamos que se acababa de anunciar a tramitación dunha nova lei, denominada de fomento da implantación empresarial, coa que se prevía eliminar as trabas burocráticas e se pretendía reducir os custos de implantación das industrias en Galicia. Pois ben, esta lei foi aprobada polo Parlamento de Galicia en outubro de 2017 en pleno conflito político ante a vaga de incendios declarada uns días antes. Coa súa aplicación preténdese combater as vantaxes que conta Portugal en canto á dotación de chan industrial, situación que facilita o desvío da posible entrada de capital estranxeiro a Galicia, así como a saída de empresas galegas cara ao territorio veciño. Búscase, tamén, facilitar a venda de chan industrial a través do Instituto Galego da Vivenda e Solo. Paralelamente facilítase a adquisición de terreo con pagos aprazados e sen intereses do solo público e as novas actuacións en chan empresarial terán que adaptarse á demanda concreta que existe para ese territorio. Igualmente, con esta lei quérese reducir os trámites administrativos, en especial os da Administración autonómica. Un tanto problemático é a posibilidade de que os concellos faciliten a implantación de empresas bonificando taxas municipais, rebaixando o IBI, as licenzas de obras, o imposto de actividades económicas ou que aceleren a concesión dos permisos. Ademais, e non sen unha certa controversia, pretendeuse dar un trato especial, baixo a coordinación da Consellería do Medio Rural, a dúas actividades, a industria forestal e a eólica, así como fomentar o cooperativismo axilizando os prazos de xestión e ofrecendo maiores certezas e garantías.

Finalmente, entre as estratexias que tamén se seguen nas actuacións do IGAPE cómpre considerar os obxectivos que se perseguen na Estratexia de Internacionalización da Empresa Galega 2020 e no Plan Estratéxico de Galicia 2015-2020, documentos xa comentados nos informes anteriores.

Nos últimos exercicios e dun modo invariable, o IGAPE articulou o seu programa de axudas a través dos plans de actuación seguintes: Competitividade Empresarial, no que as axudas habituais nos últimos anos vense reforzada por un conxunto de novas medidas que desenvolve a Axenda de Competitividade de Galicia Industria 4.0 e que se apoian nos clústers existentes; Galicia Inviste, no que se inclúen as liñas de axuda a fondo perdido máis todo o conxunto de instrumentos financeiros que analizaremos seguidamente; Internacionalización da Empresa Galega 2020, no que desenvolve un conxunto de nove programas e seis accións específicas considerando o papel do IGAPE como coordinador da totalidade das políticas de internacionalización da Xunta de Galicia; Galicia Emprende, no que se desenvolven as medidas previstas na Lei 9/2013 de Emprendemento e de Competitividade Económica de Galicia; Galicia Capacita, con programas de formación e desenvolvemento directivo, e, finalmente, Galicia Equilibra, cun conxunto de programas destinados a promover un desenvolvemento equilibrado no territorio. Ademais, este mapa complétase coa súa presenza en proxectos de cooperación e noutras accións, como a administración electrónica, coa finalidade manifestada de mellorar a atención integral do IGAPE aos empresarios.

Dentro do programa de Galicia Inviste atopámonos, por unha banda, cunha intervención do IGAPE mediante a subvención a fondo perdido a grandes investimentos empresariais e, pola outra, co apoio a todo tipo de empresas, subsidiando o tipo de xuro dos préstamos concedidos por entidades financeiras

colaboradoras. Os dous son instrumentos utilizados tradicionalmente en apoio aos investimentos que se realizan en Galicia.

Os resultados de 2017 do programa de apoio a grandes investimentos empresariais recóllense no cadro 17. Apréciase un incremento da demanda, o que se reflicte en que tras apoiar 21 proxectos en 2016, axudouse a 63 en 2017, cun valor do investimento previsto catro veces maior. As características deste programa son as mesmas que as que se aplicaron en 2016, ano en que se retomou esta actuación tras a interrupción observada en 2015. Esta liña de axuda presenta dúas modalidades, apoio ás sociedades galegas do sector industrial e algún subsector dos servizos, nas que o investimento previsto non alcanza a cantidade mínima de 900.000 euros esixida en incentivos económicos rexionais, se ben supera os 50.000 euros. Non obstante, tamén se apoian proxectos de investimento que presenten un potencial de emprego directo e indirecto por esa mesma contía, aínda que ampliable ata 2 millóns de euros se non reciben financiamento de incentivos rexionais. Establécese a condición de que se a contía do investimento está entre 50.000 e 150.000 euros, o custo salarial anual, dos postos de traballo a crear, terá que alcanzar un importe comprendido entre 150.000 e 900.000 euros.

As previsións orzamentarias para a primeira modalidade eran de 3,78 millóns de euros, distribuídos en 0,48 millóns en 2017, 3 millóns en 2018 e 0,3 millóns en 2019. No caso dos proxectos xeradores de emprego a contía prevista era de 2,52 millóns (0,32 en 2017, 2 en 2018 e 0,2 en 2019). Os resultados alcanzados figuran no cadro 17. Obsérvase que mentres o maior número de expedientes correspondeu ao apoio ao investimento de equipo produtivo, un total de 44, a maior contía de investimento e subvención, logrouse nos 19 proxectos creadores de emprego.

Os resultados por provincias, comparados cos dos proxectos de maior tamaño apoiados por incentivos rexionais, poñen de manifesto que neste caso houbo proxectos que se executaron nas provincias de Lugo e Ourense, seis e cinco respectivamente, todos sen creación de novo emprego pero que logran manter 394 postos de traballo en Lugo e 432 en Ourense. O groso dos fondos dirixiuse ás provincias de Pontevedra e A Coruña, e nesta última as axudas concedidas non alcanzaron o total programado, malia que, como indicamos, reflicten unha dinámica máis favorable que nos anos anteriores.

Un instrumento clásico no apoio desde a Administración autonómica ás empresas galegas é a bonificación ao tipo de xuro dos préstamos para a realización de investimentos produtivos ou para outras actividades; o que se realiza mediante convenios coas entidades financeiras. Os anos de maior impacto na economía foron aqueles no que os tipos de xuro estaban moi altos e a Administración asumía unha parte dos mesmos. Non obstante, nestes últimos anos, con baixos tipos de interese nos mercados este instrumento segue mantendo a súa relevancia.

Como nos exercicios anteriores, esta política do IGAPE apóiase no programa do Instituto de Crédito Oficial (ICO) nas liñas ICO-Empresas e Emprendedores 2017 para atender peticións que non son avaladas e da liña ICO-Garantía SGR/SAECA 2017 para aquelas que son avaladas por unha sociedade de garantía recíproca. Tamén se utilizan fondos das entidades financeiras colaboradoras sempre que estean avalados polo IGAPE ou por unha SGR.

O sistema de axudas é o mesmo que o establecido nos anos anteriores. Trátase de dous programas que se diferencian pola contía do préstamo. O primeiro é dirixido a microempresas, pequenas empresas

Cadro núm. 18

Resumo dos resultados acadados no ano 2017 polos programas do IGAPE de apoio financeiro ás pemes

Liñas de financiamento subsidiado	Solicitudes		Base incentivable		Subvención		Préstamo incentivable	
	Núm.	%	Euros	%	Euros	%	Euros	%
Programas								
Bonificación dos custos financeiros das empresas. Préstamos ICO superiores a 25.000 euros	77	59	12.561.988	81	455.058	63	9.421.491	76
Bonificación dos custos financeiros das empresas. Préstamos ICO ata 25.000 euros (microcréditos)	30	23	500.322	3	71.076	10	500.322	4
Sector lácteo: Liña 1 - Refinanciamento de pasivos	2	2	330.000	2	24.209	3	330.000	3
Sector lácteo: Liña 2 - Apoio ao circulante	22	17	2.114.000	14	176.434	24	2.114.000	17
Total	131	100	15.506.310	100	726.778	100	12.365.813	100
Distribución provincial								
A Coruña	52	40	7.124.342	46	314.383	43	5.451.250	44
Lugo	33	25	4.445.793	29	210.946	29	3.819.814	31
Ourense	14	11	702.766	5	51.843	7	549.574	4
Pontevedra	32	24	3.233.410	21	149.606	21	2.545.175	21
Total	131	100	15.506.310	100	726.778	100	12.365.813	100

Fonte: IGAPE.

ou ata autónomos, cun préstamo que ten que superar os 25.000 euros. A axuda ao tipo de interese é de 1,5 puntos porcentuais, con carácter xeral e no caso de proxectos do sector industrial ou de emprendedores engádense 0,5 puntos porcentuais. No programa explicitase que con esta actuación preténdese cumprir os obxectivos da Axenda de Competitividade Industrial Galicia: Industria 4.0 e, para iso, o IGAPE dispón dun orzamento de 2,15 millóns e euros distribuídos en 150.000 euros en 2017 e 2 millóns en 2018. En 2017 atendéronse 77 solicitudes (242 en 2016), cunha subvención de 455.058 euros sobre un total de préstamos incentivables concedidos de 9,4 millóns de euros; cifras que quedan moi lonxe do máximo gasto previsto pola Administración autonómica. Polo tanto, non foi un instrumento moi utilizado pola pequena empresa e a microempresa para incentivar a realización de investimentos.

O segundo programa dirixese exclusivamente a microempresas e autónomos e o préstamo ten que ser inferior a 25.000 euros. O financiamento do tipo de xuro é o mesmo que o reflectido no programa anterior. A contía máxima do préstamo é de 25.000 euros e o crédito dispoñible polo IGAPE de 400.000 euros descomponse en 50.000 euros en 2017 e 350.000 en 2018. Con este programa só se apoiaron 30 operacións, as mesmas que en 2016, cun gasto do IGAPE de 71.076 euros, tamén moi lonxe de esgotar a contía de fondos dispoñible. Non é, por tanto, un instrumento que conte cun número de beneficiarios significativo.

A axuda ao financiamento dos préstamos completouse con dúas liñas especiais, xa existentes en 2016, de apoio ás explotacións leiteiras galegas tras a desaparición das cotas lácteas, o aumento da produción e a volatilidade dos prezos. Esta política, á marxe do sector industrial e co obxectivo de salvar a empresas con problemas de viabilidade, incide en dous aspectos, o refinanciamento do pasivo e do circulante. O obxectivo é o financiamento do tipo de xuro, de xeito que para o prestatario sexa cero. Unicamente acolléronse a este programa dúas explotacións para refinanciar o seu pasivo, mentres 22 foron apoiadas para poder facer fronte ao seu activo circulante. Estas axudas que atenden a problemas moi graves pero puntuais son habituais na traxectoria do IGAPE. Así, e xa con cargo ao exercicio 2018, e tamén no sector primario apóianse con programas semellantes diversos sectores afectados por unha meteoroloxía adversa (produtores e transformadores de uvas e castañas polas xeadas do 27 e 28 de abril de 2017 e pola saraiba do 27 de agosto, os de pataca, cereal e cultivos de horta polas saraibas do 6 de xullo; como tamén se deseñaron axudas para as explotacións afectadas pola seca).

En canto á distribución territorial das axudas ao financiamento, destaca a provincia da Coruña. Ademais, no cadro 18 compróbase un maior valor dos préstamos incentivables na provincia de Lugo que na de Pontevedra, debido a que a maior parte das explotacións lácteas que solicitaron un apoio para poder cubrir o seu circulante estaban en Lugo.

Ademais da bonificación ao tipo de interese dos préstamos, o IGAPE vén axudando a actividade empresarial mediante a concesión directa de préstamos e de avais. A política crediticia realízase mediante o financiamento que lle facilita ao IGAPE o Banco Europeo de Investimentos (BEI), política que se puido retomar en 2015 tras uns anos con estes fondos bloqueados. O programa estivo vixente ata o 31 de maio de 2018, cunha contía dispoñible de 24,2 millóns de euros, dos que 10 millóns correspondían a 2017 e outros tantos a 2018. No informe de 2016 xa se explicaba que este programa atendía dúas modalidades de financiamento: circulante (un mínimo de 150.000 euros e un máximo de 500.000 euros) e investimentos (entre 150.000 euros e 25.000.000 euros cun tipo de interese do préstamo en 2017 do 0,066%). As empresas que poden apoiarse teñen que estar no sector industrial ou ser exportadoras no caso de financiamento do circulante. No caso da axuda á realización de investimentos, ás anteriores se lles engaden outras sociedades estratexicamente relevantes para o IGAPE. En 2017, con estes fondos o IGAPE concedeu 15 préstamos cun desembolso de 9,9 millóns de euros, polo que practicamente esgotou o crédito dispoñible.

Cadro núm. 19

Avais e préstamos apoiados polo IGAPE (en euros). Ano 2017

Liña de axuda	Número de solicitudes	Investimento apoiado	Subvención concedida	Préstamo incentivable	Aval concedido
Avais					
Avais, excepto pesca	1	0	0	250.000	250.000
Resolve + Apoio ao circulante	150	7.751.260	348.807	7.920.135	1.980.034
Total	151	7.751.260	348.807	8.170.135	2.230.034
Préstamos					
Préstamos BEI	15	9.298.328	0	9.878.811	
Total	15	9.298.328		9.878.811	

Fonte: IGAPE.

Doutra banda, coa finalización do PO FEDER Galicia 2007-2013 deixaron de concederse en 2017 uns préstamos que ata 2016 tiveron certa relevancia no ámbito da política industrial aplicada en Galicia. Trátase dos préstamos Jeremie cos que tamén se apoiaba o investimento produtivo. O PO FEDER Galicia 2014-2020 prevé o uso de instrumentos financeiros reembolsables dirixido ás pemes galegas cun cofinanciamento do 80% do FEDER. Estes préstamos poderanse utilizar para "ou fomento de investimentos en innovación e investigación, a promoción do espírito empresarial, ou aproveitamento económico de novas ideas e ou impulso da creación de novas empresas, así como a promoción do crecemento e consolidación das pemes, nos mercados rexionais, nacionais e internacionais". Esta nova figura denominada Instrumento Financeiro Préstamos Pemes Galicia FEDER 2014-2020 é xestionada polo IGAPE e xa tivo asignación orzamentaria en 2017. Desenvólvese en catro modalidades: Préstamos IFI Emprende (investimentos necesarios para a posta en marcha do negocio en Galicia); Préstamos IFI Relanzamento (dirixido a empresas con dificultade ou acceso ao financiamento bancario e que necesiten investimentos en activos fixos e en capital circulante estrutural para mellorar a súa rendibilidade e recuperar mercado); Préstamos IFI Innova (financian proxectos innovadores de activos tanxibles e intanxibles e os gastos de desenvolvemento e innovación); Préstamos IFI Industria 4.0 (atende a nova industria conforme ese concepto está definido na Axenda de Competitividade Industrial-Galicia Industria 4.0 e financia investimentos en activos fixos ou capital circulante estrutural, priorizando tecnoloxías relacionadas coa fábrica do futuro ou concepto Industria 4.0). Esta última modalidade é a que conta coa maior dotación orzamentaria, 24 millóns de euros distribuídos en 8 millóns de 2017, 10,52 millóns en 2018 e 5,48 millóns en 2019. As outras tres modalidades dispoñen cada unha de 3 millóns de euros distribuídos plurianualmente a partes iguais entre 2017, 2018 e 2019. Xa que as bases destas modalidades se publicaron a finais de 2017 e o prazo de presentación de solicitudes finaliza o 31 de decembro de 2018, no próximo informe daremos cumprida conta do impacto deste novo programa.

A concesión de avais é outra fórmula de apoio ao financiamento da empresa galega por parte do IGAPE. En 2017 mantivo a súa vixencia o programa Re-solve, consistente na firma de convenios con sociedades de garantía recíproca, nos que o IGAPE para as operacións de circulante garante o 25% do risco das SGR. Baixo esta fórmula realizáronse en 2017 un total de 150 operacións (170 en 2016), roldando os valores dos avais concedidos os 2 millóns de euros.

O apoio á internacionalización da actividade produtiva galega é unha das encomendas máis reiteradas ao IGAPE na normativa vixente e nos documentos de planificación. Así, no Plan Estratéxico de Galicia 2015-2020 nas poucas veces que se menciona o IGAPE demándase que facilite o acceso aos mercados exteriores ás pemes. Na Estratexia de Internacionalización da Empresa Galega 2020 subliñase a necesidade de xuntar esforzos "mediante a centralización no IGAPE de todas as actividades da Xunta en materia de internacionalización". No cadro 20, no que se resume o resto das actuacións do IGAPE a través dos diferentes programas, á internacionalización dedicáronse en 2017 un total de 6,4 millóns de euros de subvención sobre un gasto de 8,1 millóns cun total de 262 expedientes. A incidencia cuantitativa neste proceso, clave no desenvolvemento da nosa economía, foi sensiblemente inferior á de 2016, exercicio no que a subvención alcanzou os 9,5 millóns de euros con 445 expedientes. A maior asignación orzamentaria establecida en 2018 apunta a que esta política experimentará un pulo nese ano.

Como en 2016, o programa de maior incidencia en internacionalización é o denominado Galicia Exporta Empresas. Apoiáronse baixo a cobertura desta actuación 175 sociedades, cun gasto do IGAPE de 4 millóns de euros sobre un orzamento de 6 millóns. Financiáronse as actuacións de difusión (cun límite máximo de 10.000 euros por axuda), promoción (cun límite de 24.000 euros por axuda) e prospección nos mercados internacionais (cun límite de 5.000 euros). En 2017 a subvención máxima por beneficiario fixouse en 70.000 euros sobre un gasto subvencionable máximo de 100.000 euros. Este programa desenvolve o PO FEDER Galicia 2014-2020.

Cadro núm. 20
Resumo do resto de axudas con subvención aprobadas polo IGAPE. Ano 2017

Programa	Núm. de expedientes	Importe subvencionable (euros)	Subvención (euros)
Mellora competitiva/productividade	570	11.151.042	5.227.665
Emprendedores	117	13.338.820	5.297.901
Internacionalización	262	8.098.927	6.430.969
Outras axudas	91	0	982.800
Plan sectoriais-mobles	4.241	14.235.754	2.726.043
Total	5.281	46.824.543	20.665.378

Fonte: IGAPE.

O programa Galicia Exporta Empresas complementase coa liña Galicia Exporta Organismos Intermedios tamén cofinanciada co FEDER. En 2017 apoiáronse 23 organismos, tres menos que en 2016, cunha achega do IGAPE de 1,3 millóns de euros. Na lista de beneficiarios atopamos as asociacións empresariais, clústers, consellos reguladores, etc.

Os dous programas anteriores tamén se complementan coa liña de axudas para a

contratación de xestores de internacionalización cofinanciada polo Fondo Social Europeo. Trátase de fomentar a inserción ou reinserción no mercado de traballo de profesionais e, ao mesmo tempo, facilítaselle á peme unha infraestrutura da que carece para acometer o proceso de internacionalización. Contratáronse en 2017 un total de 33 persoas noutras tantas sociedades, o que case permitiu esgotar o orzamento. En paralelo a este programa e desde unha perspectiva formativa, tamén se concederon 22 bolsas de formación práctica en internacionalización, convocatoria que se ampliou a 40 prazas en 2018.

Doutra banda, os resultados do tradicional FOEXGA (Plan de fomento á exportación galega), cuxo obxectivo é conseguir a internacionalización real das pemes galegas e propiciar a comercialización dos seus bens e servizos nos mercados exteriores, quedaron moi lonxe dos alcanzados en 2016. Esta actividade, realizada en colaboración coas cámaras de comercio galegas, planificouse en 2017 para ese exercicio e para 2018. En 2017 as misións empresariais directas ao estranxeiro e a participación en feiras financiadas polo IGAPE quedaron reducidas a tan só nove solicitudes cun gasto de 153.900 euros que se completan coas xa previstas para 2018.

En canto á internacionalización e como xa se avanzaba no informe de 2016, a tensión entre a Confederación de Empresarios de Galicia (CEG) e o IGAPE, que acabou nunha disputa xudicial sobre os ingresos e gastos que se cargaban ás plataformas da rede Pexga con presenza en oito países, levou á renuncia dun programa que suscitara notables expectativas coa súa creación a principios da década actual.

Fronte a un menor gasto do IGAPE en internacionalización en 2017 con respecto a 2016, noutros programas apreciouse un sensible crecemento. Na liña denominada Galicia-Emprende, na que se desenvolven os compromisos que a Lei de 2013 e a Axenda de Competitividade Industrial Galicia: Industria 4.0 lles atribúen ao IGAPE consideramos dous programas de interese. O primeiro, dirixido a proxectos empresariais de novos emprendedores, cofinanciado por fondos comunitarios en virtude do PO FEDER Galicia 2014-2020 é unha continuidade de actuacións vixentes en anos precedentes. Subvenciónanse a fondo perdido os "proxectos de creación de pequenas e medianas empresas por novos emprendedores, así como os proxectos de investimento para a ampliación en pequenas e medianas empresas xa creadas". En 2017 acolléronse a esta actuación 73 proxectos cunha subvención proporcionada polo IGAPE de 2,9 millóns de euros. Un segundo programa denominouse Galicia Rural Emprende e foi pensado para o fomento á creación de emprego en zonas rurais mediante axudas dirixidas á "primeira implantación e desenvolvemento de novas actividades económicas non agrarias viables". Estas, observando o catálogo, poden ser de todo tipo. As axudas consisten nunha prima cunha contía básica de 20.000 euros, que se incrementa ata un máximo de 70.000 euros en función da dimensión do proxecto e do emprego que se crea. En 2017 apoiáronse 44 solicitudes cun gasto do IGAPE de 2,4 millóns de euros.

Onde en maior grao se desenvolveu a Axenda de Competitividade de Galicia, Industria 4.0 é na liña de competitividade empresarial. Por unha banda, o IGAPE promulgou a concesión dun máximo de seis premios a proxectos realizados por organismos intermedios nas categorías de Industria 4.0 sectorial, Fábrica virtual e TIC industrial que desenvolvan a implantación de equipamento e sistemas para a modernización dos procesos nun grupo de pemes. Finalmente outorgáronse cinco premios por un valor total de 125.000 euros. En canto ás empresas participantes, financiáronse un total de 32 sociedades cun gasto do IGAPE de 2,7 millóns de euros.

En 2017, mantivéronse os programas de servizos a pemes, Re-Acciona en dúas modalidades, Re-Acciona TIC con axudas aos servizos de asistencia, diagnóstico e soporte na implantación de solucións de empresa dixital e industria 4.0, cun apoio a 251 solicitudes e Re-Acciona, de servizo a pemes por empresas seleccionadas por un procedemento aberto que permitan executar melloras en moí distintos ámbitos. Apoiáronse 282 proxectos cun gasto de 1,1 millóns de euros.

Esta longa lista de axudas complétase coa concesión en 2017 de 91 bolsas de formación con cargo ao Fondo Social Europeo para a realización de proxectos de mellora da pemes e cun plan sectorial xa executado nos anos anteriores de apoio indirecto á industria do moble de cociña e baño denominado Reforma15, no que se subvenciona aos consumidores pola compra destes bens. Os fondos deste programa adoitan esgotarse rapidamente e en 2017 atendéronse a 4.241 solicitudes.

En canto a 2018, o IGAPE mantén as mesmas liñas que en 2017, aínda que a cantidade de fondos dispoñible se incrementou substancialmente. O orzamento total pasa de 97 millóns de euros en 2017 a 116 millóns en 2018, dos que ao apoio ao investimento empresarial se destinan 11,3 millóns; o gasto previsto na liña de emprendemento é de 5,5 millóns; á internacionalización dedícanse 8,3 millóns e, cunha cifra similar, 8,1 millóns, preténdese conseguir unha mellóraa da produtividade.

A actuación das consellerías sectoriais e da Axencia Galega de Innovación

É comunmente admitido que a investigación, o seu desenvolvemento e a continua adaptación da estrutura produtiva aos avances tecnolóxicos son elementos, na actualidade, indispensables para o logro dun desenvolvemento sostido. A aposta polas políticas tecnolóxicas nos documentos de planificación da política industrial e rexional, máis alá dos apoios á incorporación de novo investimento produtivo nas empresas, é habitual nas iniciativas de calquera Administración, sexa cal fose a súa cor política. Nunha epígrafe anterior describimos e analizamos as características destas actuacións, nas que están implicadas as empresas industriais privadas por parte da Administración central canalizadas no CDTI. Nesta epígrafe revisaremos a incidencia en 2017 desta política tecnolóxica por parte da Administración autonómica levada a cabo a través da Axencia Galega de Innovación (GAIN).

Lémbrese que a política tecnolóxica é unha das máis afectadas pola crise. O estrito control do déficit público, xunto cun gasto público que buscaba uns resultados que se reflectisen no curto prazo, levou a que o gasto en I+D+i se recortase considerablemente ante outros tipos de actuacións que se entendían máis prioritarias. En Galicia, o gasto interno de I+D por parte das administracións públicas pasou de 84,7 millóns euros en 2010 a 69,7 millóns en 2013. Os últimos datos dispoñible na estatística sobre actividades de I+D do INE corresponden a 2016. Nese ano o gasto das administracións públicas, 82 millóns de euros, non alcanzaba, en termos monetarios, o de 2010. En 2016 o gasto interno total foi de 503,9 millóns de euros, cifra tamén inferior á de 2010, 531,6 millóns.

Estes recortes motivaron que o gasto de I+D con respecto ao PIB galego tivese unha evolución contraria á desexada nos documentos de planificación para cumprir cos seus obxectivos. A porcentaxe de gasto, que superaba o 1% do PIB en 2007 e 2008, coa crise volveu situarse por baixo do 1%, e cunha traxectoria descendente ata 2103. En 2014 e 2015 a porcentaxe foi de 0,89%, dúas centésimas máis alta que en 2013, pero en 2016 está taxa caeu e situouse de novo na mesma porcentaxe de 2013. Un 0,87% deixa esta comunidade autónoma moi lonxe de obxectivos previstos no Plan Estratégico de Galicia 2015-2020 do 1,7% en 2020 e agora tamén recollido no novo Plan Galicia Innova 2020.

No contexto español, o 0,87% afasta esta comunidade do termo medio español, 1,19%, e das catro comunidades autónomas nas que a intensidade deste gasto foi maior. País Vasco encabeza este *ranking* co 1,89%, seguida de Madrid (1,66%), Navarra (1,62%) e Cataluña (1,46%). Galicia pasou do oitavo lugar en 2015 ao décimo en 2016, dunha lista que é pechada polas dúas autonomías insulares, Canarias (0,47%) e Baleares (0,33%). Este modesto papel de Galicia reflíctese no feito de que o gasto representou tan só o 3,8% do total español.

Estas estatísticas mostran que a intensidade do gasto é, de xeito evidente, escasa, tamén corroborado pola Estratexia Europa 2020, que agarda que o gasto medio na UE poida alcanzar nese ano o 3%.

Neste contexto, a Axencia Galega de Innovación (GAIN) actuou na economía galega en 2017 cun orzamento de 63,2 millóns de euros (56,7 millóns en 2015), cifra que en 2018 será de 79,8 millóns. En canto á planificación da política tecnolóxica que leva a cabo, temos que recordar que o documento clave, do que xa se deu unha ampla información nos informes anteriores, é a Estratexia de Especialización Intelixente de Galicia 2014-2020 (RIS3 Galicia), na que se definen as prioridades galegas en canto ao gasto en I+D+i. Recordemos que neste período de sete anos preténdese mobilizar ata 1.625 millóns de euros. Esta estratexia complétase coa Estratexia de Especialización Intelixente da Eurorrexión Galicia-Norte de Portugal (RIS3T).

A novidade con respecto ao xa expresado no informe de 2016 en canto aos documentos de planificación é a articulación do Plan Galicia Innova 2020, sometido actualmente a consultas, texto que desenvolve aspectos do RIS3 Galicia e co que se buscan tres obxectivos: poñer en valor a investigación científica tecnolóxica, xerar valor mellorando a transferencia de coñecemento e alcanzar o retorno dos investimentos. Para a súa consecución articúlense tres áreas: coñecemento, talento e innovación empresarial.

Nesta última prestarase especial importancia ao sector aeronáutico, á bioeconomía e á Industria 4.0. O principal instrumento de desenvolvemento deste plan será un modelo de *hubs* de innovación dixital (DIHS) baixo o que se agrupen os axentes implicados no I+D+i en ámbitos estratéxicos para Galicia con colaboración público-privada. Co Plan anúnciase un investimento de 1.775 millóns de euros, dos que se agarda que 980 sexan públicos e os 795 restantes privados.

A partir dos últimos datos que contén a estatística sobre actividades de I+D do INE referidos a 2016, neste programa preténdese que en 2020 se incrementen en 1.000 as persoas empregadas en actividades de I+D; pasen de 900 a 1.035 o número de empresas galegas con actividades innovadoras; aumente en

Cadro núm. 21

Axudas en Galicia para o apoio ás unidades de investigación dos centros tecnolóxicos consolidados e ás novas unidades mixtas de investigación (en miles de euros). Ano 2017

Centros tecnolóxicos		Importe da axuda	
Asociación de investigación metalúrxica do Noroeste-Centro tecnolóxico (AIMEN)		442,7	
Fundación centro tecnolóxico de eficiencia e sostibilidade enerxética		87,7	
Fundación centro tecnolóxico de telecomunicacións de Galicia (Gradiant)		373,1	
Fundación centro tecnolóxico de investigación multisectorial		50,7	
Fundación Instituto Tecnolóxico de Galicia (ITG)		137,3	
Fundación para a promoción da innovación, investigación e desenvolvemento tecnolóxico na industria de automoción de Galicia (CTAG)		481,4	
Asociación nacional de fabricantes de conservas de pescados y mariscos -		293,2	
Centro técnico nacional de conservación de produtos de la pesca (Anfaco-Cecopesca)		5,9	
Fundación Centro Galego de Investigacións da Auga (Cetaqua)			
Total		1.872,0	

Nova Unidade Mixta de Investigación	Orzamento total			Subvención		
	2017	2018-2019-2020	Total	2017	2018-2019-2020	Total
ITG, Star Defence Logistics & Engineering, S.L.	210,0	1.838,8	2.048,8	63,0	551,6	614,6
GRADIANT, Telefónica Digital España, S.L.U.	240,0	2.022,0	2.262,0	72,0	606,6	678,6
AIMEN, Centro Tecnolóxico del Grupo Coppo, S.L.U. e Grupo Empresarial Copo, S.A.	311,3	3.768,7	4.080,0	93,4	1.130,6	1.224,0
AIMEN, Wartsila Ibérica, S.A.	351,3	2.448,7	2.800,0	105,4	734,6	840,0
AIMEN, GKN Driveline Vigo, S.A.	44,2	1.967,9	2.012,0	13,3	590,4	603,6
Total	1.156,8	12.046,1	13.202,9	347,0	3.613,8	3.960,9

Fonte: Elaboración propia a partir do DOG.

101 millóns de euros o gasto empresarial en I+D; se alcancen 120 millóns de euros do retorno dos proxectos europeos H2020 (lembramos que en 2017 estes retornos xa eran de 67,1 millóns); se incremente nun 10% o número de produtos novos ou mellorados, e, finalmente, que o gasto en I+D chegue ao 1,7% do PIB galego.

Tendo en conta o previsto na súa programación, a actividade de GAIN en 2017 concrétese en 7 actuacións e varias delas responden ao apoio á investigación básica e aplicada, sobre todo no sistema universitario de Galicia e nos organismos públicos de investigación, o cal transcende os obxectivos deste capítulo. Centrarémonos, por tanto, nas actuacións que inciden directamente nas empresas galegas. Previamente, con todo, no cadro 21 recóllense os resultados dos apoios a oito centros tecnolóxicos consolidados. Apreciamos que, como en 2016, sobresaen, pola contía de fondos destinados, AIMEN, Gradiant e CTAG. Tamén cómpre subliñar a concesión de subvencións a cinco proxectos de novas unidades mixtas de investigación (centros tecnolóxicos e empresas), dos que AIMEN figura en tres proxectos.

A novidade en 2017 da política xestionada polo GAIN é a primeira convocatoria do programa InnovaPeme, consistente na subvención a fondo perdido para poñer en funcionamento un plan de innovación en microempresas ou en pequenas e medianas empresas. A axuda máxima é o 50% dos custos. O plan enténdese que é a posta en práctica dunha serie de actividades que "constitúan un conxunto completo e homoxéneo que permita implementar ou incrementar as capacidades innovadoras da empresa". Esta iniciativa é cofinanciada polo FEDER no marco do PO FEDER Galicia 2014-2020. A dotación orzamentaria dispoñible era de 5 millóns de euros, crédito que case se esgotou, xa que o gasto foi de 4,7 millóns euros que serviron para incentivar 49 empresas galegas.

Doutra banda, a convocatoria do programa ConectaPeme, para o que a Administración dispón dun crédito de 27 millóns de euros destinados a apoiar en Galicia a realización de proxectos de I+D+i en colaboración entre empresas en áreas estratéxicas publicouse en 2018, polo que daremos referencias máis explícitas do mesmo no próximo informe.

En canto ao conxunto de iniciativas de GAIN cómpre de novo destacar a denominada Civil UAVs Initiative, política de promoción do polo tecnolóxico creado no aeródromo de Rozas na provincia de Lugo e co Centro Mixto de Investigación INTA-Xunta (CIAR) para o que está previsto un investimento de 55 millóns de euros ata 2020. O máis destacado desta iniciativa en 2017 foi a selección das cinco primeiras licitacións, cun custo de 7,25 millóns de euro, cofinanciadas nun 80% polo PO FEDER Crecemento Inteligente 2014-2020. Están dirixidas á compra de solucións innovadoras para mellorar os retos suscitados polas consellerías da Xunta de Galicia para a prestación de servizos públicos con vehículos aéreos non tripulados. Xa en 2018 se realizaron dúas licitacións máis por un valor de 7,2 millóns de euros no campo da xestión e seguridade de tráfico para espazos aéreos compartidos e no das aplicacións de información xeográfica para xestión e control forestal.

Cadro núm. 22

Axudas concedidas á industria agroalimentaria (en miles de euros). Ano 2017

Orde do 22 de decembro de 2016 pola que se establecen as bases reguladoras das axudas para os investimentos en transformación e comercialización de produtos agrarios do período 2014-2020, cofinanciadas polo Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (FEADER), e se convocan para o exercicio orzamentario de 2017.

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Total
Cárnicas					
Núm. de empresas	6	6	4	7	23
%	26,1	26,1	17,4	30,4	100,0
Invest. subvencionable	2440,6	7549,3	779,7	5041,7	15811,3
%	15,4	47,7	4,9	31,9	100,0
Subvención	715,8	2609,4	252,2	1580,9	5158,3
%	13,9	50,6	4,9	30,6	100,0
Lácteas					
Núm. de empresas	10	10	1	3	24
%	41,7	41,7	4,2	12,5	100,0
Invest. subvencionable	10227,1	17679,6	38,3	1008,1	28953,1
%	35,3	61,1	0,1	3,5	100,0
Subvención	3732,2	6127,9	19,1	373,2	10252,4
%	36,4	59,8	0,2	3,6	100,0
Vitivinicola					
Núm. de empresas	2	8	27	28	65
%	3,1	12,3	41,5	43,1	100,0
Invest. subvencionable	367,0	1853,3	4394,0	9540,0	16154,3
%	2,3	11,5	27,2	59,1	100,0
Subvención	128,5	623,9	1664,4	3308,7	5725,4
%	2,2	10,9	29,1	57,8	100,0
Hortofrutícola					
Núm. de empresas	2	4	2	1	9
%	22,2	44,4	22,2	11,1	100,0
Invest. subvencionable	167,7	762,9	315,0	3054,2	4299,8
%	3,9	17,7	7,3	71,0	100,0
Subvención	50,3	255,8	126,2	916,3	1348,6
%	3,7	19,0	9,4	67,9	100,0
Alimentación animal					
Núm. de empresas	8	7	0	1	16
%	50,0	43,8	0,0	6,3	100,0
Invest. subvencionable	1095,3	833,0	0,0	92,9	2021,2
%	54,2	41,2	0,0	4,6	100,0
Subvención	353,3	266,1	0,0	27,9	647,3
%	54,6	41,1	0,0	4,3	100,0
Outras					
Núm. de empresas	1	4	2	1	8
%	12,5	50,0	25,0	12,5	100,0
Invest. subvencionable	30,4	993,8	1930,1	517,7	3472,0
%	0,9	28,6	55,6	14,9	100,0
Subvención	10,6	319,0	619,7	207,1	1156,4
%	0,9	27,6	53,6	17,9	100,0
Totais					
Núm. de empresas	29	39	36	41	145
%	20,0	26,9	24,8	28,3	100,0
Invest. subvencionable	14328,2	29671,9	7457,0	19254,6	70711,8
%	20,3	42,0	10,5	27,2	100,0
Subvención	4990,7	10202,2	2681,5	6414,0	24288,4
%	20,5	42,0	11,0	26,4	100,0

Fonte: Dirección Xeral de Desenvolvemento Rural, Consellería do Medio Rural.

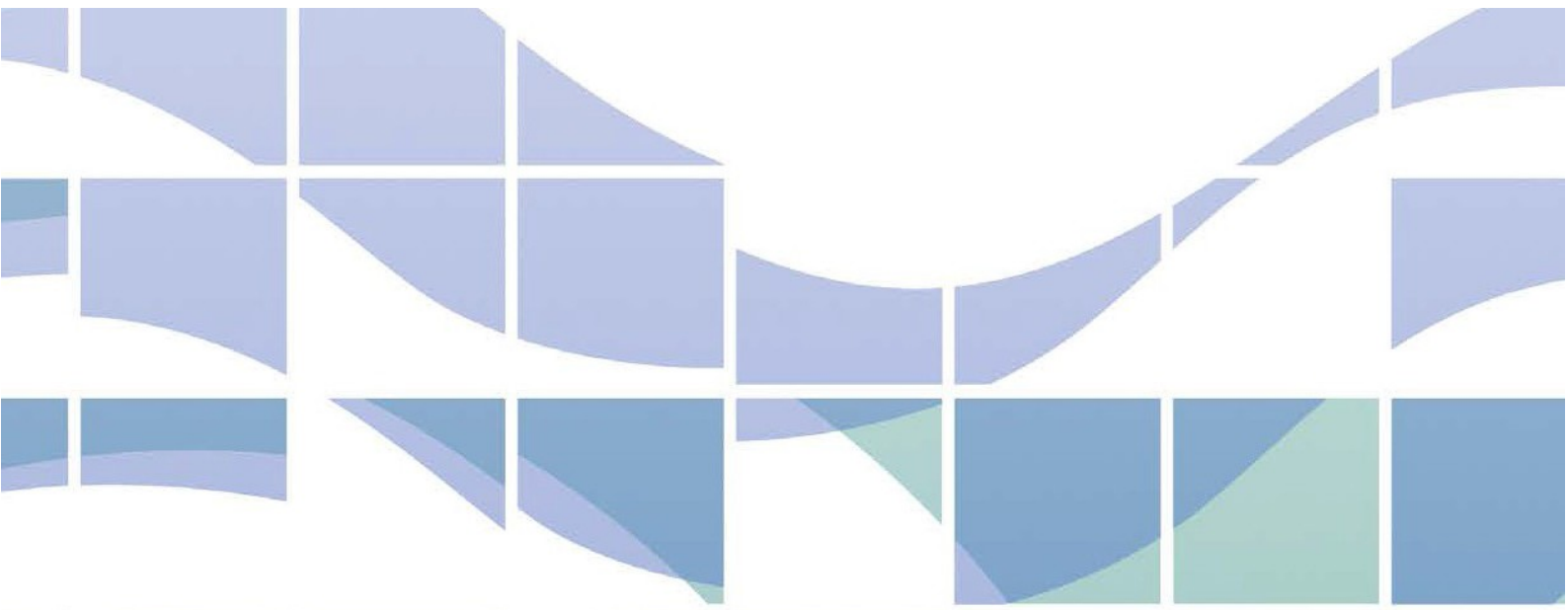
deron a Conservas del Noroeste s. A. (1,76 millóns de euros para novas liñas de produto e melloras nos procesos), Frigoríficos Fercón s. L. (0,8 millóns para a posta en marcha de industria de procesado de peixe), Meañomar s. L. (0,7 millóns para un novo centro para a mellora substancial de procesos, incremento da produción, innovación e eficiencia enerxética) e Mejillones Nidal s. L. (0,6 millóns para melloras e innovación tecnolóxica na industria existente). Estes dous programas de apoio á actividade transformadora, cofinanciados polo FEADER e o FEMP respectivamente, estarán vixentes durante o período de programación contemplado.

Ademais da Axencia Galega de Innovación, adscrita á Consellería de Economía, Emprego e Industria, as consellerías sectoriais tamén dispoñen de programas de axuda a determinados sectores da actividade industrial no ámbito da súa competencia. Así, a Consellería do Medio Rural mantivo en 2017 a liña de apoio de subvención a fondo perdido á transformación e comercialización de produtos agrarios, cofinanciados cun 75% polo FEADER e, ademais, a Xunta aporta un 17,5% e o Ministerio de Agricultura e Pesca, Alimentación e Medio Ambiente un 7,5%. Os resultados recóllense no cadro 22. As axudas concedidas, 24,3 millóns de euros, practicamente esgotan o crédito dispoñible. Con respecto a 2016 observamos un aumento significativo no número de empresas apoiadas, xa que de 59 se pasou a 145. Este incremento afectou a todas as provincias, pero en especial a Ourense. Ademais incorporáronse as axudas ás industrias vitivinícolas, ausentes en 2016, cun apoio de 5,7 millóns de euros que se concentran, obviamente, nas provincias de maior produción, Pontevedra e Ourense. Ademais desta actividade, en Pontevedra tamén destacan as achegas ao sector cárnico e hortofrutícola. Pola contra, en Lugo, a provincia que absorbeu a maior contía de axudas, destaca o apoio ao sector cárnico e, sobre todo, ao lácteo; a actividade tamén máis apoiada da provincia da Coruña.

Pola súa banda, a Consellería do Mar beneficiase do Fondo Europeo Marítimo e da Pesca (FEMP) cun programa similar ao anterior, pero dirixido ás pemes que transforman produtos pesqueiros e da acuicultura. As axudas son investimentos a fondo perdido e o orzamento de 2017 é de 18,1 millóns de euros. Con estes fondos apoiáronse 53 expedientes (unha mesma empresa pode beneficiarse de varios proxectos). Os maiores investimentos correspon-

V. Sector exterior

- Cifras récord en 2017 en Galicia nas exportacións e importacións de mercancías e no superávit comercial.
- Seis grupos arancelarios acapararon o 82,2% do valor total importado e os mesmos grupos absorberon o 79,1% do exportado.
- As exportacións galegas concentráronse nos sectores de nivel tecnolóxico baixo debido, sobre todo, á confección de pezas de vestir e á industria de alimentación, e nas actividades de nivel tecnolóxico medio-alto grazas á automoción.
- Arredor do 72% do valor do comercio externo tivo un carácter intraindustrial.
- Francia e Portugal continúan liderando o comercio externo galego.
- A exportación galega foi realizada por 6.722 empresas, 30 máis que as contabilizadas en 2016.
- O IED recibido en 2017 experimentou, con respecto a 2016, un crecemento do 74,1%, se ben a operación máis importante apenas tivo transcendencia na economía galega.
- A entrada de capital estranxeiro en Galicia en 2017 concentrouse en dous sectores, industria manufactureira e actividades sanitarias e de servizos sociais.
- O 95,7% do IED total recibido por Galicia en 2017 procedeu de Portugal e Francia.
- O IED emitido en 2017 por Galicia foi un 61,8% inferior ao de 2016.
- O descenso do IED emitido debeuse á evolución do principal factor explicativo do investimento realizado desde Galicia nos últimos anos, a adquisición de inmobles
- En canto a áreas xeográficas, Estados Unidos situouse no primeiro lugar no IED emitido, manténdose a Unión Europea no segundo posto

Comercio exterior de mercancías

A inserción do comercio galego no comercio mundial

A Organización Mundial de Comercio (OMC) estimou para 2017 un crecemento en volume do comercio mundial do 4,7% (1,6% en 2016), unha subida importante de case tres puntos e nun contexto de máis incerteza que nos exercicios precedentes debido, sobre todo, ás tensións comerciais que supuxo o rebrote do proteccionismo e, en particular, ás actuacións anunciadas pola Administración de Estados Unidos. Aínda persistindo moitas incertezas que non invitan ao optimismo, as expectativas do pasado abril da OMC para 2018 e 2019 suxiren que a taxa de crecemento do comercio mundial, sen alcanzar a de 2017, non vai descender do 4%. Con esta evolución e a unha escala moito menor, o comercio galego aumentou, en volume, un 3,1% nas exportacións e un 13,5% nas importacións, variacións explicables polo incremento nas transaccións dos combustibles minerais xa que, excluídos estes, as exportacións caerían un 4,4% e as importacións aumentarían un 3,2%. En todo caso, o menor peso do exportado non supuxo unha caída no seu valor. Ao contrario, medidas en termos monetarios, as exportacións galegas experimentaron con respecto a 2016 un incremento do 8,5%, mentres que as importacións aumentaron un 10,5%. Esta traxectoria mantívose nunha liña similar á observada no conxunto do comercio externo español que, en valor, creceu un 8,1% nas exportacións e un 10,3% nas importacións, aínda que, neste caso, a variación en volume tamén foi positiva nos dous fluxos do comercio.

O incremento do comercio en valor tamén foi elevado no contexto da economía mundial. A OMC estima un crecemento das exportacións de mercancías nun 11%, explicable, ademais de polo incremento na cantidade de bens vendidos, pola evolución dos tipos de cambio e o particular comportamento dos prezos da enerxía, os alimentos, as materias primas e os metais, cuxa variación oscilou entre un 7% e un 24%.

A pesar destas taxas tan positivas, a OMC alerta de que as políticas comerciais, cualificadas por este organismo como "restritivas", poden levar a unha escalada de accións e reaccións non controladas co conseguinte freo no crecemento económico mundial. Para evitalo, efectúa unha chamada á moderación e pide aos países que resolvan as súas diferenzas mediante o diálogo e non mediante guerras comerciais. A este problema, xa de seu moi grave, hai que engadir un posible endurecemento da política monetaria dos bancos centrais máis relevantes ante unha subida da inflación imprevista. O incremento dos tipos de interese xa é unha realidade nos Estados Unidos, mentres o BCE vai eliminando as medidas de estímulo tomadas nos momentos máis agudos da crise. Todo iso pode provocar oscilacións en variables determinantes no desenvolvemento do comercio como os tipos de cambio ou os movementos de capitais, cambios que poden incidir negativamente nas transaccións comerciais.

Considerando estas circunstancias e tendo en conta que as políticas fiscais, polo xeral, están sendo máis expansivas, a OMC agarda un incremento do consumo e investimento que permitirá nos próximos exercicios unha expansión do comercio similar á observada en 2017. Non obstante, tamén alerta de que o elevado grao de incerteza e as tensións xeoestratéxicas poderán alterar substancialmente as previsións que realiza.

O crecemento do comercio mundial dun 4,7% en volume en 2017 logrouse segundo a OMC grazas ao aumento xeneralizado na demanda, particularmente no continente asiático, territorio que, como se observa no cadro 1, é onde máis se incrementaron os dous fluxos do comercio: as importacións un 9,6% e as exportacións un 6,7%. O crecemento xeneralizado en todos os continentes debeuse máis ao comportamento dos países en desenvolvemento e emerxentes que ás economías desenvolvidas, as cales, con todo, tamén experimentaron unha aceleración con respecto a 2016.

Non obstante, en 2017 aprécianse as achegas positivas ao comercio mundial de América do Norte, tras uns malos resultados en 2016 debido á debilidade da súa demanda interna e externa. En América do Sur e Central obsérvase unha contribución máis positiva ás exportacións que ás importacións pola conduta de Brasil, país que se recuperou dos malos resultados dos exercicios precedentes.

Cadro núm. 1
Evolución do comercio mundial de mercancías en volume
Taxas de variación interanuais (en %)

	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Comercio mundial	2,7	2,5	1,8	4,7	4,4	4,0
Exportacións						
Economías desenvolvidas	2,1	2,3	1,1	3,5	3,8	3,1
Economías en desenvolvemento e emerxentes	2,7	2,4	2,3	5,7	5,4	5,1
Ámerica do Norte	4,6	0,8	0,6	4,2	4,5	4,5
Ámerica do Sur e Central	-2,1	1,8	1,9	2,9	2,8	2,6
Europa	1,6	2,9	1,1	3,5	3,6	2,9
Asia	4,5	1,5	2,3	6,7	5,7	5,0
Outros territorios	-1,0	5,5	2,6	2,3	4,7	4,4
Importacións						
Economías desenvolvidas	3,4	4,3	2,0	3,1	4,1	3,3
Economías en desenvolvemento e emerxentes	2,4	0,6	1,9	7,2	4,8	4,4
Ámerica do Norte	4,3	5,4	0,1	4,0	5,7	5,0
Ámerica do Sur e Central	-2,7	-6,4	-6,8	4,0	3,9	5,7
Europa	3,0	3,7	3,1	2,5	3,5	2,8
Asia	3,7	4,0	3,5	9,6	5,9	4,7
Outros territorios	0,5	-5,6	0,2	0,9	0,4	1,8

* Previsión publicada o 12 de abril de 2018.

Fonte: Secretaría da OMC.

Á pregunta sobre cales foron os factores explicativos para que o comercio mundial crecese un 4,7% en volume e un 11% en valor, a OMC atribúeo a un maior gasto de investimento (que posibilita crecemento económico futuro), a unha subida nos prezos dos produtos básicos (que incrementou as rendas dos países en desenvolvemento) e tamén subliña que problemas moi concretos, como por exemplo o Brexit, mitigaron a súa importancia relativa en 2017 tras o seu impacto inicial en 2016.

Cadro núm. 2
Evolución, en volume, do comercio de mercancías en Galicia e España
Taxas de variación interanuais (en %)

		2015	2016	2017
Galicia				
Total sen combustibles e aceites minerais	Exportacións	-7,5	6,7	-4,4
	Importacións	-3,8	-5,7	3,2
Combustibles e aceites minerais	Exportacións	45,1	11,7	28,8
	Importacións	11,8	-6,3	24,6
Total	Exportacións	0,4	7,8	3,1
	Importacións	3,1	-6,0	13,5
España				
Total sen combustibles e aceites minerais	Exportacións	1,2	2,2	1,9
	Importacións	2,5	-0,6	8,0
Combustibles e aceites minerais	Exportacións	-2,4	-1,8	20,4
	Importacións	4,1	-5,0	8,6
Total	Exportacións	0,5	1,5	5,2
	Importacións	3,3	-2,9	8,3

Datos 2015 e 2016 definitivos, 2017 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

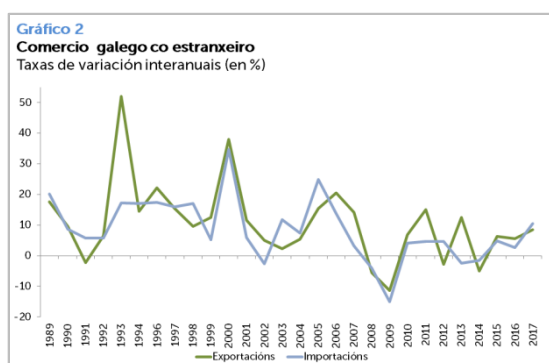
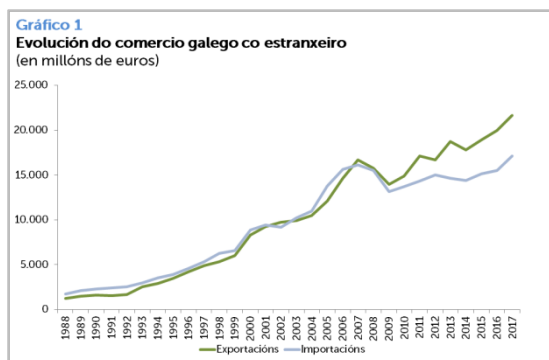
dos Países Baixos, Reino Unido, Francia ou Italia, todos eles cun certo peso no contexto mundial. Pola súa banda, o comercio español representa arredor dun 1,8% no total exportado, o que lle permitiu colocarse no lugar 17 no *ranking* por países, un posto máis baixo que en 2016, mentres que ao absorber un 1,9% do importado no comercio mundial, mesma porcentaxe que en 2016, puido manterse no posto 15 nas importacións. Recordemos que Galicia participa nas exportacións españolas cun 7,8% e nas importacións cun 5,7%.

O comercio exterior galego no ano 2017. Trazos básicos e a súa evolución con respecto ao comercio internacional español

Un dos cambios máis positivos que se aprecian no comportamento da economía galega nos últimos anos foi a súa maior capacidade para lograr acceder aos mercados internacionais de mercancías. No gráfico 1 obsérvase a traxectoria ascendente dos fluxos de comercio, crecemento que nos últimos anos é máis intenso nas exportacións que nas importacións. As primeiras volven alcanzar en 2017 un novo récord tras un crecemento do 8,5% e cun valor monetario que xa duplica o de 2004. Ao comezo da cri-

En canto ao comercio por países, China reafirmase como líder mundial en exportacións seguida de Estados Unidos, mentres que en importacións se intercambian os postos. Estes dous colosos absorben máis do 20% do comercio mundial. Non obstante, o segundo lugar nos dous fluxos de comercio ocuparíao a Unión Europea se se considera exclusivamente o comercio extracomunitario. A suma destes tres territorios (China, Estados Unidos e a Unión Europea) absorbe o 42,5% das exportacións e o 44,5% das importacións.

O primeiro país da Unión Europea, terceiro no mundo nos dous fluxos do comercio, segue sendo Alemaña cuns resultados tradicionalmente moi superiores aos

se, coas taxas das principais variables macroeconómicas en negativo, todo facía supoñer que quedaría truncada a traxectoria moi expansiva das exportacións galegas alcanzada nos primeiros anos da década. Afortunadamente, tras os malos resultados de 2008 e 2009, a expansión das vendas en confección e a recuperación do comercio da automoción permitiron volver a unha senda expansiva que se robusteceu nos últimos catro anos. Pola súa banda, a traxectoria das importacións foi relativamente similar á das exportacións. Os resultados de 2017 tamén son os máis elevados na historia da economía de Galicia, pero coa salvidade de que o récord de compras alcanzado en 2007 non puido ser superado ata 2017, mentres que en 2011 xa se logrou un novo récord nas exportacións. De feito, as importacións, con altibaixos, presentaron unha traxectoria bastante plana nos últimos anos ata que se interrompe tras a mellora do 10,5% en 2017, resultado que suxire unha demanda galega, tanto dos consumidores como das empresas, máis dinámica en consonancia co incremento da actividade.

No gráfico 1 compróbase que a fenda en valores absolutos entre exportacións e importacións se foi agrandando nos últimos anos, co cal o saldo positivo da balanza comercial paulatinamente foi cada

vez máis elevado. O seu valor en 2017, 4.535,4 millóns de euros, é tamén unha cifra récord desde a existencia de estatísticas sobre o comercio externo galego. Non obstante, a maior taxa de crecemento de importacións que de exportacións motivou unha leve caída na taxa de cobertura, aínda que o grao de apertura, medido como a suma das exportacións e importacións ponderadas polo valor do PIB galego, creceu, con respecto a 2016, tres décimas. Esa maior apertura ao exterior tamén se comproba tendo en conta o peso das exportacións no PIB galego. Esta variable, do mesmo xeito que outras, alcanzou en 2017 un valor récord, o 35,5%, 8,5 puntos máis que en 2008, aproximándose ao obxectivo que perseguen as políticas de internacionalización da Administración autonómica coas que se pretende incentivar os diferentes participantes do comercio para alcanzar o 40% en 2020.

A evolución do comercio externo galego estivo en consonancia coa seguida no conxunto de España, xa que as exportacións subiron un 8,1% e as importacións un 10,3%. A pesar da maior suba das importacións, a traxectoria dos dous fluxos de comercio nos últimos anos, ademais de permitir contrarrestar a caída da demanda interna española, posibilitou que se mitigase un dos principais problemas económicos de antes da crise, o elevado déficit de balanza comercial. Así, aínda sendo deficitario e máis negativo que en 2016, o saldo comercial en 2017 foi case catro veces inferior ao alcanzado en 2008 (de -94.159,9 millóns de euros en 2008 pasouse a -24.744,3 en 2017), o que supón un menor impacto negativo sobre

Cadro núm. 3

Evolución do comercio externo galego e español (en millóns de euros)

	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017
Galicia								
Exportacións	14.611,6	15.739,7	14.911,9	16.662,8	17.809,7	18.924,0	19.981,3	21.676,3
Importacións	15.639,4	15.496,2	13.699,7	15.008,9	14.413,3	15.108,5	15.508,5	17.140,8
Saldo comercial	-1.027,8	243,5	1.212,2	1.653,9	3.396,4	3.815,5	4.472,7	4.535,4
Taxa de cobertura (%)	93,4	101,6	108,8	111,0	123,6	125,3	128,8	126,5
Grado de apertura	0,58	0,54	0,50	0,58	0,58	0,60	0,60	0,63
% exportacións no PIB	28,03	26,96	26,14	30,63	32,22	33,30	34,02	35,45
España								
Exportacións	170.438,6	189.227,9	186.780,1	226.114,6	240.581,8	249.794,4	256.393,4	277.125,7
Importacións	262.687,2	283.387,8	240.055,9	257.945,6	265.556,6	274.772,3	273.778,6	301.870,1
Saldo comercial	-92.248,6	-94.159,9	-53.275,8	-31.831,0	-16.532,7	-24.977,9	-17.385,2	-24.744,3
Taxa de cobertura (%)	64,9	66,8	77,8	87,7	90,6	90,9	93,6	91,8
Grado de apertura	0,43	0,42	0,39	0,47	0,49	0,49	0,47	0,46
% exportacións no PIB	16,91	16,95	17,28	21,75	23,18	23,13	22,33	22,03

Fonte: DataComex (Ministerio de Economía, Industria e Competitividade), Contabilidad Regional de España. Base 2010 (INE) e Contas Económicas (IGE).

o conxunto da economía. Doutra banda, en maior ou menor medida, en todas as comunidades autónomas, excepto Navarra, incrementáronse as importacións. Ademais, en nove comunidades, entre as que se inclúe Galicia, o crecemento foi de dous díxitos, sendo especialmente elevadas as taxas de Asturias (34,2%), Canarias (26,8%) e Baleares (25,3%). O crecemento en España das exportacións foi máis moderado que o das importacións. A súa taxa de variación foi negativa en Navarra, Castela e León e Cantabria. Sobre esta variable cabe destacar o incremento do 58,8% en Baleares e tamén unha subida maior á media española en Cataluña, comunidade que consolidou o seu liderado no contexto español malia todos os avatares políticos e económicos acaecidos na segunda metade do ano. Un de cada catro euros exportados por España realizouse desde Cataluña. Madrid, pola contra, creceu por baixo da media e ocupa, cun 11% (14,6 puntos menos que Cataluña), o terceiro lugar entre as comunidades españolas. No segundo lugar figura Andalucía. O peso relativo das exportacións galegas, un 7,8%, dálle a esta variable unha maior relevancia que a que teñen outras variables macroeconómicas fundamentais. En exportacións, Galicia ocupa o sexto lugar entre as comunidades españolas, o mesmo posto que teñen as importacións. Xunto coas tres comunidades antes citadas, por riba de Galicia tamén están a Comunidade Valenciana e o País Vasco.

Evolución dos principais grupos arancelarios

As pautas da traxectoria do comercio galego co estranxeiro detalladas no informe de 2016 mantéñense en liñas xerais en 2017. En 2016 a concentración do comercio reflectíase en que seis grupos arancelarios acaparaban o 82,4% do valor total importado e os mesmos grupos absorbian o 78,7% do exportado. En 2017 estas porcentaxes foron moi parecidas, o 82,2% e o 79,1% respectivamente. Unha importante novidade nas exportacións foi a confirmación do que xa viñamos prognosticando nos últimos informes: o grupo de materias téxtiles e confección conseguiu finalmente o liderado nas exportacións galegas grazas a un incremento interanual do 11%. Este crecemento permitiulle superar o grupo líder durante as últimas décadas, material de transporte, cuxo valor do exportado descendeu un 4,1% debido a unha caída dun 7,8% nas vendas do sector da automoción que non puido ser contrarrestada, polo seu menor peso, co incremento do 69,6% no sector naval. Téñase en conta que o exportado por esta última actividade en 2017 foi 10 veces inferior ao da automoción. A súa mellora en 2017 debeuse a varias transaccións de buques. Sobresae a entrega por parte de Navantia do último dos floteis feitos en Galicia para PMI, filial do grupo Pemex de México, meses despois da entrega do fabricado nos estaleiros vigueses de Hijos de J. Barreras. Ademais, tamén se produciu a finalización, entre outros, dun buque oceanográfico adquirido por Perú, dun buque escola destinado a Indonesia e de patrulleiras para Omán, realizados, todos eles, por estaleiros da ría de Vigo.

A caída do valor do exportado no sector da automoción explícase primordialmente pola estratexia de distribución do grupo PSA. Na información facilitada pola propia empresa ao IGE conséntase un incremento da fabricación total de vehículos en 2017 dun 3,1%, pero ese aumento dirixiuse esencialmente ao mercado nacional. O número de unidades destinadas a España incrementouse nun 20,7%, mentres que as fabricadas para a exportación (que representaban un 85,8% do total) caeron un 1,6%. Este descenso manifestouse en maior grao no valor do exportado. En todo caso, os novos investimentos de Citroën en Vigo suxiren que en breve mellorará a venda de vehículos ao estranxeiro, froito da aparición no mercado de tres modelos de nova xeración das marcas Peugeot, Citroën e, por vez primeira, de Opel/Vauxhall. Fronte a unha produción de 437.000 vehículos en 2017, agárdase xa en 2018 alcanzar o medio millón e tamén seguirán producíndose os modelos actuais.

Pola súa banda, no actual grupo arancelario líder do comercio galego en 2017, materiais téxtiles e confección, cunha exportación de 5.860,2 millóns de euros, o 91% corresponde ás pezas de vestir que non son de punto e de punto (cuxo peso relativo se situou arredor de 2/3 e 1/3 respectivamente). As vendas canalízanse desde a provincia da Coruña. Trátase, sobre todo, da distribución mundial que desde as plataformas galegas realiza a multinacional coruñesa Inditex, cuxa actividade condiciona e define unha boa parte do comercio galego dos últimos anos. Hai que ter en conta que as exportacións en 2017 deste grupo duplicaban, en termos monetarios, as realizadas en 2010. A provincia da Coruña absorbeu o 42,6% (45% pezas que non son de punto e 39% pezas de punto) do comercio total español nestes produtos, malia os centros loxísticos que dispón Inditex distribuídos por toda España. Obsérvase que o comercio que se realiza desde as plataformas galegas diríxese aos contornos moi próximos. Os primeiros once países do *ranking* exportador de confección son estados da UE encabezados por Italia, Francia e Reino Unido. O primeiro país de destino noutro continente é Marrocos e ocupa o lugar duodécimo.

Os dous grupos descritos anteriormente absorberon o 51,7% das exportacións totais galegas. A distancia co terceiro grupo, animais, peces e moluscos, leite e ovos, é moi alta, xa que en 2017 este con-

xunto de produtos representaba o 8,8% do total exportado desde Galicia, cun crecemento anual do 9,3%. O valor das vendas dos produtos do mar, 1.451,7 millóns de euros, absorbían o 76% deste grupo e o 47% do total exportado desde España. Galicia, máis en concreto a provincia de Pontevedra, é a indiscutible líder española no capítulo arancelario de produtos do mar, moi lonxe da comunidade que ocupa o segundo lugar, Andalucía, a cal exportou por valor de 309,48 millóns de euros. Como en anos anteriores, o mercado destes produtos segue sendo o noso contorno máis próximo; Italia, Portugal, Francia e Alemaña continúan acaparando a maior parte do comercio xa que, entre eles, case absorben o 70% do total vendido. Ademais destes países persiste o comercio con territorios máis afastados como Vietnam e China, aínda que, ademais dun peso relativo pequeno, a súa dinámica de crecemento en 2017 non alcanza a de países europeos como, por exemplo, Portugal, cuxo incremento foi do 17,2%. Moluscos conxelados (calamares e polbo), pescada e fletán seguen sendo, dentro dunha ampla gama de especies, os bens onde se concentra un maior valor do exportado.

Cun incremento do 67% con respecto a 2016 ascendeu ao cuarto lugar do *ranking* exportador galego o grupo minerais e combustibles minerais, o cal recolle a venda de petróleo por parte da refinería Repsol ao estranxeiro e cuxo papel na economía galega é moi escaso xa que unicamente esta actividade responde á comercialización de cru refinado que se realiza desde a factoría coruñesa. En 2017 case se duplicaron as vendas realizadas no ano anterior. O seu destino estivo moi diversificado, aínda que cabe destacar o peso relativo de Países Baixos, Bélxica, Francia, Estados Unidos, Portugal e Reino Unido.

Os dous grupos restantes cuxas exportacións superaron os 1.000 millóns de euros son metais e as súas manufacturas, e caldeiras, maquinaria e material eléctrico. No primeiro, cuxo crecemento foi do 24,5%, concéntranse as exportacións galegas de ferro, aluminio e as súas manufacturas. No segmento dos produtos de ferro destaca, como en exercicios precedentes, o comercio da empresa de Narón, Megasa e, en particular, as transaccións con Portugal froito da adquisición da sociedade lusa de capital público con esa mesma actividade. En 2018 as exportacións cara a ese país creceron un 13,5%. Tamén se observou un aumento das transaccións con Bélxica, Francia, Estados Unidos e Países Baixos e, pola contra, practicamente cesaron as operacións no mercado alxerino, cando ata agora fora un cliente moi relevante (en 2016 este país ocupaba o segundo lugar no *ranking* exportador galego dese produto). En canto ao aluminio e ás súas manufacturas, o comercio distribúese entre as provincias da Coruña, Lugo e Pontevedra. Fundamental nesta actividade é a presenza en Galicia do grupo estadounidense Alcoa. En 2017, con respecto a 2016, obsérvase un incremento do 18,6% grazas á evolución positiva de todos os grupos de bens máis relevantes. Mentres o comercio da Coruña se concentra en barras e perfís de aluminio, en Lugo a práctica totalidade da mercancía comercializada é aluminio en bruto. Portugal, Francia, Alemaña e Italia son os principais mercados de destino.

Ningún dos restantes grupos supera o 4% do valor total das exportacións galegas. Na maior parte deles o seu peso relativo é case irrelevante con dúas excepcións, os produtos de alimentación e os produtos químicos. En alimentación rexistrouse un incremento do 13,7% no valor do exportado, o que supuxo que o seu peso relativo aumentase ata o 4% do total. Neste grupo de produtos destacan as conservas de peixe, as cales incrementaron as súas vendas un 19,4% e creceron notablemente nos tres países nos que tradicionalmente se concentra o seu mercado, Italia, Francia e Portugal. Tamén os resultados de 2017 indican unha maior presenza en Alemaña, Países Baixos e Estados Unidos. Nos produtos de alimentación, tras conservas sitúase o comercio de bebidas, sobre todo viño. O auxe da D. O. Rías Baixas reflíctese no liderado da provincia de Pontevedra, malia que en 2017 as exportacións procedentes de Ourense creceron sensiblemente. Estados Unidos en primeiro lugar e, a certa distancia, o Reino Unido son actualmente os dous mercados de referencia.

Finalmente, o peso dun 3,4% dos produtos químicos en 2017, vendas que mostraron un descenso dun 2,2% con respecto a 2016, explícase pola concentración neste grupo de bens tan variados como a venda de insecticidas (cun crecemento dun 21,1%), biodiésel (cun descenso dun 28,3%) e óxidos e hidróxidos de aluminio (produtos relacionados coa industria do aluminio xa citada anteriormente).

En 2017, as importacións galegas creceron aínda máis que as exportacións. O aumento dun 10,5%, a taxa máis elevada desde 2006, motivou, como indicamos, que esta variable alcance un novo récord neste exercicio. Máis alá do empuxe da demanda interna galega cara á compra de bens foráneos, que tamén existiu, o principal factor que explica este crecemento foi o incremento dun 48,9% na adquisición de minerais e combustibles minerais, porcentaxe que ascende este grupo ao segundo lugar do *ranking* galego tras material de transporte. Cabe significar que as compras de combustibles e aceites minerais pasaron de 1.715,2 millóns de euros en 2016 a 2.592 en 2017, cifras que, tendo en conta a evolución nos prezos, supuxeron un incremento en volume do 24,6%. O impacto destas operacións na economía galega non é moi significativo xa que, sobre todo, obedece ás políticas da petroleira Repsol en canto á com-

pra de materia prima para o refino e a súa posterior distribución por España, e como se comprobou ao analizar as exportacións, tamén por países do noso contorno. En 2017 o principal provedor de cru foi México, sendo tamén relevantes as importacións procedentes de Libia, Alxeria, Exipto e Rusia. Doutra banda, cabe destacar dentro deste mesmo grupo as compras de mineral de hulla a Indonesia, destinado ás centrais térmicas, adquisicións que en 2017 aumentaron un 39,7%.

Mentres o incremento de petróleo en bruto e carbón levou o grupo minerais e combustibles minerais ao segundo lugar do *ranking* galego, material de transporte mantívose no primeiro lugar, cun incremento do 8,1% con respecto a 2016. Este último absorbeu o 29,1% do total importado, cifra 12,8 puntos máis alta que a do grupo dos combustibles minerais. Do valor total dese grupo, 4.992,7 millóns de euros, 4.970 millóns corresponden ao capítulo de vehículos automóbiles. Destes últimos, 2.888,5 millóns proceden das transaccións de compoñentes, mentres se importaron vehículos terminados por un valor de 1.787,2 millóns. Así, os resultados dun dos capítulos arancelarios claves na explicación do comercio externo galego poñen de manifesto que o valor do importado desde Galicia (4.992,7 millóns de euros) foi en 2017 practicamente idéntico ao que se exportou ao estranxeiro (4.882,8 millóns de euros). Á marxe doutros elementos de importancia que están incidindo nestas cifras como as importacións galegas de distintos vehículos de calquera marca, este equilibrio no saldo comercial podería suxerir unha substitución de provedores de compoñentes españois por estranxeiros. Neste grupo de bens, o incremento nas importacións subiu en 2017 con respecto a 2016 un 8,9%, mentres que se se compara con 2015 este aumento foi do 26,9%.

Cadro núm. 4

Estrutura do comercio exterior de Galicia por grupos arancelarios. Ano 2017*

Capítulos	Grupos	Produtos	Importacións			Exportacións			Índice de vantaxe comparativa revelada	
			Millóns de euros	%	TVI (%) 2017-2016	Millóns de euros	%	TVI (%) 2017-2016		
01/05	I	Animais, peixes e moluscos, leite e ovos	2.227,8	13,0	6,7	1.901,8	8,8	9,3	85,4	-7,9
06/14	II	Vexetais, froitos, café e sementes	354,3	2,1	-11,4	180,3	0,8	-12,8	50,9	-32,6
15	III	Graxas e aceites vexetais e animais	279,3	1,6	29,3	64,8	0,3	24,4	23,2	-62,3
16/24	IV	Produtos de alimentación	737,8	4,3	30,6	866,0	4,0	13,7	117,4	8,0
25/27	V	Minerais e combustibles minerais	2.788,0	16,3	48,9	1.600,7	7,4	67,0	57,4	-27,1
28/38	VI	Produtos químicos	432,4	2,5	19,8	741,5	3,4	-2,2	171,5	26,3
39/40	VII	Plástico, caucho e as súas manufacturas	450,9	2,6	18,7	289,2	1,3	15,0	64,2	-21,8
41/43	VIII	Peles, coiros e as súas manufacturas	72,6	0,4	-1,6	237,8	1,1	2,5	327,6	53,2
44/46	IX	Madeira e as súas manufacturas	108,6	0,6	7,3	421,9	1,9	0,3	388,5	59,1
47/49	X	Pastas papeleiras, papel e edición	166,8	1,0	-1,3	309,4	1,4	16,3	185,5	29,9
50/63	XI	Materias téxtiles e confección	1.810,8	10,6	-15,5	5.860,2	27,0	11,0	323,6	52,8
64/67	XII	Calzado, paraugas e sombreiros	90,7	0,5	-8,0	459,1	2,1	9,3	506,4	67,0
68/70	XIII	Produtos da pedra, cemento, cerámica e vidro	62,3	0,4	-1,7	382,9	1,8	0,6	615,0	72,0
71	XIV	Xoiería	18,3	0,1	-5,4	22,8	0,1	-11,1	124,3	10,8
72/83	XV	Metais e as súas manufacturas, ferramentas	1.340,0	7,8	11,1	1.397,4	6,4	24,5	104,3	2,1
84/85	XVI	Caldeiras, maquinaria e material eléctrico	922,0	5,4	8,3	1.024,2	4,7	-0,5	111,1	5,2
86/89	XVII	Material de transporte	4.992,7	29,1	8,1	5.356,8	24,7	-4,1	107,3	3,5
90/92	XVIII	Instrumentos de precisión e relojería	75,7	0,4	1,7	42,5	0,2	3,9	56,1	-28,1
93	XIX	Armas	0,6	0,0	-25,8	0,1	0,0	71,1	14,4	-74,8
94/96	XX	Mobiliario, artigos de recreo e varios	203,2	1,2	0,9	293,6	1,4	12,4	144,5	18,2
97	XXI	Obxectos de arte e non clasificados	0,9	0,0	17,9	0,1	0,0	-38,1	10,0	-81,9
98-99		Non clasificados	5,2	0,0	35,3	223,3	1,0	19,8	4.330,1	95,5
Total			17.140,8	100,0	10,5	21.676,3	100,0	8,5	126,5	11,7

* Datos provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

Situación contraria á da automoción é a que se observa nas transaccións dos produtos de confección de pezas de vestir. Se en exportacións o grupo materias téxtiles e confección lidera, como vimos, o *ranking* galego e as súas vendas creceron un 11%, nas importacións situouse no cuarto lugar, cunha caída do 15,5%. Dentro del, os dous capítulos determinantes son os de confección de pezas de vestir de punto e as que non o son. Neles obsérvase que en Galicia se exportan 4,1 euros por cada euro que se importa. Estes dous conxuntos de bens lograron un saldo positivo de 4.015 millóns de euros, cifra moi próxima ao superávit de toda a balanza comercial galega. Tendo en conta a contía das importacións de pezas de vestir e que a facturación da produción industrial galega nese sector non alcanzou os 1.500 millóns de euros, cabe concluír que na contía do exportado inflúen moito os bens procedentes do resto de España. Certamente, este comercio está moi condicionado pola estratexia de distribución do grupo Inditex.

Pola súa banda, o grupo no que se inclúen os produtos pesqueiros recuperou, en 2017, o terceiro lugar no *ranking* importador grazas a un incremento do 6,7% e á caída, antes sinalada, na confección de pezas de vestir. Neste caso, o importado superou o exportado. Máis que en peixe fresco, as importacións concentráronse nos conxelados das especies de atún e de pescada, ademais do grupo de moluscos nos que destacan as importacións de conxelados de calamares, sepias e polbo.

Dos restantes grupos arancelarios só supera os 1.000 millóns de euros o de metais e as súas manufacturas. As vendas experimentaron un crecemento do 11,1% cun saldo comercial equilibrado. Como sucedeu coas exportacións, a fundición, ferro e aceiro, o aluminio e as manufacturas de ambos os dous acaparan as transaccións deste capítulo. En canto ás primeiras, Portugal e Francia son os dous principais provedores e no aluminio sobresa a partida de aluminio en bruto procedente de Países Baixos, Reino Unido, India e Mozambique.

Nos grupos cun menor peso relativo no contexto total cómpre destacar o incremento dun 30,6% nos produtos de alimentación, conxunto de bens que só absorbían o 4,3% do total importado. O grosor do facturado neste grupo concéntrase en conservas de peixe, cuxas importacións procedentes de Ecuador (principal importador e con varias plantas de capital galego), Papúa Nova Guinea (con vantaxes arancelarias moi favorables na Unión Europea para o atún en conserva) e Chile creceron notablemente.

Nivel tecnolóxico dos bens que se comercian

Unha cuestión de interese sobre as características da evolución do comercio galego co estranxeiro é determinar se, co paso do tempo, o conxunto de bens obxecto do comercio leva incorporada unha maior dotación de tecnoloxía ou, pola contra, a tendencia consiste nunha maior especialización en produtos moi intensivos en traballo cuxo desempeño non requira dunha certa cualificación nin do uso de grandes doses de capital e, polo tanto, o nivel tecnolóxico sexa máis baixo. Evidentemente, os cambios, máis alá dos meramente conxunturais, que se poidan apreciar no comercio cara a determinados tipos de bens non son un fenómeno do curto prazo. Por iso, neste informe, como xa se fixo nos precedentes, mellor que comparar os resultados de 2017 cos de 2016, que necesariamente serán moi parecidos, retrotraémonos dez anos atrás. Por tanto, nesta epígrafe reflexionábase sobre que produtos, segundo a tecnoloxía que incorporan, se comercializaban no inicio da crise e cal foi a súa evolución ata a actualidade. A análise realízase desde unha perspectiva sectorial.

Os problemas que poden xurdir neste tipo de tratamento, coas estatísticas dispoñibles, poden ser moi variados. En primeiro lugar, como non se analiza ben a ben, a caracterización dos sectores que figura no cadro 5, exclusivamente industriais, agrupa produtos moi heteroxéneos. Forzosamente, os resultados son unha aproximación ao que se desexa realizar. En segundo lugar, lembremos que a clasificación que se presenta no devandito cadro é a que propón Eurostat, adaptada á CNAE-2009. O feito de que os sectores se manteñan inamovibles no tempo obvia os posibles cambios tecnolóxicos dentro de cada actividade, que poden transformar radicalmente os produtos que desenvolven. Un terceiro problema que mingua a capacidade interpretativa é a definición de tan só catro categorías: alto, medio-alto, medio-baixo e baixo.

No cadro 5 apréciase que non van en paralelo as traxectorias das exportacións e importacións. En canto ás primeiras, o máis relevante é que, en termos porcentuais, teñen moito maior peso en 2017 con respecto a 2008 os bens caracterizados como de tecnoloxía baixa. Se en 2008 representaban un 35,3%, en 2017 pasaban ao 48,8%. Isto supón que a metade das mercancías exportadas en 2017 desde Galicia contiñan unha baixa achega tecnolóxica. O aumento en 13,5 puntos nesta categoría foi a costa dun descenso case similar nas vendas de bens caracterizados como de nivel tecnolóxico medio-alto. De feito, as exportacións destes últimos produtos caeron un 6,9%, o que contrasta co incremento dun 93,4% nas vendas de bens de tecnoloxía baixa.

Cadro núm. 5

Evolución do comercio externo en Galicia de produtos da industria manufacturera por nivel tecnolóxico (en millóns de euros)

Nivel tecnolóxico	Denominación	Exportacións		Importacións	
		2008	2017	2008	2017
Alto	21 Fabricación de produtos farmacéuticos	82,6	42,5	395,0	52,8
	26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	52,9	139,1	188,6	183,8
	303 Construción aeronáutica e espacial	0,4	7,8	2,3	2,5
	Total do nivel tecnolóxico alto	135,8	189,4	585,9	239,1
	% sobre o total	0,9	0,9	5,0	1,7
Medio-Alto	20 Industria química	328,7	855,8	542,2	540,0
	254 Fabricación de armas e munições	1,3	0,1	0,6	0,6
	27 Fabricación de material e equipo eléctrico	661,2	422,0	482,9	193,4
	28 Fabricación de maquinaria e equipo	335,6	490,5	514,7	547,4
	29 Fabricación de vehículos de motor	5.821,2	4.883,4	2.604,8	5.015,6
	302 Fabricación de locomotoras e material ferroviario	0,1	0,3	3,7	3,1
	304 Fabricación de vehículos militares	0,0	0,0	0,0	0,8
	309 Fabricación doutro material de transporte	5,8	1,9	21,7	10,7
	325 Fabricación de instrumentos e subministracións médicas e odontolóxicos	4,2	11,7	8,7	23,5
	Total do nivel tecnolóxico medio-alto	7.158,2	6.665,7	4.179,3	6.335,1
% sobre o total	48,1	32,1	35,7	45,2	
Medio-Baixo	182 Reprodución de soportes gravados	0,0	0,0	0,0	0,0
	19 Coquerías e refino de petróleo	548,6	1.149,9	630,6	363,6
	22 Fabricación de produtos de caucho e plástico	118,0	262,3	198,4	286,2
	23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	337,0	444,5	149,7	70,8
	24 Metalurxia; produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	970,1	1.082,6	1.374,4	937,0
	25 Fabricación de produtos metálicos excepto maquinaria e equipo (agás 254)	201,9	376,8	265,0	281,4
	301 Construción naval	164,4	468,5	57,9	17,2
	33 Reparación e instalación de maquinaria e equipo	0,0	0,0	0,0	0,0
	Total do nivel tecnolóxico medio-baixo	2.340,0	3.784,6	2.676,1	1.956,2
	% sobre o total	15,7	18,2	22,9	14,0
Baixo	10 Industria da alimentación	1.580,2	2.588,0	1.720,2	3.028,2
	11 Fabricación de bebidas	31,7	67,1	12,4	26,1
	12 Industria do tabaco	0,2	3,2	0,0	0,0
	13 Industria téxtil	303,0	546,4	405,3	505,8
	14 Confección de pezas de vestir	2.288,5	5.392,1	1.387,2	1.316,6
	15 Industria do coiro e do calzado	267,9	592,7	70,7	127,8
	16 Industria da madeira e da cortiza	332,8	373,7	266,3	103,0
	17 Industria do papel	303,2	303,3	166,1	163,8
	181 Artes gráficas	0,8	0,2	0,1	0,0
	31 Fabricación de mobles	71,0	221,7	171,6	148,1
	32 Outras industrias manufactureras (agás 325)	66,1	53,8	56,1	52,2
	Total do nivel tecnolóxico baixo	5.245,3	10.142,2	4.256,0	5.471,6
% sobre o total	35,3	48,8	36,4	39,1	
Total	14.879,3	20.781,9	11.697,2	14.002,1	

Datos 2008 definitivos e 2017 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

A conclusión evidente no cadro 5 de que, tras a crise, se reforzou en Galicia a venda de produtos cunha baixa achega tecnolóxica ten que ser necesariamente matizada. Como vimos, as estatísticas reflicten que as exportacións destes bens duplicáronse en 10 anos. De feito, a traxectoria positiva do comercio galego xustifícase grazas a esta evolución. Agora ben, iso debeuse, en gran parte, a estratexias empresariais de comercialización de bens que inciden moi pouco na produción industrial interna galega. O exemplo paradigmático é a loxística que desenvolveu o grupo Inditex en Galicia.

No cadro 5 obsérvase que no grupo de sectores de nivel tecnolóxico baixo, ademais da confección de pezas de vestir tamén destaca a industria de alimentación, a cal en dez anos experimentou un incremento do 63,8%. Este aumento tense que atribuír á industria de conservas de peixe, actividade que case duplicou as súas vendas ao estranxeiro neste período.

Por outra banda, a perda de protagonismo do grupo de bens de nivel tecnolóxico medio-alto debeuse á caída nun 16,1% das vendas ao exterior do sector da automoción. O seu comercio non recupera os resultados anteriores á crise, aínda que, como xa se indicou, as expectativas, son optimistas ante os novos investimentos e a fabricación de novos modelos na factoría viguesa de Citroën. Neste grupo tecnolóxico, moi dependente dos avatares da automoción, cabe subliñar a evolución positiva da industria química que case triplicou o valor das súas exportacións neste período debido ao crecemento das transaccións de produtos básicos de química orgánica.

O valor das exportacións de produtos con nivel tecnolóxico medio-baixo en Galicia é moi volátil dun exercicio a outro, xa que este comercio fundaméntase nas vendas de petróleo e na construción naval. Ambas as dúas presentan fortes oscilacións anuais. Tamén ten importancia neste segmento a metalurxia e os produtos de ferro e, neste caso, a evolución da produción galega e do comercio está moi vinculada ás estratexias do sector do aluminio e dos produtos básicos de ferro, aceiro e aliaxes, concentrados en empresas estratéxicas no tecido industrial galego.

Finalmente, segue sen despuntar o comercio de produtos de nivel tecnolóxico alto, cuxos resultados son unha mera anécdota no contexto xeral. Se en 2008 tan só representaban o 0,9% do total, en 2017 volveuse repetir esta porcentaxe. Caeu a facturación de produtos farmacéuticos, mentres aumentou a de produtos informáticos, electrónicos e ópticos relacionada co desenvolvemento de empresas de telecomunicacións que se internacionalizan. Doutra banda, aínda considerando a importancia estratéxica da produción aeronáutica en Galicia, as súas vendas ao exterior apenas son relevantes no contexto xeral.

O peso relativo das exportacións galegas con nivel tecnolóxico alto quedou moi lonxe do alcanzado noutras comunidades autónomas. O maior peso correspondeulle a Madrid cun 32,4%, unha porcentaxe similar á do inicio da crise, pero o maior incremento produciuse en Andalucía, comunidade que en 2017 xa absorbía o 12,7% do total neste grupo fronte ao 4,7% de 2008. Este cambio substantivo debeuse ao incremento da construción aeronáutica, cunhas vendas en 2017 de 3.335,2 millóns de euros fronte aos 468,5 de 2008. Como se observa é un sector cada vez máis potente en Andalucía con múltiples empresas auxiliares e cuxas vendas maioritarias son de aeroestruturas. Así si que cabe falar dun sector emerxente nesta comunidade. Doutra banda, o peso relativo dos bens de nivel tecnolóxico alto tamén supera o 10% en Baleares e Cataluña.

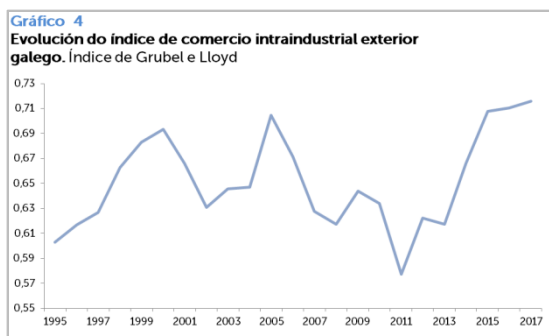
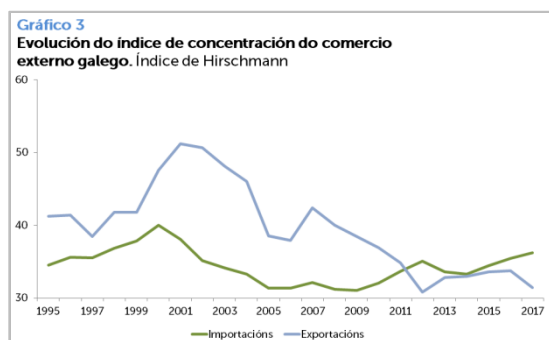
En canto ao nivel tecnolóxico do conxunto de bens que se importan en Galicia hai que salientar que o equilibrio que se mantiña en 2008 entre os produtos de nivel tecnolóxico medio-alto e baixo, arredor do 35% do total, logrouse grazas ás compras do sector da automoción no primeiro caso e ás de confección de pezas de vestir e alimentación no segundo. En 2017, ao duplicarse con respecto a 2008 o valor de compoñentes e vehículos terminados no estranxeiro, decantouse a concentración do comercio no grupo tecnolóxico medio-alto.

As importacións no nivel tecnolóxico alto experimentaron unha sensible contracción en Galicia, o que supuxo que o seu peso pasase do 5% en 2008 ao 1,7% en 2017. Esta caída explícase polo descenso nas compras de produtos farmacéuticos, máis en concreto, polas menores adquisicións de especialidades farmacéuticas no estranxeiro.

Traxectoria dos índices de comercio exterior

A elaboración de números índices, habituais na literatura sobre o comercio exterior, permite cuantificar as características que se aprecian na estrutura do comercio galego. Nesta epígrafe preséntanse os resultados de dous índices cuxo seguimento se vén realizando de forma sistemática nos sucesivos informes. Estes dous índices abordan dous factores determinantes do comercio de Galicia, a súa concentración e o seu carácter intraindustrial, entendido este último como que a maior parte das transaccións de exportacións e importacións se realizan nos mesmos capítulos arancelarios.

As estatísticas amosan que, se en 2017 dous terzos do exportado procedían de sete dun total de 98 capítulos arancelarios e eses mesmos capítulos pola súa vez absorbían o 69,6% do importado, resulta evidente que o comercio externo está moi concentrado e ten un forte carácter intraindustrial. O grao de concentración existente tanto nas exportacións como nas importacións medímolo co coñecido índice de Hirschmann, que tamén se usa nas análises da concentración empresarial nos mercados de competencia imperfecta. Tal como se deseñou, está definido entre os valores 100 (máxima concentración) e 10,1 (total dispersión). O valor de 2017 en exportacións é de 36,2 e en importacións 31,4. Este resultado está moi condicionado pola agregación elixida. No noso caso tomamos os 98 capítulos arancelarios. Se se desagrega a información en partidas ou subpartidas arancelarias é obvio que a concentración sería menor. Con este criterio, os resultados de 2017 confirman que, con respecto a 2016, as importacións galegas están máis concentradas que as exportacións. Iso explícase, sobre todo, polo feito de que o principal capítulo importador, vehículos automóbiles, absorbe o 29% do total, mentres que este mesmo capítulo en exportacións representaba o 23% e tamén se dá a circunstancia de que as vendas de confección de pezas de vestir, o 24,5%, se clasifican en dous capítulos, pezas de vestir que non son de punto (15,7%) e as que son de punto (8,8%).

Desde unha perspectiva temporal apréciase que este índice determina un grao de concentración nas importacións galegas en 2017 que non se observaba desde 2001. No caso das exportacións, a estrutura por capítulos arancelarios presenta, desde a publicación destas estatísticas en 1995, a dispersión máis elevada coa excepción da obtida en 2012. Desde 1995 o índice oscilou entre o valor 51,2 en 2001 e 30,8 en 2012. É máis volátil que o das importacións, o cal variou entre 40,01 en 2000 e 31,05 en 2009.

A traxectoria galega en 2017, cunha maior concentración nas importacións que nas exportacións, está en sintonía co que resulta do cálculo deste índice no conxunto do Estado. En España, dada a súa maior dimensión, a volatilidade dos dous índices é menor, como tamén o son as diferenzas entre eles. En 2017 alcanzou un valor de 23,3 nas exportacións (24,1 en 2016) e de 24,4 nas importacións (23,9 en 2016).

Para a cuantificación da segunda característica, o grao de comercio intraindustrial, utilízase o índice de Grubel e Lloyd sen corrixir. A estatística de base é a mesma que serviu para a elaboración do índice

de concentración, ou sexa, os 98 capítulos arancelarios. Dada a súa definición, este índice pode oscilar entre cero e un, de tal xeito que se toma o valor extremo cero significa que a totalidade do comercio é interindustrial mentres que co valor un todo o comercio sería intraindustrial. En 2017 en Galicia o índice de Grubel e Lloyd tivo un valor moi elevado, 0,72, o que suxire que o 72% do valor do comercio de exportacións e importacións ten un carácter intraindustrial, é dicir, realízase con produtos incluídos no mesmo capítulo arancelario. Esta cifra é a máis elevada desde o inicio desta estatística en 1995.

A existencia dun comercio no que gran parte das exportacións e importacións se concentran nos mesmos sectores xustifica a elaboración de índices de valor unitario cos que se intenta coñecer se os produtos que se exportan son de maior calidade que os que se importan ou viceversa. Como en 2016, os datos de 2017 suxiren que os produtos que se exportan melloran en calidade a aqueles que se importan.

Destino e orixe do comercio externo galego en 2017

A distribución do comercio externo galego por grandes áreas xeográficas en 2017 difire moi pouco da alcanzada en 2016. A Unión Europea segue sendo maioritariamente o lugar de destino e orixe do comercio galego, en especial das súas exportacións. Cara a ese territorio dirixiuse o 74,7% do comercio, porcentaxe moi similar á de 2016, un 75%. Ante un territorio que é unha unión aduaneira e no que as mercancías dos 28 estados membros circulan libremente, esa elevada porcentaxe volve suxerir que o principal destino do comercio é un mercado interior no que a presenza galega require de esixencias moi distintas aos requisitos necesarios para establecer o comercio co resto do mundo. Este mercado, polo tanto, non é máis que unha extensión do que se mantén coas restantes comunidades autónomas españolas. A información do comercio co resto de España circunscríbese á publicación referida a 2014 das balanzas comerciais autonómicas, segundo as cales o saldo comercial galego tamén sería positivo e alcanzaría os 5.924,6 millóns de euros.

Dentro da Unión Europea, o peso relativo das vendas de mercancías aos países da Eurozona tamén é moi elevado. Representa o 60,7% do total, tan só unha décima menor á porcentaxe de 2016. A dependencia do comercio galego dos clientes que se localizan nun contorno moi próximo e que comparten unha mesma moeda segue sendo, como nos exercicios precedentes, máis forte que a que se observa para o conxunto de España. O peso relativo español das exportacións á Eurozona, un 51,6% do total, é 9,1 puntos máis baixo que o galego, o que supón que o 9,2% do que España exporta a esa zona se efectúa desde esta comunidade autónoma. Esta porcentaxe é máis elevada que o peso económico xeral de Galicia no conxunto do Estado. Francia, Portugal e Italia, países cuxo comercio se analiza nunha próxima epígrafe, absorben entre os tres o 40,8% das exportacións totais (41,2% en 2016).

O peso das exportacións cara a aqueles países da Unión Europea que non comparten unha moeda común, un 14%, é tamén moi similar ao de 2016 (14,2%). O comercio con Galicia destes nove estados aumentou un 6,9% (recordemos que o crecemento medio foi do 8,5%) e iso débese ao incremento nun 39% das vendas a Polonia, crecemento que compensou a caída dun 9,7% das exportacións ao Reino Unido, país do que máis adiante estudaremos cun certo detalle as características do seu comercio.

Doutra banda, tamén se desaceleraron en 2017 as exportacións cara aos países europeos que non forman parte da Unión Europea. O seu peso relativo sobre o total caeu cinco décimas. Neste comercio destacan as transaccións de vehículos automóbiles que se realizan con Turquía.

O comercio cara aos restantes continentes representa o 19,7% do total do exportado. A distribución porcentual case non variou en 2017 con respecto a 2016. O máis salientable é o incremento de cinco décimas nas vendas ao continente americano debido ao incremento do comercio con destino a Arxentina, Chile e Perú. As exportacións cara a Arxentina duplicáronse en valor e cara a Perú cuadruplicáronse. En Arxentina estas vendas concentráronse no sector de materiais de transporte (coches e barcos), mentres que en Perú, dos 30,2 millóns de euros correspondentes ás exportacións de 2016 pasouse a 115,6 millóns en 2017, debido á xa citada adquisición dun buque oceanográfico.

O peso relativo das exportacións galegas por continentes mantívose invariable en África, un 5,6%, mentres que en Asia caeu dúas décimas, dun 5,2% pasou a un 5%. O comercio con África aumentou un 6,7%, taxa inferior ao crecemento dun 8,5% nas exportacións totais, grazas a Marrocos, país de referencia galega neste continente. En 2017 absorbeu o 45,4% do total vendido en África e ocupou o oitavo lugar no *ranking* exportador galego por países en todo o mundo. O comercio concentrouse en bens do sector téxtil de cabeceira (algodón, filamentos e fibras sintéticas), en confección de pezas que non son de punto e en vehículos automóbiles. Entre os restantes países africanos e a unha gran distancia de Marrocos, sitúanse Alxeria e Exipto. As exportacións galegas descenderon un 11% e un 8,7% respectivamente, debido, no caso de Alxeria, ao freo nas vendas de barras de ferro e aceiro e, de Exipto, aos grupos de pezas de vestir e automoción, variacións negativas que non puideron compensarse co incremento da venda de produtos da pesca a ese país africano. O cuarto lugar neste continente ocúpao Suráfrica. O seu comercio está emerxendo grazas ás exportacións de eléctrodos de grafito e tamén pola compra de maquinaria.

En canto ás exportacións con Asia, o seu crecemento foi dun 3,5% e non puido ser maior debido a unha caída nas vendas dos dous fluxos principais: vehículos automóbiles e pezas de vestir. China, Xapón e Israel seguiron liderando en 2017 as exportacións galegas pero, nos tres casos, as vendas descenderon con respecto a 2016. Se significativa é a caída do comercio con China, un 11,1%, máis o é o descenso de Israel, un 22,2%, froito dunha menor venda de vehículos automóbiles procedentes das distribuidoras galegas. En contraposición, Indonesia e Omán, con crecementos do 278,6% e do 136,7%, manifestaron unha dinámica totalmente diferente. En ambos os casos debeuse ao mesmo motivo xa tratado con anterioridade, a puntual venda de embarcacións. Estas transaccións inciden fortemente nas estatísticas deste exercicio, pero que previsiblemente carecerán de continuidade.

Finalmente, en canto ás exportacións, Oceanía mantivo, como en 2016, un fluxo de comercio moi escaso no contexto xeral galego. O seu peso relativo foi de tan só un 0,3%. Xa se recordaba no informe anterior que foi a venda de embarcacións militares a Australia a que abriu paso a un comercio que parecía incipiente, pero que desafortunadamente careceu de continuidade. Non obstante, cómpre agardar que nos próximos anos se produzan novas transaccións de Navantia con Australia tras a entrega dos pedidos actuais e a esperanza de conseguir algún novo contrato para que, deste xeito, se reactive o comercio que tamén, como veremos, é máis baixo no fluxo das importacións.

Pola súa banda, o elevado peso da factura de petróleo no conxunto das importacións galegas, procedente de lugares moi diversos, foi o motivo principal polo que os produtos que entran en Galicia da Unión Europea representan tradicionalmente unha porcentaxe menor que os que se exportan cara a ese territorio. Así, mentres o valor dos bens importados da Unión Europea por Galicia en 2017 supoñía un 56,3% do total (un 58,9% en 2016), como xa apuntamos a porcentaxe dos bens exportados foi 18,5 puntos máis alta.

A xeografía dos dous fluxos de comercio, importacións e exportacións, presenta claras diferenzas, malia que Francia, Portugal e Italia lideraron historicamente, e ségueno facendo en 2017, tanto o que se importa como o que se exporta desde Galicia. En canto ás exportacións, dos oito principais países, sete pertencen á Unión Europea, sendo Marrocos a única excepción. Con todo, nas importacións catro paí-

ses, dous de Asia, un de América e outro de África, figuran entre os oito primeiros lugares do *ranking* galego.

En 2017, as importacións desde a Eurozona absorberon máis da metade (51,9%) do total. O seu peso relativo foi case dous puntos inferior ao de 2016 debido a que o seu incremento dun 6,5% foi inferior ao alcanzado polas importacións totais (10,5%). Da Eurozona, Galicia nutriuse, sobre todo, de bens do sector da automoción (compoñentes e vehículos completos), na súa maior parte procedente de Francia e cun crecemento dun 10,3% con respecto a 2016. Sobre este tipo de produtos a importación proveniente de Portugal pasou dun valor de 258,1 millóns de euros en 2016 a 305,3 millóns en 2017, o que suxire a consolidación deste territorio como provedor da multinacional do automóbil francesa instalada en Vigo. Cun peso relativo bastante inferior ao da automoción, desde Galicia tamén se adquiriron bens á Eurozona de fundición, ferro e aceiro, produtos da pesca e maquinaria. As provisións deste último tipo de produtos, que permite incrementar a capacidade produtiva desta comunidade, procedeu principalmente de Alemaña e Italia.

En 2017 produciuse un descenso nas importacións dos países da Unión Europea que non comparten a moeda única, o que propiciou que o seu peso relativo diminuíse en seis décimas. A caída dun 4,2% debeuse ao brusco freo do comercio con Romanía nos capítulos arancelarios nos que está especializado. Caeron as compras galegas de millo, automoción, pezas de vestir non de punto e aluminio.

Cadro núm. 6
Evolución do comercio exterior en Galicia e España (en millóns de euros)

	Exportacións					Importacións				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Galicia										
Eurozona	10.727,0	11.068,1	11.795,2	12.139,3	13.161,1	6.235,5	7.261,3	7.852,7	8.349,1	8.894,9
Resto UE -28	1.830,9	1.747,2	2.320,5	2.846,9	3.043,2	1.377,9	1.331,0	1.083,7	780,7	747,7
Resto de Europa	1.218,5	1.028,5	1.019,2	1.054,9	1.051,1	1.026,3	830,6	830,6	861,1	880,7
África	1.523,9	1.119,5	976,6	1.111,0	1.209,6	2.008,6	1.439,4	1.578,4	1.469,4	2.094,2
América	1.773,2	1.679,8	1.697,7	1.650,4	1.912,2	2.465,0	2.066,4	1.926,8	2.003,5	2.195,1
Asia	890,2	951,1	958,4	1.046,4	1.083,2	1.324,9	1.404,0	1.741,2	1.924,4	2.206,0
Oceanía	633,9	88,7	17,1	12,7	60,9	75,7	42,9	52,5	60,4	81,4
Sen determinar	160,5	126,9	139,3	119,6	154,9	125,7	37,7	42,6	60,1	40,8
Total	18.758,2	17.809,7	18.924,0	19.981,3	21.676,3	14.639,5	14.413,3	15.108,5	15.508,5	17.140,8
España										
Eurozona	115.887,3	120.228,6	125.933,6	132.812,8	143.032,6	105.314,6	114.353,6	122.820,0	125.506,0	133.955,6
Resto UE -28	28.829,1	29.722,5	33.391,9	35.421,1	36.626,8	22.729,5	25.789,0	29.477,9	29.058,8	29.981,5
Resto de Europa	16.408,6	15.319,7	14.240,4	14.480,8	16.198,4	18.300,6	17.427,3	14.952,7	15.143,9	17.243,0
África	16.612,0	16.306,2	16.181,5	16.560,6	17.670,4	28.327,3	28.130,0	23.914,2	19.924,0	24.107,8
América	25.288,8	26.291,4	28.246,9	26.638,1	29.757,1	30.320,6	29.122,7	28.808,1	28.297,9	32.944,9
Asia	20.942,3	22.692,0	23.903,1	23.803,3	25.800,5	44.065,2	47.511,4	51.974,1	53.184,7	60.707,0
Oceanía	2.694,4	1.798,8	1.808,6	1.611,0	1.992,8	665,5	888,8	765,7	799,4	982,1
Sen determinar	9.151,6	8.222,7	6.088,3	5.065,8	6.047,2	2.623,4	2.333,7	2.059,7	1.863,9	1.948,1
Total	235.814,1	240.581,8	249.794,4	256.393,4	277.125,7	252.346,8	265.556,6	274.772,3	273.778,6	301.870,1
%Galicia/España										
Eurozona	9,3	9,2	9,4	9,1	9,2	5,9	6,3	6,4	6,7	6,6
Resto UE -28	6,4	5,9	6,9	8,0	8,3	6,1	5,2	3,7	2,7	2,5
Resto de Europa	7,4	6,7	7,2	7,3	6,5	5,6	4,8	5,6	5,7	5,1
África	9,2	6,9	6,0	6,7	6,8	7,1	5,1	6,6	7,4	8,7
América	7,0	6,4	6,0	6,2	6,4	8,1	7,1	6,7	7,1	6,7
Asia	4,3	4,2	4,0	4,4	4,2	3,0	3,0	3,4	3,6	3,6
Oceanía	23,5	4,9	0,9	0,8	3,1	11,4	4,8	6,9	7,6	8,3
Sen determinar	1,8	1,5	2,3	2,4	2,6	4,8	1,6	2,1	3,2	2,1
Total	8,0	7,4	7,6	7,8	7,8	5,8	5,4	5,5	5,7	5,7

Datos 2012 a 2016 definitivos e 2017 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

En canto ao resto de Europa, o comercio mantívose relativamente estabilizado, o que supuxo unha perda de cinco décimas no contexto xeral. Os dous países máis relevantes nesta agrupación xeográfica foron, como nos exercicios precedentes, Turquía e Rusia. Mentres que o comercio con Rusia creceu lixeiramente, o descenso nun 5,8% dos produtos de procedencia turca, debido ás menores compras en pezas de vestir, sexan ou non de punto, impediu ao conxunto desta agrupación xeográfica obter mellores resultados.

No comportamento das importacións galegas en 2017, o máis destacable foi o incremento dun 42,5% das compras a África, o que supuxo que este continente subise en 2,7 puntos o seu peso relativo. O crecemento incidiu nos seis países nos que se concentran as transaccións. As importacións africanas

Cadro núm. 7
Estrutura espacial do comercio exterior de Galicia
Principais países de procedencia e destino dos intercambios

	2016		2017		TVI (%)
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	
Exportacións					
Francia	3.835,3	19,2	4.084,0	18,8	6,5
Portugal	2.544,0	12,7	2.739,8	12,6	7,7
Italia	1.845,9	9,2	2.021,5	9,3	9,5
Reino Unido	1.572,8	7,9	1.421,0	6,6	-9,7
Alemaña	1.404,4	7,0	1.308,5	6,0	-6,8
Países Baixos	797,1	4,0	1.087,8	5,0	36,5
Bélxica	672,1	3,4	804,4	3,7	19,7
Marrocos	664,6	3,3	781,0	3,6	17,5
Polonia	484,9	2,4	674,2	3,1	39,0
Estados Unidos	564,8	2,8	578,5	2,7	2,4
Turquía	512,6	2,6	555,1	2,6	8,3
México	424,3	2,1	412,6	1,9	-2,7
Grecia	298,9	1,5	329,3	1,5	10,1
Resto de países	4.359,4	21,8	4.878,6	22,5	11,9
Total	19.981,3	100,0	21.676,3	100,0	8,5
Importacións					
Francia	4.367,1	28,2	4.729,8	27,6	8,3
Portugal	1.918,0	12,4	1.912,0	11,2	-0,3
Italia	666,3	4,3	817,0	4,8	22,6
China	745,5	4,8	719,5	4,2	-3,5
Alemaña	542,5	3,5	599,2	3,5	10,4
México	520,9	3,4	503,1	2,9	-3,4
Libia	258,8	1,7	489,3	2,9	89,1
Indonesia	329,2	2,1	456,2	2,7	38,6
Turquía	470,7	3,0	443,6	2,6	-5,8
Marrocos	323,3	2,1	379,2	2,2	17,3
Arxentina	322,4	2,1	355,3	2,1	10,2
Estados Unidos	292,1	1,9	297,1	1,7	1,7
Reino Unido	262,4	1,7	270,5	1,6	3,1
Resto de países	4.489,4	28,9	5.169,1	30,2	15,1
Total	15.508,5	100,0	17.140,8	100,0	10,5

Datos 2012 a 2016 definitivos e 2017 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

importador con Estados Unidos. O comercio con Arxentina aumentou un 10,2% grazas á pesca e á compra de residuos sólidos da industria alimentaria, e con Ecuador, que pasou de 197,6 millóns de euros en 2016 a 255,5 millóns en 2017; as importacións concéntranse nas conservas de peixe e en lagostinos.

En canto a Asia, malia que as importacións con China, país de referencia galega nese continente, caeron un 3,5%, as compras ao conxunto do continente incrementáronse un 14,6%. Pasaron de 1.924,4 millóns de euros a 2.206 millóns. A caída das importacións procedentes de China débéronse ao comportamento do principal capítulo arancelario, pezas de vestir que non son de punto, o que non impediu que China mantivese o liderado do comercio con Asia a unha considerable distancia de Indonesia, India, Xapón ou Corea do Sur, os seguintes países no *ranking* e cuxo comercio aumentou, ás veces considerablemente, en todos eles agás en Xapón. A venda de petróleo e de aceite de palma elevou sensiblemente as importacións de Indonesia (de 329,2 millóns de euros pasouse a 456,2 millóns) en 2017. A compra de peixe e de aluminio tamén activou o comercio coa India, mentres que unha menor venda de coches e maquinaria motivou un descenso das importacións con Xapón. Finalmente, é importante apuntar a aceleración do comercio con Corea do Sur debido ás importacións de téxtil de cabeceira e de atún conxelado.

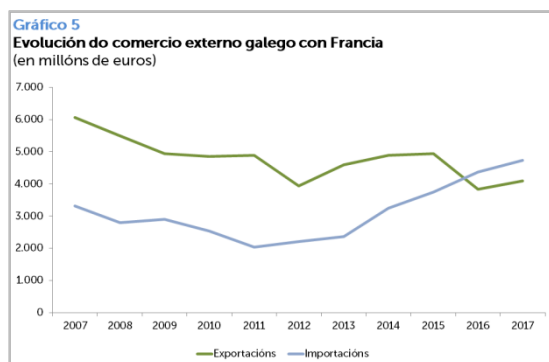
As importacións de Oceanía tan só representan o 0,5% do total, 81,4 millóns de euros. Estas compras concéntranse en dous países: Papúa Nova Guinea (conservas de atún) e Nova Zelandia (pesca).

O comercio externo galego en 2017 con catro países: Francia, Portugal, Italia e Reino Unido

Francia volveu ser de novo en 2017 o país que liderou o comercio exterior galego tanto en importacións como en exportacións. Estas últimas aumentaron un 6,5%, taxa inferior á que recolle o crecemento do valor total do exportado, un 8,5%, o que implica unha caída de catro décimas no seu peso relativo, para situarse no 18,8% do total. Este peso relativo menor é o resultado das transformacións que está experimentando o comercio galego con Francia nos últimos anos. En 2007, a automoción representaba o 83,9% das exportacións totais e o seu valor era 5.083,6 millóns de euros. En 2017, ese peso era do 50,6% cun valor de 2.054,5 millóns de euros. O descenso nese ano con respecto a 2016 foi do 6,1%.

son lideradas por Libia, cuxa factura pasou de 258,8 millóns de euros a 489,3 millóns, o que lle permitiu ascender ao sétimo lugar no *ranking* galego por países. O comercio circunscribiuse exclusivamente a produtos petrolíferos. O segundo lugar ocúpao Marrocos, ao importar mercancías por un valor de 379,2 millóns de euros. Pódese apreciar, por tanto, que o fluxo comercial existente con este país é intenso tanto en importacións como en exportacións. A pesca e as pezas de vestir que non son de punto acaparan este comercio. O terceiro país africano por importancia é Alxeria e, do mesmo xeito que en Exipto, as transaccións son case exclusivamente de cru. En Exipto estas vendas duplicáronse. As importacións procedentes de Namibia, quinto país, aumentaron grazas ás capturas de pescada. Tamén se incrementaron as importacións procedentes de Guinea, sexto país, polas provisións galegas de bauxita.

Do mesmo xeito aumentaron as importacións procedentes do continente americano en 2017, aínda que non na porcentaxe de África. O crecemento dun 9,6% explícase pola revitalización das compras a Arxentina e Ecuador, que contrarrestan o descenso, debido a unha menor venda de cru, de México, primeiro país no *ranking* americano, e da estabilización do fluxo

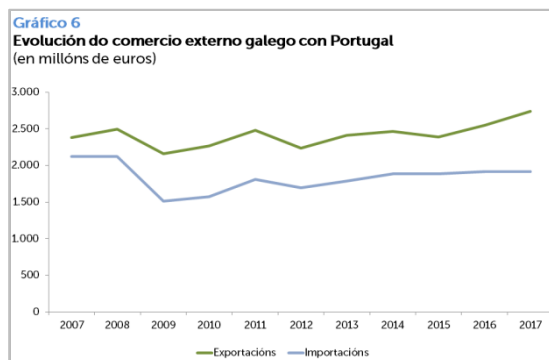

exportacións, o comercio con Francia tan só aumentaría un 1,3%. Ademais, en 2017 multiplicáronse por cinco as exportacións de fundición, ferro e aceiro, e aceleráronse as vendas de aparellos e materiais eléctricos, así como tamén as de pezas de vestir de punto.

Ante a falta de puxanza das exportacións, xa que o dinamismo doutros capítulos non contrarresta plenamente a evolución negativa da automoción, contraponse, no comercio con Francia, un sistemático incremento das importacións. As taxas de variación anuais son relativamente elevadas. Iso supuxo que en 2017, aínda sen incrementarse tanto como nos anos anteriores, o valor do importado alcanzase un novo récord histórico debido, sobre todo, ás maiores compras por parte de Galicia de compoñentes de automoción e de vehículos terminados. O peso desta partida nas importacións totais francesas é do 86,3%. Así, a partir de 2016, produciuse un cambio no saldo comercial, agora deficitario, cando historicamente mostrou un elevado superávit. Se a automoción case explica por si soa a evolución das importacións totais, tamén en 2017 cómpre destacar a caída moi notable das importacións de pezas de vestir que non son de punto (78,7%) e as de punto (47,3%). Esta circunstancia supliuse con maiores compras de aluminio e as súas manufacturas e, tamén, de madeira.

Portugal mantívose en 2017 como o segundo país de referencia do comercio galego, cun peso relativo do 12,6% nas exportacións e dun 11,2% nas importacións. Mentres as primeiras experimentaron un crecemento do 12,6%, as segundas caeron debilmente, un 0,3%. Este dato motivou un incremento nun saldo comercial que desde que se publica esta estatística sempre foi positivo. Os resultados de 2017 confirmaron a existencia dun comercio galego moi diversificado co país luso, liderado polo sector pesqueiro tanto en exportacións como en importacións. Precisamente é a provisión de pezas de vestir, sexan ou non de punto, a que explica a caída das importacións totais. O recorte nestas compras foi notable, pero viuse compensado por sensibles incrementos nas importacións de peixes, vehículos de automoción e os seus compoñentes e aluminio e as súas manufacturas. A provisión de compoñentes da automoción, cuestión importante para a traxectoria da industria de Galicia polo reto que supón a deslocalización e a creación de novas instalacións de empresas desta actividade na Rexión Norte de Portugal nos últimos anos, saldouse, como era de esperar, cun sensible incremento das vendas das industria de compoñentes a Galicia. Dun total de 105,8 millóns de euros en 2016 pasouse a 145,28 millóns en 2017, cifras que permiten comprobar a puxanza desta produción nas proximidades coa fronteira galega.

Como xa indicamos, as exportacións a Portugal mostraron un maior dinamismo en 2017 que as importacións grazas ás maiores vendas galegas de pesca, automoción e aluminio, o que contrarrestou a caída de combustibles minerais, madeira e animais vivos. En todo caso, ante a variedade de produtos que se intercambian, para moitas empresas galegas o mercado luso segue sendo un importante receptor dunha parte da súa produción.

Aínda que, como xa vimos, diminuíron as vendas de automóviles ao exterior, a deterioración do comercio con Francia tamén obedeceu á estratexia de distribución da multinacional Citroën da produción da súa planta galega. Afortunadamente, a caída neste comercio estase compensando pola evolución máis positiva doutros capítulos, o que supón unha diversificación dos produtos que se exportan. Con todo, o máis destacado da estatística das exportacións cara ao país galo foi o crecemento dun 493,2% (multiplicouse por seis) das vendas de combustibles minerais, circunstancia dun impacto moi escaso na economía de Galicia. De excluír estas

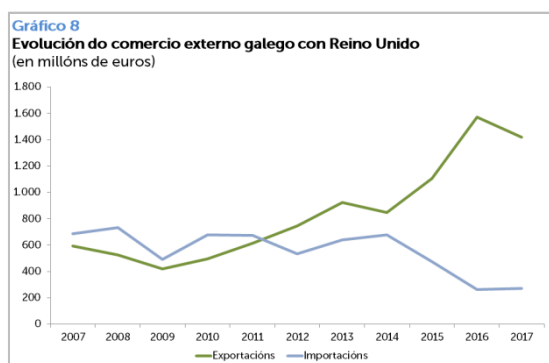
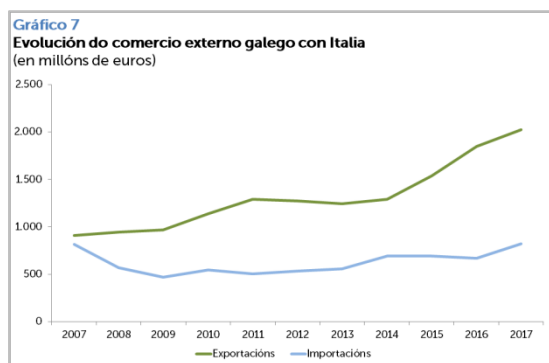
exportacións, o comercio con Francia tan só aumentaría un 1,3%. Ademais, en 2017 multiplicáronse por cinco as exportacións de fundición, ferro e aceiro, e aceleráronse as vendas de aparellos e materiais eléctricos, así como tamén as de pezas de vestir de punto.

Ante a falta de puxanza das exportacións, xa que o dinamismo doutros capítulos non contrarresta plenamente a evolución negativa da automoción, contraponse, no comercio con Francia, un sistemático incremento das importacións. As taxas de variación anuais son relativamente elevadas. Iso supuxo que en 2017, aínda sen incrementarse tanto como nos anos anteriores, o valor do importado alcanzase un novo récord histórico debido, sobre todo, ás maiores compras por parte de Galicia de compoñentes de automoción e de vehículos terminados. O peso desta partida nas importacións totais francesas é do 86,3%. Así, a partir de 2016, produciuse un cambio no saldo comercial, agora deficitario, cando historicamente mostrou un elevado superávit. Se a automoción case explica por si soa a evolución das importacións totais, tamén en 2017 cómpre destacar a caída moi notable das importacións de pezas de vestir que non son de punto (78,7%) e as de punto (47,3%). Esta circunstancia supliuse con maiores compras de aluminio e as súas manufacturas e, tamén, de madeira.

Portugal mantívose en 2017 como o segundo país de referencia do comercio galego, cun peso relativo do 12,6% nas exportacións e dun 11,2% nas importacións. Mentres as primeiras experimentaron un crecemento do 12,6%, as segundas caeron debilmente, un 0,3%. Este dato motivou un incremento nun saldo comercial que desde que se publica esta estatística sempre foi positivo. Os resultados de 2017 confirmaron a existencia dun comercio galego moi diversificado co país luso, liderado polo sector pesqueiro tanto en exportacións como en importacións. Precisamente é a provisión de pezas de vestir, sexan ou non de punto, a que explica a caída das importacións totais. O recorte nestas compras foi notable, pero viuse compensado por sensibles incrementos nas importacións de peixes, vehículos de automoción e os seus compoñentes e aluminio e as súas manufacturas. A provisión de compoñentes da automoción, cuestión importante para a traxectoria da industria de Galicia polo reto que supón a deslocalización e a creación de novas instalacións de empresas desta actividade na Rexión Norte de Portugal nos últimos anos, saldouse, como era de esperar, cun sensible incremento das vendas das industria de compoñentes a Galicia. Dun total de 105,8 millóns de euros en 2016 pasouse a 145,28 millóns en 2017, cifras que permiten comprobar a puxanza desta produción nas proximidades coa fronteira galega.

Como xa indicamos, as exportacións a Portugal mostraron un maior dinamismo en 2017 que as importacións grazas ás maiores vendas galegas de pesca, automoción e aluminio, o que contrarrestou a caída de combustibles minerais, madeira e animais vivos. En todo caso, ante a variedade de produtos que se intercambian, para moitas empresas galegas o mercado luso segue sendo un importante receptor dunha parte da súa produción.

Pola súa banda, en 2017 Italia confirmouse como o terceiro país de referencia no comercio externo galego. As súas exportacións creceron por riba do valor medio, un 9,5%, pero máis aínda o fixeron as importacións, un 22,6%. Malia todo, o saldo comercial é positivo, xa que se exportou por un valor de 2.021,51 millóns de euros, mentres que as importacións só alcanzaron os 817,03 millóns. Como se aprecia no gráfico 7, a fenda entre estas dúas variables foise ensanchando nos últimos dez

67,8% do total. A caída nesta variable debeuse á drástica redución das vendas galegas no capítulo de automóbiles. A factura en 2017 case foi á metade da de 2016. Con todo, o comportamento dos tres restantes capítulos foi positivo. O sector de pezas de vestir mantivo o seu dinamismo e, tamén, como ocorreu con outros países do noso contorno máis próximo, creceu a compra de petróleo. De cara a un Reino Unido fóra da Unión Europea, constátase que na actualidade as principais operacións comerciais son realizadas principalmente polas multinacionais localizadas en Galicia, de tal xeito que é probable que, á marxe do deseño dunha futura política arancelaria, as transaccións poderán seguir realizándose sen excesivos prexuízos.

O comercio co Reino Unido é fundamentalmente intersectorial, de tal modo que os catro capítulos anteriores só absorbían un 2,3% do total importado por Galicia. Como se aprecia no gráfico 8, a contía desta variable é, desde hai varios anos, notoriamente inferior ao exportado (270,5 millóns de euros fronte a 1.421 millóns en 2017), polo que o saldo comercial, antes deficitario, agora mostra un sensible superávit. Todo iso debeuse ás subministracións de cru, das que o Reino Unido deixou de ser un país proveedor. O 70,1% das importacións británicas, as cales só representan o 1,6% do total importado por Galicia, procede de catro capítulos: peixes, crustáceos e moluscos; fundición, ferro e aceiro; aluminio e as súas manufacturas; máquinas e aparellos mecánicos. A pesca é o principal recurso e enfróntase á incerteza de como evolucionará a negociación sobre o Brexit. Sen dúbida é un dos sectores máis afectado. Actualmente absorbe o 28% de todo o que se importa desde o Reino Unido. Nos outros tres capítulos restantes cabe destacar a caída do 29,2% de fundición, ferro e aceiro, en concreto na compra de chatarra. Tamén neste exercicio practicamente deixáronse de adquirir cereais (trigo e cebada), cando en 2016 este capítulo ocupaba o segundo lugar no *ranking* importador.

As empresas exportadoras e importadoras en Galicia

A exportación galega de 21.676,3 millóns de euros en 2017 foi realizada por 6.722 empresas, 30 máis que as contabilizadas en 2016. Este dato supón unha desaceleración en canto ao aumento de empresas que deciden vender os seus bens no estranxeiro. A traxectoria tras o inicio da crise consistiu nunha significativa caída en 2009 para, a partir de aí, producirse unha maior presenza nestes mercados ata 2014, seguramente debido á forte debilidade da demanda interna nos peores anos da recesión. En 2014 o número de empresas exportadoras foi menor que en 2013, pero volveuse á senda de crecemento, de tal xeito que ano tras ano foron sistematicamente alcanzando máximos ata 2017. Nese exercicio o número de empresas creceu tan só un 0,4%, o que supón unha desaceleración fronte ao incremento do 5,6% en 2016.

anos. Peixes, pezas de vestir, conservas de peixe e automóbiles absorberon en 2017 o 81,2% do total exportado. Precisamente, a aceleración nas vendas galegas destes produtos nos últimos anos provocou o progresivo incremento nas exportacións e, excepto o capítulo de automoción que experimentou unha caída, no resto mantívose o dinamismo dos últimos anos. Doutra banda, as importacións concéntranse en produtos, polo xeral, de capítulos diferentes aos das exportacións. O elevado crecemento das importacións en 2017 debeuse a unha maior compra de petróleo, aínda que mantivo, como nos anos anteriores, a súa relevancia o capítulo de maquinaria, en concreto a compra de máquinas para aire acondicionado.

Malia caer en 2017 un 9,7% as exportacións ao Reino Unido, este país mantívose no cuarto lugar no *ranking* de clientes galegos e absorbeu o 6,6% das exportacións totais. No gráfico 8 obsérvase a traxectoria que seguiu esta variable nos últimos anos. Entre 2014 e 2016 case se duplicou o exportado, para en 2017 desacelerarse bruscamente. Este fluxo de comercio está concentrado en catro capítulos arancelarios: pezas de vestir que non son de punto, automoción, pezas de vestir de punto e combustibles minerais. Entre os catro absorben o

Cadro núm. 8
Número total de empresas galegas exportadoras e importadoras

	2014	2015	2016	2017
Exportadoras	6.236	6.320	6.692	6.722
Importadoras	9.095	9.403	9.748	10.505

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

Portugal segue sendo o principal país de referencia das empresas exportadoras galegas. O 18,8% vende no mercado luso, o que suxire que este territorio se percibe como unha prolongación natural do espazo galego e ata español. Tras Portugal sitúanse os Estados Unidos, malia que o

baixo valor medio das exportacións suxire que, a diferenza de Portugal, con este país se realizan moitas operacións puntuais de pequena dimensión. Francia colocouse no terceiro lugar cunha media de exportación moi alta por empresa debido ás transaccións recorrentes que realiza a multinacional francesa, Citroën. En canto á presenza de sociedades galegas nos restantes continentes, en África desputa Marrocos, país no que interviñeron un total de 603 sociedades e en América tras os Estados Unidos sitúase México con 541 empresas. En Asia sobresa China cun total de 462 sociedades, colocándose no décimo lugar do *ranking* galego. Boa parte destas empresas que comercian con China realizan operacións de moi pequena dimensión xa que o valor medio das exportacións é de 400.000 euros; se ben, nese mercado actúan as sociedades galegas de maior tamaño.

A clasificación das empresas tendo en conta o sector económico ao que exportan (una mesma empresa pode realizar o seu comercio en varios sectores) mostra un claro predominio do sector de bens de equipo, a pesar de que o seu número en 2017 foi inferior ao de 2016. A estatística sectorial mostra o grao de internacionalización, relativamente alto, alcanzado na industria alimentaria e na automoción.

Un total de 10.505 empresas galegas importaron en 2017 bens do estranxeiro. Iso supón un 7,2% máis que en 2016, un novo récord tras a aceleración que esta variable experimentou a partir de 2013. A traxectoria desde que se iniciou o século mostra un progresivo incremento de sociedades galegas que buscaban aprovisionarse no estranxeiro. En 2008 observouse un descenso no número de empresas importadoras, caída que se agudizou en 2009 e non se aprecia unha recuperación nos exercicios seguintes. Non é ata 2013 cando, de novo, se acelera o número de empresas que acoden ao exterior, situación que se mantén ata 2017. Neste exercicio contabilizábanse, con respecto a 2000, un 151,8% máis de sociedades que importan bens de todo tipo.

No caso das importacións, China é con diferenza o referente das sociedades importadoras galegas. Realizaron operacións un total de 4.113, o que significa un crecemento do 10% con respecto a 2016. O 39% das empresas que importan acoden a ese país. A contía media das transaccións é de 175.000 euros o que implica que son moitas as sociedades que realizan compras moi puntuais e de escasa contía. Nótese que o valor total destas operacións é inferior ao de 2016, xa que lembremos que o valor total do importado por Galicia desde China caeu un 3,5%. Tras China sitúase Estados Unidos con algo menos da metade das empresas que importan do coloso asiático. En canto á Unión Europea, catro países exceden a cifra de 1.000 empresas: Portugal, Francia, Alemaña e Italia. As transaccións na automoción con Francia explican que, en media, a factura por empresa co país galo sexa de 4,6 millóns de euros, sendo tamén relativamente elevadas as compras que se realizan con Portugal, 1,4 millóns de euros de media. Neste país o número de empresas descendeu con respecto a 2016.

En canto á distribución por sector económico, como nas exportacións, tamén destacan as empresas de bens de equipo, mentres se observa que as de alimentación que exportan son máis do dobre que as

Cadro núm. 9
Número de empresas galegas exportadoras e importadoras por sectores económicos

Sectores económicos	Exportacións				Importacións			
	2015	2016	2017	TVI (%) 2017/2016	2015	2016	2017	TVI (%) 2017/2016
Alimentación, bebidas e tabaco	1.319	1.497	1.478	-1,3	798	836	804	-3,8
Produtos enerxéticos	75	132	132	0,0	150	138	138	0,0
Materias primas	377	361	367	1,7	420	422	410	-2,8
Semimanufacturas	1.435	1.521	1.585	4,2	2.205	2.257	2.291	1,5
Bens de equipo	2.224	2.228	2.196	-1,4	3.962	3.903	4.392	12,5
Sector automóbil	659	643	655	1,9	905	1.042	1.142	9,6
Bens de consumo duradeiro	488	516	454	-12,0	848	860	1.052	22,3
Manufacturas de consumo	1.273	1.358	1.402	3,2	3.463	3.474	3.478	0,1
Outras mercancías	1.573	1.645	1.770	7,6	1.166	1.456	1.445	-0,8

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

que importan. No sector do automóbil ocorre o contrario. En 2017, tamén destaca o incremento nun 22,3% de sociedades que se dedican á importación de bens de consumo duradeiro.

O comercio externo galego en 2017 por provincias

Como adoita ser habitual, o comercio externo galego realizouse maioritariamente nas provincias da Coruña e Pontevedra. En 2017 as dúas provincias absorbían o 93,1% do total dos fluxos comerciais. Por tanto, Lugo e Ourense representan menos do 7%, cun lixeiro maior peso de Ourense nas exportacións e de Lugo nas importacións.

Cadro núm. 10
Distribución do comercio exterior por provincias

	2016		2017	
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%
Importacións				
A Coruña	6.030,9	38,9	6.897,9	40,2
Lugo	622,9	4,0	625,8	3,7
Ourense	497,2	3,2	554,4	3,2
Pontevedra	8.357,5	53,9	9.062,7	52,9
Galicia	15.508,5	100,0	17.140,8	100,0
Exportacións				
A Coruña	9.403,8	47,1	11.009,6	50,8
Lugo	678,2	3,4	679,6	3,1
Ourense	787,5	3,9	815,6	3,8
Pontevedra	9.111,7	45,6	9.171,5	42,3
Galicia	19.981,3	100,0	21.676,3	100,0

Datos 2016 definitivos e datos 2017 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Economía, Industria e Competitividade.

estas transaccións no teñen unha excesiva influencia na economía da provincia debido ao elevado comercio intraindustrial existente nos dous casos e, consecuentemente, ao papel de distribución máis que de produción deste tipo de bens na provincia. No *ranking* exportador da Coruña por capítulos, tamén teñen relevancia, aínda que o seu peso relativo é moi inferior, a venda de conservas de peixe e a fundición, ferro e aceiro.

Desde Pontevedra expórtanse produtos por un valor de 9.171,5 millóns de euros, cifra inferior á da Coruña. Ocupa o oitavo lugar no *ranking* exportador español por provincias, grazas á súa especialización en dous capítulos arancelarios cun elevado peso relativo no contexto galego e no estatal. Automoción e pesca acapararon dous terzos do total exportado desde Pontevedra e, xa a unha gran distancia, figuran as exportacións de maquinaria, barcos e conservas de peixe.

Fronte aos resultados da Coruña e Pontevedra, o peso relativo de Lugo e Ourense é, como dixemos, moi baixo, posto que ningunha das dúas provincias supera o 4% do total exportado por Galicia. En 2017, o comercio de Lugo neste fluxo segue liderado polos produtos que xera a industria do aluminio, que case absorben a metade do valor de todo o que se exporta, e polos bens procedentes do sector lácteo e da madeira. Pola súa banda, a contía das exportacións de Ourense foi lixeiramente superior á de Lugo e, neste caso, os capítulos protagonistas foron as manufacturas da pedra (sobre todo xisto) e un conxunto de aparellos mecánicos vinculados ao sector da automoción.

Ao contrario das exportacións, unha boa parte das importacións galegas dirixense a Pontevedra. Esta provincia mantén o liderado en Galicia ao absorber máis da metade do valor importado, un 52,9%, 12,7 puntos porcentuais máis que a provincia da Coruña. As importacións de Pontevedra, 9.062,7 millóns de euros, sitúana no noveno lugar no *ranking* provincial español. O 71,1% do total importado é absorbido pola adquisición de compoñentes de automoción e vehículos terminados (53,6%) e pesca (17,5%). Esta elevada especialización manifestouse de forma recorrente nos últimos anos. A provincia da Coruña ocupou o posto 12 do *ranking* español grazas a unha importación total de 6.897,9 millóns de euros, na que destaca a adquisición de petróleo en bruto, un 37,1% do total, e xa, a gran distancia, pezas de vestir, fundición, ferro e aceiro e produtos da pesca.

Como nas exportacións, o peso de Ourense e Lugo non alcanza o 7% do total do importado, pero, neste caso, a contía de Lugo é lixeiramente maior á de Ourense. Pesca, minerais de aluminio e as súas manufacturas absorben máis da metade das importacións lucenses, mentres que no caso de Ourense este fluxo está máis diversificado, destacando as adquisicións de aceites de xirasol en bruto, as materias plásticas e os compoñentes da automoción.

Grazas ás transaccións do sector da confección de pezas de vestir e ás vendas de cru, A Coruña reforzou o seu liderado nas exportacións galegas, mentres que a compra de vehículos e os seus compoñentes e os produtos da pesca permitiron que Pontevedra siga encabezando as importacións. Así, das exportacións galegas algo máis da metade proveñen da Coruña. A súa contía, 11.009,6 millóns de euros situou esta provincia no cuarto lugar de España tras Barcelona, Madrid e Valencia. Das exportacións desta provincia, o 47,2% son pezas de vestir sexan ou non de punto. Ademais un 12,9% corresponde ás vendas de combustibles minerais. A concentración nestes capítulos arancelarios suxire que

Comportamento do comercio externo galego no primeiro trimestre de 2018

No momento de redactar este informe xa estaban dispoñibles os resultados do comercio externo galego referidos ao primeiro trimestre de 2018. As exportacións, con respecto ao mesmo período de 2017, creceron un 9,4%, case un punto máis que en todo 2017, mentres que as importacións descendieron un 3,7%, cando en 2017 aumentaran un 10,5%. Esta evolución asimétrica reflicte unha demanda estranxeira de bens procedentes de Galicia en alza, fronte a unha demanda galega de produtos foráneos máis contida. Con este resultado, o superávit comercial galego duplicouse e pasou de 642,4 millóns de euros no primeiro trimestre de 2017 a 1.298,6 millóns en 2018.

Neste período incrementouse o peso das exportacións nos dous grupos arancelarios máis determinantes: materiais téxtiles e confección e material de transporte; pasaron de absorber un 51,7% do total en 2017 ao 54%. O que máis incidiu no incremento do 9,4% das exportacións foi o crecemento do 18,2% de téxtil e confección. Este resultado consolidou o seu liderado, xa que o crecemento de material de transporte se contivo ao medrar tan só un 1,8%. Xunto coa evolución destes dous grupos, tamén se aprecia unha dinámica positiva nos outros grupos arancelarios máis relevantes. Destacan, polo seu impacto na estrutura do comercio, combustibles minerais (debido ás maiores exportacións de petróleo cru), metais e as súas manufacturas (pola fundición, ferro e aceiro) e, caldeiras, maquinaria e material eléctrico (polo incremento dun 70,4% nas compras de aparellos e material eléctrico, en particular fíos e cables para o sector da automoción).

Neste primeiro trimestre de 2018, ademais de manterse relativamente estable a estrutura das exportacións por grupos arancelarios, tamén se mantivo por territorio ou país de procedencia. O destino principal seguiu sendo a UE, á que se exportou o 80,4% do total, mentres que Francia, Portugal e Italia conservan o liderado por países.

Pola súa banda, a caída dun 3,7% das importacións debeuse á confluencia de resultados negativos en varios grupos arancelarios. Descenderon un 38,2% as compras de materiais téxtiles e confección, o que reforza a percepción de que unha gran parte da elevada exportación de produtos deste sector procede da economía española. Neste primeiro trimestre a diferenza entre vendas e compras foi de 1.249 millóns de euros, xustamente o saldo de toda a balanza comercial galega. Tamén descendeu o valor do importado por Galicia de minerais e combustibles minerais, un 6,9%, debido ao petróleo en bruto. Cabe agardar que este grupo arancelario sexa un dos protagonistas dos resultados do comercio galego en 2018 ante a escalada que se está a notar nos prezos do petróleo tras a ruptura dos acordos con Irán por parte do Goberno Trump. Tamén descendieron as importacións de produtos de alimentación un 9,8%, variación explicable polas menores compras de residuos da industria alimentaria, o que contrarresta o aumento das importacións de conservas de peixe. Pola contra, apréciase un incremento do 3,7% en material de transporte debido ao aumento do importado en turismos, transaccións que contrastan coa caída dos compoñentes da automoción. En canto á procedencia das importacións galegas no primeiro trimestre de 2018, Francia e Portugal como adoita ser habitual, manteñen o seu liderado, pero o terceiro posto pasa a China grazas a que as importacións de conservas de peixe e pezas de vestir provocaron un incremento neste fluxo do 7,8%. Italia quedou desprazada ata o sexto lugar ante a importancia da compra de petróleo en Libia e México, países que tamén foron referencia nesta adquisición en 2017.

O investimento directo estranxeiro (IED)

O IED no mundo

A Conferencia das Nacións Unidas sobre Comercio e Desenvolvemento (UNCTAD) apreciou nas súas estimacións preliminares para 2017 unha caída no fluxo do IED no mundo arredor do 16%, descenso que tamén se produciu en 2016, aínda que nese exercicio a desaceleración fora sensiblemente menor e viña precedida dun incremento do 34% en 2015. Así, a UNCTAD estimou un movemento de capital en 2017 de 1,52 billóns de dólares fronte aos 1,81 billóns alcanzados en 2016. Esta caída contrasta cunha evolución máis positiva do PIB mundial ou doutras variables macroeconómicas relevantes e tamén coas expectativas máis optimistas mantidas ao longo de 2017.

O destino máis habitual do IED no mundo adoitan ser as economías máis desenvolvidas, especialmente América do Norte e a Unión Europea. É precisamente o fluxo dirixido cara a eses dous territorios o que experimentou o maior descenso e o que explica unha taxa de variación negativa tan elevada. En América do Norte, o IED caeu un 33,2% debido, sobre todo, a Estados Unidos, mentres que na Unión Europea o fixo un 26% grazas, en boa media, á caída nos investimentos dirixidos ao Reino Unido, ante a incerteza

Cadro núm. 11
Evolución do investimento directo estranxeiro (IED) no mundo

	2016		2017		TVI (%) 2017/2016
	Miles de millóns de dólares	%	Miles de millóns de dólares	%	
Economías desenvolvidas	1.109	61,1	810	53,4	-27,0
UE	500	27,6	370	24,4	-26,0
América do Norte	494	27,2	330	21,7	-33,2
Economías en desenvolvemento	638	35,2	653	43,0	2,4
África	50	2,8	49	3,2	-2,0
América Latina e Caribe	139	7,7	143	9,4	2,9
Países en desenvolvemento de Asia	448	24,7	459	30,2	2,5
Economías en transición	67	3,7	55	3,6	-17,9
Total mundial	1.814	100,0	1.518	100,0	-16,3

Os datos de 2017 son estimacións preliminares.

Fonte: UNCTAD.

ras de valores estranxeiros con escasa incidencia na economía, cuestión que máis adiante se tratará polo miúdo. Excluídas estas operacións, o IED recibido por Galicia en 2017 foi lixeiramente inferior ao logrado en 2016.

O descenso do IED nas economías máis desenvolvidas supuxo que, de absorber en 2016 o 61,1% do IED mundial, pasasen ao 53,4% en 2017. O conxunto de economías en desenvolvemento experimentaron un leve incremento, un 2,4%, e desde a UNCTAD laméntanse de que unha boa parte dos investimentos realizados non se dirixan a sectores que fomenten un desenvolvemento sostible. O IED dirixido a estas economías representou o 43% do fluxo mundial (35,2% en 2016), aumento vinculado á suba en América Latina e no Caribe, así como nos países asiáticos. Pola súa banda, o continente africano segue sen resultar atractivo ao inversor, posto que o IED recibido tan só foi o 3,2% do total e a cantidade recibida apenas variou con respecto a 2016.

En canto ás denominadas economías de transición (os países de Europa Suroriental, a antiga Comunidade de Estados Independentes e Xeorxia) aprecióuse un descenso no seu IED recibido do 17,9%, debido principalmente aos malos resultados de Rusia.

Doutra banda, como en 2016, a maior parte do fluxo dirixiuse ao financiamento de fusións ou á adquisición de sociedades xa existentes. A contía destes investimentos descendeu un 23,4% ante a caída observada nas economías máis desenvolvidas. Nestas, de cada tres euros recibidos en 2017 só un se dirixiu a proxectos de nova creación. Nas economías en desenvolvemento e en transición o investido en fusións e adquisicións aumentou un 44,9%, aínda que nestes territorios habitualmente o maior fluxo adoita dirixirse á participación en novas sociedades; se ben en 2017 este investimento descendeu notablemente, un 49,3%, por causa dos investimentos efectuados nos países en desenvolvemento do continente asiático.

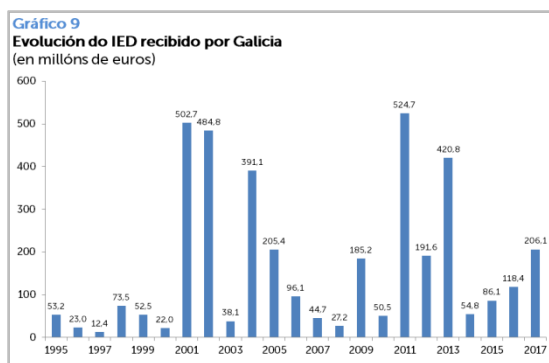
Se en lugar do valor do investimento se toma como variable de referencia o número de operacións, para a UNCTAD resulta preocupante, polas súas implicacións a longo prazo, o descenso dun 17% nos proxectos que supoñen nova creación de sociedades. O seu número é o máis baixo desde 2003, cunha especial incidencia negativa nas economías en desenvolvemento.

Non se agarda, por parte da UNCTAD, unha notable melloría dos resultados do fluxo do IED en 2018 debido, entre outras causas, ás incertezas da situación política en países clave no desenvolvemento do IED mundial, especialmente Estados Unidos. As reformas na fiscalidade, así como outros elementos que inciden nas decisións das empresas máis importantes, seguramente retrotraerán posibles investimentos de multinacionais norteamericanas fóra do seu país.

O IED recibido declarado no Rexistro de Investimentos Exteriores en Galicia

En liña coa volatilidade que tradicionalmente mostra a evolución do IED recibido por Galicia, o fluxo de investimento en 2007 experimentou con respecto a 2016 un crecemento do 74,1%, o que podería ser un excelente resultado para aqueles analistas que entenden que unha maior presenza de capital foráneo na comunidade pode promover un impulso económico de interese, malia que neste caso consistiron, sobre todo, na adquisición de sociedades xa existentes ás que probablemente outros propietarios con estratexias diferentes e con liquidez poden dotar dun maior dinamismo. É este un debate recorrente no que se contraponen as evidentes vantaxes co feito de que se está procedendo á substitución de capital

que creou a súa saída da Unión Europea. Pola contra, economías desenvolvidas como Australia mostraron un incremento positivo que contrasta cos descensos dos dous países antes citados e que tradicionalmente absorbían unha parte moi relevante do fluxo mundial. Neste contexto, o IED recibido por España mantívose estable con respecto a 2016 e apenas variou debido, sobre todo, á caída do IED recibido por Cataluña, que descendeu un 38,3%, o que contrarrestou os fortes crecementsos alcanzados noutras comunidades como Madrid ou Valencia. Pola súa banda, en Galicia o investimento creceu un 74,1% debido a operacións de empresas tenedoras

galego ou español por foráneo, co que iso supón de perda da capacidade de decisión desde Galicia. En todo caso, o fluxo existente adóitase mover nunhas cifras moi modestas e cun escaso peso no contexto español. En 2017, supuxo un 0,6%.

Con datos provisionais que poden experimentar sensibles variacións nos próximos meses, o IED alcanzado en 2017, 206,1 millóns de euros, é o cuarto valor máis elevado desta década e parece que persiste a traxectoria de crecemento iniciada en 2014, ano no que o investimento foráneo foi de tan só 54,8 millóns de euros. Con respecto a 2016, o IED incrementouse en 87,7 millóns de euros. Estes re-

sultados tan dispares explícanse polo baixo número de operacións existentes, de xeito que a existencia ou non dun investimento singular dunha certa envergadura condiciona os resultados totais. Ademais, na contabilización dos 206,1 millóns de euros de 2017 inclúese unha operación de pouca transcendencia para a economía de Galicia e que non adoita producirse nesta comunidade a diferenza de Madrid ou Cataluña. Estamos a falar dunha operación de entidades tenedoras de valores estranxeiros (ETVE) de 100 millóns de euros que, aínda que se entende como IED, en realidade é unha operación realizada mediante unha sociedade instrumental, situada neste caso en Galicia, co obxectivo de ter participación do mesmo grupo empresarial na sociedade radicada fóra de España. O seu obxectivo primordial é obter vantaxes fiscais e as operacións deste tipo adoitan ter dous tipos simultáneos de anotación, unha entrada e unha saída do IED. Trátase neste caso das estratexias da industria de cemento, nas que Galicia leva inmersa desde 1992, ano en que Cimpor-Cimentos de Portugal adquiriu Corporación Noroeste, *holding* no que estaba Cementos Cosmos. A partir do movemento de compra por parte da empresa pública portuguesa, os investimentos en España canalizáronse a través desta sociedade con sede en Vigo. Na actualidade, Cimpor está controlada por unha gran multinacional do cemento, a brasileira Votorantim, que en 2012 chegara a un acordo co tamén grupo brasileiro Camargo Correa para facerse cos activos de Cimpor en España, entre eles Corporación Noroeste. As operacións coas filiais galegas deste grupo cementeiro canalízanse a través da empresa portuguesa Cimpor, razón pola que en 2017 esta operación ten a súa orixe en Portugal.

De excluír a operación considerada como de ETVE, á que habería que engadir outra procedente de Italia no sector do comercio por xunto por tan só 3.100 euros, o IED galego reduciríase a 106,5 millóns de euros, cifra similar á alcanzada en 2016.

No contexto español, no que Galicia ten un peso moi escaso, o resultado máis notable de 2017 foi a concentración da entrada de fluxo de capital estranxeiro en Madrid. Incluídas as ETVE, esta comunidade absorbeu case o 71% do fluxo total (que descende ao 61,1% se se exclúen as ETVE), cando no ano anterior a porcentaxe foi do 46,7%. Asemade, este crecemento suxire que a comunidade que acolle a capital do Estado é o polo por excelencia da captación do IED en España. Este investimento concentrouse nas actividades inmobiliarias, o que indica que este sector vai deixando paseniñamente atrás a crise. Ademais, o recente impulso de figuras como as sociedades cotizadas anónimas de investimento no mercado inmobiliario (SOCIMIS) favoreceu e deu máis seguridade ao desenvolvemento deste mercado. Este tipo de sociedade, que conta con interesantes incentivos fiscais, dedícase á compra, promoción e rehabilitación de activos urbanos para dedicalos ao mercado de aluguer. Empresas significativas do sector en España, receptoras de capital estranxeiro, están inmersas nesta figura. Xunto co mercado inmobiliario tamén destacan os investimentos no sector financeiro e nas telecomunicacións. Pola súa banda, en Cataluña as caídas nos investimentos afectaron sobre todo o sector de enxeñaría civil que, excluindo as ETVE, pasou dun investimento de 881,5 millóns de euros en 2016 a 2,3 millóns en 2017, e o enerxético que, tras 787,3 millóns, se quedou en tan só 10,2. A caída tan forte do IED en Cataluña en 2017 suxire que a inestabilidade política provocou que non se executase o investimento planificado á espera de que se clarifique a situación política ou, tamén, que se produciu un desvío deses investimentos cara a outros territorios.

En todo caso, só Madrid, Cataluña, País Vasco e Comunidade Valenciana tiveron un IED en 2017 que supera os 1.000 millóns de euros. Nas restantes comunidades o peso relativo apenas superou nalgunha o 1% do total. O caso da Comunidade Valenciana foi peculiar xa que pasou dun IED de 199,1 millóns en 2016 a 1.177,6 en 2017. Seguramente a situación catalá favoreza o espectacular incremento nos investimentos nesta comunidade limítrofe. O fluxo de investimento dirixiuse sobre todo cara á metalurxia e á fabricación de produtos de ferro, aínda que como operacións de envergadura destaca a entrada con 274

Cadro núm. 12
Distribución territorial do investimento estranxeiro bruto en España

	2015		2016		2017		TVI (%) 2017/2016
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	
Andalucía	593,68	2,25	468,76	1,31	428,04	1,18	-8,69
Aragón	79,15	0,30	38,23	0,11	83,50	0,23	118,44
Cantabria	8,95	0,03	20,34	0,06	1,11	0,00	-94,56
Castela e León	44,32	0,17	66,22	0,18	375,33	1,04	466,77
Castela-A Mancha	54,26	0,21	104,45	0,29	180,68	0,50	72,98
Cataluña	5.568,34	21,10	5.165,69	14,41	3.185,67	8,82	-38,33
Madrid	11.903,11	45,10	16.750,51	46,71	25.640,94	70,98	53,08
C. Valenciana	314,61	1,19	199,13	0,56	1.177,69	3,26	491,43
Estremadura	44,19	0,17	62,13	0,17	23,96	0,07	-61,44
Galicia	86,11	0,33	118,38	0,33	206,06	0,57	74,06
Baleares	274,71	1,04	570,96	1,59	318,83	0,88	-44,16
Canarias	401,58	1,52	43,79	0,12	246,40	0,68	462,68
A Ríoxa	30,75	0,12	7,62	0,02	25,44	0,07	233,95
Navarra	19,31	0,07	836,30	2,33	49,55	0,14	-94,07
País Vasco	855,92	3,24	6.585,39	18,36	2.654,42	7,35	-59,69
Asturias	1.510,22	5,72	292,49	0,82	31,70	0,09	-89,16
Murcia	517,17	1,96	67,21	0,19	37,69	0,10	-43,92
Ceuta e Melilla	16,29	0,06	0,61	0,00	0,48	0,00	-21,49
Non clasificable	4.071,49	15,43	4.460,24	12,44	1.454,95	4,03	-67,38
Total	26.394,15	100,00	35.858,44	100,00	36.122,43	100,00	0,74

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

millóns de euros do grupo británico Vitoria na empresa de azulexos Keraben e tamén sobresa a creación de IVI-RMA Global con sede en Valencia e con 205 millóns de euros. Pola súa banda, o País Vasco pasou da segunda á terceira posición debido a que en 2017 non se produciron investimentos da envergadura de 2016, malia que nese ano foron operacións tipo ETVE. En 2017 esta comunidade bateu o seu récord en operacións que non son ETVE grazas á toma de control de Gamesa por Siemens nunha operación que en total foi de 1.905 millóns de euros, dos que 1.005 se destinaron a dividendos dos accionistas. Tamén destaca no País Vasco unha operación de 720 millóns de euros pola compra por parte de Rolls Royce da empresa Industria de Turbo Propulsores (ITP).

En canto ás restantes comunidades autónomas españolas cabe destacar que o IED recibido por Castela e León se multiplicou case por seis, froito dunha operación de ETVE; sen ela o IED reduciríase a 54,33 millóns de euros, menos da metade do recibido por Galicia. Tamén creceu o IED en Canarias debido ao sector inmobiliario (hoteles) e ás actividades de aluguer.

Cadro núm. 13
Distribución territorial do investimento estranxeiro bruto en España. Ano 2017

	Sen ETVE		Con ETVE	
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%
Andalucía	428,04	1,80	428,04	1,18
Aragón	83,36	0,35	83,50	0,23
Cantabria	1,11	0,00	1,11	0,00
Castela e León	54,33	0,23	375,33	1,04
Castela-A Mancha	180,68	0,76	180,68	0,50
Cataluña	3.093,01	13,02	3.185,67	8,82
Madrid	14.520,55	61,12	25.640,94	70,98
C. Valenciana	1.158,76	4,88	1.177,69	3,26
Estremadura	23,96	0,10	23,96	0,07
Galicia	106,05	0,45	206,06	0,57
Baleares	318,33	1,34	318,83	0,88
Canarias	187,35	0,79	246,40	0,68
A Ríoxa	25,44	0,11	25,44	0,07
Navarra	46,95	0,20	49,55	0,14
País Vasco	2.616,06	11,01	2.654,42	7,35
Asturias	31,70	0,13	31,70	0,09
Murcia	37,69	0,16	37,69	0,10
Ceuta e Melilla	0,48	0,00	0,48	0,00
Non clasificable	843,80	3,55	1.454,95	4,03
Total	23.757,64	100,00	36.122,43	100,00

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Os resultados do IED que se presentan nos cadros deste informe corresponden a investimento bruto, ou sexa, non se resta o capital estranxeiro que se puido retirar nese período. O investimento neto en España, excluídas as ETVE, alcanzou os 12.323,3 millóns de euros, polo que a retirada de capital estranxeiro alcanzou os 11.434,3 millóns de euros. A Secretaría de Estado de Comercio non publica esta información por comunidades autónomas, polo que non se sabe que parte desta contía correspondeu a Galicia.

A entrada de capital estranxeiro en Galicia en 2017 concentrouse en dous sectores, a industria manufactureira e actividades sanitarias e de servizos sociais. Entre os dous absorberon o 95,5% do IED total. En realidade, a concentración nestas dúas actividades é o resultado de tres operacións que determinan as características do IED recibido por Galicia en 2017. A de maior

volume é, como xa indicamos, a operación de ETVE por valor de 100 millóns de euros realizada pola industria cementeira, cuxas actuacións se canalizan por Cimpor desde Portugal. Está clasificada como de tipo ETVE xa que a sociedade de destino destes fondos, Cimpor Trading e Investimentos, controla desde Vigo as participacións do grupo nas súas filiais localizadas en Brasil, Paraguai, Exipto, Suráfrica, Mozambique, Cabo Verde e Angola e con este investimento preténdese revitalizar o seu negocio en América do Sur e África. É unha operación de ampliación de capital con prima de emisión que en pouco ou en nada incide na economía de Galicia.

Tamén na industria manufactureira destaca unha segunda operación por valor de 13,6 millóns de euros no sector da fabricación doutros produtos básicos de química inorgánica, igualmente procedente de Portugal. O outro investimento importante de 83 millóns de euros produciuse no primeiro trimestre de 2017 e xa se daba conta del no informe de 2016. Tratábase dunha operación de capital francés en establecementos residenciais realizada polo fondo de capital risco PAI Partners, o cal, a mediados de 2017, tamén adquiriu por 550 millóns de euros a firma de moda nupcial de orixe catalá, Pronovias. Todo xurdiu tras a adquisición da empresa galega do sector de establecementos residenciais Geriatros por parte desta sociedade en 2015. Tras esta operación constituíuse a filial GeriaVi con sede en Vigo e co 100% de participación de HomeVi, grupo controlado por PAI pero tamén participada por DV France de Ives Journal, fundador do grupo francés DomusVi e por Investor Growth Capital. A principios de 2017 produciuse a adquisición da catalá Sarquavita, que converteu o grupo con sede en Vigo en líder de residencias para a terceira idade e asistencia a persoas maiores en España. Xa no pasado mes de agosto, a galega Geriatros, volveu cambiar de propietarios. PAI Partners vendeu toda a súa participación de HomeVi aos inver-

Cadro núm. 14
Distribución sectorial do investimento estranxeiro bruto

Sector	2016					2017				
	Galicia		España		%	Galicia		España		%
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Galicia/España	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Galicia/España
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	1.205,9	1,0	380.389,1	1,1	0,3	0,0	0,0	380.149,1	1,1	0,0
Industrias extractivas	1,5	0,0	107.404,4	0,3	0,0	0,0	0,0	9.007.302,5	24,9	0,0
Industria manufactureira	77.978,0	65,9	5.027.935,3	14,0	1,6	113.818,9	55,2	4.847.005,8	13,4	2,3
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	0,0	0,0	9.670.705,7	27,0	0,0	0,0	0,0	2.631.684,7	7,3	0,0
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación	0,0	0,0	3.619,8	0,0	0,0	0,0	0,0	616.976,7	1,7	0,0
Construción	1.042,0	0,9	3.072.572,1	8,6	0,0	3.654,5	1,8	3.236.981,5	9,0	0,1
Comercio polo xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	4.064,0	3,4	1.892.455,2	5,3	0,2	2.373,6	1,2	2.151.364,9	6,0	0,1
Transporte e almacenamento	1.764,5	1,5	1.784.887,3	5,0	0,1	1.740,0	0,8	1.137.933,9	3,2	0,2
Hostalería	6.632,9	5,6	709.330,6	2,0	0,9	387,8	0,2	296.285,2	0,8	0,1
Información e comunicacións	12.436,2	10,5	775.835,5	2,2	1,6	12,6	0,0	2.012.643,8	5,6	0,0
Actividades financeiras e de seguros	55,7	0,0	7.055.413,9	19,7	0,0	5,0	0,0	2.724.700,0	7,5	0,0
Actividades inmobiliarias	5.936,1	5,0	3.420.711,9	9,5	0,2	462,4	0,2	3.508.608,0	9,7	0,0
Actividades profesionais, científicas e técnicas	6.567,7	5,5	1.059.531,2	3,0	0,6	162,3	0,1	1.798.089,5	5,0	0,0
Actividades administrativas e servizos auxiliares	691,7	0,6	247.523,4	0,7	0,3	422,4	0,2	560.970,5	1,6	0,1
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Educación	0,0	0,0	16.938,4	0,0	0,0	1,5	0,0	39.339,9	0,1	0,0
Actividades sanitarias e de servizos sociais	1,2	0,0	405.482,9	1,1	0,0	83.015,0	40,3	782.464,7	2,2	10,6
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento	2,1	0,0	205.443,5	0,6	0,0	0,0	0,0	225.564,9	0,6	0,0
Outros servizos	0,0	0,0	21.861,7	0,1	0,0	0,0	0,0	164.357,1	0,5	0,0
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio	0,0	0,0	400,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Total	118.379,5	100,0	35.858.441,6	100,0	0,3	206.056,1	100,0	36.122.425,4	100,0	0,6

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Cadro núm. 15
Procedencia do investimento estranxeiro bruto en Galicia e España

Área de procedencia	Galicia		España		% Galicia/ España
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	
2016					
UE-28	39.908	33,7	22.772.616	63,5	0,18
Resto de Europa	5.767	4,9	1.140.358	3,2	0,51
América do Norte	92	0,1	5.989.905	16,7	0,00
Latinoamérica	11.606	9,8	2.467.451	6,9	0,47
Resto de América	0	0,0	302.016	0,8	0,00
Asia e Oceanía	61.003	51,5	3.113.849	8,7	1,96
África	4	0,0	72.247	0,2	0,01
Total	118.379	100,0	35.858.442	100,0	0,33
2017					
UE-28	202.045	98,1	23.041.265	63,8	0,88
Resto de Europa	188	0,1	1.861.638	5,2	0,01
América do Norte	19	0,0	3.718.188	10,3	0,00
Latinoamérica	1.876	0,9	3.223.244	8,9	0,06
Resto de América	0	0,0	255.977	0,7	0,00
Asia e Oceanía	591	0,3	3.664.131	10,1	0,02
África	1.338	0,6	356.623	1,0	0,38
Total	206.056	100,0	36.121.066	100,0	0,57

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Con respecto ao peso relativo das operacións galegas no conxunto de España, apréciase que a entrada de capital na agora denominada DomusVi supuxo que o investimento en actividades sanitarias e servizos sociais en Galicia representase o 10,6% do total español. Se se desagrega esta actividade, no apartado concreto de asistencia en establecementos residenciais, a entrada total de capital en España foi de 86,2 millóns de euros, dos que a Galicia corresponden os 83 millóns antes comentados. Nas restantes actividades, agás na industria manufacturera debido ao investimento de Cimpor, o peso relativo galego non chegou a alcanzar o 1% do total español.

Cadro núm. 16
Orixe última do investimento estranxeiro bruto

Ano 2016

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
China	60.999,8	51,53	Alemaña	7.297.730,5	20,35
Portugal	17.862,7	15,09	Países Baixos	6.129.086,5	17,09
Francia	9.665,9	8,17	Estados Unidos	5.158.625,9	14,39
Suíza	5.710,2	4,82	Luxemburgo	3.123.636,2	8,71
Brasil	4.300,0	3,63	Reino Unido	2.268.336,5	6,33
España	4.160,0	3,51	Francia	1.909.490,8	5,33
Reino Unido	4.100,5	3,46	México	1.516.883,7	4,23
México	3.778,5	3,19	China	1.119.549,0	3,12
Luxemburgo	3.503,6	2,96	Canadá	831.279,2	2,32
Panamá	2.319,9	1,96	Qatar	677.482,5	1,89
Venezuela	965,8	0,82	Irlanda	513.096,8	1,43
Malta	408,0	0,34	Xapón	509.113,4	1,42
Arxentina	228,8	0,19	Portugal	431.278,4	1,20
Países Baixos	168,9	0,14	España	369.488,0	1,03
Estados Unidos	91,9	0,08	Uruguai	359.500,6	1,00
Turquía	45,0	0,04	Suíza	358.235,5	1,00
Italia	11,2	0,01	Albania	319.006,2	0,89
Bélxica	11,0	0,01	Malasia	226.924,8	0,63
Noruega	10,0	0,01	Brasil	194.622,4	0,54
Lituania	9,9	0,01	Bélxica	184.404,5	0,51
Marrocos	4,1	0,00	Chile	160.929,8	0,45
Alemaña	3,6	0,00	Bahamas	160.371,6	0,45
Guatemala	3,4	0,00	Filipinas	142.840,4	0,40
Colombia	3,3	0,00	Italia	140.168,9	0,39
Chile	3,0	0,00	Jersey	130.176,5	0,36
Estonia	3,0	0,00	Hong Kong	113.932,1	0,32
Hong kong	1,5	0,00	Suecia	112.102,8	0,31
Liechtenstein	1,5	0,00	Austria	111.665,9	0,31
Uruguai	1,5	0,00	Noruega	109.623,7	0,31
Emiratos Árabes Unidos	1,0	0,00	Corea do Sur	108.444,4	0,30
República Dominicana	0,8	0,00	Singapur	80.427,4	0,22
Ecuador	0,6	0,00	Rusia	74.357,0	0,21
Vietnam	0,6	0,00	Resto do Mundo	915.629,9	2,55
Total	118.379,5	100,00	Total	35.858.441,6	100,00

sores franceses Intermediate Capital Group (ICG) e Sagesse Retraite Santé. A firma Geriatros pasou a ser DomusVi e mantívose a sede social e fiscal en Vigo.

As actividades de construción, comercio e transporte completan a descrición dos sectores de destino do IED recibido en Galicia. Xunto coas dúas xa citadas anteriormente son as únicas nos que o investimento superou o millón de euros. As operacións de construción, que absorberon un capital de 3,7 millóns de euros, refírense a actividades de enxeñaría civil; en canto ao comercio, o investimento concéntrase no comercio por xunto de peixes e mariscos con capital procedente dos Países Baixos. Finalmente, no almacenamento apréciase dúas operacións, unha con capital procedente de Namibia por unha contía de 1,14 millóns de euros e outra por un valor de 570.000 euros, cuxo país último de procedencia é Vietnam.

A distribución do fluxo de IED recibido por Galicia en 2017 por grandes territorios reflicte que o 98,1% provén da Unión Europea, sobre todo como é obvio ante o xa comentado de Portugal e Francia. Os resultados dos restantes lugares do mundo resultaron case irrelevantes. De Latinoamérica tan só se recibiron 1,9 millóns de euros provenientes, na súa maior parte, de México e Canadá. O IED do primeiro país, un total de 873.410 euros, diversifícase en varias actividades de servizos, mentres que o de Panamá, 762.010 euros, diríxese ao comercio polo miúdo de ordenadores e aos servizos hoteleiros. Pola súa banda, os investimentos procedentes de África, 1,3 millóns de euros, concéntranse na operación xa comentada de Namibia sobre actividades de almacenamento.

Dada a habitual escaseza de operacións e ante a evidencia de que na maioría dos anos dos que se dispón da información proporcionada polo Rexistro de Inversiones Exteriores, o peso dunha ou dúas

Cadro núm. 16 (continuación)
Orixe última do investimento estranxeiro bruto

Ano 2017

Galicia			España		
Pais ou territorio	Miles de euros	%	Pais ou territorio	Miles de euros	%
Portugal	113.932,4	55,29	Reino Unido	7.346.624,4	20,34
Francia	83.170,0	40,36	Luxemburgo	5.166.327,7	14,30
Luxemburgo	3.445,5	1,67	Alemaña	3.222.091,7	8,92
Namibia	1.140,0	0,55	Países Baixos	3.104.584,5	8,59
Países Baixos	902,0	0,44	China	2.875.666,9	7,96
México	873,4	0,42	Estados Unidos	2.800.719,0	7,75
Panamá	762,0	0,37	Uruguai	2.366.173,4	6,55
Vietnam	570,0	0,28	Francia	2.318.275,0	6,42
Bélxica	278,0	0,13	Suíza	1.430.974,1	3,96
Suíza	183,3	0,09	Canadá	917.469,3	2,54
Guinea Ecuatorial	164,0	0,08	México	482.215,3	1,33
España	123,2	0,06	Bélxica	477.574,9	1,32
Alemaña	116,8	0,06	Chipre	402.514,9	1,11
Rep. Dominicana	115,0	0,06	España	252.876,5	0,70
Venezuela	110,0	0,05	Italia	228.479,6	0,63
Reino Unido	53,0	0,03	Hong Kong	226.872,3	0,63
Marrocos	28,0	0,01	Egipto	205.478,4	0,57
Estados Unidos	18,9	0,01	Noruega	192.635,0	0,53
Polonia	11,5	0,01	Barbados	191.764,1	0,53
Tailandia	10,0	0,00	Nova Zelandia	182.321,7	0,50
Arxentina	6,6	0,00	Irlanda	175.407,6	0,49
Romanía	6,1	0,00	Portugal	146.406,1	0,41
Brasil	6,0	0,00	Singapur	144.137,1	0,40
China	5,0	0,00	Sudáfrica	138.135,6	0,38
Rusia	4,7	0,00	Andorra	125.753,2	0,35
Nixeria	4,0	0,00	Panamá	88.417,0	0,24
Italia	3,1	0,00	Arxentina	85.169,7	0,24
Eslovenia	3,0	0,00	Suecia	73.887,0	0,20
Israel	3,0	0,00	Xapón	71.307,0	0,20
Xapón	3,0	0,00	Perú	64.761,7	0,18
Uruguai	3,0	0,00	Dinamarca	53.925,2	0,15
Túnez	1,6	0,00	Resto do Mundo	563.479,5	1,56
Total	206.056,1	100,00	Total	36.122.425,4	100,00

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

operación parece que regresa a tranquilidade a estes estaleiros que dispoñen dunha interesante carteira de pedidos tras dous anos moi convulsos.

A pesar de que en 2017 non houbo movementos de entrada de capital foráneo no sector conserveiro, a adquisición de Conservas Albo por un grupo chinés é unha mostra do apetitoso que pode resultar para o investidor estranxeiro o sector conserveiro galego. En anteriores informes xa se comentou a entrada en 2012 da multinacional italiana Bolton Group cun 40% no accionariado de Conservas Calvo, para en 2015 este mesmo grupo adquirir a empresa vasca Garavilla que conta en Galicia coa conserveira Cucca. En 2018 parece confirmarse a venda da conserveira viguesa Thenaisie Provote con factorías en Mos e O Grove a Scandia Food, sociedade romanese que conta neste país cunha significativa cota de mercado en conserva de carne e desexa tamén logralo na conserva de peixe. Trátase dunha operación máis nun sector proclive á entrada do IED nos vindeiros anos.

Na distribución por países que figura no cadro 16, ademais do xa comentado, cabe ter en conta que tras Portugal e Francia se sitúa Luxemburgo debido a que de aí procede o investimento realizado en enxeñería civil. Mentres en Galicia os investimentos en 2017 do Reino Unido foron de 53.000 euros, no conxunto de España este país foi o principal investidor e, fóra das operacións de ETVE, destaca a súa actividade na intermediación financeira. No contexto español, seis países (Reino Unido, Luxemburgo, Alemaña, Países Baixos, China e Estados Unidos) absorben as dúas terceiras partes do IED recibido total.

Cadro núm. 17
Procedencia última do investimento estranxeiro bruto

Pais	Miles de euros	%
Portugal	520.865	27,93
Luxemburgo	262.012	14,05
Italia	252.653	13,55
Brasil	167.130	8,96
Reino Unido	136.062	7,29
China	118.751	6,37
Resto países	407.733	21,86
Total	1.865.206	100,00

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

transaccións condiciona decisivamente o valor total do IED recibido por Galicia nese ano, obsérvase como a distribución sectorial e territorial desta variable en 2017 nada ten que ver cos resultados alcanzados en 2016.

Con respecto aos exercicios anteriores, a principal novidade de 2017 foi que China perdeu o protagonismo que alcanzara en 2015 e 2016, e inclusive nos anos precedentes, debido á adquisición de varias empresas galegas de diferentes sectores económicos e con gran tradición no sector industrial. Tras liderar China o investimento de 2016 con 61 millóns de euros destinados á adquisición de Conservas Albo por parte de Shanghai Kaichuang Deep Sea Fisheries, no ano anterior, 2015, produciuse a compra por parte de China Sonangol, a través da súa filial con sede en Singapur CS Europe Investment, dos estaleiros MetalShips & Docks do Grupo Rodman. Tamén adquiriran a parte portuguesa do grupo, ou sexa, a planta de Valença e a plataforma loxística en desenvolvemento Quinta Suevia. Tras dous anos de permanencia no accionariado e tras varios procesos de recompra, en 2017 China Sonangol saíu definitivamente do accionariado e o capital volve estar na súa totalidade en posesión do Grupo Rodman. Con esta

operación parece que regresa a tranquilidade a estes estaleiros que dispoñen dunha interesante carteira de pedidos tras dous anos moi convulsos.

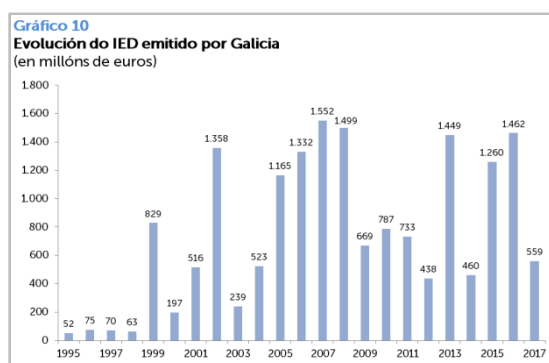
A análise do stock de capital foráneo mantido en Galicia e o seu impacto na economía queda moi limitado dada a información que facilita a Secretaría de Estado de Comercio. Só se dispón do stock de emprego xerado ata 2015, que se cifraba en 48.289 persoas. Esta información non

foi actualizada coa publicación dos resultados de 2017 polo que é a mesma que xa presentabamos no informe de 2016. Recordemos que en 2015 o emprego era un 11,2% inferior ao contabilizado no inicio da crise en 2008 e representaba o 4,1% do emprego xerado no conxunto de España. O capital francés lidera o emprego xerado pola IED recibida en Galicia.

Acumulando desde 2008 a 2017 a entrada do IED en Galicia, seis países absorberon o 78,4% dos investimentos realizados. Portugal reafirma o seu liderado como principal lugar de procedencia do IED, ocupando de novo o primeiro lugar en 2017. Este resultado pode resultar estraño ante a súa proximidade e a posibilidade de poder atender o mercado galego directamente desde o territorio luso. Son, porén, investimentos que poden ter como obxectivo garantirse un acceso máis fácil a outros mercados. Tras Portugal sitúanse Luxemburgo e Italia. O segundo lugar de Luxemburgo explícase polas operacións no sector de refino de petróleo, mentres que o terceiro posto de Italia débese á operación de adquisición de accións da conserveira Calvo e, sobre todo, a unha operación de 140 millóns de euros en servizos financeiros realizada por unha multinacional italiana. O resultado de Brasil débese ao investimento en 2013 na fabricación de xeso para a construción. Recordemos que neste país están os propietarios de Cimpor que canalizan os investimentos no mundo a través de Galicia. O Reino Unido, aínda que tivo un papel irrelevante en 2017, ocupa o quinto lugar na agregación do IED no período 2008-2017 debido á entrada do IED no sector químico nos anos 2010, 2011 e 2012. Finalmente, o sexto lugar de China reflicte a atracción que para os investidores deste país tivo Galicia, fluxo do IED que se freou bruscamente en 2017.

O IED emitido desde Galicia declarado no Rexistro de Investimentos

Tradicionalmente, os investimentos galegos no exterior adoitan ser de maior contía que os fluxos de capital recibidos. O ano 2017 non foi unha excepción xa que, incluíndo as operacións de ETVE, o IED recibido alcanzou os 206,06 millóns de euros e o valor IED emitido foi de 559,02 millóns, ou sexa, máis do dobre. Se se exclúen as operacións ETVE, a brecha é aínda maior: un mesmo IED emitido, 559,02 fronte a un IED recibido que só alcanzou os 106,05 millóns de euros.

A cifra do IED emitido en 2017 é un 61,8% inferior á de 2016 e un 55,6% menor que a de 2015. Este descenso débese a evolución do principal factor explicativo do investimento realizado desde Galicia nos últimos anos, a adquisición de inmobles. En efecto, a actividade de compra de edificios emblemáticos nos centros das grandes cidades do mundo realizada polo fundador de Inditex a través de Pontegadea Inmobiliaria, filial da matriz do grupo Pontegadea Inmobiliaria, determinou a dimensión do IED emitido por Galicia nos últimos anos. Con estas adquisicións estase logrando unha elevada rendibilidade grazas ao seu aluguer para oficinas, comercios ou centros de servizos, fóra, polo tanto, do

sector residencial. Pontegadea dispón así no estranxeiro dunha estrutura con filiais encargadas do negocio do aluguer dos inmobles da súa propiedade e desde hai uns meses dotouse cunha estrutura similar no mercado español. En 2016 rexistrou un récord na compra de edificios e en 2017 ralentizaron as adquisicións. En todo caso, parecía moi difícil manter no tempo o nivel de adquisicións de 2015 e 2016.

O elevado volume de investimento con orixe nas actividades inmobiliarias complementábase cun fluxo de IED en Galicia en actividades moi diversas, en especial na industria manufactureira e na acuicultura mariña.

Na análise do IED emitido por Galicia convén ter en conta certas cuestións xa comentadas nos informes precedentes e que inciden moi directamente nos resultados. En primeiro lugar, a necesidade de ter que imputar cada operación ao lugar onde se sitúa a sede social da empresa que realiza o investimento implica que os resultados están nesgados cara ás comunidades autónomas na que se localizan os grandes grupos empresariais que son os que adoitan habitualmente realizar os grandes investimentos no exterior. Iso implica que case a maior parte do IED emitido se localiza en Madrid ou Cataluña, coa peculiaridade de que os cambios de sede acaecidos a finais de 2017 nesta última comunidade autónoma poden modificar no futuro os resultados. A existencia das sedes sociais de importantes entidades bancarias en Cantabria ou no País Vasco, no que tamén hai que engadir unha gran sociedade de enerxía, fai

Cadro núm. 18

Distribución territorial do investimento español bruto no exterior

	2015		2016		2017		TVI (%) 2017/2016
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	
Andalucía	634,18	1,76	430,43	0,81	162,94	0,53	-62,15
Aragón	60,37	0,17	136,83	0,26	0,36	0,00	-99,73
Cantabria	567,42	1,58	62,98	0,12	162,79	0,53	158,48
Castela e León	185,07	0,51	266,25	0,50	35,76	0,12	-86,57
Castela-A Mancha	17,25	0,05	28,25	0,05	0,81	0,00	-97,15
Cataluña	5.005,46	13,90	4.658,89	8,79	6.604,13	21,49	41,75
Madrid	26.166,66	72,68	38.609,53	72,82	19.646,73	63,92	-49,11
C. Valenciana	314,58	0,87	99,74	0,19	1.545,18	5,03	1.449,18
Extremadura	0,00	0,00	4,15	0,01	0,00	0,00	
Galicia	1.260,46	3,50	1.462,50	2,76	559,02	1,82	-61,78
Baleares	321,34	0,89	201,65	0,38	17,56	0,06	-91,29
Canarias	335,53	0,93	130,88	0,25	143,68	0,47	9,77
A Ríoxa	0,91	0,00	0,03	0,00	0,95	0,00	3.710,00
Navarra	20,44	0,06	89,30	0,17	106,57	0,35	19,34
País Vasco	635,89	1,77	5.975,69	11,27	1.275,32	4,15	-78,66
Asturias	478,96	1,33	864,21	1,63	454,63	1,48	-47,39
Murcia	0,36	0,00	2,53	0,00	19,73	0,06	678,36
Total	36.004,88	100,00	53.023,85	100,00	30.736,17	100,00	-42,03

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Cadro núm. 19

Distribución territorial, con e sen ETVE, do investimento español bruto e neto no exterior. Ano 2017

	Investimento bruto				Investimento neto	
	Sen ETVE		Con ETVE		Sen ETVE	Con ETVE
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	Millóns de euros
Andalucía	73,15	0,37	162,94	0,53	-16,63	73,16
Aragón	0,31	0,00	0,36	0,00	-1,21	-1,15
Cantabria	162,79	0,82	162,79	0,53	-1.401,42	-1.401,42
Castela e León	35,76	0,18	35,76	0,12	21,23	21,23
Castela-A Mancha	0,81	0,00	0,81	0,00	-69,65	-69,65
Cataluña	6.543,39	33,11	6.604,13	21,49	5.399,40	5.372,73
Ceuta e Melilla	0,00		0,00		0,00	0,00
Madrid	9.031,49	45,70	19.646,73	63,92	-17.324,31	-8.458,37
C. Valenciana	1.545,18	7,82	1.545,18	5,03	1.530,74	1.530,74
Extremadura	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,12	-0,12
Galicia	559,02	2,83	559,02	1,82	452,21	57,20
Baleares	17,56	0,09	17,56	0,06	17,52	17,52
Canarias	27,43	0,14	143,68	0,47	26,34	-123,11
A Ríoxa	0,95	0,00	0,95	0,00	0,95	0,95
Navarra	106,57	0,54	106,57	0,35	101,41	101,41
País Vasco	1.182,03	5,98	1.275,32	4,15	1.039,62	-95,13
Asturias	454,63	2,30	454,63	1,48	348,40	348,40
Murcia	19,73	0,10	19,73	0,06	19,66	19,66
Total	19.760,81	100,00	30.736,17	100,00	-9.855,86	-2.605,95

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

que puntualmente estes territorios alcancen valores altos. En segundo lugar, tense que reiterar a provisionalidade dos datos ante as anotacións que posteriormente se realizan no rexistro. Cambios normativos en 2016 intentan corrixir esta cuestión. O certo é que cando se redactou o informe de 2016 o IED emitido por Galicia nese ano era de 1.343,6 millóns de euros e coa publicación da información de 2017 esta cifra provisional incrementouse ata os 1.462,5 millóns de euros.

En 2017, grazas ao peso do IED emitido desde as actividades inmobiliarias, Galicia ocupou o quinto lugar entre as comunidades autónomas españolas, malia caer un 61,8%. Perdeu un posto debido á suba que experimentou a Comunidade Valenciana, a cal de practicamente non ter investimentos en 2016, pasou a un IED de 1.545,18 millóns de euros en 2017. Ocorreu un movemento similar ao do IED recibido e seguramente no futuro esta comunidade verase beneficiada polo efecto sede. Os investimentos valencianos xeráronse no sector da automoción, na fundición de aceiro e nas actividades sanitarias. Pola súa banda, o País Vasco quedou relegado ao cuarto lugar, se ben tradicionalmente vén mantendo un fluxo estable do IED emitido. Os servizos financeiros con 1.217,4 millóns de euros acapararon un investimento dirixido a varios países pero, en especial, ao Reino Unido, Perú e Países Baixos. En canto aos dous territo-

rios nos que se concentra este IED, o peso de Madrid foi do 63,9% fronte ao de Cataluña que foi do 21,5%. Debido a que as operacións de ETVE se concentraron en Madrid, se se exclúen estas, as porcentaxes están máis equilibradas (45,7% en Madrid fronte ao 33,1% en Cataluña). Nas restantes comunidades autónomas, só Galicia e Asturias superan o 1% do investimento total emitido. Nos últimos exercicios, o IED de procedencia asturiana está sendo moi elevado grazas aos investimentos que a empresa portuguesa do sector de produción de enerxía, EDP, realiza desde a súa sede de Oviedo aos Estados Unidos no campo das enerxías renovables (proxectos eólicos e fotovoltaicos).

En canto a Galicia, o IED emitido en 2017 non inclúe operacións de ETVE. Estas últimas, como indicamos, concentráronse especialmente en Madrid, de tal maneira que o peso relativo desta variable en Galicia pasou do 1,82%, considerando as ETVE ao 2,83% se se eliminan estas operacións das estatísticas. É importante, por outra banda, distinguir entre o investimento bruto e o investimento neto, xa que a súa diferenza permite coñecer a contía dos desinvestimentos. Neste caso, e a diferenza do IED recibido, a Secretaría de Estado de Comercio si proporciona información sobre as dúas variables por comunidades autónomas. Excluídas as operacións de ETVE, o valor do investimento neto foi de 452,2 millóns de euros, co cal en 2017 as empresas galegas desinvestiron 106,81 millóns de euros. Se a esta cifra se agregan os desinvestimentos das operacións de ETVE, o investimento neto en Galicia quedaría en tan só 57,2 millóns, debido a unha retirada de 395 millóns de Brasil do sector cementeiro antes descrito.

En canto aos 106,81 millóns desinvestidos que non foron de ETVE, a maior operación produciuse no sector do comercio por xunto por un valor de 60 millóns de euros na República de Cabo Verde. En segundo lugar, deuse un desinvestimento de 21,7 millóns de euros en Marrocos, no sector do cemento. Ademais, tamén se produciu unha retirada de capital, aínda que de menor contía que as dúas operacións anteriores, na produción de enerxía eólica nos Estados Unidos (4,1 millóns de euros) e Uruguai (3,7 millóns). Dunha magnitude similar foi a retirada do capital en actividades inmobiliarias en Malta, operación parecida á xa realizada en 2016 e sinalada no informe precedente. Ademais houbo unha saída de capital cara a Perú e Chile, no sector pesqueiro, e cara a Portugal, nunha planta de tratamento de residuos perigosos.

No cadro 20 apréciase que desde o sector galego de actividades inmobiliarias o investimento directo se realiza ou no mesmo sector no estranxeiro ou, dentro do sector da construción, na promoción inmobiliaria. Este grupo de operacións representa o 68,1% do IED emitido total e a súa elevada contía débese, fundamentalmente, á actividade de Pontegadea xa comentada. O investimento dirixido ás actividades

Cadro núm. 20

Distribución sectorial do investimento estranxeiro bruto galego no exterior. Ano 2017

Sectores	Sector de orixe		Sector de destino	
	Miles de euros	%	Miles de euros	%
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	50.305,9	9,00	37.185,7	6,65
Industrias extractivas				
Industria manufacturera	100.015,9	17,89	115.230,7	20,61
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	3.588,5	0,64	3.977,8	0,71
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación				
Construción	52,8	0,01	231.775,9	41,46
Comercio polo xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	17.751,1	3,18	17.956,6	3,21
Transporte e almacenamento			2.700,0	0,48
Hostalería	638,0	0,11	638,0	0,11
Información e comunicacións				
Actividades financeiras e de seguros	2.608,0	0,47	605,5	0,11
Actividades inmobiliarias	380.645,5	68,09	148.908,5	26,64
Actividades profesionais, científicas e técnicas	3.118,6	0,56	43,3	0,01
Actividades administrativas e servizos auxiliares			2,5	0,00
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria				
Educación				
Actividades sanitarias e de servizos sociais				
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento				
Outros servizos				
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio				
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais				
Persoas físicas (sen sector de actividade)	300,0	0,05		
Total	559.024,4	100,00	559.024,4	100,00

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

inmobiliarias realizouse integramente nos Estados Unidos de América por un valor de 231,8 millóns de euros. A promoción inmobiliaria consistiu no aluguer de bens inmobiliarios por conta propia. O investimento de 148,9 millóns de euros dirixiuse ao Reino Unido (144 millóns de euros), Estados Unidos (33,4 millóns) e Portugal (1,5 millóns).

Coa información anterior obsérvase que en 2017, con respecto aos anos precedentes, descendeu o importe das compras de inmobles que realiza o fundador de Inditex como forma de reinvestimento dunha boa parte dos dividendos que lle proporciona a súa participación na multinacional coruñesa. A finais de 2016 os activos inmobiliarios de Pontegadea estaban valorados en 6.719 millóns de euros, con edificios emblemáticos en España e no resto do mundo. Ademais, a estes activos habería que engadir o conxunto de inmobles propiedade de Inditex. En canto ás adquisicións en España, calcúlase que os activos existentes roldan un valor de 1.600 millóns de euros. Entre os máis emblemáticos están os edificios adquiridos en Madrid. Nesta cidade conta cunha das torres da Castellana coñecida como Torre Cepsa; na mesma rúa, adquiriu a Torre Picasso ou o edificio no que acolle o Zara co maior tamaño do mundo. Na Gran Vía é propietario do edificio que alberga a tenda Primark máis grande de España, ademais doutras coñecidas marcas como Lefties, Mango ou М&М. Lembremos que recentemente acábase de crear unha filial inmobiliaria para a xestión do patrimonio español.

Nos informes anteriores demos conta das adquisicións e alugueres que desde Pontegadea se realizaron fóra de España. A actividade concentrábase no Reino Unido e nos Estados Unidos, aínda que noutros países, como Francia, Canadá ou Corea do Sur, se practicaron compras de interese. En 2017 houbo, como indicamos, unha desaceleración na adquisición de novos activos, xa que 2016 foi un ano excepcional cun investimento récord de 1.830 millóns de euros desembolsados na compra de edificios. Na información do Rexistro de Investimentos Estranxeiros de 2017 só aparece como receptor de investimento os Estados Unidos, país no que se está concretando a adquisición dun edificio no centro de San Francisco, o que suporá o segundo investimento nesta cidade tras o realizado en setembro de 2016 coa adquisición do Edificio Tiffany's en Union Square por 135 millóns de dólares. A compra de 2017, arredor dos 395 millóns de euros, consiste nun inmovible de 21.800 metros cadrados denominado Pacific Place, propiedade, desde 2014, do fondo JP Morgan Asset Management.

Se as actividades inmobiliarias e o aluguer de edificios absorbían o 68,1% do IED emitido, a industria manufactureira absorbeu un 20,6%, co que entre as dúas explican o 88,7% do total galego. A principal operación na industria manufactureira ten as características dunha de ETVE, aínda que non foi clasificada así pola Secretaría de Estado de Comercio. Trátase duns investimentos do sector cimenteiro en Suráfrica por valor de 50 millóns de euros e en Turquía por 13,02 millóns. Todo apunta a que son movementos de capital realizados desde Vigo en contraprestación do IED recibido desde Portugal a través de Cimpor.

Xa na economía produtiva, a industria de compoñentes de automoción emitiu capital dirixido a empresas do mesmo sector localizadas en Italia, México e Romanía. Sobre un total de 30 millóns de euros, a operación de maior contía dirixiuse a Italia, por valor de 20 millóns. Inferior foi o IED remitido a México, tan só dous millóns, mentres que a cifra de Romanía, 12.260 euros, é anecdótica.

Un terceiro sector de destino con operacións de IED galego foi a industria conserveira. Desde o sector da pesca produciuse un investimento de 18,3 millóns de euros dirixido á fabricación de conservas en Ecuador, país que se está beneficiando da exención de aranceis na Unión Europea ao atún estranxeiro procesado nese país. Unha segunda operación por valor de 3,5 millóns de euros, nesta mesma actividade, produciuse en Marrocos.

Como adoita ser habitual nos últimos anos, o IED emitido por Galicia no sector primario concentrouse na acuicultura mariña. En 2017 rexistráronse investimentos en Centroamérica procedentes do sector pesqueiro galego, concretamente en Nicaragua e Guatemala. No primeiro país do que xa existiu un fluxo investidor en 2016, antes Pescanova e agora Nova Pescanova domina o cultivo e a comercialización de lagostinos con experiencia no engorde. Esta empresa tamén conta con intereses en Guatemala, así como noutros países latinoamericanos. En 2017 o IED emitido a Nicaragua ascendeu a 27,6 millóns de euros, mentres que a cifra de Guatemala foi de 4,3 millóns de euros.

Finalmente, e relacionado indirectamente co anterior, no sector terciario ademais das actividades inmobiliarias xeráronse investimentos por un valor de 17,9 millóns de euros na comercialización por xunto de peixe. Este capital dirixiuse a empresas localizadas en Francia e Italia.

Se se compara o IED emitido por Galicia co de España desde unha perspectiva sectorial obsérvase que en tres actividades Galicia supera o 10% do IED emitido por España. Son o sector agrícola, gandeiro e pesqueiro, a construción e as actividades inmobiliarias. Polo tanto, a presenza no exterior de sociedades

Cadro núm. 21

Distribución do investimento estranxeiro bruto no exterior por sector de destino

Sector	2016					2017				
	Galicia		España		%	Galicia		España		%
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Galicia/España	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Galicia/España
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	54.381,2	3,7	220.895,6	0,4	24,6	37.185,7	6,7	237.177,7	0,8	15,7
Industrias extractivas	6.904,9	0,5	1.141.316,2	2,2	0,6			11.425.974,4	37,2	
Industria manufacturera	47.546,9	3,3	11.355.448,9	21,4	0,4	115.230,7	20,6	3.194.564,8	10,4	3,6
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	12.463,6	0,9	4.903.199,7	9,2	0,3	3.977,8	0,7	1.022.776,8	3,3	0,4
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación			146.013,2	0,3				576,2	0,0	
Construción	507.340,0	34,7	2.990.620,3	5,6	17,0	231.775,9	41,5	2.136.797,6	7,0	10,8
Comercio polo xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	68.633,4	4,7	9.086.915,5	17,1	0,8	17.956,6	3,2	2.690.587,7	8,8	0,7
Transporte e almacenamento			2.277.480,1	4,3	-	2.700,0	0,5	4.155.906,9	13,5	
Hostalería	55,0	0,0	201.072,6	0,4	0,0	638,0	0,1	209.208,2	0,7	0,3
Información e comunicacións	210,0	0,0	2.072.814,9	3,9	0,0			2.376.498,2	7,7	
Actividades financeiras e de seguros	4.618,2	0,3	15.166.142,1	28,6	0,0	605,5	0,1	2.178.527,8	7,1	0,0
Actividades inmobiliarias	758.008,4	51,8	1.367.830,2	2,6	55,4	148.908,5	26,6	615.511,2	2,0	24,2
Actividades profesionais, científicas e técnicas	2.288,5	0,2	936.298,8	1,8	0,2	43,3	0,0	116.342,3	0,4	0,0
Actividades administrativas e servizos auxiliares			331.625,1	0,6	0,0	2,5	0,0	87.656,4	0,3	0,0
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria										
Educación			650,9	0,0	0,0			11.744,8	0,0	
Actividades sanitarias e de servizos sociais			9.947,7	0,0				206.576,2	0,7	
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento	50,0	0,0	815.215,2	1,5	0,0			52.190,7	0,2	
Outros servizos			361,7	0,0				17.548,6	0,1	
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio										
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais										
Total	1.462.499,9	100,0	53.023.848,6	100,0	2,8	559.024,4	100,0	30.736.166,3	100,0	1,8

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

de acuicultura mariña, así como o aluguer e a compra de edificios que maioritariamente realiza Ponte-gadea, reflicten unha especialización de Galicia con respecto a España neste grupo de actividades, que xunto coas da industria manufacturera é onde se concentrou o IED galego emitido en 2017. O valor deste último sector supón o 3,6% español, mentres que nos restantes sectores o peso galego é inferior ao 1% (cadro 21).

Cadro núm. 22

Destino do investimento bruto galego e español no exterior

Área de destino	Galicia		España		% Galicia/España
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	
2016					
UE -28	584.034	39,9	24.139.514	45,5	2,42
Resto de Europa	23.282	1,6	302.136	0,6	7,71
América do Norte	506.703	34,6	14.575.897	27,5	3,48
Latinoamérica	118.600	8,1	13.155.643	24,8	0,90
Resto de América	0	0,0	120.921	0,2	0,00
Asia e Oceanía	209.303	14,3	554.125	1,0	37,77
África	20.577	1,4	175.612	0,3	11,72
Total	1.462.500	100,0	53.023.849	100,0	2,76
2017					
UE -28	171.325	30,6	8.096.484	26,3	2,12
Resto de Europa	13.025	2,3	400.171	1,3	3,25
América do Norte	266.916	47,7	11.342.055	36,9	2,35
Latinoamérica	54.192	9,7	9.179.521	29,9	0,59
Resto de América	0	0,0	680.941	2,2	0,00
Asia e Oceanía	0	0,0	970.833	3,2	0,00
África	53.567	9,6	66.161	0,2	80,96
Total	559.024	100,0	30.736.166	100,0	1,82

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

A diferenza do que sucedeu no comercio externo, o IED emitido por Galicia non se concentrou nos países da Unión Europea. En 2017, o gran protagonismo de Estados Unidos colocouno no primeiro lugar en canto a grandes áreas xeográficas, manténdose a Unión Europea nun segundo lugar debido á estratexia de Ponte-gadea dos últimos anos de participar con forza no mercado inmobiliario do Reino Unido. Con case o mesmo investimento sitúanse en terceiro e cuarto lugar Latinoamérica e África, coa peculiaridade de que desde Galicia procede o 81% do IED espa-

Cadro núm. 23

Destino do investimento bruto galego e español no exterior

Ano 2016

Galicia			España		
Páis ou territorio	Miles de euros	%	Páis ou territorio	Miles de euros	%
Estados Unidos	506.703,4	34,65	Estados Unidos	14.079.481,4	26,55
Reino Unido	440.366,7	30,11	Reino Unido	9.263.266,1	17,47
Corea do Sur	209.303,2	14,31	Irlanda	4.205.614,7	7,93
Portugal	64.768,2	4,43	Chile	3.793.939,1	7,16
Francia	62.600,0	4,28	Arxentina	2.566.869,8	4,84
Brasil	51.005,7	3,49	Dinamarca	2.512.784,7	4,74
Turquía	21.868,8	1,50	Países Baixos	2.241.245,9	4,23
Marrocos	20.577,0	1,41	Brasil	2.130.497,1	4,02
Ecuador	18.947,0	1,30	Luxemburgo	2.115.410,0	3,99
Nicaragua	16.844,9	1,15	Italia	1.387.971,9	2,62
Chile	8.260,0	0,56	Venezuela	1.259.243,8	2,37
Guatemala	7.835,4	0,54	Alemaña	1.225.575,6	2,31
Alemaña	6.500,0	0,44	México	1.100.540,5	2,08
Perú	6.075,8	0,42	Colombia	589.578,9	1,11
Bélxica	4.500,0	0,31	Canadá	496.415,7	0,94
Arxentina	4.083,2	0,28	Panamá	488.129,0	0,92
México	3.254,4	0,22	Costa Rica	485.953,8	0,92
Austria	2.750,0	0,19	Perú	480.489,3	0,91
Irlanda	1.750,0	0,12	Portugal	467.259,2	0,88
Uruguai	1.094,2	0,07	Francia	434.272,0	0,82
República Dominicana	1.001,4	0,07	Corea do Sur	209.383,2	0,39
Suíza	913,7	0,06	China	165.385,3	0,31
Serbia	499,7	0,03	Ecuador	99.811,3	0,19
Suecia	430,9	0,03	Turquía	92.394,1	0,17
Polonia	368,6	0,03	India	84.782,5	0,16
Colombia	193,4	0,01	República Checa	83.185,1	0,16
Bolivia	4,5	0,00	Resto do mundo	964.368,9	1,82
Total	1.462.499,9	100,00	Total	53.023.848,6	100,00

Ano 2017

Galicia			España		
Páis ou territorio	Miles de euros	%	Páis ou territorio	Miles de euros	%
Estados Unidos	266.915,8	47,75	Estados Unidos	9.774.668,6	31,80
Reino Unido	116.363,5	20,82	México	3.337.758,5	10,86
Sudáfrica	50.000,0	8,94	Francia	2.805.244,1	9,13
Italia	34.000,2	6,08	Uruguai	1.713.761,6	5,58
Nicaragua	27.622,4	4,94	Canadá	1.567.386,1	5,10
Ecuador	18.344,5	3,28	Países Baixos	1.519.680,7	4,94
Francia	14.594,6	2,61	Brasil	1.482.894,7	4,82
Turquía	13.024,6	2,33	Colombia	1.481.257,8	4,82
Portugal	4.805,4	0,86	Portugal	978.189,0	3,18
Guatemala	4.319,0	0,77	Irlanda	946.276,7	3,08
Marrocos	3.546,8	0,63	Reino Unido	593.549,3	1,93
México	3.434,8	0,61	Illas Caimán	517.745,4	1,68
Polonia	1.249,0	0,22	Perú	396.561,3	1,29
Brasil	418,6	0,07	Italia	350.498,1	1,14
Luxemburgo	300,0	0,05	Chipre	330.104,0	1,07
Colombia	21,9	0,00	Singapur	299.773,3	0,98
Mauritania	20,0	0,00	Luxemburgo	273.750,0	0,89
Bolivia	19,0	0,00	Suíza	253.417,6	0,82
Rumanía	12,3	0,00	Chile	245.249,4	0,80
Uruguai	12,0	0,00	Arxentina	199.832,8	0,65
Chile	0,1	0,00	Resto do mundo	1.668.567,5	5,43
Total	559.024,4	100,00	Total	30.736.166,3	100,00

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

xeración de enerxía eólica, actividade na que desde Galicia tamén se investiron 2,3 millóns no Reino Unido.

Unha actividade importante nas relacións galegas co exterior, pero que non se recolle nas estatísticas que se utilizan para a elaboración deste capítulo, é a produción das empresas con sede social en Galicia no estranxeiro. Delas destacan aquelas que realizan obras de infraestruturas das que nos informes precedentes comentabamos as actuacións máis significativas. O Grupo San José, con sede social en Pontevedra, na súa web corporativa indica que realizou proxectos en 21 países ademais de España. No seu informe anual de 2017 sinala que están executando proxectos en 11 países, dos que sobresaen un conxunto de hospitais en Chile e México, unha autopista na India e un grupo de hoteis en Cabo Verde. Pola súa banda, ao grupo Pontes e Calzadas con sede en Sigüeiro (A Coruña) adxudicáronlle en 2017 o seu primeiro contrato en Panamá, consistente na construción dunha ponte sobre a represa de Gatún

ñol recibido polo continente africano e iso grazas ás operacións de Suráfrica e Marrocos, a primeira de carácter moi puntual. Iso suxire que o IED tanto español como galego está moi orientado cara a Europa e América. O atractivo de Asia para o capital español parece escaso, como no caso galego, no que non se produciu ningún investimento neste continente en 2017. Nos anos anteriores o máis salientable do IED emitido a Asia foi a compra dun inmovible en Corea do Sur. Tamén se constata que non houbo ningún investimento galego en Oceanía.

En canto á distribución por países, cabe engadir que en 2017 seguiu descendendo o número de territorios cara aos que se emitiu IED (cadro 23). Aínda con cifras provisionais, contabilizáronse 21 países en 2017, fronte aos 27 de 2016 e aos 37 de 2015. Destes 21, en oito o investimento non superou o millón de euros, polo que só 13 teñen unha certa relevancia. De todos eles xa se explicaron as características do IED dese exercicio, excepto o de Portugal e Polonia. O caso portugués é especial. Este país lidera o *ranking* desde 2008 no IED recibido por Galicia, mentres que ocupa o décimo posto no IED emitido. As empresas e persoas físicas portuguesas investiron en Galicia por valor de 521 millóns de euros, recibindo de Galicia menos da metade, 220 millóns de euros. Esta asimetría reforzouse en 2017, xa que mentres Portugal lideraba o *ranking* do IED recibido con case 114 millóns de euros, o investimento galego foi de tan só 4,8 millóns. Aínda que as operacións de cemento condicionan estas estatísticas, o certo é que as relacións económicas desde Galicia a Portugal céntranse máis no comercio que na posibilidade de crear ou comprar sociedades dese país. Os 4,8 millóns investidos en 2017 dirixíronse ao transporte marítimo (2,7 millóns), ás actividades inmobiliarias (1,5 millóns) e aos servizos financeiros (605.430 euros). En canto a Polonia, o investimento de 1,3 millóns de euros dirixiuse ao sector de

Cadro núm. 24
Destino do investimento estranxeiro
bruto emitido por Galicia desde 2008 a 2017

País	Miles de euros	%
Portugal	520.865	27,93
Luxemburgo	262.012	14,05
Italia	252.653	13,55
Brasil	167.130	8,96
Reino Unido	136.062	7,29
China	118.751	6,37
Portugal	520.865	27,93
Luxemburgo	262.012	14,05
Italia	252.653	13,55
Brasil	167.130	8,96
Reino Unido	136.062	7,29
Total	1.865.206	100,00

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

de alta velocidade da Meca-Medina que está afrontando a súa fase final.

Finalmente, no cadro 24 recóllese, de forma acumulada, o destino por países do IED que se emitiu desde Galicia de 2007 ata 2017. O elevado investimento en inmobles realizado neste período en Estados Unidos e Reino Unido situou estes países nos dous primeiros lugares nun *ranking* no que os territorios máis próximos a Galicia non figuran nos primeiros postos. A actividade de alugueres tamén motivou o terceiro lugar de Luxemburgo, mentres que as operacións cimenteiras, xa comentadas, elevan a Brasil ao cuarto posto. Francia ocupa o quinto lugar debido ao comercio polo miúdo e ás actividades inmobiliarias, incidindo en ambas as dúas, directa ou indirectamente, os resultados do grupo Inditex. Pola súa banda, Portugal ocupa o décimo lugar, primando tamén a compra e construción de edificios.

En canto ao stock de IED de Galicia nos diferentes países e territorios do mundo, a Secretaría de Estado de Comercio, do mesmo xeito que no IED recibido, non actualizou a información que xa se utilizou para a elaboración do informe de 2016, referida ao ano 2015. Nada, polo tanto, se pode engadir ao xa comentado. Alí salientábase o peso do sector de confección de pezas de vestir, que xeraba o 66% da facturación total, aínda que en canto á cantidade total investida, o primeiro lugar o ocupaban as actividades inmobiliarias. Son relevantes tamén os investimentos na industria do cemento, fabricación de automóbiles e metalurxia. Por países, o stock de investimentos galegos concéntrase en América do Norte e Reino Unido, malia que en Francia se xerou máis emprego e unha maior facturación.

que prestará un servizo necesario para a canle e, ademais, acaba de finalizar o complexo hospitalario máis importante de Ecuador. Espina e Delfín, con sede en Santiago de Compostela, recentemente logrou varios proxectos hidráulicos e de infraestruturas en Angola e Colombia por un valor próximo aos 35 millóns de euros e mantén a súa xa tradicional presenza no mercado portugués. O grupo ourensán Copasa, que a finais de 2017 trasladou a súa filial catalá a Santiago de Compostela, tiña no estranxeiro en 2016 o 41,3% das súas contratacións, sendo México o seu segundo mercado tras España. Participa tamén no tren

VI. Construcción

- A pesar do crecemento da produción, Galicia perde emprego de construción en 2017.
- Liderada pola provincia da Coruña, a promoción de novas vivendas confirma a súa recuperación.
- O Plan de vivenda 2018-2021 contará cun financiamento de 107 millóns de euros en Galicia.
- As compras de vivenda medran un 12,5% en Galicia. O 88% das vivendas mercadas son de segunda man.
- A demanda de vivenda urbana galega aumenta un 14,5%. Destaca o crecemento do 20% na área de Vigo.
- O prezo da vivenda galega mantense e só o mercado inmobiliario de Vigo amosa tendencias inflacionarias.
- Se ben a vivenda aínda resulta excesivamente cara, a accesibilidade financeira atópase nos mellores niveis dos últimos 20 anos grazas aos baixos tipos de interese.
- En 2017 a licitación por galego situouse en 228 euros, por baixo da media española que foi de 276 euros.
- Por segundo ano consecutivo Galicia non acada os mil millóns de euros de investimento real nos presupostos xerais do Estado, xerando malas expectativas para a obra pública.

Introdución

En 2017 o sector inmobiliario español deu signos claros de expansión despois de máis de dez anos de estancamento. Os prezos das vivendas e dos alugamentos experimentaron crecementos significativos no conxunto de España, indicando a reactivación da demanda residencial. Con todo, a recuperación do mercado non é uniforme en todo o Estado e a súa intensidade é maior en determinadas cidades e zonas costeiras. No sector inmobiliario galego os signos de recuperación aínda son febles, con moderados crecementos de demanda e oferta nun contexto de estabilidade de prezos. Por outra banda, a demanda pública de obras, o segundo gran compoñente da demanda, mostrou un comportamento positivo en España, pero sufriu un acusado descenso en Galicia. Así, pois, a pesar de que o balance da construción española é positivo, esta tendencia é menos clara na nosa comunidade autónoma, ata o punto de que en 2017 a construción galega perdeu postos de traballo respecto ao ano anterior.

Cadro núm. 1

Indicadores do sector da construción en España. Taxas de variación interanuais (en %)

	2015	2016	2017	2017			
				I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
VEB construción	2,4	1,9	4,9	4,5	4,9	4,9	5,4
FBCF. Construción. Vivendas	-1,0	4,4	8,3	6,1	8,4	9,2	9,5
FBCF. Construción. Outros	7,9	0,9	1,5	3,0	0,7	1,6	0,5
Produción das empresas	0,8	3,8	0,2	1,2	-3,2	0,5	2,2
Nova contratación	20,7	8,2	9,1	10,3	2,3	12,8	12,2
Ocupados	8,1	0,0	5,1	4,8	5,2	4,3	6,0
Paro estimado	-18,3	-11,9	-17,7	-15,0	-23,3	-19,2	-13,8
Afiliados á Seguridade Social	4,8	2,7	6,2	5,5	5,8	6,2	7,3
Paro rexistrado	-18,0	-15,8	-18,2	-18,6	-19,4	-17,6	-42,3
Licitación oficial SEOPAN	-27,4	0,7	35,2	-2,0	17,4	40,8	101,2
Índice de custos do sector	-1,0	-1,5	2,3	2,5	1,9	1,7	3,0

Fonte: Ministerio de Empleo e Seguridade Social, SEPE, EPA, INE e IGE.

Cadro núm. 2

Indicadores do sector da construción en Galicia. Taxas de variación interanuais (en %)

	2015	2016	2017	2017			
				I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
VEB construción	2,6	1,6	3,5	4,2	2,9	3,3	3,7
Ocupados	9,7	-2,4	-7,4	-9,9	-5,4	-7,6	-6,4
Paro estimado	-23,7	-4,3	-34,0	-33,3	-47,7	-42,9	-3,4
Afiliados á Seguridade Social	2,4	-1,0	0,9	0,2	1,0	0,5	2,1
Paro rexistrado	-18,8	-15,6	-19,2	-18,1	-20,0	-18,1	-20,8
Licitación oficial SEOPAN	-8,6	10,6	-29,4	-78,1	-52,6	39,3	120,8

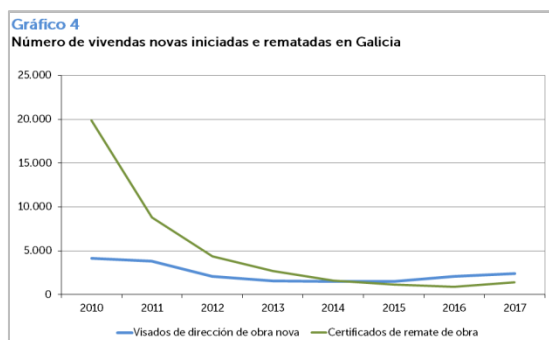
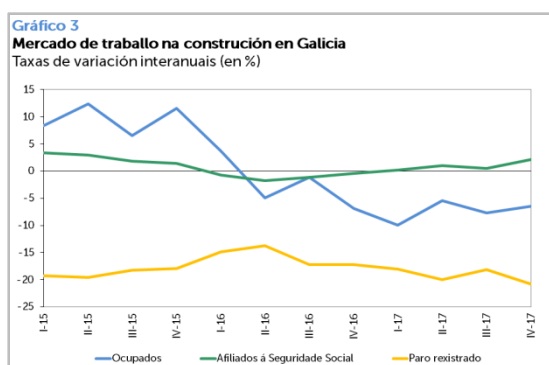
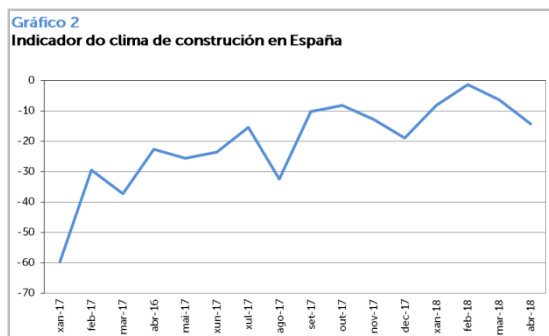
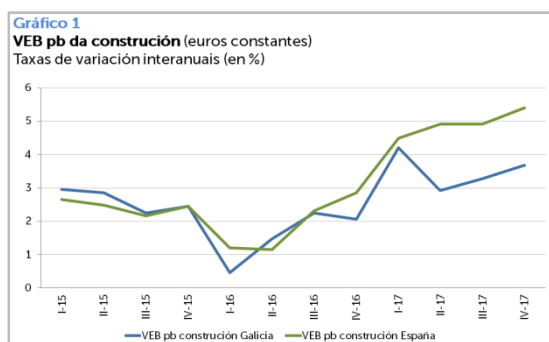
Fonte: Ministerio de Empleo e Seguridade Social, SEPE, EPA, INE e IGE.

Cadro núm. 3

O mercado de traballo na construción (medias anuais). Ano 2017

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia	España
Ocupados						
Miles	28,9	8,7	6,9	22,1	66,6	1.128,3
TVI 2017/2016 (%)	-3,2	-23,9	-8,9	-4,1	-7,4	5,1
Paro estimado						
Miles	1,8	0,4	0,7	2,6	5,5	150,2
TVI 2017/2016 (%)	-45,0	-46,7	-13,3	-25,5	-34,0	-17,7
Paro rexistrado						
Miles	8,4	2,1	2,2	7,0	19,7	329,1
TVI 2017/2016 (%)	-19,5	-17,0	-18,8	-19,6	-19,2	-18,2
Afiliados á Seguridade Social						
Miles	33,2	8,7	8,7	22,7	73,3	1.114,6
TVI 2017/2016 (%)	2,0	-1,2	-1,6	1,2	0,9	6,2

Fonte: Ministerio de Empleo e Seguridade Social, SEPE, EPA, INE e IGE.

cando o forte descenso do 24% experimentado por Lugo, sendo máis moderados os da Coruña (-3,2%), Pontevedra (-4,1%) e Ourense (-8,9%) (véxanse gráfico 3 e cadros 2 e 3). A pesar da destrución de em-

Os diferentes indicadores de actividade configuran un cadro optimista para a construción española. A contabilidade trimestral presenta un crecemento do 4,9% do valor engadido bruto (VEB), o maior aumento interanual desde 2001. Os datos de formación bruta de capital fixo (FBCF), indican un aumento do 4,6% do investimento en construción, sendo o compoñente de vivenda o que experimenta unha maior expansión cun 8,3%. O resto de indicadores globais de actividade mostran tamén un comportamento positivo, con crecemento dos traballos das empresas e da nova contratación, aumentando un 2,3% o índice de custos do sector (cadro 1 e gráfico 1). O indicador de clima da construción¹ no gráfico 2 expresa a mellora das expectativas empresariais ao longo de 2017. Apréciase o progreso do saldo de opinión, que se sitúa nun valor practicamente neutro (-1,3) en febreiro de 2018, pero empeora nos dous meses seguintes arrastrado polo saldo negativo da obra civil e da construción de edificios, con saldos respectivos de -32,4 e -12,5 no mes de abril; mentres, o período de traballo asegurado é de 493,7 días no mesmo mes, lixeiramente superior (11 días) ao estimado doce meses antes.

O mercado de traballo español reflicte a mellora de actividade. O número de ocupados en 2017 foi de 1,13 millóns, que supón un aumento interanual do 5,1%; as afiliacións á Seguridade Social (1,11 millóns) crecen un 6,2% e o paro estimado, que se sitúa en 150.000 persoas, descende un 18%. Deste xeito, en 2017 consolídase o crecemento do emprego na construción do bienio anterior, o que constitúe quizais o mellor indicador da recuperación da actividade no ámbito estatal (cadros 1 e 3).

Os índices de actividade do sector galego non resultan tan favorables coma no conxunto de España. Aínda que o Instituto Galego de Estatística estima un crecemento do VEB de construción do 3,5%, os datos do mercado de traballo toman outro camiño. O número medio de afiliados á Seguridade Social en Galicia foi de 73.300 en 2017, o que supón practicamente manter a cifra do ano anterior, pero as estimacións da enquisa de poboación activa (EPA) exhiben un panorama laboral negativo. O emprego da construción calculado pola EPA en Galicia cae continuamente desde o segundo trimestre de 2016, e en 2017 a ocupación media contráese ata 66.550 persoas, o que representa un descenso interanual do 7,4%. As series da EPA evidencian unha caída xeral da ocupación nas catro provincias galegas, destacando o forte descenso do 24% experimentado por Lugo, sendo máis moderados os da Coruña (-3,2%), Pontevedra (-4,1%) e Ourense (-8,9%) (véxanse gráfico 3 e cadros 2 e 3). A pesar da destrución de em-

¹ O indicador de clima é a media dos saldos de opinións empresariais referidos á tendencia do emprego e á carteira de pedidos do sector, recollidos na Enquisa de Conxuntura Industrial elaborada polo Ministerio de Economía, Industria e Competitividade. Por exemplo, un valor de -10 do saldo significa que a porcentaxe de opinións negativas supera en 10 puntos a de opinións positivas.

prego, o número de parados da EPA redúcese a 5.500 persoas (descenso do 34%) debido á diminución dos activos en construción galega —atraídos algúns deles polas mellores perspectivas de emprego noutras rexións—, fixando a taxa de paro de construción no 7,6%, catro puntos por baixo da media española en 2017.

Cadro núm. 4

A vivenda en España. Principais indicadores de oferta

	2015	2016	2017	TVI (%)		
				2015	2016	2017
Visados de dirección de obra (vivenda nova e ampliación e reforma)	76.542	92.135	109.047	30,2	20,4	18,4
Licenzas municipais de obra* (número de vivendas de nova planta)	36.065	57.209	44.552	7,2	58,6	15,1
Certificados de fin de obra (número de vivendas)	45.152	40.119	54.610	-3,6	-11,1	36,1
VPO obra nova. Vivendas iniciadas	5.306	6.787	4.780	-10,0	27,9	-29,6
VPO obra nova. Vivendas rematadas	7.931	7.118	4.011	-47,3	-10,3	-43,6

* Para o ano 2017 os datos e taxas de variación corresponden aos nove primeiros meses.

VPO: Vivenda de protección oficial.

Fonte: Ministerio de Fomento.

Vivenda

Tanto a oferta como a demanda de vivenda confirman en 2017 a recuperación iniciada nos anos anteriores. No conxunto de España a promoción residencial toca fondo no ano 2014 e en 2015 inicia un crecemento que se ratifica en 2017. En Galicia a oferta móstrase menos vigorosa e cun ano de atraso respecto da estatal. Doutra banda, a demanda mostra un perfil crecente desde 2014 tanto en España como en Galicia, con aumentos das compras que na súa maioría se dirixen ao segmento da vivenda usada pola escaseza de vivendas novas en oferta.

Para medir a oferta usamos os certificados de inicio e de final de obra dos arquitectos técnicos, así como as licenzas concedidas polos concellos, series que aparecen recollidas nos cadros 4, 5 e 6, e no gráfico 4. A promoción de novas vivendas alcanza un mínimo histórico en España no ano 2014, con só 35.000 novas residencias comezadas. En 2015 a actividade empeza a mellorar e en 2017 alcánzase a cifra de 81.000 novas residencias iniciadas, que supón un crecemento interanual do 26%. Neste mesmo ano as vivendas terminadas (36.000) aumentan un 36%, o que rompe coa tendencia negativa que se mantiña desde 2008 nesta variable. En España, pois, a oferta de vivenda parece arrancar, aínda que as altas taxas de crecemento en vivendas iniciadas e terminadas deben ser relativizadas tendo en conta a case inexistente actividade promotora tres anos antes.

En Galicia a oferta móstrase menos activa. No gráfico 4 pódese apreciar a evolución das vivendas iniciadas e terminadas nos últimos anos. O comezo de novas obras cae a mínimos históricos en 2014-2015, con 1.500 iniciacións anuais. En 2016 e 2017 a tendencia empeza a cambiar, dando comezo, respectivamente, a 2.059 e 2.423 vivendas novas, o que representa un crecemento anual arredor do 36%. A Coruña, con 1.463 comezos de obra en 2017, lidera a promoción residencial, seguida de Pontevedra (612), Lugo (218) e Ourense (130). As licenzas concedidas polos concellos medran un 7,11% nos nove primeiros meses de 2017 e as vivendas terminadas confirman o cambio de ciclo, alterando a tendencia negativa mantida nos últimos dez anos. En 2017 concedéronse 1.387 certificados de fin de obra, que representan un aumento do 42% respecto dos 980 do ano anterior. Deste xeito, malia que con menos forza que no conxunto de España, en 2017 a promoción de vivenda consolida a súa tendencia positiva en Galicia. Este rumbo debería prolongarse no futuro xa que, a pesar de que existe un importante stock sen vender, a vivenda nova é cada vez máis escasa nos mercados urbanos de maior dinamismo, o que, xunto ao aumento da capacidade adquisitiva de vivenda que reflicten as variables de accesibilidade, debería continuar tirando da actividade en anos vindeiros.

A vivenda protexida (VP) continúa perdendo relevancia. En toda España en 2017 iniciáronse 4.780 VP e termináronse 4.011 con caídas do 30% e do 43% respectivamente. En Galicia a VP desapareceu virtualmente do mapa inmobiliario como se observa no cadro 5. Este resultado débese a que o único obxectivo do Plan estatal de vivenda 2013-2016, prorrogado ata 2017, eran as axudas ao alugueiro e á rehabilitación, eliminando a figura da adquisición do réxime de actuacións protexidas, figura que se recupera no Plan que entra en vigor a partir de 2018, que comentaremos a continuación.

O novo Plan estatal de vivenda 2018-2021 continúa centrándose nas axudas ao alugueiro e á rehabilitación, pero introduce a axuda á compra para menores de 35 anos en determinadas circunstancias. Este plan foi presentado en maio de 2017 e a súa aprobación atrasouse case un ano. A versión definitiva incluíu algunhas novidades respecto ao borrador inicial, que comentabamos no pasado informe.

Segundo o Ministerio de Fomento, os obxectivos do Plan estatal de vivenda 2018-2021 son: "Persistir na adaptación do sistema de axudas ás necesidades sociais actuais e á limitación de recursos dispoñibles, priorizando dous eixes, fomento do alugueiro e o fomento da rehabilitación e rexeneración e renovación urbana e rural, con especial atención ás persoas en situación de desafiuzamento ou alzamento da súa vivenda habitual e ás axudas á accesibilidade universal".

Cadro núm. 5

A vivenda en Galicia. Principais indicadores de oferta

	2015	2016	2017	TVI (%)		
				2015	2016	2017
Visados de dirección de obra (vivenda nova e ampliación e reforma)	2.680	3.328	3.636	3,9	24,2	9,3
Licenzas municipais de obra* (número de vivendas de nova planta)	1.149	1.218	964	-1,5	6,0	7,1
Certificados de fin de obra (número de vivendas)	1.136	980	1.387	-30,2	-13,7	41,5
VPO obra nova. Vivendas iniciadas	5	4	5	-96,5	-20,0	25,0
VPO obra nova. Vivendas rematadas	2	139	9	-95,2	6.850,0	-93,5

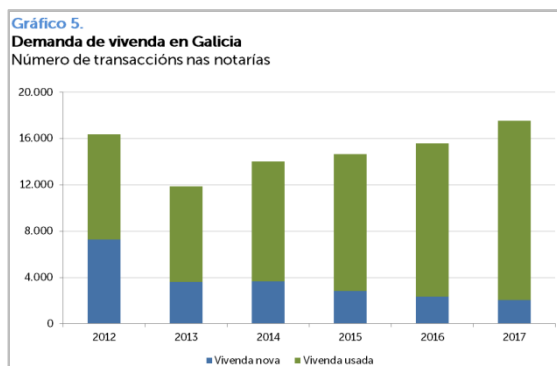
* Para o ano 2017 os datos e taxas de variación corresponden aos nove primeiros meses.

VPO: Vivenda de protección oficial.

Fonte: Ministerio de Fomento.

Para alcanzar estes fins o Plan inclúe nove programas, dos cales destacamos os seguintes:

- Programa de axuda ao alugueiro de vivenda. Destinado a persoas con ingresos inferiores a tres veces o IPREM,² con axudas de ata o 40% da renda do alugueiro cun límite xeral de 600 euros, que pode chegar a 900 en cidades de prezos elevados.
- Programa de fomento do parque de vivenda en alugueiro. Os beneficiarios son tanto persoas físicas como administracións e empresas públicas e privadas. As axudas por este concepto alcanzan os 300 euros/m² por vivenda, cun límite do 40% do investimento ou de 31.500 euros por vivenda. Os inquilinos destas vivendas non deben superar uns ingresos de 4,5 veces o IPREM, cunha renda mensual máxima de sete euros/m². Alternativamente, as axudas poden ser de 350 euros/m², cun límite do 50% do investimento ou 36.750 euros por vivenda; nese caso o límite de ingresos é tres veces o IPREM e a máxima renda mensual de 5,5 euros/m². Nos dous casos as vivendas deben estar en alugueiro durante, polo menos, 25 anos.
- Axudas para menores de 35 anos. Estes inquilinos novos que gañen ata tres veces o IPREM poden pedir unha subvención de ata o 50% da renda mensual, se esta non supera os 600 euros ou 900 nas cidades máis caras (nese caso a subvención redúcese ao 30% no tramo 601-900 euros). O plan introduce, ademais, a axuda á compra para menores de 35 anos. Esta axuda consiste na subvención do 20% do prezo de compra, cun límite de 10.800 euros. Pero esta axuda está limitada aos casos nos que a vivenda se localice nun municipio de menos de 5.000 habitantes e cun prezo non superior aos 100.000 euros.

Ademais, o plan contempla axudas a desafiuzados, maiores de 65 anos e familias con características especiais, e para o fomento da eficiencia enerxética, rehabilitación e mellora de accesibilidade.

² 22.558 euros anuais en 14 pagas.

Cadro núm. 6
Indicadores de oferta. Vivendas iniciadas e rematadas

	2013	2014	2015	2016	2017
Vivendas iniciadas (obra nova)					
A Coruña	846	781	733	1.139	1.463
Lugo	199	402	266	199	168
Ourense	189	104	140	323	130
Pontevedra	316	232	387	398	612
Galicia	1.550	1.519	1.526	2.059	2.373
España	34.288	34.873	49.695	64.038	80.786
Vivendas rematadas					
A Coruña	959	468	246	194	331
Lugo	699	568	238	226	601
Ourense	305	78	332	239	303
Pontevedra	745	513	320	321	152
Galicia	2.708	1.627	1.136	980	1.387
España	64.817	46.822	45.152	40.119	54.610

Fonte: Ministerio de Fomento

Cadro núm. 7
Indicadores de demanda de vivenda

	Número de transaccións			TVI (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
Galicia					
Notarios	14.633	15.604	17.562	6,6	12,5
A Coruña	6.381	6.706	7.690	5,1	14,7
Lugo	2.417	2.407	2.369	-0,4	-1,6
Ourense	1.414	1.575	1.742	11,4	10,6
Pontevedra	4.421	4.916	5.761	11,2	17,2
Rexistradores	12.537	13.431	14.594	7,1	8,7
A Coruña	5.383	6.022	6.302	11,9	4,6
Lugo	1.929	1.802	1.694	-6,6	-6,0
Ourense	1.235	1.408	1.561	14,0	10,9
Pontevedra	3.990	4.199	5.037	5,2	20,0
España					
Notarios	401.713	457.738	532.367	13,9	16,3
Rexistradores	355.556	405.385	464.423	14,0	14,6

Fonte: Ministerio de Fomento. *Estadística de Transmisiones de Derechos de la Propiedad*. INE.

Cadro núm. 8
Transaccións de vivenda en notaría. Ano 2017

	Núm. de transaccións		TVI (%)	
	Nova	Usada	Nova	Usada
A Coruña	813	6.877	-5,2	17,6
Lugo	462	1.907	-26,2	7,1
Ourense	178	1.564	-19,5	15,5
Pontevedra	578	5.183	-9,0	21,1
Galicia	2.031	15.531	-13,2	17,1
España	50.398	481.969	7,0	17,4

Fonte: Ministerio de Fomento.

A mellora da situación económica, os baixos tipos de interese e a expansión do crédito xerou un crecemento sostido da demanda de vivenda que se prolonga desde o ano 2014. O crecemento da demanda dirixiuse fundamentalmente cara ao mercado de segunda man ante a falta de vivenda nova adaptada ás esixencias dos compradores.

Os principais indicadores de demanda utilizados neste informe son as compravendas realizadas nas notaría, as transaccións inscritas nos rexistros da propiedade e as series de hipotecas constituídas.³ O estimador conxuntural de maior relevancia son as compravendas en notaría debido ao seu carácter

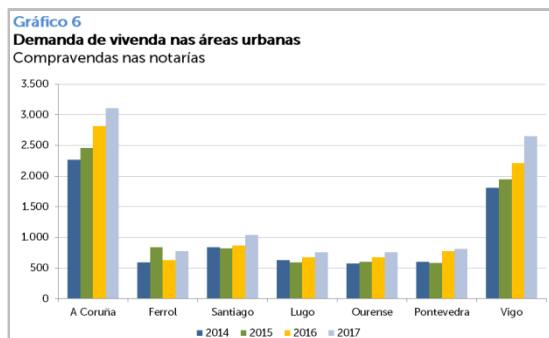
O plan de vivenda foi recibido con división de opinións por parte dos axentes do sector. Criticase por estar pensado para dar saída aos activos inmobiliarios nos balances dos bancos e da Sareb. Con todo, hai que ter en conta que se o plan consegue aumentar a oferta de vivendas en alugamento, iso tamén beneficiará os futuros inquilinos coa previsible rebaixa no custo do alugamento. Doutra banda, as axudas aos menores de 35 anos son de dubidoso resultado, xa que seguramente aumenten o prezo nunha contía próxima á da subvención, deixando case inalterado o custo real da vivenda para os beneficiarios, pero prexudicando os compradores maiores de 35 anos ou con ingresos superiores ao tope máximo, que abonarán maiores prezos sen dereito á achega. Doutra banda, a axuda á compra, ao estar restrinxida a municipios pequenos, é previsible que teña un efecto moi limitado nos compradores novos aos que vai dirixida.

Este plan contará cun financiamento de 1.443 millóns de euros durante os catro anos, o que representa un importante incremento do 62% respecto ao plan anterior. En marzo de 2018 a maioría das comunidades autónomas aprobaron a repartición do fondo. Segundo este acordo, Galicia contará cunha axuda máxima do Ministerio de Fomento de 82,5 millóns de euros, sendo as comunidades máis beneficiadas Andalucía (246,7 millóns), Madrid (229,4) e Cataluña (209,2). A Xunta de Galicia achegará 26,4 millóns de euros, sumando un total de case 107 millóns para intervencións en Galicia ata 2021. Un 35% das subvencións destinarase á mellora e rehabilitación e un 18% a axudas ao alugueiro. Fomento estima que arredor de 32.000 galegos se beneficiarán dos distintos programas que compoñen o novo plan de vivenda nos seus catro anos de vixencia.

³ O Consello Xeral do Notariado estima o número de transaccións levadas a cabo en notaría e estes cálculos son publicados polo Ministerio de Fomento. O Colexio de Rexistradores de España compila as transaccións inscritas nos rexistros da propiedade na estatística rexistral inmobiliaria e estas cifras tamén se recollen nas series de compravenda de vivendas publicadas polo INE desde o ano 2007. O INE publica a estatística de hipotecas, que recolle as hipotecas constituídas sobre bens inmoables; estes datos son fornecidos polo servizo de sistemas de información do Colexio Oficial de Rexistradores da Propiedade e Mercantís de España.

universal e inmediato. As series dos rexistradores refírense ás mesmas operacións recollidas polos notarios, pero cun atraso temporal variable entre os dous rexistros. Os datos de hipotecas só reflicten unha parte das compras, xa que durante os anos de crise rompeu a equivalencia existente entre a constitución de novas hipotecas e a compra de vivenda, malia que nos últimos anos se recuperou parcialmente co aumento do crédito hipotecario. Estes indicadores móstranse nos cadros 7, 8 e 10 e nos gráficos 5 e 6.

En 2017 as notaría españolas rexistraron 532.367 compravendas, que representan un aumento do 16,3% respecto de 2016. A escaseza de novas promocións fai que o mercado se vexa progresivamente dominado pola vivenda de segunda man, que representa o 90,5% das transaccións. Os rexistros da propiedade mostran unhas cifras lixeiramente atenuadas respecto das anteriores, con 464.423 vivendas apuntadas que supoñen un crecemento do 14,5%, similar ao do ano anterior e algo por baixo do estimado polos datos notariais.

En Galicia a compravenda residencial mostra un perfil parecido ao español, pero cun crecemento de menor intensidade. Nos cadros 7 e 8 e no gráfico 5 pódese ver como a demanda de vivenda comeza a aumentar no ano 2014 e que en 2017 se adquiriron un total de 17.562 vivendas, cun crecemento interanual do 12,5%. O mercado galego manifesta tamén a progresiva escaseza de novas residencias, coa vivenda usada acaparando o 88,4% das operacións. A intensidade da demanda en 2017 sitúase en 6,5 compras por cada mil habitantes, continúa aumentando e supón a maior proporción dos últimos

sete anos. Por provincias, A Coruña amosa o maior volume de compras (7.690), seguida de Pontevedra con 5.761, pero é o mercado pontevedrés o que máis se expande (17,2%), seguido do coruñés (14,7%) e do ourensán (10,6%), mentres que o lucense se contrae un 1,6%. As cifras ofrecidas polos rexistradores galegos son significativamente inferiores ás correspondentes ás notaría, con 14.600 vivendas rexistradas e un crecemento do 8,7%. Esta diferenza pode deberse ao atraso e á depuración de erros que ten lugar no rexistro e que dan lugar a discrepancias nas variacións anuais, aínda que en períodos máis amplos de tempo ambas as series deben confluir.

Cadro núm. 9

Valor medio das transmisións inmobiliarias de vivenda libre

	Euros			TVI (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
A Coruña	109.870	111.091	111.686	1,1	0,5
Lugo	84.099	77.777	83.255	-7,5	7,0
Ourense	88.275	94.033	86.719	6,5	-7,8
Pontevedra	122.946	123.073	123.637	0,1	0,5
Galicia	107.494	108.059	109.430	0,5	1,3
España	135.633	139.425	144.815	2,8	3,9

Fonte: Ministerio de Fomento.

Cadro núm. 10

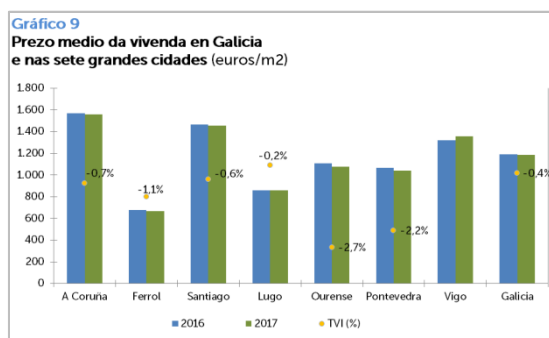
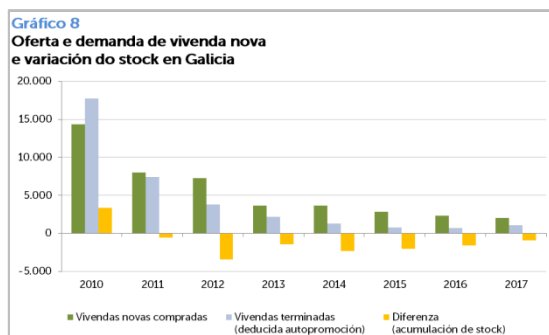
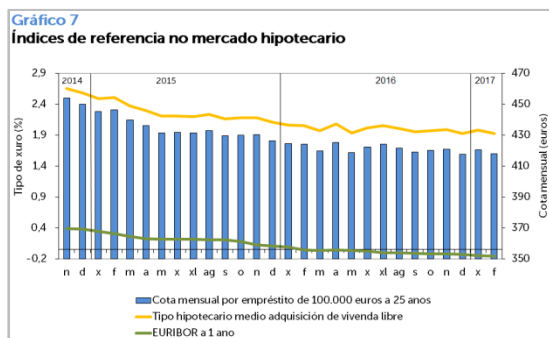
Hipotecas en terreos edificables urbanos. Vivendas construídas

	Núm. de hipotecas			TVI (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
A Coruña	4.622	4.407	5.026	-4,7	14,0
Lugo	892	1.137	1.069	27,5	-6,0
Ourense	816	900	903	10,3	0,3
Pontevedra	3.383	3.626	4.042	7,2	11,5
Galicia	9.713	10.070	11.040	3,7	9,6
España	244.827	281.328	310.096	14,9	10,2

Fonte: INE.

No gráfico 6 móstrase a evolución da adquisición de vivenda nas áreas urbanas das sete maiores cidades,⁴ que en 2017 representan o 56,3% da demanda total galega. A tendencia foi positiva nas sete conurbacións, cun total de 9.902 compras, sendo especialmente significativo o aumento do 19,8% das compravendas na área viguesa. A Coruña, con 3.109 transaccións, e Vigo, con 2.650, representan case o 60% das compras urbanas, que están dominadas nun 90,3% pola vivenda usada. A demanda urbana creceu un 14,5% en 2017, dous puntos por enriba da media galega, cunha intensidade da demanda urbana de 7,1 compras por cada mil habitantes, tamén lixeiramente superior á media galega.

⁴ Os municipios integrantes das sete áreas urbanas son: A Coruña: A Coruña, Arteixo, Cambre, Culleredo e Oleiros. Ferrol: Ferrol, Narón e Fene. Santiago: Santiago de Compostela, Ames, Oroso e Teo. Lugo: Lugo. Ourense: Ourense e Barbadás. Pontevedra: Pontevedra, Marín e Poio. Vigo: Vigo, Gondomar, Mos, Nigrán, Pontearreas, Porriño e Redonde-la.

é de futuros aumentos dos tipos, o que incrementaría o custo da vivenda. Que a demanda manteña o seu desenvolvemento en anos vindeiros depende máis do crecemento económico, da creación de emprego, da mellora da confianza e do axuste do valor real da vivenda á capacidade adquisitiva dos potenciais compradores, que da rebaixa do custo de financiamento.

A pesar de que as constantes financeiras melloran, o mercado aínda non parece normalizado. Un dos

Cadro núm. 11
Prezo medio da vivenda libre

	Euros/m ²		TVI (%)	
	Galicia	España	Galicia	España
2016	1.192,4	1.502,6	1,2	1,9
2017	1.187,6	1.538,6	-0,4	2,4
I trim.	1.179,6	1.525,8	-1,5	2,2
II trim.	1.186,6	1.530,0	-0,8	1,6
III trim.	1.198,8	1.540,0	1,1	2,7
IV trim.	1.185,2	1.558,7	-0,4	3,1

Fonte: Ministerio de Fomento.

O cadro 10 mostra as hipotecas constituídas en terreos edificables urbanos. En 2017 concedéronse 310.096 hipotecas en toda España, o que supón un aumento do 10,2%. En Galicia, con pouco máis de 11.000 hipotecas concedidas, a variación é similar (9,6%). Se poñemos en relación o número de hipotecas coas cifras dos rexistradores conclúese que só dúas de cada tres compras de vivenda están financiadas por unha hipoteca, proporción algo menor que a de 2016. En Galicia o recurso ao crédito hipotecario é maior e así se financian tres de cada catro vivendas rexistradas, que mantén a razón do ano precedente. A pesar do aumento das hipotecas, o saldo vivo do crédito hipotecario aos fogares para a adquisición de vivenda redúcese a un 2,9% en 2017, representando no terceiro trimestre o 46,4% do PIB, 3,2 puntos menos que un ano antes. Por outra banda, a porcentaxe de créditos de dúbido cobro mantense no 4,7%, o que confirmaría que a banca segue poñendo esixencias elevadas respecto ao risco dos prestatarios nas súas operacións hipotecarias.

No gráfico 7 móstrase a evolución de variables financeiras que afectan a demanda de vivenda. A accesibilidade financeira apenas se modificou ao longo de 2017 e nos dous primeiros meses de 2018. O EURIBOR a un ano prosegue en valores negativos e o tipo medio cobrado pola banca en créditos á adquisición de vivenda libre permanece estable con pequenas oscilacións nos últimos 14 meses. A cota mensual a pagar por cada 100.000 euros de crédito a 25 anos mantense en 420 euros con variacións mínimas ata febreiro de 2018, o que representa un dos mellores niveis de accesibilidade desde comezos de século. A accesibilidade financeira apenas ten marxe xa para mellorar, dados os mínimos niveis dos tipos de interese; pola contra, a expectativa

de futuros aumentos dos tipos, o que incrementaría o custo da vivenda. Que a demanda manteña o seu desenvolvemento en anos vindeiros depende máis do crecemento económico, da creación de emprego, da mellora da confianza e do axuste do valor real da vivenda á capacidade adquisitiva dos potenciais compradores, que da rebaixa do custo de financiamento.

Un dos desaxustes máis importantes é o remanente de vivendas non vendidas. A absorción deste stock é un dos problemas pendentes do sector inmobiliario. No gráfico 8 faise un cálculo da evolución do stock aparente de vivendas novas non vendidas en Galicia. Este obtense como a diferenza entre as compras de vivenda nova, medidas pola estatística notarial, e as vivendas terminadas, das cales se deduce a proporción non escriturada da autopromoción⁵ e do réxi-

⁵ O tratamento da autopromoción pode levar a resultados moi diferentes en canto á avaliación do stock de vivenda, dado que non é posible coñecer con exactitude en que medida os propietarios das vivendas de autopromoción escrituran ou non a compravenda. A estimación das existencias de vivenda móvese dentro dunha ampla franxa. Dentro dela, o Ministerio de Fomento opta polo límite inferior. Os nosos cálculos sitúanse no centro desa banda, propoñendo

me de cooperativa. Segundo os nosos cálculos, o stock de vivendas existentes en Galicia a finais de 2017 situábase arredor das 25.000, o que supón case 1.000 menos que o ano anterior. Parte destas vivendas están mal localizadas e teñen problemas de urbanización e acceso que dificultan a súa venda. Aínda que non coñecemos o número destas vivendas que pode ser vendido, é importante que o stock se vaia reducindo para acadar a progresiva normalización do mercado.

Cadro núm. 12
Prezo medio da vivenda libre. Detalle por provincias

	Euros/m ²			TVI (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
A Coruña	1.195,1	1.220,6	1.222,8	2,1	0,2
Lugo	829,4	856,6	851,2	3,3	-0,6
Ourense	961,9	949,3	938,6	-1,3	-1,1
Pontevedra	1.216,8	1.229,4	1.229,0	1,0	0,0

Fonte: Ministerio de Fomento.

Cadro núm. 13
Índice de prezos da vivenda. Taxas de variación interanuais (%)

	2016	2017	2017			
			I trim.	II trim.	III trim.	VI trim.
Galicia						
Xeral	2,0	1,7	1,3	1,0	1,7	2,9
Vivenda nova	5,3	3,4	2,6	2,0	4,0	5,0
Vivenda usada	1,0	1,4	1,1	0,9	1,3	2,5
España						
Xeral	4,7	6,2	5,3	5,6	6,6	7,2
Vivenda nova	6,5	5,9	5,5	4,4	6,5	7,4
Vivenda usada	4,4	6,3	5,3	5,8	6,7	7,2

Fonte: INE.

Cadro núm. 14
Accesibilidade á vivenda (referida á compra dunha vivenda de 100 m²)

Ano	Anos de salario necesarios para a compra dunha vivenda		Proporción da renda familiar que representa o pago das cotas dun crédito de 25 anos (%)			
	Galicia	España	Un salario		Salario ponderado	
			Galicia	España	Galicia	España
2013	6,1	6,6	29,1	31,6	22,4	26,3
2014	5,9	6,5	27,3	29,7	21,0	24,8
2015	6,0	6,5	25,0	27,1	19,2	22,6
2016	6,0	6,6	24,5	26,9	18,8	22,4
2017	5,9	6,8	23,9	27,4	18,4	22,8

Fontes: Ministerio de Fomento, Índice de Costes Laborales (INE) e elaboración propia.

Santiago (1.457 euros/m²) e a máis barata Ferrol con 668 euros/m². Vigo é a única urbe na que os prezos aumentaron en 2017 (2,4%); nas restantes os prezos diminúen a taxas moi moderadas, oscilando entre o -2,7% de Ourense e o -0,2% de Lugo. Así, pois, malia que, como vimos, a demanda de vivenda aumentou nas sete cidades, só en Vigo parece existir unha relativa escaseza de oferta residencial que empuxa moderadamente os prezos á alza.

O cadro 9 mostra a evolución no últimos tres anos dos valores declarados da vivenda libre nas transaccións notariais. O valor medio para o conxunto de España foi de case 145.000 euros, cun aumento do 3,9% respecto de 2016. A media baixa considerablemente para as operacións realizadas en Galicia, que presentan un valor de 109.400 euros, cun aumento do 1,3%. Segundo estas cifras, a vivenda pontevedresa continuaría sendo a de maior prezo, con 123.600 euros, mentres que a de Lugo, con 83.300, sería a máis barata. Estes valores ofrecen un perfil similar ás estimacións de Fomento, cunha vivenda española máis inflacionista, mentres que en Galicia o aumento sería máis moderado. Este indicador non é homoxéneo e ten un significado máis cualitativo que cuantitativo, xa que, aínda que ten a vantaxe de computar todas as transaccións, combina vivendas de distintos tamaños e características. O índice de prezos da vivenda (IPV), elaborado polo INE, que se mostra no cadro 13, baséase nos valores declarados nas transmisións notariais; pero estes valores homoxenézanse tendo en conta a calidade e o tamaño da vivenda. O IPV ofrece un perfil máis inflacionista en España, tanto en vivenda usada, como nova, cun crecemento nas dúas arredor do 8% en 2017; ademais, no cadro obsérvase unha tendencia de crecente inflación nos

En 2017 o prezo medio da vivenda experimentou unha suba inflacionista distribuída de maneira desigual polo territorio español. Segundo as estimacións do Ministerio de Fomento, o prezo medio do m² de vivenda libre española foi de 1.539 euros, o que supón un aumento relativamente moderado do 2,4%. Con todo, o índice de prezos da vivenda, elaborado polo INE, presenta un cadro máis inflacionista, cun aumento do 6,2% para o conxunto de España, a maior suba de prezos desde 2008.

O custo da vivenda galega móstrase máis comedido. O Ministerio de Fomento propón un prezo medio de 1.187 euros/m² para a vivenda libre, o que representa un descenso do 0,4% respecto de 2016. Doutra banda, as estimacións do INE, probablemente máis fiables, presentan un aumento do 1,7%, sendo máis inflacionista a vivenda nova (3,4%) que a usada (1,4%). Ponderando estas dúas valoracións, poderíase dicir que o prezo da vivenda en Galicia apenas variou en 2017 e que, coa excepción de Vigo, os nosos mercados aínda non mostran tensións inflacionistas.

No gráfico 9 preséntanse as estimacións de prezos do Ministerio de Fomento para a vivenda libre en Galicia e nas sete grandes cidades en 2016 e 2017. As cidades máis caras son A Coruña (1.556 euros/m²) e

que só o 50% das vivendas autopromocionadas non pasan por notaría e dedúcense, por tanto, do total anual de vivendas terminadas.

sucesivos trimestres, que no cuarto xa supera o 7%. En Galicia este indicador móstrase moito máis moderado, cun aumento medio do 1,7%, sendo a vivenda nova claramente máis inflacionista que a usada. Do mesmo xeito que no resto de España, en Galicia os prezos tamén se aceleraron ao longo do ano, sendo o cuarto trimestre o máis inflacionista para ambos os tipos de vivenda.

No cadro 14 téntase medir a capacidade adquisitiva de vivenda para unha familia media a través de dous índices de accesibilidade. A razón entre o prezo da vivenda e a renda familiar estima o tempo de traballo necesario para pagar a totalidade dunha vivenda de 100 m², para un prezo e renda medios. Doutra banda, a accesibilidade financeira á vivenda pon en relación os pagos dun crédito hipotecario-tipo coa renda familiar.⁶

En 2017 a compra dunha vivenda de 100 m² equivale a 6,8 anos de traballo para o español medio e a 5,9, case un ano menos, para un traballador galego. Nos últimos catro anos, a maior inflación da vivenda española tradúcese nun encarecemento real, pasando o seu custo de 6,5 a 6,8 anos de salario, mentres que en Galicia o prezo real mantense desde 2014. Dado que se estima como "normal" un custo situado entre catro e cinco veces a renda familiar, a vivenda aínda parece demasiado cara tanto en Galicia como, en especial, na media estatal.

A accesibilidade financeira á vivenda mellorou lixeiramente en Galicia e empeorou, tamén lixeiramente, no conxunto de España. Dado que as taxas de interese son iguais nos dous, iso explícase pola maior inflación española. Vemos no cadro 14 que o pago das cotas representa o 27,4% da renda dunha familia española e o 23,9% dunha galega. A accesibilidade galega mellora en 0,6 puntos porcentuais e a española empeora en 0,5. Malia todo, os compradores españois gozan actualmente dos mellores niveis de accesibilidade financeira dos últimos vinte anos grazas a un EURIBOR en valores negativos, situación que pode cambiar nos vindeiros anos se, como parece, o BCE endurece nos próximos anos a súa política monetaria aumentando os tipos de interese.

Cadro núm. 15
Licitación oficial en Galicia

	Miles de euros			TVI (%) Galicia*		TVI (%) España*	
	2015	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Edificación	192.015	169.331	210.136	-10,53	21,84	12,51	36,20
Obra civil	602.898	697.255	415.311	17,46	-42,36	-4,71	33,61
Adm. central	446.834	512.616	212.003	16,43	-59,57	-26,04	20,33
Adm. autonómica	185.079	168.491	212.326	-7,61	23,21	15,68	33,09
Adm. local	162.999	185.479	201.118	15,49	6,01	30,79	51,21
Total	794.912	866.586	625.447	10,64	-29,44	0,72	35,22
Galicia/España (%)	8,46	9,29	4,85				

* Euros constantes.

Fonte: SEOPAN.

Demanda pública de obras

A licitación das administracións públicas españolas no seu conxunto foi de 12,9 mil millóns de euros, cifra que supón un crecemento real do 35,2%. No conxunto de España todas as administracións aumentan fortemente o seu gasto, destacando a Administración local cun incremento do 51%. O importe das obras licitadas en Galicia polas tres administracións en 2017 ascende a 625,5 millóns de euros, que representan o 4,8% do total español (9,3% en 2016). As obras civís, en especial as ferroviarias, con 415 millóns e un descenso do 42,4%, absorben o 66% da demanda, correspondendo a edificación, con 210 millóns, o restante 33%.

Descompoñendo o gasto en Galicia entre as distintas administracións destaca a forte caída do 59,6% na licitación da Administración central (212 millóns), mentres que a Administración autonómica (212,3 millóns) e a local (201 millóns) aumentan respectivamente un 23% e un 6% o seu investimento en 2017.

⁶ No cadro 14 calcúlase a proporción de renda que unha familia debe dedicar á compra dunha vivenda de 100 m² construídos. Valórase o importe das cotas dun crédito de 25 anos financiando o 80% do importe ao prezo medio de cada ano. O custo da vivenda estimouse a partir das series de prezos do Ministerio de Fomento, os ingresos familiares obtivéronse da enquisa trimestral de custo laboral elaborada polo INE, e o tipo de interese do préstamo é o tipo hipotecario medio publicado por AHE.

Cadro núm. 16
Licitación (en miles de euros). Ano 2017

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra
Edificación	76.516	22.425	15.386	95.671
Obra civil	167.867	63.501	72.236	111.470
Adm. central	80.183	41.237	38.126	52.080
Adm. autonómica	84.582	11.238	34.716	81.791
Adm. local	79.617	33.451	14.780	73.271
Total	244.382	85.926	87.622	207.142
% sobre o total de Galicia	39,1	13,7	14,0	33,1
TVI 2017/2016 (%) (euros constantes)	-52,5	-50,5	57,0	46,2

Fonte: SEOPAN.

Cadro núm. 17
Licitación por habitante e km². Ano 2017

	Euros/habitante	Euros/ km ²
Andalucía	161,3	15.533,3
Aragón	548,0	15.235,2
Asturias	179,9	18.075,6
Baleares	329,7	72.566,8
Canarias	276,8	80.096,1
Cantabria	627,8	69.869,7
Castela e León	369,6	9.794,3
Castela-A Mancha	126,7	3.325,0
Cataluña	277,1	65.240,3
C. Valenciana	165,4	35.517,7
Extremadura	254,5	6.728,1
Galicia	227,5	21.249,1
Madrid	296,5	239.361,5
Murcia	210,8	27.322,3
Navarra	387,9	23.852,0
País Vasco	744,7	224.496,8
A Rioxa	266,8	16.904,4
Ceuta e Melilla	330,6	1.750.593,2
España	275,7	25.545,2

Fonte: SEOPAN. INE.

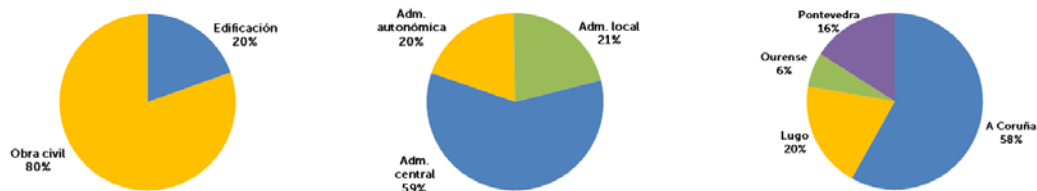
están destinadas a obras civís relacionadas coa alta velocidade ferroviaria, que na súa maior parte se realizarán na provincia de Ourense. Os orzamentos autonómicos prevén un investimento de 1.569 millóns de euros, que supoñen un aumento nominal do 6,5% respecto de 2017. A maior partida é a de in-

A licitación por habitante no conxunto de España foi de 276 euros e de 228 euros para Galicia, que aparece como a sexta comunidade de menor gasto per cápita, mentres que o País Vasco (745 euros) e Cantabria (628 euros) son as autonomías de maior investimento por habitante en 2017. O gráfico 12 expón a tendencia dos investimentos públicos en España e Galicia desde 2001. En 2017 a licitación por galego cae por baixo da media española por vez primeira desde 2007. Esta diferenza parece que se ampliará en 2018, dados os investimentos previstos nos orzamentos estatais.

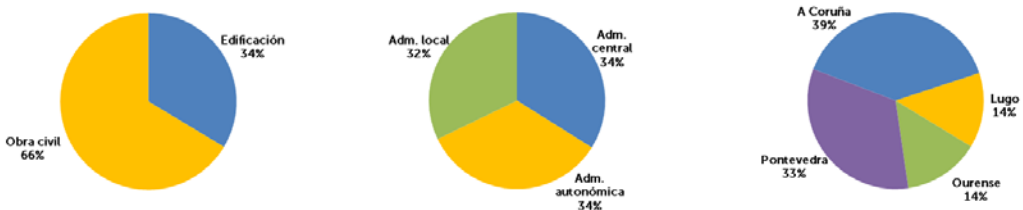
O proxecto de Presupostos Xerais do Estado, aínda pendente de aprobación definitiva no momento desta redacción, asigna un investimento de 937 millóns de euros a Galicia, o que supón un magro crecemento nominal do 1,3%, que implica un descenso en termos reais respecto de 2017. Por segundo ano consecutivo Galicia non alcanza un investimento de mil millóns de euros, cifra por riba da cal se mantivo desde o ano 2004. Por contra, os investimentos reais no conxunto de España aumentan un 15%, quedándose Galicia como a terceira comunidade de menor crecemento do gasto en 2018. Case a metade das partidas (462 millóns de euros)

Gráfico 10
Distribución da licitación en 2016 e 2017

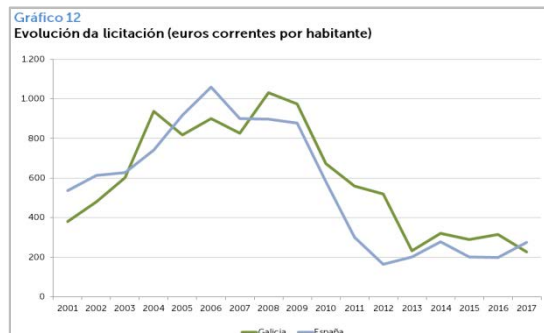
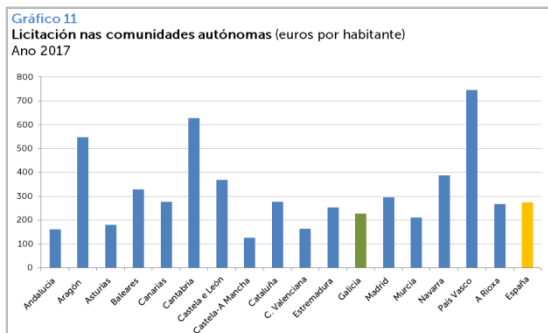
a) 2016

b) 2017

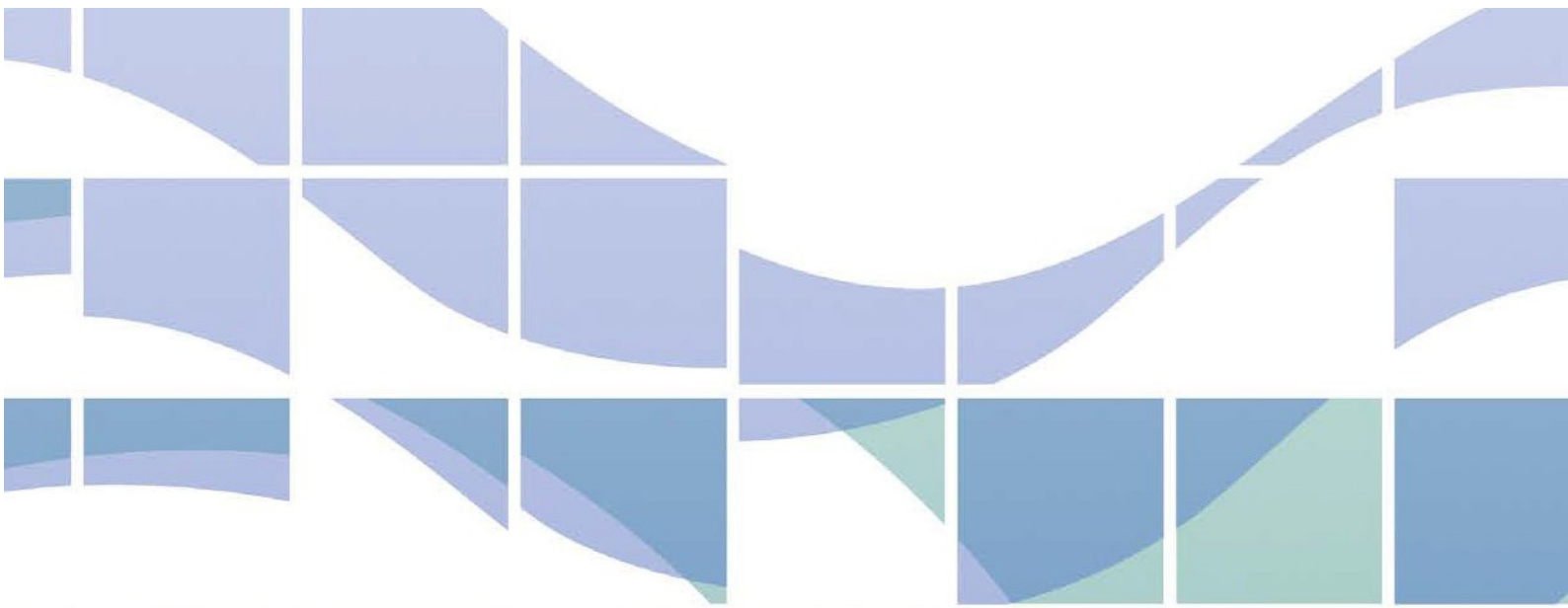

fraestructuras con 400 millóns de euros que, malia supoñer un crecemento nominal do 11,4%, non compensará o baixo investimento do Goberno central. Un ano máis, o crecemento da actividade e do emprego do sector construtor galego dependerá fundamentalmente da edificación residencial.

VII. Servizos

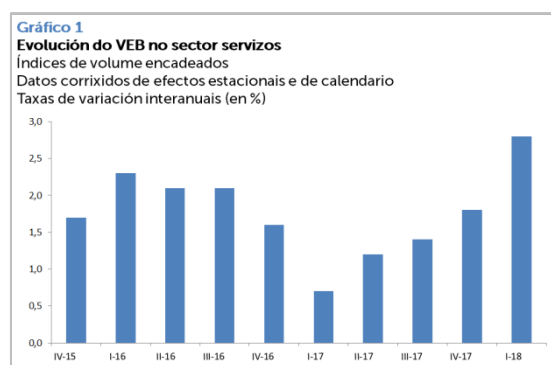
- O VEB de servizos medrou dúas décimas máis que o PIB galego.
- Lixeira aceleración dos prezos nos servizos tras a moderación dos anos precedentes.
- A cifra de negocios no comercio polo miúdo estabilizouse na alimentación e medrou un 2,5% nas restantes actividades.
- O sector de gran consumo, en canto a superficie de venda, segue liderado en 2017 por Gadisa, grupo que absorbeu o 22,9% da superficie total. O grupo Eroski con Vegalsa ocupou o segundo lugar.
- O comercio electrónico segue proporcionando cifras récords.
- O grao de ocupación das prazas hoteleiras incrementouse en case tres puntos porcentuais e a duración da estadia tamén medrou lixeiramente en 2017.
- En número de viaxeiros e noites de estadias, a demanda procedente do estranxeiro amosou en 2017 un mellor comportamento que a do conxunto de España.
- Os apartamentos turísticos foron os establecementos regrados que tiveron un crecemento máis forte.
- Nas provincias de Lugo e Ourense a demanda hoteleira amosou pouco dinamismo, mentres que nas dúas provincias atlánticas a evolución foi moito máis positiva, especialmente en Pontevedra.
- Comportamento moi favorable das matriculacións de turismos e vehículos de carga.
- Puxéronse en marcha as primeiras accións do novo plan de transporte de viaxeiros por estrada que debe estar implantado en 2019.
- O tráfico no conxunto dos cinco portos de interese xeral creceu un 7,9%, alcanzando os 36,4 millóns de toneladas de mercadorías.

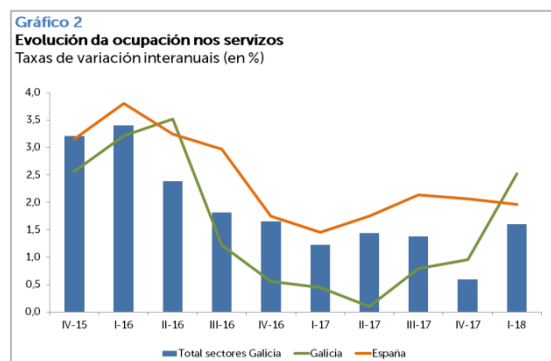
A actividade do sector servizos en 2017

Malia manter un intenso ritmo de crecemento, as primeiras estimacións sobre o comportamento do VEB no sector terciario reflicten unha caída de dúas décimas con respecto a 2016, debido á progresiva desaceleración da actividade conforme foi avanzando o ano. Aínda así, o incremento anual observado do 3,3%, dúas décimas por enriba do PIB galego, pon de manifesto o dinamismo dunha actividade que xa supón en 2017 o 70% do VEB galego.

O crecemento do 3,9% no primeiro trimestre, catro décimas máis que no trimestre anterior, presaxiaba un ano con resultados notables, xa que esa porcentaxe non se alcanzaba desde o primeiro trimestre de 2008. Non obstante, no resto do ano produciuse unha continua desaceleración, de xeito que no último trimestre a taxa do 2,8% se quedou a tres décimas do incremento do PIB e moi lonxe das cifras nese mesmo período para o sector da construción (4,1%) e da industria manufacturera (4,2%). Aínda así, no conxunto do exercicio a actividade nos servizos incrementouse a maior ritmo que na economía española.

O índice da cifra de negocios nas actividades dos servizos de mercado non financeiros puxo de manifesto, en consonancia co comportamento do VEB, un significativo incremento na facturación do segmento máis importante do sector, un 7,8%, aínda que tamén reflicte unha lixeira desaceleración con respecto a 2016. En contraposición, a actividade nos servizos prestados polas Administracións públicas mantívose estancada ante os problemas orzamentarios e as limitacións do gasto.

A maior actividade apenas supuxo creación de novos postos de traballo. En media anual, os servizos en Galicia ocuparon a 739.800 persoas, 4.200 máis que en 2016. Esta débil taxa de crecemento, un 0,6%, foi a metade da alcanzada polo conxunto da economía galega e quedouse lonxe do 1,9% logrado en toda España, malia que, neste caso, o VEB aumentou sete décimas menos que en Galicia. En conclusión, a actividade de servizos en Galicia medra sen apenas recuperar emprego, cuestión preocupante nun sector que absorbe o 70,3% da ocupación total. En 2017, o emprego aínda era inferior en 15.700 persoas ao contabilizado en 2008, explicable, sobre todo, polo comportamento do colectivo de autónomos.

O sector terciario galego experimentou en 2017 un lixeiro crecemento da poboación activa debido ao aumento da poboación feminina que superou a caída da masculina. Tendo en conta que a creación de emprego foi moi escasa, o número de parados apenas se reduciu en 2017. En termos interanuais, no cuarto trimestre de 2017 contabilizouse unha caída de arredor de 2.000 persoas.

Cadro núm. 1
Ocupados no sector servizos

	Ocupados (miles)				TVI (%)			
	2015	2016	2017	I trim. 2018	2015	2016	2017	I trim. 2018
A Coruña	325,9	332,6	328,2	329,2	0,9	2,1	-1,3	1,1
Lugo	87,4	87,2	89,6	92,2	4,0	-0,2	2,7	8,3
Ourense	73,2	74,8	79,3	80,8	-1,1	2,2	6,0	3,6
Pontevedra	234,0	241,0	242,8	242,5	1,9	3,0	0,7	2,0
Galicia	720,4	735,6	739,8	744,7	1,4	2,1	0,6	2,5

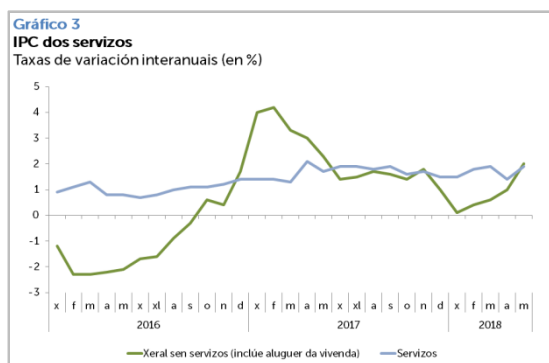
Fonte: EPA, INE.

Desde unha óptica territorial, a ocupación nos servizos concéntrase nas dúas provincias da fachada atlántica. Non obstante, en 2017 as maiores taxas de crecemento no número de ocupados producíronse nas dúas provincias máis orientais, en especial en Ourense, na que o incremento foi do 6%. Pola contra, descendeu a ocupación na provincia da Coruña e permaneceu estabilizada na de Pontevedra. A recuperación do emprego nos servizos en Lugo e Ourense tamén se volveu poñer de manifesto coa información do primeiro trimestre de 2018; neste caso, en Lugo apréciase un incremento do 8,3%.

Fronte aos 706.630 contratos iniciais asinados en 2016, en 2017 contabilizáronse 763.484, o que supuxo unha taxa de crecemento dun 7,7%, similar á do exercicio anterior. A pesar de que na práctica totalidade das ramas de servizos se observou unha variación positiva, cabe destacar o crecemento do 21,5% en información e comunicacións e do 11,8% na hostalería, porcentaxe que reflicte o bo resultado acadado polo sector turístico. En liña con exercicios precedentes, o 95,5% destes contratos foron de carácter temporal. En 2017 predominou, tanto nos contratos indefinidos coma nos temporais, a contratación feminina e, nos dous casos, coa mesma porcentaxe sobre o total, o 53%.

O comportamento dos prezos

A traxectoria que seguiron os prezos dos servizos en Galicia, en sintonía co resto de España, foi diferente á dos restantes compoñentes do IPC. O índice xeral, excluídos os servizos, experimentou unha importante aceleración en xaneiro de 2017 (4%) debido, sobre todo, ao comportamento dos bens enerxéticos. Esta situación persistiu en febreiro, mes a partir do cal comezou, con altibaixos, a desacelerarse ata lograr que a taxa en decembro, en ambas as economías, fose do 1%. Pola contra, o IPC dos servizos non foi tan volátil. As taxas mensuais oscilaron entre o 1,3% de marzo e o 2,1% de abril.

En media anual, os prezos creceron arredor do 1,6% en España e un 1,7% en Galicia, polo que cabe concluir que a expansión da actividade xerou un certo pulo inflacionista tras a maior moderación observada nos exercicios precedentes.

Por rúbricas, nun contexto xeral de incrementos nos prezos, o transporte persoal foi con diferenza a actividade máis inflacionista (4,3% en media anual), explicable pola evolución dos prezos dos carburantes. Tamén, o bo ano turístico propiciou unha suba dos prezos en turismo e hostalería.

A traxectoria das ramas que integran o sector servizos

En tres ramas o VEB medrou en 2017 por enriba do 3,3%, taxa alcanzada polos servizos no seu conxunto. Elas foron as dinamizadoras dunha actividade caracterizada pola súa elevada heteroxeneidade. O maior incremento deuse en comercio, transporte e hostalería, macrorrama que en 2017 absorbía o 38% do VEB terciario e o 37,2% do emprego (307.250). Este segmento creceu entre 2015 e 2017 por enriba do 6%, o que ilustra a vitalidade dun sector que aínda necesita contratar case 40.000 traballadores máis para alcanzar os niveis de emprego anteriores á crise. O crecemento nesta rama contrasta coa desaceleración observada no gasto de consumo dos fogares.

Cadro núm. 2.
Evolución do VEB nas ramas do sector servizos.
Taxas de variación interanuais (en %)

Ramas dos servizos	2015	2016	2017	I trim. 2018
Comercio, transporte e hostalería	6,9	7,4	6,3	3,3
Información e comunicacións	1,4	3,8	5,1	1,2
Actividades financeiras e de seguros	-5,9	0	0,5	0,5
Actividades inmobiliarias	0,1	0,2	0,9	1,2
Actividades profesionais	7,2	4	3,9	3,7
Administración pública, sanidade e educación	0,8	0,9	1,3	1,8
Actividades artísticas, recreativas e outros servizos	6,3	1,5	0,3	0,3
Servizos non de mercado	0,8	0,8	1,2	1,3
Total servizos	3,3	3,5	3,3	2,3
PIBpm	2,4	3,1	3,1	3,1

Fonte: IGE.

A segunda taxa de crecemento máis elevada obsérvase en información e comunicacións, actividade cun peso en Galicia escaso xa que só xerou o 3% do VEB e deulle ocupación ao 2,1% dos traballadores. En calquera caso, a súa traxectoria expansiva (en 2017 creceu un 5,1% fronte ao 3,8% de 2016) reflicte un bo comportamento neste exercicio. En terceiro lugar, sobresaen, aínda que nun contexto de desaceleración, as taxas logradas polas actividades profesionais, das que unha boa

parte son servizos destinados ás empresas. O crecemento foi en 2017 dun 3,9%, importante polo seu impacto positivo na economía de Galicia, pero lonxe do 7,2% alcanzado en 2015.

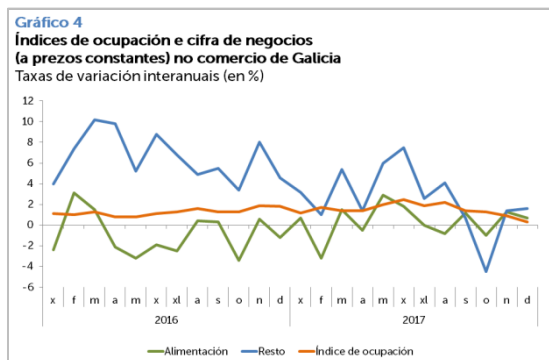
Do conxunto das actividades de servizos que en 2017 foron menos dinámicas cabe destacar o sector financeiro e de seguros, as actividades inmobiliarias e as artísticas e recreativas. O crecemento do seu VEB, aínda que positivo, non superou o 1%. Tamén a oferta de servizos proporcionada polas administracións públicas, ou sexa, os servizos non destinados ao mercado, non acaba de despegar. Estas ramas, que representan o 22,5% do VEB total dos servizos e absorben a quinta parte dos seus traballadores, medraron só un 1,2%, o que significa 2,1 puntos menos co incremento do sector de servizos no seu conxunto.

No primeiro trimestre de 2018 a desaceleración no terciario galego foi moito máis intensa, posto que o crecemento estimado do VEB, un 2,3%, é un punto inferior ao de todo 2017. En taxas de variación interanual apréciase un significativo descenso nas dúas ramas máis determinantes do crecemento nos exercicios pasados. Neste trimestre, comercio, transporte e hostalería medrou un 3,3%, cando un ano antes o fixera o 7,8%; e, por outra banda, o VEB de información e comunicacións apenas aumentou un 1,2%, cando en 2017 o fixera un 7,3%. Estes descensos non foron compensados por un maior dinamismo noutros sectores. O aumento do VEB máis relevante apreciouse no conxunto das administracións públicas, xunto coa totalidade de educación e sanidade, pero tan só foi de cinco décimas. Deste xeito, o crecemento do VEB nas ramas galegas foi oito décimas menor que a taxa de variación do PIB, no que o maior dinamismo neste trimestre lle correspondeu ao sector industrial.

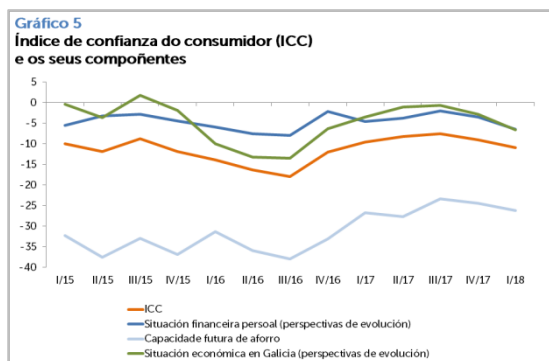
A distribución e o comercio

En 2017 o índice da cifra de negocios do comercio polo miúdo aumentou, en media e a prezos constantes, un 1,7% con respecto a 2016. Este incremento, máis moderado que o observado noutros sectores, reflicte unha paulatina mellora nunha das actividades máis castigadas pola crise en Galicia. Un dos factores explicativos desta recuperación foi a maior confianza dos consumidores reflectida na evolución do índice de confianza xeral, malia que persistiron os valores negativos. Tamén melloraron as perspectivas dos consumidores sobre a súa situación financeira persoal, o que, sen dúbida, animou un maior consumo. Por outra banda, outros factores como a evolución do sector turístico, favoreceron o desenvolvemento desta actividade.

Á marxe das variacións conxunturais, a distribución é un dos sectores que está cambiando vertixinosamente. As plataformas de venda *online* son una aposta á que paulatinamente se van sumando máis compañías e con espectaculares melloras na complexa loxística e no *e-commerce*. Iso xera un problema nos puntos de venda máis tradicionais, de xeito que en Estados Unidos se calcula que nos próximos cinco anos pecharán arredor do 25% dos centros comerciais actuais; escenario ao que non son alleas outras economías.

En Galicia, segundo o directorio central de empresas, entre 2010 e 2017 perdéronse o 9,2% do total dos locais comerciais destinados ao comercio polo miúdo, o que está afectando a fisionomía das

Cadro núm. 3

Número de locais activos dedicados a actividade do comercio polo miúdo (excepto vehículos de motor e motocicletas) localizados en Galicia

	2010				2017				TVI (%) 2010-2017
	Con menos de 10 asalariados	Entre 10 e 99 asalariados	Máis de 99 asalariados	Total	Con menos de 10 asalariados	Entre 10 e 99 asalariados	Máis de 99 asalariados	Total	
En establecementos non especializados	5.203	682	21	5.906	3.028	622	27	3.677	-37,7
De produtos alimenticios, bebidas e tabaco en establecementos especializados	5.928	44	0	5.972	6.178	54	0	6.232	4,4
Para a automoción en establecementos especializados	618	28	0	646	629	27	0	656	1,5
De equipos para as tecnoloxías da información e as comunicacións en establecementos especializados	931	21	0	952	698	15	1	714	-25,0
Doutros artigos de uso doméstico en establecementos especializados	8.108	98	4	8.210	7.057	82	9	7.148	-12,9
De artigos culturais e recreativos en establecementos especializados	2.500	19	2	2.521	2.331	31	1	2.363	-6,3
Doutros artigos en establecementos especializados	12.548	204	23	12.775	12.122	181	40	12.343	-3,4
En postos de venda e en mercadillos	3.141	13	0	3.154	3.083	14	0	3.097	-1,8
Non realizado nin en establecementos, nin en postos de venda nin en mercadillos	537	8	0	545	679	13	2	694	27,3
Total	39.514	1.117	50	40.681	35.805	1.039	80	36.924	-9,2

Fonte: Directorio Central de Empresas. INE.

nas cidades e vilas. Neste curto período de tempo pecháronse un terzo de establecementos comerciais non especializados e a cuarta parte das tendas que distribuían equipos para as tecnoloxías da información e as comunicacións en establecementos especializados. As perdas de locais que distribúen artigos de uso doméstico en establecementos especializados descenderon case un 13%, mentres que, pola contra, aumentaron, aínda que levemente, os locais especializados en produtos de alimentación, bebidas e tabaco, e tamén os comercios especializados en artigos de automoción.

A pesar da crise dalgúns centros comerciais, en Galicia agárdase dispoñer de 400.000 m² máis nos próximos tres anos. Os investimentos diríxense cara ao sur de Galicia. Espérase abrir cinco novos centros, dous na provincia de Ourense (en San Cibrao das Viñas e en Ourense) e tres na de Pontevedra (dous en Vigo e un en Mos). A Asociación Estatal de Centros Comerciais subliña a existencia na nosa comunidade de 39 centros, case todos nas provincias da Coruña (18) e Pontevedra (16). Lugo conta con tres e Ourense con dous. Esta asociación non aprecia que o mercado estea saturado, senón, pola contra, augúralle anos de vitalidade grazas á combinación da distribución polo miúdo, coas actividades de lecer, restauración, cines, etc. Destaca tamén que o modelo americano en crise, moi obsoleto, en nada se parece ao español, dotado con centros moi modernos xa que foron construídos, na súa maior parte, nas tres últimas décadas. Asemade, nos centros galegos apréciase nos últimos anos unha aposta do capital estranxeiro para facerse coa propiedade dos mesmos.

Por outra banda, do mesmo xeito que en anos anteriores, en 2017 percíbese unha asimetría na traectoria do comercio de alimentación co resto do sector. A cifra de negocios na distribución de base alimentaria apenas cambiou con respecto a 2016. O índice reflicte un crecemento medio do 0,4%. A revista especializada *Alimarket* suxire que paulatinamente se van obtendo mellores resultados grazas ao esforzo da distribución alimentaria en innovación, nun contexto de certa saturación da oferta. En todo caso, os resultados e as estratexias están moi lonxe das que se seguían no inicio da crise. Actualmente, máis que unha expansión da superficie comercial búscase unha adaptación dos locais ás necesidades dos clientes e tamén un cambio na súa situación, pechando en determinados lugares e abrindo noutros que cumpren mellor os obxectivos buscados. A distribución de base alimentaria a finais de 2017 en Galicia comprendía un total de 1.406 establecementos que ocupaban 926.585 m².

Neste sector observouse un incremento dun 0,5% na superficie total galega en 2017 grazas, sobre todo, á inauguración o pasado 14 de novembro dun hipermercado de Alcampo en Vilagarcía de Arousa, de 5.022 m², e a un novo Mercadona en Vigo, de menor dimensión.

O sector de gran consumo en Galicia, en canto a superficie de venda, segue liderado en 2017 por Gadisa, grupo que absorbeu o 22,9% da superficie total. En 2017 contou con 182 centros, dous menos que en 2016, pero aínda así aumentou a súa superficie comercial ao pecharen establecementos pequenos e abrir centros máis modernos. Gadisa é líder na Coruña, Lugo e Ourense, ocupando na de Pontevedra o terceiro lugar detrás dos grupos Froiz e Eroski. En 2017 tamén proseguíu a súa expansión pola provincia de León.

En 2017 o Grupo Eroski, en Galicia con Vegalsa, ocupou o segundo posto, en canto a superficie, no *ranking* galego. A súa dimensión é moi similar á de 2016 e como principais novidades está a apertura en Betanzos dun hipermercado de Vegalsa, novidoso por tratarse dun modelo comercial que non ofrece produtos de alimentación. Conta con 20.000 referencias en téxtil, bazar, electrónica e electrodomésticos. Tamén está transformando a súa rede propia en Vigo.

Froiz ocupa o terceiro lugar en Galicia e lidera, como indicamos, o sector por superficie na provincia de Pontevedra co 29,9% da superficie total e, como ocorreu co grupo Vegalsa-Eroski, apenas incrementou a súa dimensión en 2017. O seu crecemento foi de 427 m². A única nova apertura rexistrouse o 25 de maio no Carballiño, cun novo supermercado de 727 m², o que supuxo o peche doutro máis pequeno moi próximo. A revista *Alimarket* indica que en 2017 Froiz "concentrou os seus esforzos en mellorar a experiencia de compra dos seus clientes" e para iso levou a cabo reformas nos seus actuais establecementos.

Doutra banda, os inicios de 2018 non foron bos para o sector de produtos de gran consumo, xa que predominaron os peches fronte aos anuncios de novas aperturas. O 31 de xaneiro pechou definitivamente, tras abrir hai tan só dous anos antes, o hipermercado E. Leclerc en Lugo, o cal se localizaba no centro comercial Abella. Iso supuxo o despedimento dos seus 58 traballadores e a fin desta firma francesa en Galicia. Pola súa banda, Carrefour, quinto grupo con presenza en Galicia por superficie comercial, procedeu ao peche de dous dos seus centros en Lugo e Ourense.

O índice do comercio polo miúdo excluído o sector da alimentación incrementouse un 2,5%, o que supón un retroceso con respecto a 2016. No sector téxtil, a asociación Acotex indica que o clima, ademais da capacidade adquisitiva dos consumidores, están lastrando actualmente a actividade, malia que as súas expectativas son optimistas. En España, o comercio da moda pechou cun moderado aumento grazas a un inicio de ano moi dinámico, pero que se foi tornando negativo conforme avanzaba 2017. Nesta situación foron determinantes as altas temperaturas de outubro, con caídas nas vendas dun 12,3%, dificultando as compras de pezas de vestir da nova tempada. Esta situación negativa tamén se vai reflectir nos resultados de 2018. O sector dificilmente se recuperará no segundo semestre do ano dos malos resultados da primavera ante un clima pouco propicio. Desde Acotex subliñan que se produciu un leve crecemento nas vendas a costa de realizar descontos agresivos e na sociedade estase instaurando a idea de que se debe comprar sempre en rebaixas, o que reduce substancialmente as marxes e impide novos

Cadro núm. 4

Volume de negocio en España da cante electrónica nas 20 ramas de actividade máis importantes

	2016 (I, II e III trim.)	2017 (I, II e III trim.)	2017 (%)	TVA (%)
Axencias de viaxes e operadores turísticos	2.710,9	3.165,1	14,5	16,8
Transporte aéreo	2.115,6	2.403,0	11,0	13,6
Pezas de vestir	980,0	1.215,7	5,6	24,1
Hoteis e aloxamentos similares	619,7	991,2	4,5	60,0
Transporte terrestre de viaxeiros	730,3	956,4	4,4	31,0
Espectáculos artísticos, deportivos e recreativos	762,0	948,8	4,3	24,5
Xogos de azar e apostas	555,8	764,8	3,5	37,6
Marketing directo	846,1	689,5	3,2	-18,5
Administración pública, impostos e Seg. Social	498,0	632,4	2,9	27,0
Electrodomésticos, imaxe e son	535,7	553,6	2,5	3,3
Hipermercados, supermercados e tendas de alimentación	368,6	432,3	2,0	17,3
Publicidade	310,6	425,7	1,9	37,1
Educación	295,4	385,4	1,8	30,5
Subscrición canles tv	251,6	349,5	1,6	38,9
Discos, libros, xornais e papelería	285,4	344,4	1,6	20,7
Aluguer de automóviles	272,4	305,2	1,4	12,0
Intermediación financeira	220,5	282,2	1,3	28,0
Equipos de telecomunicacións e recargas telefónicas	248,7	250,8	1,1	0,9
Servizos auxiliares á intermediación financeira	190,3	230,0	1,1	20,9
Artigos de agasallo	198,0	227,0	1,0	14,6
Total	17.528,8	21.880,2	100,0	24,8

Fonte: CNMC.

investimentos. Esta asociación tamén chama a atención da percepción do pequeno comercio de que os hábitos de compra cambiaron profundamente nos últimos anos, cun crecemento das vendas *online*, que xa son un complemento importante e permiten o acceso a un cliente que antes era imposible. En suma, estamos nun período de profunda transformación cara a un modelo de tenda nun próximo futuro moi diferente á actual.

O segmento de electrodomésticos mostra, cos resultados de 2017, un certo optimismo no mercado español, que tamén se reflicte en Galicia. O contorno ao que se enfronta esixe continuos cambios nun universo empresarial dominado polas grandes cadeas. A Asociación Nacional de Fabricantes e Importadores Electrodomésticos (ANFEL) sinala un incremento da facturación en 2017 do 2,5%, taxa inferior á de 2015 e 2016.

Finalmente, os datos do comercio electrónico seguen proporcionando en España cifras récords. Segundo a Comisión Nacional dos Mercados e a Competencia (CNMC), nos tres primeiros trimestres de 2017 facturouse en España un 24,8% máis que no mesmo período do ano anterior (cadro 4). As transaccións concéntranse nos sectores de viaxes e operadores turísticos, no transporte aéreo e nas pezas de vestir. Os primeiros lugares seguen sendo acaparados polo sector dos servizos, se ben os incrementos en prendas de vestir están sendo espectaculares. A cuarta parte da facturación son operacións con operadores turísticos ou compra de billetes de avión. É significativo o salto cuantitativo no volume de negocio de hoteis e aloxamentos de carácter similar, transaccións que no período analizado medrou un 60%. Neste resultado incide o pulo dos pisos turísticos nas cidades españolas e, en particular, o controvertido crecemento da plataforma Airbnb cunha oferta de aluguer de vacacións concentrada nos principais puntos turísticos españois.

Os avances na actividade de distribución permitiron un novo incremento, aínda que moi moderado, de tan só o 0,9%, no número de afiliados á Seguridade Social. En media anual en 2017 contabilizáronse 177.095 afiliados, 1.591 máis que en 2016. Este pequeno aumento, inferior ao de 2016, pon de manifesto a dificultade de crear máis postos de traballo nun sector da distribución comercial que absorbe case o 20% das afiliacións totais galegas. A desaceleración que se vén observando en 2017 estase manifestando con máis intensidade en 2018. Os datos do mes de maio contabilizan 176.285 afiliados, cifra inferior á da media de 2017. Dadas as características deste sector, a perda de traballadores ten un impacto moi forte na economía galega no seu conxunto.

Cadro núm. 5
Afiliados á Seguridade Social nas actividades comerciais

	2016	2017	Mai-2018	TVI (%)
A Coruña	73.949	74.570	74.233	0,8
Lugo	20.708	20.839	20.582	0,6
Ourense	18.192	18.173	17.883	-0,1
Pontevedra	62.655	63.514	63.587	1,4
Galicia	175.504	177.095	176.285	0,9

Fonte: IGE.

Os resultados provinciais reflicten a mesma situación xa descrita no informe de 2016. As novas afiliacións prodúcense nas provincias da Coruña e Pontevedra (en 2017 está última superou a primeira), mentres que en Lugo e Ourense o comercio perdeu peso relativo no contexto galego. En Ourense contabilizáronse 19 afiliados menos e en Lugo 131 máis. Se se toman os datos de maio de 2018 con respecto a 2017, obsérvase que as afiliacións caen en Galicia debido a que en todas as provincias as taxas de variacións foron negativas excepto en Pontevedra, cunha cifra de traballadores estabilizada (subiu un 0,1%). Os maiores descensos relativos volvéronse producir en Ourense e, en termos absolutos, o menor número de traballadores desta provincia, 290, case se aproxima á caída da Coruña, 336, se ben esta última ten unha dimensión comercial moito maior.

Cadro núm. 6
Contratos de traballo rexistrados nas actividades comerciais. Ano 2017

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia	TVI (%) Galicia
Indefinido ordinario e fomento do emprego	3.820	668	683	2.573	7.744	7,1
De obra ou servizo	8.494	2.630	1.766	6.953	19.843	1,8
Eventual por circunstancias da produción	35.826	6.309	4.754	23.342	70.231	11,2
Interinidade	5.205	1.167	984	4.080	11.436	0,5
En prácticas	456	137	113	370	1.076	3,0
Para a formación	257	77	60	185	579	3,2
Outros	863	171	146	626	1.806	-5,9
Total de contratos iniciais	54.921	11.159	8.506	38.129	112.715	7,6
Conversións a indefinidos	2.968	902	754	2.376	7.000	12,8
Total de contratos rexistrados	57.889	12.061	9.260	40.505	119.715	7,9

Fonte: IGE.

As cifras das afiliacións á Seguridade Social no sector de comercio contrastan cos contratos de traballo rexistrados en 2017. En total, o seu número medrou un 7,9%, o que supón que se asinaran un total de 57.889, cando en 2016 esta cifra fora 51.646. En suma, observamos que os contratos creceron moito máis que as afiliacións. Os maiores incrementos producíronse nas conversións de temporais a indefinidos, o que supón unha boa noticia para o sector. Estes foron 2.968 sobre un total de novos contratos indefinidos de 3.820. Tamén medrou por enriba do 10% o número de contratos eventuais por circunstancias da produción (11,2%), o que suxire que se agardaban máis vendas nos períodos con picos de demanda crecentes. A cifra de 35.826 reflicte a estacionalidade existente no sector, posto que a este grupo pertence o 62% dos contratos totais asinados. Neste segmento contabilizáronse 5.148 contratos máis que en 2016.

No cadro 6 apréciase que no sector da distribución comercial non se utilizan tanto as outras modalidades de contratación. O número de contratos para a formación medrou un 3,2%, pero eran tan só 257, mentres que os de prácticas foron 456, crecendo un 3%. Os contratos de interinidade mantivéronse estabilizados e subiu levemente a contratación por obra ou servizo.

O sector turístico en Galicia

O ano 2017 foi un bo exercicio para o turismo. As chegadas de turistas internacionais incrementáronse un 6,7% ata acadar a cifra de 1.322 millóns, o que supón 83 millóns máis que en 2016 en todo o mundo. Segundo os datos do último Barómetro do Turismo Mundial, elaborado pola Organización Mundial para o Turismo (OMT), Europa obtivo uns resultados extraordinarios, cun crecemento por enriba do 8%. A rexión superou os 671 millóns de chegadas, concentrando preto do 51% do total mundial. Os 28 países da Unión Europea, que concentran o 80% das chegadas da rexión, rexistraron un incremento do 7,5% en relación con 2016. Dentro desta área destaca a excelente evolución seguida por España, que recibiu 81,8 millóns de turistas en 2017, un 8,6% máis que no ano anterior, segundo os datos da estatística de Movements Turísticos en Fronteira (FRONTUR) (INE, 2018).

Despois do impacto da crise económica en 2008 e 2009, España suma oito anos consecutivos de crecementos nas chegadas (gráfico 7), consolidándose como un dos principais destinos do mundo para os turistas internacionais. O comportamento da demanda turística internacional non foi, de todos os xeitos, uniforme nas distintas comunidades autónomas. Cataluña, Canarias, Baleares e Andalucía, que conxuntamente concentran preto das tres cuartas partes dos turistas internacionais, rexistraron crecementos que oscilaron entre o 5% e o 9%. Galicia, cun incremento próximo ao 25%, foi, xunto con Estremadura, a que experimentou unha maior suba no número de turistas internacionais por comunidade autónoma de destino principal. Pola contra, Aragón e A Rioxa experimentaron reducións importantes neste tipo de turismo en 2017.

Dos tres principais mercados emisores, o británico foi o que rexistrou un mellor comportamento cunha suba do 6,3%. O alemán tivo un comportamento similar, cun incremento do 6,1%, mentres que os turistas procedentes de Francia practicamente non variaron en relación a 2016. Aínda que en termos absolutos teñen, de momento, un peso pequeno, o mercado asiático e o americano mostraron un importante dinamismo no último ano, con subas que roldaron o 40% nos casos de Corea e China, e de arredor do 30% nos casos dos Estados Unidos e Arxentina.

Se temos en conta o motivo da viaxe, as visitas relacionadas co «ocio, recreo e vacacións», que representan a motivación principal (87% do total), incrementáronse un 10,5% e o gasto total dos turistas

que chegaron a España por esta razón medrou un 14,3%. O aumento dos turistas que chegaron por «negocio e motivos profesionais» non chegou ao 1%, mentres que os que visitaron o país por «outros motivos» se reduciron un 4,4%.

En 2017 o gasto total xerado polo turismo internacional en España incrementouse un 12,2%, acumulando, deste xeito, catro anos consecutivos de crecementos por enriba do 6%. Esta suba estivo propiciada pola boa evolución do número de turistas, xa que o gasto medio por persoa se reduciu no último ano. A pesar de que o gasto diario medio por persoa se incrementou un 4%, a redución da esta-

día media levou a unha redución do 1% no gasto medio por persoa, tal e como pode comprobarse nas series publicadas pola Enquisa sobre Gasto Turístico (EGATUR). Os turistas que chegaron por motivo de «compras e servizos persoais» e por «tratamento de saúde voluntario» foron os que máis aumentaron, cun 42,9% e un 12,5% respectivamente, o gasto medio por persoa en 2017. Ao contrario que no conxunto de España, os turistas internacionais que tiñan Galicia como destino principal da súa viaxe incrementaron o gasto medio por persoa en preto do 6%. A pesar da redución da estadia, o crecemento do gasto medio diario por persoa en máis dun 8% propiciou dito incremento.

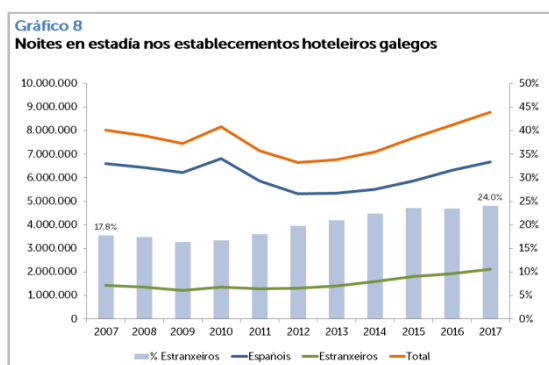
Os datos procedentes da Encuesta de Ocupación Hotelera elaborada polo INE amosan un aumento do 3,7% no número de viaxeiros aloxados en establecementos hoteleiros en España durante o ano 2017 e do 2,8% no número de estadias (INE, 2018). Este resultado veu propiciado, sobre todo, pola boa evolución da demanda internacional, incrementándose preto dun 6% o número de viaxeiros estranxeiros e un 3,7% as noites en estadia dos non residentes, que xa representan dous terzos do total. Pola súa banda, a demanda interna rexistrou un crecemento máis modesto, de arredor do 1%, tanto no número de viaxeiros como no de estadias.

De forma global, España rexistrou en 2017 unha mellora da súa actividade turística. Os datos de afiliados á Seguridade Social nas actividades características do turismo reflecten un incremento global do 4,7%, resultado dun aumento do 5,9% nas altas de asalariados e do 0,6% no caso das correspondentes aos autónomos. Na mesma liña, os traballadores afiliados en alta laboral en hostalería e axencias de viaxe medraron un 4,8% (IET, 2018). Segundo estimacións de Exceltur, e a pesar da desaceleración rexistrada no último trimestre do ano, o PIB turístico tería aumentado un 4,4% en 2017 (Exceltur, 2018). Como xa se sinalou, este crecemento apoiouse, sobre todo, na demanda internacional, que amosou un comportamento moito máis dinámico que a interna. O PIB turístico experimentou, polo tanto, un crecemento superior ao do conxunto da economía española, que o INE sitúa no 3,1% (INE, 2018). Exceltur establece no 11,5% o peso do turismo no conxunto da economía española.

Aínda que máis adiante se ofrecerán datos para os apartamentos, cámpings e establecementos de turismo rural, para a análise da actividade turística en Galicia en 2017 centrámonos nos establecementos hoteleiros, dado que esta tipoloxía concentra preto do 88% dos viaxeiros aloxados e máis do 82% das estadias realizadas no conxunto da oferta regrada.

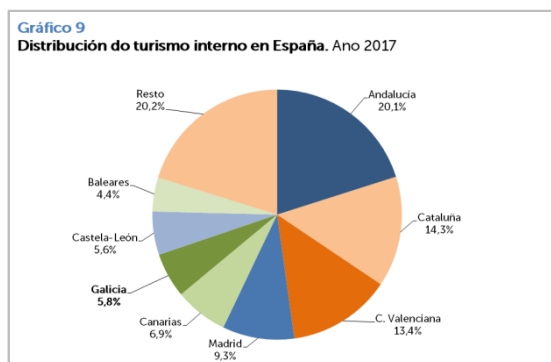
Neste ano o número de viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros incrementouse en Galicia un 3,6%, mentres que as noites en estadia o fixeron un 6,6%. No caso dos residentes en España, o número de viaxeiros incrementouse un 2,5% e as noites en estadia un 5,8%, amosando, polo tanto, a demanda interna un mellor comportamento que no conxunto de España. De todos os xeitos, o comportamento da demanda internacional foi máis dinámico, con subas do 6,3% e do 9,3% no número de viaxeiros e de estadias respectivamente. En Galicia, os resultados da actividade turística seguen a estar moi condicionados pola evolución da demanda procedente do conxunto de España, incluída Galicia. O 71% dos viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros galegos eran residentes en España e realizaron o 76% das estadias totais.

A pesar de que nos últimos anos a porcentaxe que supoñen os viaxeiros estranxeiros se foi incrementando, o peso dos turistas foráneos aínda está lonxe da media española, onde representan máis da metade dos viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros. Se nos fixamos nas estadias, no caso galego as realizadas por turistas estranxeiros supuxeron o 24% do total, mentres que no conxunto de España superaron o 66%. Os turistas estranxeiros incrementaron o seu peso en máis de seis puntos desde o ano 2007, tal e como queda recollido no gráfico 8. A pesar deste aumento, o mercado turístico galego segue

a estar fortemente condicionado pola evolución da demanda turística con orixe en Galicia e no resto de España. Na provincia da Coruña é onde maior peso ten a demanda internacional (33,3% dos viaxeiros e o 32,6% das noites en estadia). Pola contra, na provincia de Ourense esta acada o menor peso, representando os non residentes menos do 11% dos viaxeiros; pouco máis do 12% das noites en estadia.

Galicia concentrou o 5,8% das estadias realizadas polos residentes nos hotéis españois no ano 2017, ocupando o sexto posto en canto ás principais comunidades receptoras do turismo interno. Andalucía, malia reducir un pouco o seu peso, ocu-

pa o primeiro lugar e concentra máis do 20% das noites en estadia realizadas polos nacionais. Cataluña sitúase no segundo posto por diante da Comunidade Valenciana. Por enriba de Galicia aparecen tamén Madrid e Canarias. O turismo doméstico mantivo no último ano a súa concentración espacial e, se ás seis comunidades autónomas mencionadas lles engadimos Castela e León e Baleares, sumarían máis do 80% das estadias realizadas polos turistas residentes, tal e como reflicte o gráfico 9.

Os establecementos hoteleiros galegos aloxaron preto de 4,5 millóns de viaxeiros en 2017, que xeraron case 8,8 millóns de noites en estadia, segundo recolle o cadro 7. Isto supón en termos ab-

solutos máis de medio millón de estadias adicionais en comparación con 2016. En Galicia, a estadia media dos viaxeiros nos hotels aumentou moi lixeiramente e o grao de ocupación das prazas fíxoo en 2,6 puntos porcentuais, situándose preto do 39%. Aínda así, a ocupación queda case 23 puntos por debaixo da media española (61,1%). Do total de estadias efectuadas en Galicia en 2017, máis do 44% concentráronse no terceiro trimestre do ano, acaparando agosto o 18,4% do total. Obsérvase, polo tanto, unha elevada estacionalidade da demanda turística, superior á existente no conxunto de España, onde os meses de xullo, agosto e setembro concentraron arredor do 38% das estadias anuais.

Cadro núm. 7
Viaxeiros e noites en estadia en hotels de Galicia

	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*
Viaxeiros aloxados	3.739.523	3.798.993	3.354.067	3.216.346	3.374.160	3.647.571	4.086.189	4.326.401	4.481.692
Noites en estadia	8.024.978	8.174.138	7.158.336	6.643.325	6.761.686	7.096.620	7.684.702	8.241.693	8.788.475
Grao de ocupación (%)	35,9	35,4	31,0	28,5	29,6	30,9	33,8	36,1	38,7
Estadia media	2,1	2,2	2,1	2,1	2,0	2,0	1,9	1,9	2,0

* Datos provisionais.

Fonte: Encuesta de Ocupación Hotelera, INE.

Cadro núm. 8
Viaxeiros e noites en estadia en hotels por provincias. Ano 2017*

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra
Viaxeiros aloxados	2.067.918	667.686	307.609	1.438.479
Noites en estadia	3.700.617	1.084.075	609.865	3.393.921
Grao de ocupación (%)	39,7	32,1	27,7	43,5
Estadia media	1,8	1,6	2,0	2,4

* Datos provisionais.

Fonte: Encuesta de Ocupación Hotelera, INE.

A Coruña e Pontevedra son as provincias galegas que concentran a maior parte da demanda turística. Ambas as dúas representan conxuntamente o 78,2% dos viaxeiros e o 80,7% das noites en estadia totais en Galicia. Ademais, esta concentración espacial da demanda aumentou no último ano. Como queda recollido no cadro 8, A Coruña rexistra un maior número de viaxeiros e de estadias e, tamén, como

se comentou, onde ten maior presenza do turismo internacional. Nesta provincia as estadias realizadas por estranxeiros representan o 32,6%, superior á media para o conxunto de Galicia que se sitúa no 24,1%. De feito, máis do 58% das noites en estadia realizadas por estranxeiros na comunidade teñen lugar na Coruña.

Pontevedra é a segunda provincia en captación da demanda turística e está moi preto da Coruña en canto ao número de noites en estadia. Pontevedra rexistra a maior duración da estadia e o maior grao de ocupación das prazas hoteleiras. Ourense é a provincia cun menor peso dentro da actividade hoteleira, menor presenza do turismo internacional e menores porcentaxes de ocupación hoteleira. Pola súa parte, Lugo é a que presenta a menor duración da estadia.

Non todas as provincias se beneficiaron por igual da boa marcha do turismo no ano 2017. En Lugo e Ourense reducíronse os viaxeiros aloxados,

un 2,3% no primeiro caso e un 1,6% no segundo. O número de noites en estadia incrementouse, non obstante, un 1,2% en Lugo e permaneceu estancado en Ourense. Nas dúas provincias atlánticas a evolución foi máis positiva e, especialmente boa, no caso de Pontevedra. Nos hotéis da Coruña o número de viaxeiros practicamente non variou en relación con 2016, pero as noites en estadia aumentaron un 4,6%. Pola súa banda, na provincia de Pontevedra os viaxeiros incrementáronse un 13,3% e as noites en estadia fixérono un 12,3%, o que reflicte un comportamento excepcionalmente bo en comparación co conxunto de Galicia e, incluso, dentro do contexto español.

A maior parte dos viaxeiros residentes aloxados nos hotéis proceden da propia rexión. Excluíndo os galegos, a comunidade de Madrid foi a principal emisora de viaxeiros en 2017, cunha porcentaxe próxima ao 17%. Séguena, en orde de importancia, como pode verse no gráfico 10, Castela e León, Andalucía, Cataluña, Asturias e País Vasco. Estas sete comunidades representan preto do 86% dos viaxeiros totais aloxados nesta tipoloxía de establecementos.

Ademais dos datos de volume, algúns indicadores que amosan unha evolución máis cualitativa do turismo en Galicia son os que teñen que ver coa rendibilidade dos establecementos hoteleiros e coa evolución do emprego. Polo que respecta aos primeiros, a tarifa media diaria (ADR) aplicada nos hotéis e pensións de Galicia no ano 2017 situouse en 57,7 euros, o que significa unha taxa de variación interanual do 3,1% (INE, 2018). A pesar deste incremento, Galicia sitúase, xunto con Castela-A Mancha, Aragón e Castela e León como unha das comunidades coas tarifas hoteleiras máis baixas e distanciada da media para o conxunto de España, que foi de 87,3 euros, un 6,4% máis que en 2016. Pola súa banda, os ingresos por habitación dispoñible (RevPAR) incrementáronse na comunidade un 10,7%, acadando 24,7 euros; aínda así atópanse entre os máis baixos de todo o territorio español e afastados da media para o conxunto de España, 58,7 euros. Polo que respecta á evolución do emprego, o número de afiliados á Seguridade Social nas ramas de hostalería e axencias de viaxes incrementouse un 3,2% en 2017, situando as afiliacións no sector turístico por enriba das 77.000.

A evolución seguida polo sector, con incrementos no número de noites en estadia por enriba do 5% nos últimos catro anos, propiciou que en 2017 se acadasen 2,1 millóns máis de estadias que en 2012, cando o sector tocou fondo como consecuencia da crise; 614.337 máis que no último ano Xacobeo e máis de medio millón máis que en 2016.

Respecto da oferta hoteleira, compróbase que entre os anos 2007 e 2017, a taxa de crecemento medio anual acumulativo foi moi baixa, tanto en número de establecementos coma no de prazas. En 2017 había 1.484 establecementos abertos, 30 máis que en 2007, que ofrecían unhas 2.300 prazas máis. O tamaño medio dos hotéis sitúase nas 41 prazas. En 2017 tanto o número de establecementos como o de prazas se reduciu lixeiramente en comparación co ano anterior e, dun xeito máis importante, en relación co último Xacobeo. O menor crecemento da oferta en comparación coa demanda propiciou un incremento de preto de tres puntos no grao de ocupación das prazas hoteleiras, que acumulan catro anos consecutivos de subas e sitúan a cifra en valores por enriba dos rexistrados antes da crise económica. A pesar deste bo comportamento, Galicia é unha das comunidades con menores graos de ocupación en España.

O número de empregados nos establecementos hoteleiros incrementouse un 2,5% en 2017, acumulando deste xeito dous anos de subas, despois de sumar cinco anos de descenso desde 2010. Deste

Cadro núm. 9
Evolución do subsector hostaleiro en Galicia

	Establecementos	Prazas	Ocupación	Empregados	Noites en estadia
2007	1.454	58.828	35,9	7.614	8.024.978
2008	1.497	60.646	33,9	7.539	7.790.366
2009	1.533	62.394	31,4	7.201	7.444.456
2010	1.543	62.701	35,4	7.395	8.174.138
2011	1.534	62.586	31,0	7.355	7.158.336
2012	1.548	63.155	28,5	6.869	6.643.325
2013	1.523	61.818	29,6	6.392	6.761.686
2014	1.529	62.173	30,9	6.372	7.096.620
2015	1.497	61.454	33,8	6.246	7.684.702
2016	1.512	61.616	36,1	6.392	8.241.693
2017*	1.484	61.127	38,7	6.552	8.788.475
% 2017/2010	-3,8	-2,5		-11,4	7,5
% 2017/2016	-1,8	-0,8		2,5	6,6

* Datos provisionais.

Fonte: Encuesta de Ocupación Hotelera, INE.

Cadro núm. 10

Viaxeiros, noites en estadia, estadia media e grao de ocupación en establecementos extrahoteleiros. Ano 2017*

	Viaxeiros		Noites en estadia		Estadia media	Grao de ocupación (%)
	Número	TVI (%)	Número	TVI (%)	Días	
Apartamentos	142.153	13,4	476.472	10,0	3,4	28,4
Cámpings	260.446	-4,4	931.849	-3,2	3,6	23,6
Turismo rural	218.010	2,2	448.869	5,1	2,1	20,2

* Datos provisionais.

Fonte: Encuesta de ocupación en campings, Encuesta de Ocupación en apartamentos turísticos, Encuesta de ocupación en alojamientos de turismo rural, INE.

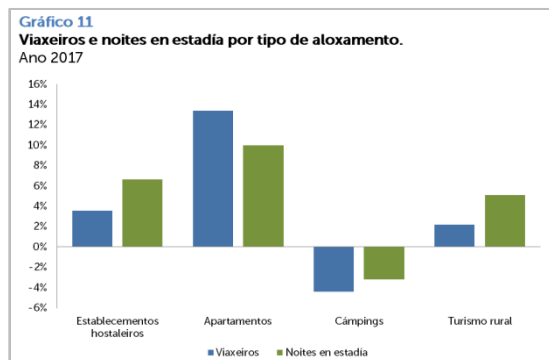
xeito, e a pesar destes incrementos, a cifra é un 11,4% inferior á de 2010. O número de traballadores por establecemento sitúase de media en 4,4.

Agás no caso dos cámpings, unha análise do resto dos establecementos turísticos regrados amosa tamén un bo comportamento da demanda turística en 2017. Os apartamentos turísticos rexistraron un crecemento máis forte, tanto no número de viaxeiros como no número de estadias rexistradas, con porcentaxes do 13,4% e do 10% respectivamente. Os establecementos de turismo rural experimentaron incrementos de preto do 2,2% no número de viaxeiros e do 5,1% no de noites en estadia. No caso dos cámpings, a demanda sufriu unha caída do 4,4% se atendemos ao número de viaxeiros e do 3,2% se a variable analizada son as estadias (INE, 2018). En liña coa evolución das dúas variables tratadas, o grao de ocupación das prazas de cámping non variou en relación con 2016, mentres que si medrou no caso dos apartamentos e do turismo rural. O incremento foi de tres puntos porcentuais no primeiro caso e de dous no segundo. Malia todo, estamos a falar de porcentaxes de ocupación moi reducidas que fan difícil a rendibilidade económica destes establecementos.

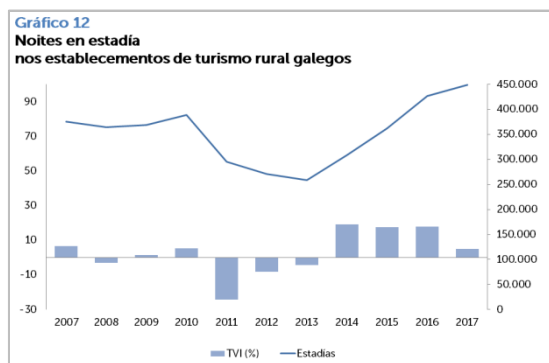
De xeito global, o conxunto dos establecementos regrados obtiveron bos resultados neste ano, medrando máis o número de estadias que o de viaxeiros. O número de viaxeiros aloxados incrementouse un 3,3%, situando a cifra total por enriba dos 5 millóns, mentres que as noites en estadia o fixeron un 5,8%, para acadar unha cifra xa preto dos once millóns. A demanda internacional amosou en 2017 un mellor comportamento que a procedente do conxunto de España, cun crecemento do 5,9% no número de viaxeiros e do 8,6% no número de noites en estadia. Aínda así, os non residentes representan menos do 29% dos viaxeiros aloxados e un 23% das estadias totais rexistradas nos establecementos regrados de Galicia.

É evidente que os hotéis son a tipoloxía de establecementos cun maior peso, concentrando preto do 88% dos viaxeiros aloxados en 2017 e do 83% das estadias. Os cámpings concentran case o 9% das estadias totais, sumando conxuntamente os apartamentos e os establecementos de turismo rural arredor doutro 9% do total de estadias rexistradas no conxunto da oferta turística regrada en Galicia.

Deténdonos un pouco máis na análise da demanda de turismo rural, motivada tanto polas súas características particulares como pola súa evolución recente, moi condicionada polo comportamento da demanda interna, compróbase que a mesma rexistrou crecementsos importantes nos últimos anos. En 2017, de todos os xeitos, o aumento foi inferior ao do conxunto de España. Aínda así, acadáronse na comunidade 448.869 estadias, que representan o 4,1% do total español. Galicia sitúase nun grupo medio-baixo dentro de España en canto á captación da demanda de turismo rural, ao nivel de rexións como Valencia, Extremadura ou País Vasco. Castela e León, con 1,7 millóns de estadias, que significan o 15,1% do total, é o destino máis importante a nivel estatal, seguida de Andalucía, Cataluña e Baleares. Galicia concentra o 18,3% das estadias rexistradas na España verde, porcentaxe similar á do País Vasco e superada por Asturias e Cantabria, con porcentaxes respectivas do 38,9% e do 21,1%.

O turismo rural en Galicia é altamente dependente da demanda española. Os residentes representan arredor do 75% dos viaxeiros aloxados e das estadias efectuadas neste tipo de establecementos. Dado este reparto, a evolución da demanda de turismo rural no último ano explícase, en boa medida, polo bo comportamento da demanda interna, con incrementos de preto do 4% e do 7% respectivamente, no número de viaxeiros e de estadias. A demanda internacional comportouse peor que a

interna. O número de viaxeiros estranxeiros reduciuse un 2,2%, mentres que o número de estadias realizadas por estes permaneceu estancado. O resultado desta evolución foi unha perda de peso da demanda internacional, pasando de representar o 26% das estadias totais en 2016 a concentrar o 25% en 2017.

No conxunto do turismo rural español as estadias incrementáronse un 10,7% en 2017. Agás no País Vasco, onde se reduciouno medio punto porcentual despois de ter medrado moito no ano anterior, en todas as demais comunidades autónomas incrementouse o número de noites en estadia. Os esta-

blecementos de Andalucía, cun crecemento superior ao 30% e os de Murcia e Asturias, con subas do 22,4% e do 20,5% respectivamente, foron os que experimentaron os mellores resultados. En Galicia, cunha porcentaxe do 5,1%, o crecemento foi inferior ao do conxunto de España. Dentro das rexións incluídas na España verde a evolución foi bastante desigual e os crecementos oscilaron entre o -0,5% do País Vasco e o 20,5% de Asturias. Respecto da evolución do número de viaxeiros aloxados nos establecementos de turismo rural, coa excepción da comunidade de Madrid que experimentou unha redución do 1,1%, todas as rexións rexistraron crecementos, que oscilaron entre o 1,4% do País Vasco e o 28,3% de Murcia. O resultado global foi un incremento do 10,7% para o conxunto de España, dato moi similar ao do ano 2016 e idéntico ao da variación das estadias.

Nas provincias galegas a evolución da demanda non foi homoxénea. En Lugo e Pontevedra incrementouse o número de estadias, con porcentaxes do 9,3% e do 16,8% respectivamente. Na provincia de Ourense realizáronse practicamente as mesmas estadias que en 2016, mentres que na Coruña se deu unha redución do 3,8%. Os meses de verán concentraron o 55% das estadias totais do ano, o que nos indica unha elevada concentración temporal da demanda turística. Pola súa banda, a duración media da estadia, que rexistrou unha leve suba, segue a ser unha das máis baixas de España. Non obstante, o incremento no número de viaxeiros fixo que o grao de ocupación das prazas se incrementase en dous puntos porcentuais, situándose no 20,2%. Pero estamos a falar, en calquera caso, de porcentaxes moi reducidas.

A evolución recente da demanda de turismo rural en Galicia queda reflectida no gráfico 12, que recolle as noites en estadia nos establecementos de turismo rural galegos, en termos absolutos e relativos. Neste gráfico compróbase como con este se acumulan catro anos consecutivos de crecemento no número de estadias. En 2017, de todos os xeitos, a suba foi menor que nos tres anteriores, nos que oscilara entre o 17,5 e o 19%. Este bo comportamento da demanda permitiu situar as estadias en máximos históricos e nun número moi próximo ao medio millón. Aínda así, quedan algúns problemas pendentes como a reducida estadia media, os baixos graos de ocupación dos establecementos, a concentración temporal da demanda e a súa excesiva dependencia do mercado español.

Unha síntese da análise presentada permítenos concluir que o sector turístico galego obtivo uns bos resultados en 2017. Nos establecementos regrados aloxáronse máis de 5 millóns de viaxeiros, un 3,3% máis que no ano anterior, e xeráronse 10,6 millóns de estadias, é dicir, un 5,8% máis que en 2016. Estes datos reflicten unha mellor evolución que no conxunto de España en canto ao número de noites en estadia, onde o incremento se situou no 3,6%. A mellora das cifras rexistradas explícase polo bo comportamento da demanda dos residentes pero, sobre todo, pola evolución do turismo internacional. As estadias dos residentes incrementáronse preto dun 5%, mentres que as dos estranxeiros o fixeron nun 8,6%. A dinámica seguida polo turismo internacional fixo que na oferta turística regrada se aloxasen preto de 1,5 millóns de viaxeiros estranxeiros, que xeraron case 2,5 millóns de estadias. Os estranxeiros manteñen o seu peso no conxunto da demanda, case o 29% dos viaxeiros e máis do 23% das estadias. Os establecementos hoteleiros seguen a ter un papel predominante dentro da oferta de aloxamento en Galicia, representando preto do 88% dos viaxeiros e do 83% das estadias totais. No conxunto de España, os hoteis aloxan o 81% dos viaxeiros e concentran o 73% das estadias. Polo que respecta á evolución no último ano, se exceptuamos os cámpings todas as demais tipoloxías de aloxamento experimentaron unha evolución positiva en Galicia. Se temos en conta o número de estadias, as variacións oscilaron entre o 5,1% no caso dos establecementos de turismo rural e o 10% no caso dos apartamentos turísticos. Nos cámpings as estadias reducíronse un 3,2%.

As previsións indican que o crecemento da demanda turística continuará en 2018. A OMT indica que as chegadas de turistas internacionais en todo o mundo medrarán a unha taxa de entre o 4% e o 5% neste ano. Para Europa, o incremento previsto sitúase entre o 3,5% e o 4,5% (OMT, 2018).

No caso de España, a información dispoñible ata o momento é escasa, pero reforza unhas expectativas optimistas. Por un lado, Exceltur, no Informe de Perspectivas Turísticas, prevé que o PIB turístico medre un 3,3% en 2018, por enriba da media da economía española, pero a un ritmo máis moderado que nos últimos anos (Exceltur, 2018). Por outro lado, se atendemos os datos de FRONTUR, as entradas de turistas incrementáronse un 2,3% nos catro primeiros meses do ano no conxunto de España. Do mesmo xeito, o gasto total xerado polo turismo internacional incrementouse un 4,6% en taxa interanual no primeiro terzo do ano, segundo datos de EGATUR. Os datos da Encuesta de Ocupación Hotelera, correspondentes tamén aos catro primeiros meses de 2018, non son tan positivos e amosan un aumento interanual inferior ao 1% no número de viaxeiros. O número de viaxeiros residentes aloxados en establecementos hoteleiros practicamente non variou, mentres que no caso dos estranxeiros a suba foi do 1,3%. Do mesmo xeito, o número de noites en estadia reduciuse medio punto, resultado dunha caída das correspondentes a residentes de preto do 1% e a un estancamento das realizadas por estranxeiros.

Os datos dispoñibles ata o momento non reflicten un mellor comportamento da demanda turística en Galicia no que levamos de ano, tanto en canto ao número de viaxeiros como ao de estadias rexistradas nos establecementos hoteleiros. O número de viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros galegos reduciuse un 4,3% nos catro primeiros meses de 2018, mentres que o número de noites en estadia caeu un 1,3%. A demanda procedente do estranxeiro amosou un mellor comportamento neste período, cun incremento de case o 5% no número de noites en estadia.

Os transportes en Galicia

Matriculación de automóviles

A pesar da finalización dos plans de axuda á compra de automóviles por parte do Goberno, o sector está a ter un comportamento moi favorable nestes últimos anos; así o constatan as matriculacións de turismos e vehículos de carga facilitadas pola Dirección Xeral de Tráfico (DXT). Debemos destacar que a idade media do parque automobilístico español segue sendo moi elevada, 12 anos para os turismos e 14 para os vehículos comerciais, influíndo negativamente nunha maior contaminación e nunha menor seguridade respecto dos coches máis modernos.

No conxunto do Estado, as matriculacións de turismos ascenden a 1.336.919 unidades, 106.815 máis e un crecemento do 8,7% respecto das rexistradas en 2016. Os vehículos de carga en España, onde recollamos de maneira agregada camións, furgonetas, autobuses e tractores industriais e outros vehículos de carga, superan as 215.000 unidades matriculadas, case 19.000 máis que un ano antes, un 9,5% de crecemento interanual. Podemos dicir que en 2017 se alcanzou o volume natural da dimensión do sector, grazas ao bo comportamento das canles de empresas, os traballadores autónomos, as alugadoras e os particulares, todos eles responsables das cifras favorables das matriculacións nacionais.

A matriculación de turismos tamén mostra un rexistro positivo en Galicia. As 48.611 unidades son 2.612 máis que en 2016, o que supón un crecemento do 5,7% respecto de 2016. Se nos fixamos no cadro 11, vemos que é unha cifra moi afastada do máximo rexistrado en 2007 con 82.066 unidades. Nas catro provincias tamén se recollen comportamentos positivos, sendo significativos os crecementos en Ourense e Lugo, cun 15,7% e un 7,5%, respectivamente. A Coruña, co 45,7% da cota de turismos matriculados en Galicia, crece en taxa interanual un 2,9%, con 22.211 unidades matriculadas. A provincia de Pontevedra, cunha cota do 28,3% do total, aumenta en 696 unidades, un 5,3% máis que no exercicio anterior.

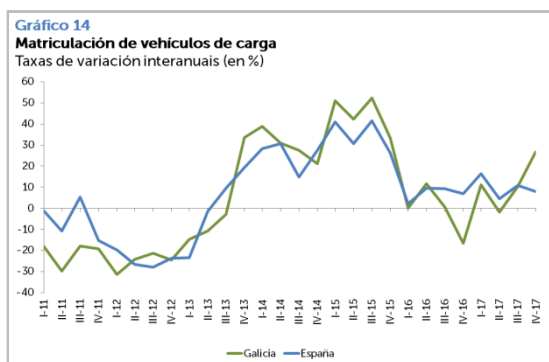
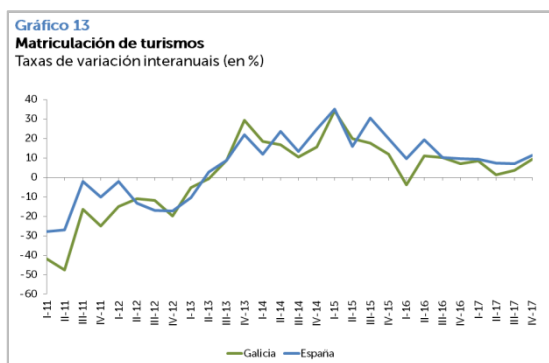
Cadro núm. 11

Matriculación de vehículos en Galicia

	Turismos	TVI (en %)	Vehículos de carga	TVI (en %)
2007	82.066	3,3	14.239	4,2
2008	58.729	-28,4	8.956	-37,1
2009	59.457	1,2	6.322	-29,4
2010	52.386	-11,9	6.044	-4,4
2011	34.530	-35,2	4.893	-21,8
2012	29.068	-15,8	3.595	-26,5
2013	31.392	8,0	3.648	1,5
2014	36.048	14,8	4.657	27,7
2015	42.364	17,5	6.696	43,8
2016	45.999	8,6	6.640	-0,8
2017	48.611	5,7	7.440	12,0

Fonte: Dirección Xeral de Tráfico.

A matriculación de vehículos de carga en Galicia supera en 2,5 puntos porcentuais o crecemento do conxunto de España, cunha taxa do 12%. A provincia de Pontevedra, con 2.167 matrículas e un crece-

mento do 18,7%, é na que mellor se comportaron. As matriculas deste segmento nas provincias de Lugo e A Coruña crecen nun 13,7% e un 11% respectivamente, con 1.415 e 2.917 unidades. A provincia de Ourense non chega ás 1.000 matriculas.

A evolución da venda de automóviles nos cinco primeiros meses de 2018 está a ser favorable en Galicia, cun avance do 14% respecto dos mesmos meses de 2017. No mes de maio o mercado galego creceu un 18,2%, un ritmo moi superior á media estatal (7,2%).

Se nos referimos aos rexistros de venda de vehículos comerciais lixeiros ofrecido polas asociacións de fabricantes (ANFAC), concesionarios (FACONAUTO) e vendedores (GANVAM), este dato aumentou un 13,8% en 2017. O mellor comportamento alcanzárono os furgóns de peso inferior a 2,8 toneladas, (33,6%), seguidos dos *pick-up*, cun incremento do 30,1%. Os bos datos deste segmento veñen acompañados dun clima empresarial favorable, así como dun incremento da loxística urbana e metropolitana, impulsada polo comercio electrónico e a renovación das frotas.

O transporte terrestre de mercadorías en Galicia con case 110 millóns de toneladas creceu un 21,6% respecto ao rexistrado en 2016, cifra aínda moi afastada do rexistro alcanzado en 2007, con 157 millóns. A mercadoría movida dentro da comunidade é o 74% do total, mentres a transitada entre rexións é o 23%, correspondéndolle só o 4% á mercadoría internacional, recibida ou expedida. Galicia contribúe ao conxunto do Estado cun 7,7% do total de movemento de mercadoría terrestre.

Desde 2012 a venda de automóviles diésel vai diminuíndo progresivamente, pero é a partir de xuño de 2017 cando as vendas dos automóviles de gasolina superan as de gasóleo. En 2012 a proporción era de sete vehículos a gasóleo por cada dez matriculados. Nos primeiros meses do ano 2018 constatouse o cambio de ciclo, cunhas vendas dun 20% máis de automóviles de gasolina que de diésel. As causas podémolas atopar na certeza de que as emisións dos vehículos diésel son máis prexudiciais para o medio ambiente que os de gasolina, razón pola cal nalgúns cidades están a optar por poñer trabas a estes vehículos e mesmo prohibilos no medio prazo. Outra razón ten que ver co nivel de eficiencia logrado polos novos motores de gasolina, ademais do menor prezo de venda destes vehículos. As autoridades europeas instan o abandono da tecnoloxía que utiliza combustibles fósiles, por outras máis limpas e menos contaminantes como os híbridos e eléctricos, que representan unha tímida cota do 6% no noso país, aínda que hai un ano era do 3%.

A Axencia Tributaria ofrécenos os datos de recadación do imposto de matriculación, que en 2017 para España ascende a máis de 390 millóns de euros, un 19% máis que o recadado en 2016. A Administración autonómica galega achega un 3,71% do total da recadación, cunha cantidade que ascende a 14,46 millóns de euros, 2,65 millóns máis que un ano antes (23%). A AET, rexistra un total de 48.281 vehículos matriculados en 2017, dos que o 75% están exentos do pago do imposto por emitir menos de 120 gramos de CO₂.

O imposto de matriculación determínase pola medición da cifra homologada de emisión de CO₂ por quilómetro á atmosfera de cada vehículo. Tras un período transitorio dun ano no que conviven o antigo sistema de medición NEDC (New European Driving Cycle) e o novo WLTP (World Harmonized Light Vehicle Test Procedure), que reflicte de maneira máis fiable as emisións dun vehículo nunha condución real, o 1 de xaneiro de 2019 entrará en vigor o WLTP que servirá para homologar cada modelo que se venda no mercado comunitario, coa posibilidade de aumentar as emisións actualmente homologadas entre un 15% e un 30%. Con este sistema a media de emisións incrementarase e estímase que entre un 50% e un 65% dos coches que se vendan a partir de 2019 terían que abonar o imposto. Isto implica un incremento da recadación ás arcas da Axencia Tributaria do Estado entre 550 e 750 millóns de euros, un efecto que como mínimo triplicaría a recadación de 2017.

Queremos facer mención neste apartado ao *Informe Eascy: as cinco dimensións que transformarán o sector de automoción*, realizado por PwC, onde nos presentan como cambiará o sector do automóbil a nivel global para 2030. As grandes tendencias do sector podémolas resumir no coche de uso compartido, os avances tecnolóxicos (o coche autónomo, eléctrico e conectado) e a redución substancial da vida media do vehículo e un uso máis intensivo do mesmo. En Europa estímase que se pase de 3,7 a 4,2 billóns de quilómetros por coche en 2030 e, como consecuencia, necesitarán seren substituídos con maior frecuencia; a tendencia será a redución do stock de automóbiles, pero un aumento das matriculacións. En Europa estímase unha diminución do parque de vehículos nun 25% (de 280 millóns a 200 millóns de unidades) e un incremento das matriculacións do 34%, (de 18 a 24 millóns de unidades). En EE.UU. reduciríase o parque nun 22% (de 270 a 212 millóns de coches) en 12 anos e as matriculacións incrementarían un 20%, ata os 21,6 millóns de automóbiles. A situación de China, cun crecemento da poboación de clase media e o proceso de urbanización, prevese un incremento das matriculacións nun 30% máis e 275 millóns de coches. En 2030 o 95% dos coches que se matriculen serán eléctricos (55%) ou híbridos (40%). Aínda que o 80% do stock de automóbiles continuará sendo de combustión, estes tenderán a desaparecer progresivamente. O paradoxo de menor número de coches con incrementos das matriculacións hai que buscalo nunha maior demanda de servizos de mobilidade, que vai provocar un aumento dos quilómetros percorridos por persoa e ano (en Europa un 23%, en Estados Unidos un 24% e en China un 183%). Unha vez as dificultades técnicas e o avance regulador do sector estean resolto, prevese que a mobilidade en coche compartido se incremente ata o 35% en Europa, un 34% en EE.UU. e un 46% en China.

Plan de transporte público en Galicia

A pesar dos problemas cos que se atopou o transporte de viaxeiros por estrada a metade do ano 2017 en Galicia, o comportamento das matriculacións de autobuses tivo un crecemento favorable do 21,1% respecto de 2016; 293 unidades matriculadas fronte ás 243 que se rexistraron un ano antes.

O modelo de xestión do sector do transporte de viaxeiros por estrada en Galicia desenvólvese en réxime de concesión e moi atomizado, con dúas grandes empresas que copan case todo o mercado. O sector ten problemas para adaptarse á realidade social dunha Galicia rural e envellecida. O transporte público escolar e o discrecional de determinadas rutas do rural son servizos deficitarios e custosos e a maneira de mantelos foi subvencionándoos por parte da Administración autonómica. A reordenación do sector e a procura de eficiencia dos recursos públicos achegados é unha materia pendente para o executivo, que a finais do ano 2019 deberá ter en marcha o novo plan de transportes.

Durante o ano 2017 o transporte público de viaxeiros por estrada viuse sometido a presión e a diversas xornadas de folga. As tres federacións (Anetra, Fegabús e Transgacar), que aglutinan a maioría das empresas do sector, discrepan pola implantación da primeira fase do novo plan. O conflito ocasionado a metade de ano, con xornadas de folga, afectou os usuarios das liñas discrecionais, o transporte escolar e as liñas de autobuses urbanos.

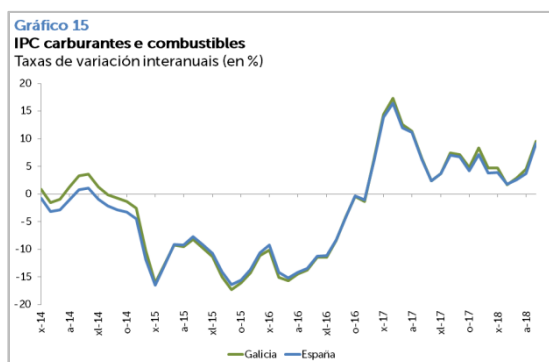
O 8 de agosto expirou a prórroga na prestación de servizo en 500 liñas nas que os titulares da concesión renunciaron a prestar o servizo, poñendo en risco a mobilidade en distintas zonas de Galicia, especialmente nas áreas rurais con menor demanda nas provincias de Ourense e Lugo e, en menor medida, de Pontevedra e A Coruña. Por este motivo, a Xunta de Galicia tivo que acometer unha reordenación das zonas afectadas pola caducidade das concesións.

Entre as primeiras medidas do plan atopamos autobuses de uso compartido entre os escolares e viaxeiros. Esta medida afectará a preto de 500 liñas, o 9% das rutas que operan nos colexios públicos. Os beneficios son obvios: a Administración só subvencionará unha liña, non dúas como ata a data, e incrementarase o número de paradas nas que se ofrece o servizo. En período de vacacións, onde o transporte escolar non funciona, operará o modelo de transporte baixo demanda en zonas rurais con escasa poboación, onde non é rendible manter liñas regulares. Noutras comunidades autónomas xa se xestionan estas viaxes desde unha central de reservas común para que o usuario reserve praza e poida acceder ao servizo.

Outro punto que recolle o novo plan é que unha empresa matriz e as súas filiais non poden optar a máis de dez contratos. Isto favorecerá a aquelas empresas do sector de menor tamaño. Ademais, a Consellería de Infraestruturas e Vivenda, da que depende este sector, chegou a un acordo cos sindicatos no que se fixaron as bases para a negociación dos convenios colectivos, achegando máis diñeiro público para os salarios e máis garantías para a subrogación dos empregados no caso de que outra concesionaria asuma o contrato. O total de empregos do sector ascende a 7.000 persoas.

Evolución do IPC en carburantes e combustibles

As políticas restritivas na produción de petróleo por parte dos principais países produtores, con Arabia Saudita á cabeza, están detrás do incremento do prezo do cru. Os países da OPEP controlan o 50% da produción mundial e Arabia Saudita produce 1 de cada 9 barrís no mundo. Os prezos foron en ascenso desde principios de 2016, cando se fixou o mínimo en 29 dólares/barril, para colocarse no último mes do ano por enriba dos 50 dólares. Como vemos no gráfico 15, desde finais de 2016 as taxas de variación dos prezos dos carburantes e combustibles son positivas. A finais de 2017 o prezo do barril de referencia Brent colócase por enriba dos 62 dólares, e xa no mes de xuño de 2018 nos 75 dólares/barril.

Como comentamos nos informes anteriores, o incremento dos prezos dos carburantes é unha mala noticia para un país tan dependente como España das importacións de combustibles fósiles e gas. Esa dependencia en 2016 cífrase nun 72,6%, 20 puntos superior á media da UE-28 (53,5%). A maior actividade económica tradúcese nun aumento no consumo de enerxía nestes últimos anos. Doutra banda, a seca rexistrada en 2017 é un dato negativo porque pasamos de ser exportadores netos de electricidade a ser importadores. Deste xeito, ás importacións de petróleo, gas e uranio, tamén hai que sumarllas a electricidade.

Vemos no gráfico 15 que desde marzo de 2016 a evolución do índice de prezos dos carburantes e combustibles se incrementa, alcanzando a súa cota máxima un ano despois, en marzo de 2017, cunha taxa interanual para Galicia do 17,3% e do 16,4% para España. Os produtos reflectidos no IPC de carburantes e combustibles corresponden ao gas e combustibles líquidos para o fogar, carburantes e lubricantes para vehículos particulares. A partir do mes de marzo de 2017, e relacionado coa caída da cotización do barril de Brent, atopamos descensos, pero estes xa non serán tan intensos como os producidos desde 2014 ata a primeira parte de 2016, cando o barril de cru roldaba os 30 dólares/barril.

As catro provincias galegas atópanse, como vén sendo habitual, entre as máis inflacionistas de España, en canto ao prezo dos carburantes se refire. Maio de 2018 é o último mes que recolle o gráfico, cunha importante suba que rolda o 10% en taxa interanual.

Aeroportos

Segundo os datos publicados polo xestor dos 46 aeroportos e 2 heliportos españois, AENA, en 2017 rexistráronse cifras máximas en pasaxeiros, operacións e mercadorías. Con algo máis 249 millóns de usuarios, case 19 millóns máis que en 2016 e un crecemento do 8,2%, alcanzouse o mellor rexistro coñecido ata a data. O tráfico internacional de pasaxeiros creceu un 8,4%, mentres que o nacional o fixo nun 8,3%. O número de operacións tamén se incrementou, pasando de 2.045.106 a 2.174.263, un 6,2% de crecemento. As mercadorías movidas aumentaron un 15%, con algo máis de 918 millóns de toneladas. Todas elas son cifras moi positivas para o conxunto dos aeroportos españois.

Se analizamos as instalacións a nivel desagregado vemos que os grandes aeroportos crecen a taxas moi significativas, sendo, como é habitual, os primeiros postos do *ranking* para os aeroportos Adolfo Suárez Madrid-Barajas (50.418.909 pasaxeiros e 7,7% de crecemento), Barcelona-O Prat (44.154.722 e 11,2%), Palma de Mallorca (26.254.110 e 10,6%), Málaga-Costa do Sol (16.673.151 e 15,8%), Alacante-Elxe (12.344.945 e 16,7%), Gran Canaria (12.093.646 e 13,8%) e Tenerife Sur (10.472.713 e 14,9%). No *ranking* da UE por volume de pasaxeiros os aeroportos de Madrid e Barcelona ocupan o 5º e 6º posto, respectivamente.

Como consecuencia da positiva evolución do negocio e do resultado financeiro no exercicio 2017, AENA presenta uns datos moi positivos: 4.027,6 millóns de euros en ingresos totais e un saldo de 1.232 millóns de euros de beneficio neto, un 5,8% máis respecto de 2016. Como comentamos en informes anteriores, AENA posúe o 51% do capital da sociedade concesionaria do aeroporto de Londres-Luton e está interesada en facerse co 49% restante en mans do fondo de investimento Ardian.

Os tres aeroportos galegos experimentaron crecementsos en 2017, como podemos comprobar no cadro 12. O total de 4.851.762 pasaxeiros supuxo unha taxa de crecemento do 7,1%. O aeroporto de

Cadro núm. 12

Evolución do movemento de pasaxeiros, das operacións realizadas e das mercadorías movidas nos aeroportos galegos

	2014		2015		2016		2017*	
	Pasaxeiros	TVI (%)	Pasaxeiros	TVI (%)	Pasaxeiros	TVI (%)	Pasaxeiros	TVI (%)
Movemento de pasaxeiros								
Alvedro (A Coruña)	989.153	17,8	1.025.688	3,7	1.063.291	3,7	1.141.242	7,3
Lavacolla (Santiago)	2.084.203	0,5	2.296.409	10,2	2.511.494	9,4	2.644.925	5,3
Peinador (Vigo)	680.387	0,2	713.567	4,9	954.006	33,7	1.065.595	11,7
Total	3.753.743	4,5	4.035.664	7,5	4.528.037	12,2	4.851.762	7,1
Total nacional	195.863.599	4,5	207.421.046	5,9	230.231.359	11,0	249.223.044	8,2
Operacións								
Alvedro (A Coruña)	14.812	11,3	14.683	-0,9	15.636	6,5	16.078	2,8
Lavacolla (Santiago)	19.434	4,1	20.541	5,7	21.278	3,6	21.520	1,1
Peinador (Vigo)	9.914	-6,8	9.580	-3,4	11.557	20,6	12.479	8,0
Total	44.160	3,6	44.804	1,5	48.471	8,2	50.077	3,3
Total nacional	1.832.911	2,3	1.902.967	3,8	2.045.106	7,5	2.174.263	6,3
Movemento de mercadorías								
Alvedro (A Coruña)	60.824	-9,0	140.669	131,3	184.307	31,0	157.169	-14,7
Lavacolla (Santiago)	2.099.966	8,9	2.311.393	10,1	2.296.632	-0,6	2.693.251	17,3
Peinador (Vigo)	435.718	-2,8	536.522	23,1	476.063	-11,3	771.315	62,0
Total	2.596.508	6,2	2.988.584	15,1	2.957.002	-1,1	3.621.735	22,5
Total nacional	683.339.295	6,9	715.552.111	4,7	798.592.161	11,6	918.305.644	15,0

*Datos provisionais

Fonte: Dirección de Operacións e Sistemas de Rede, AENA.

Peinador é o que presenta maior crecemento, con algo máis dun millón de usuarios e unha taxa interanual do 11,7%. Alvedro con 1.141.242 pasaxeiros avanza un 7,3% e o aeroporto máis grande de Galicia, na cidade compostelá, con máis de 2,6 millóns de viaxeiros, aumenta un 5,3%. As operacións crecen en sintonía co avance dos pasaxeiros, sendo en Vigo o incremento do 20,6%, na Coruña un 6,5% e en Santiago un 3,6%. En canto ás mercadorías transportadas, Alvedro mostra unha perda de 14,7%, mentres que Vigo avanza un 62%, alcanzando as 771.615 toneladas e Lavacolla, con case 2,7 millóns de toneladas, crece un 17,3%.

A evolución do tráfico nas instalacións aeroportuarias galegas augura un bo ano 2018, mostrando cifras anteriores á crises. Nos cinco primeiros meses do ano os pasaxeiros incrementáronse nun 6,5% respecto dos mesmos meses de 2017, as operacións un 2,4% e as mercadorías un 21,3%, sendo Vigo a cidade que presenta un maior avance. No conxunto de instalacións estatais estes crecementos ascenden ao 7,3%, 6,2% e 14%, respectivamente.

En 2017 España logrou un récord de turistas e a maioría utilizan este medio de transporte. No ano 2018 as taxas aeroportuarias baixan un 2,2% e para 2019 esta rebaixa será do 12%, o triplo do previsto. Con esta medida o Goberno saínte pretendía apoiar o sector do turismo e colocará o noso país coas tarifas aéreas máis baixas da UE; o que se prevé que repercuta positivamente no sector turístico e nos servizos asociados.

O Aeroporto Sa Carneiro no Porto, xestionado polo grupo francés Vinci, marca un máximo en 2017, contabilizando 10,8 millóns de pasaxeiros, un 14,9% máis respecto de 2016 e con obxectivos de crecemento moi ambiciosos para os próximos anos. O aeroporto luso atopou nos voos de baixo custo o nicho sobre o que transformarse e crecer, levándoo en dez anos a ser designado o mellor aeroporto de Europa no segmento de 5 a 15 millóns de viaxeiros. Os galegos que utilizan esta instalación cifranse 1.186.570, o 11% do total.

Portos

A pesar do conflito da estiba nos portos españois de interese xeral, o ano 2017 pechouse cun crecemento na actividade do 6,96%. As mercadorías movidas ascenderon a un total de 545 millóns de toneladas segundo datos recollidos polo ente público Portos do Estado dependente do Ministerio de Fomento. En canto ás modalidades dos tráfico, creceuse en todas: graneis líquidos (6,57%), sólidos (9,83%), mercadoría convencional (4,94%), contedores (7,82%) e pesca (4,17%).

Das 46 instalacións de interese xeral, o porto da Baía de Alxeciras é o máis grande en carga e descarga, con 101,5 millóns de toneladas, pechando o ano cunha perda do 1,67% respecto de 2016; esta instalación viuse afectada notablemente polo conflito da estiba. Valencia, con 73,5 millóns de toneladas transadas, creceu en taxa do 2,93% respecto dun ano antes. O porto de Barcelona foi o que máis creceu en

Cadro núm. 13

Evolución do tráfico portuario (en toneladas)

	Ferrol-San Cibrao		A Coruña		Marín-Pontevedra		Vigo		Vilagarcía		Galicia	
	2017	TVI (%)	2017	TVI (%)	2017	TVI (%)	2017	TVI (%)	2017	TVI (%)	2017	TVI (%)
Graneis líquidos	2.315.235	-1,3	8.788.868	7,6	-	-	67.774	12,1	193.700	5,2	11.365.577	5,6
Graneis sólidos	10.455.814	11,2	5.057.024	16,4	915.820	-12,6	261.609	11,4	421.100	31,4	17.111.367	11,4
Total graneis	12.771.049	8,7	13.845.892	10,6	915.820	-12,6	329.383	11,5	614.800	21,8	28.476.944	9,1
Contedores	2.231	-80,4	6	-98,9	899.521	46,1	2.590.402	0,2	293.810	5,3	3.785.970	8,4
Convencional	777.212	4,5	914.669	-9,6	684.718	4,0	1.047.574	6,7	293.043	-9,0	3.717.216	0,0
Total mercadería xeral	779.443	3,2	914.675	-9,7	1.584.239	24,3	3.637.976	2,0	586.853	-2,4	7.503.186	4,1
Avituallamento	20.266	67,6	84.164	17,8	19.933	-18,2	171.736	-2,1	4.207	-32,3	300.306	3,7
Pesca fresca	219	-18,0	51.102	17,0	1.795	-12,3	89.153	6,9	-	-	142.269	10,0
Total outro tráfico	20.485	65,7	135.266	17,5	21.728	-17,7	260.889	0,8	4.207	-32,3	442.575	5,7
Total tráfico portuario	13.570.977	8,4	14.895.833	9,2	2.521.787	7,4	4.228.248	2,6	1.205.860	8,4	36.422.705	7,9
Contedores (TEUS)	455	-48,6	3	-98,6	88.936	32,6	183.756	-15,7	34.508	6,8	307.658	-3,4
Buques (número)	1.120	6,3	1.193	-1,3	528	-0,2	1.724	11,5	324	7,6	4.889	5,4

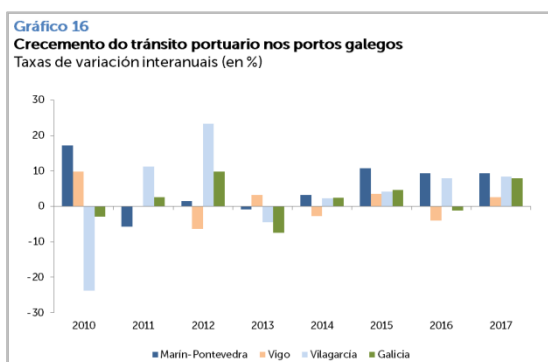
Fonte: Portos do Estado, Ministerio de Fomento e elaboración propia.

volume en 2017, 61,4 millóns de toneladas (un 26,2% máis que en 2016). Este porto viuse beneficiado por tráfico que deberían ter destino final na instalación valenciana, pero debido aos paros anunciados polos traballadores da estiba, estes foron derivados ao porto barcelonés.

Os cinco portos galegos de interese xeral da comunidade avanza positivamente respecto ao ano 2016, alcanzando a maioría máximos históricos nos seus tráfico. O tráfico total ascende a 36,4 millóns de toneladas, un 7,9% máis que un ano antes. Os tráfico crecen en todas as epígrafes analizadas, sendo significativo o avance dos graneis sólidos (11,4%), a pesca fresca desembarcada (10%), os graneis líquidos (5,6%) e o tráfico de contedores (8,4%), malia que constatamos unha perda do número de contedores medidos en TEUS, un 3,4% menos respecto de 2016; perda explicada polo conflito da estiba e o desvío de tráfico ao porto de Leixoes no Porto.

De xaneiro a abril de 2018 o conxunto dos cinco portos galegos de interese xeral crece un 7,53% respecto dos catro primeiros meses de 2017, alcanzando os case 12 millóns de toneladas de mercaderías transitadas. O crecemento para o conxunto de instalacións portuarias estatais é dun 6,8%. Estes crecementos poñen de manifesto a boa evolución do tráfico marítimo en España e na nosa comunidade.

Empezando coa análise desagregada polo porto Ferrol-San Cibrao, hai que destacar a súa evolución favorable cun crecemento do 8,4%. A súa especialización son os graneis sólidos, correspondéndolles a estes o 77% das mercaderías transportadas o pasado ano. Do total dos 13,5 millóns de toneladas transitadas, 10,4 corresponden a graneis sólidos, crecendo neste último ano un 11,2%. Cae drasticamente o tráfico de contedores, pasando de 11.398 a 2.231 (-80,4%). O avituallamento crece nun 67,6% debido ao crecemento do número de buques que utilizan os servizos do porto.

O porto da Coruña crece en taxa interanual un 11,3% segundo os datos facilitados por Portos do Estado. A facturación do porto en 2017 ascende a algo máis de 30 millóns de euros, cun beneficio de arredor dos 500.000 euros, o dobre que en 2016. O Porto Exterior situado en Punta Langosteira achegou á facturación total 6 millóns de euros, un 20% do total, que traducido en tráfico reflicte 2,33 millóns de toneladas de mercadería movida, o 63% máis con respecto a 2016. Aos graneis líquidos correspóndenlles 8,8 millóns de toneladas desembarcadas, un 7,6% máis que en 2016. Os graneis sólidos, con 5,1 millóns de toneladas, avanza un 16,4%. Igual que na instalación ferrolá, no porto

herculino desaparece case totalmente o transporte de contedores. Crece a mercadería convencional nun 21,2% e o avituallamento e a pesca fresca evolucionan favorablemente cun 17,8% e un 17%, respectivamente. Espérase que mellore de maneira progresiva a evolución da actividade no porto exterior co incremento das concesións especializadas en graneis sólidos, a incorporación do movemento de petróleo destinado á refinería de Repsol e da terminal de hidrocarburos operada pola empresa española Oil Deposit Corunna, así como co traslado doutro tráfico do porto interior.

O porto de Marín-Pontevedra ten unha evolución similar á do conxunto das cinco instalacións, un 7,4% e 7,9% respectivamente. O porto alcanzou en 2017 o seu máximo con 2.521.787 toneladas de mercadorías movidas, a pesar da perda de tráficis en graneis sólidos (produtos agroalimentarios), con 915.812 toneladas fronte ás 1.047.281 movidas un ano antes (-12,5%). Hai que destacar o excelente ritmo de crecemento en tráfico de contedores, un 46,1%, case 900.000 toneladas e 88.936 contedores medidos en TEUS transitados, un 32,6% máis respecto de 2016; e un tímido avance do 4% en mercadería convencional, o que fai que a mercadería xeral, cun millón e medio, medre a taxa do 24,3%. Polo lado do avituallamento e a pesca fresca obsérvanse descenso acusados do 18,2% e 12,3% respectivamente. Un dato relevante é a progresiva presenza do porto nas grandes rutas internacionais do tráfico marítimo, afectando positivamente o desenvolvemento da actividade económica de toda a comarca.

O porto de Vigo avanza un tímido 2,6% no total de tráficis. Debemos ter en conta que o pasado ano foi a única instalación galega de interese xeral que presentou taxas negativas, polo que este crecemento devolve o porto olívico a unha senda favorable. Os graneis avanza un 11,5%, correspondéndolles aumentos parecidos aos líquidos e sólidos, 12,1% e 11,4%, respectivamente. A mercadería convencional, con máis dun millón de toneladas transitadas, crece un 6,9% respecto de 2016, e os contedores, especialización da rada de Guixar, con 2,6 millóns de toneladas, crecen un tímido 0,2%. O dato negativo preséntao a perda do 15,7% de contedores medidos en TEUS, de 218.044 pasouse a 183.756. O tráfico perdido está repartido entre a instalación de Marín-Pontevedra e o porto de Leixoes. O número de buques crece un 11,5% (1.724) e o avituallamento descende nun 2,1%. A pesca fresca aumentou 90.000 toneladas (6,9%). En canto á mercadería xeral, destacamos os automóviles e a pesca conxelada.

Por outra banda, a rada de Vilagarcía crece o 8,4% respecto de 2016. Avanza aquí de maneira significativa os graneis sólidos (cuarzo, urea e cereais) cun 31,4% máis que un ano antes. Tamén os graneis líquidos (aceite e metanol) compórtanse favorablemente, cun crecemento do 5,2%, o que leva a un incremento no total de graneis do 21,8%. O tráfico de contedores medidos en TEUS crece un 6,8%, (34.508 unidades) e 293.810 toneladas (5,3%). A mercadería convencional (pasta de papel, taboleiro e aluminio) perde un 9% nos seus tráficis e os avituallamentos un 32,3%. Neste porto non existen desembarcos de pesca fresca.

Conflito da estiba

O Tribunal Superior de Xustiza da UE emitiu o 11 de decembro de 2014 unha resolución que obrigaba a liberalizar o sector para garantir a competencia. En 2017 o Goberno español anuncia a liberalización do sector dándolle entrada á competencia, coa intención de mellorar os prezos e o cumprimento da normativa europea. De non facelo, o Goberno de España tería que facer fronte a unha multa millonaria cada día que se incumprise a resolución. Nos portos españois de interese xeral ata esa data as empresas que se dedicaban á carga ou descarga de calquera tipo de mercadería estaban obrigadas a pertencer á SAGEP (Sociedade Anónima de Xestión de Estibadores Portuarios).

En cifras xerais o sector da estiba move nun ano nos portos españois nos que opera máis de 500 millóns de toneladas de mercadería, o que equivalería a uns 200.000 millóns de euros, un 20% do PIB.

Os meses centrais das protestas por parte do sector de estibadores, con paros parciais e totais, foron febreiro e marzo de 2017. As cargas e descargas nos portos galegos víronse prexudicadas e con trabas á importación, trasladándose parte das mercadorías aos portos portugueses de Lisboa e Leixoes, co risco de que non se recuperen os clientes e os tráficis.

Como podemos ver no cadro 13, o tráfico de mercadorías en contedor, especialización do porto de Vigo, practicamente foi similar ao realizado un ano antes, case 2,6 millóns de toneladas (0,2%), aínda que a diminución foi acusada nos primeiros meses do ano. No primeiro trimestre o descenso cífrase nun 2%, pero a mercadería conseguiu remontar na segunda parte do ano. Non foi tan positivo o número de contedores movidos: medidos en TEUS sufriron un descenso do 15,7%. Os tráficis perdidos polo porto vigués tiveron o seu refuxio no porto de Porto, así como nos portos de Marín-Pontevedra e Vilagarcía, que aumentaron un 46,1% e 5,64%, respectivamente.

Rede de portos autonómicos

As 122 instalacións pertencentes á rede de portos de titularidade autonómica galega moveron máis de 1,7 millóns de toneladas de mercadorías en 2017. O primeiro posto do *ranking* corresponde a Cariño, con 550.000 toneladas, un 4,5% máis que en 2016, das que 530.000 corresponden a mineral de ferro; ségueno Ribadeo, con 507.000 toneladas, das que 391.000 foron de pasta de madeira, e un 4% de cre-

cemento; e Brens, en Cee, con 355.222 toneladas e especializado en manganeso (180.000 toneladas) e un avance interanual do 3,5%. Os datos ofrecidos polo ente público Portos de Galicia nos catro primeiros meses de 2018 rexistran nos peiraos autonómicos un crecemento no tráfico de mercadorías do 13%, 622.000 toneladas movidas fronte ás 550.000 de 2017.

A descarga de pesca fresca nas lonxas dos portos autonómicos, con 120.000 toneladas, crece un 12% respecto de 2016. A venda nas lonxas ascende a máis de 300 millóns de euros, un 5% máis que en 2016. Do total das instalacións, os portos con maior volume de descarga de pesca foron Ribeira, con 36.000 toneladas, Burela, con 23.000, e Celeiro-Viveiro, cunhas 17.000 toneladas.

Autoestrada do mar de Vigo

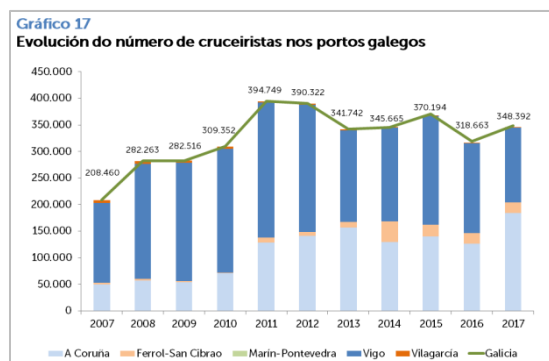
A autoestrada do mar de Vigo con destino ao porto Nantes-Saint Nazaire en Francia xa cumpriu tres anos en funcionamento, dous deles coa subvención de España e Francia.

Este servizo en 2017 inaugura unha quinta escala. As liñas continúan gañando tráfico de mercadorías con novas modalidades e as últimas en sumarse foron as grandes estruturas de construción e as pás eólicas fabricadas pola planta de Gamesa en Lugo. Esta mercadoría é transportada coa mercadoría tradicional como son os vehículos e remolques, maioritariamente da factoría de PSA, pero tamén doutras marcas, que utilizan os buques de Suardiaz, con destino Francia. Ao incrementarse unha frecuencia permite distribuír mellor a carga na adega e poder incorporar estes novos tráfico.

Outra novidade da autoestrada do mar é a extensión a Tánxer. O obxectivo desta ruta é servir de ponte aos sectores industriais punteiros no sur de Marrocos, como son a automoción, o téxtil e o horto-frutícola. O seu primeiro cliente importante é o grupo Renault; os vehículos Dacia que se fabrican en Tánxer son os únicos volumes fixos que viaxan cada semana no buque Ro-Ro. O obxectivo é a captación da mercadoría de Inditex, que por agora utiliza a liña para transportar un contedor de roupa confeccionada no enclave alauí á semana.

Tráfico de cruceiros

O tráfico de cruceiros chegados ás costas galegas foi moi positivo no ano 2017, tal e como podemos ver no cadro 14. As 228 naves atracadas, 24 máis que en 2016, supoñen un crecemento do 11,8%. A aposta decidida por este tipo de turismo, cunha promoción en feiras internacionais e o apoio do concello da cidade, deron ao porto herculino o liderado no ano 2017. Alcanzouse o máximo de 124 naves, 30 máis que o ano anterior, cun crecemento do 31,9%, e 184.069 cruceiristas (45,2%), que representan o 53,1% do total dos chegados a Galicia. A nota negativa póñena os datos do porto de Vigo con baixadas significativas en cruceiros e cruceiristas, -12% e -17,1%, respectivamente. A pesar diso, á estación marítima viguesa chega o 40,5% do total dos pasaxeiros de cruceiros.

Pola súa banda, os tráfico chegados ao porto de Ferrol foron practicamente similares aos do ano anterior.

Cadro núm. 14

Movemento de cruceiros en Galicia

	Número de cruceiros				Número de pasaxeiros en cruceiros			
	2016	2017	TVI (en %)	% sobre o total	2016	2017	TVI (en %)	% sobre o total
A Coruña	94	124	31,9	54,4	126.735	184.069	45,2	53,1
Ferrol-San Cibrao	24	23	-4,2	10,1	20.061	20.379	1,6	5,9
Marín-Pontevedra	0	2	-	0,9	0	143	-	0,0
Vigo	83	73	-12,0	32,0	169.093	140.188	-17,1	40,5
Vilagarcía	3	6	100,0	2,6	758	1.596	110,6	0,5
Total Galicia	204	228	11,8		316.647	346.375	9,4	100,0

Fonte: Portos do Estado, Ministerio de Fomento e elaboración propia.

VIII. Sector financeiro

- O sistema financeiro español mantivo en 2017 o proceso de concentración e axuste de capacidade iniciado hai case unha década. En Galicia esta tendencia mantense a un menor ritmo (-2,4% en oficinas), aínda que o negocio retrocedeu en maior medida (-1,2%).
- A xestión das entidades continuou enfrontándose a un contexto de tipos de interese en mínimos históricos (tipos reais negativos), que perdurará no medio prazo e que levou o sector a rexistrar un ano máis caídas nas súas marxes financeiras.
- A adaptación ao marco supervisor e regulador mantívose coma un dos principais focos de actuación da actividade.
- En 2017 o Banco Popular (que integraba o negocio en Galicia no seu filial Banco Pastor) pasou a mans do Banco Santander.
- ABANCA adquiriu ao Banco Popular a financeira especializada en crédito ao consumo Popular Servicios Financieros, con ampla implantación no mercado galego, ao que se uniu, xa en 2018, a adquisición da rede comercial do Deutsche Bank en Portugal.
- O sector financeiro enfrontase nos próximos anos a un complexo marco competitivo no que destacan catro factores como críticos: a definición dun modelo de negocio sostible, a xestión dos activos improdutivos, a presión reguladora e supervisora e, por último, o desafío da irrupción dixital.
- En 2017 bateu récords o investimento en capital risco.
- Galicia ocupou o cuarto lugar por CC. AA. nos investimentos en capital risco. Destacan os sectores agroalimentario, téxtil, pesqueiro e tecnolóxico.

Introdución

As entidades que operan no sistema financeiro galego desenvolveron a súa actividade durante 2017 no ámbito de continua transformación que se vén rexistrando nos últimos anos. Ás necesidades de axuste do modelo de negocio a un contexto de tipos de interese en mínimos históricos, engádesse a necesaria adaptación aos retos derivados da dixitalización e ao cada vez máis esixente marco regulador, que só a inicios de 2018 supuxo a implantación de nova normativa vinculada con requirimentos de provisións, comercialización de produtos de investimento ou liberalización de servizos de pago (IFRS9, MIFID II o PSD2).

Adicionalmente, no mercado galego producíronse en 2017 dous significativos movementos corporativos: en primeiro lugar, a adquisición en xuño do Banco Popular (coa súa filial galega Banco Pastor) por parte do Santander tras a resolución e venda do primeiro. Xa en 2018 aprobouse a fusión por absorción do Pastor no Grupo Banco Popular e, posteriormente, a do Popular no Santander, o que supoñerá a desaparición do Banco Pastor dentro do Banco Santander ao longo de 2018. En segundo lugar, ABANCA comprou ao Banco Popular en maio Popular Servicios Financieros (entidade especializada no financiamento ao consumo, con forte presenza no mercado galego) e, xa en 2018, anunciou a adquisición da rede comercial de Deutsche Bank en Portugal (41 oficinas que xestionan un volume de negocio de 6.500 millóns de euros), que lle permite ampliar significativamente a súa capacidade comercial no devandito país (ata a data dispoñía de catro oficinas operativas).

O volume de negocio (suma de depósitos e créditos a clientes) xestionado en 2017 polas entidades de depósito en Galicia alcanzou os 101.118 millóns de euros (M€), o que supón o 4,1% do total estatal, en niveis similares aos do exercicio anterior e superando en 19 puntos básicos (p. b.) o peso dunha década antes en plena fase expansiva previa á crise económica. Este negocio é xestionado a través dunha rede de 1.553 oficinas, que supoñen un 5,7% do total estatal, 1,6 puntos porcentuais (p. p.) superior ao peso do negocio; datos que poñen de manifesto a maior capilaridade da rede galega derivada da dispersión dos seus núcleos de poboación.

As magnitudes que se desprenden da análise do exercicio 2017 permiten visualizar unha certa estabilización nas principais liñas de negocio no conxunto do Estado, cun crédito que reduce á metade as súas taxas de caída anuais de saldo tras o forte axuste dos últimos exercicios e uns depósitos que incrementaron o seu saldo tras dous exercicios de caídas. Nesta contorna, en Galicia mantívose a fortaleza no crecemento dos depósitos de clientes, que crecen o dobre que a media estatal, mentres que o crédito sufriu un axuste no seu saldo derivado do proceso de desapalancamento dos axentes económicos común a todo o mercado estatal, así como de factores excepcionais (cambio contable na parametrización do crédito por parte do Banco de España e impacto da integración do Banco Popular no Banco Santander). Mantense o axuste de capacidade da rede de oficinas galega, aínda que en 2017 foi inferior ao dos dous últimos anos e ao experimentado polo conxunto do sector español.

O Banco Central Europeo (BCE) mantivo en 2017 as súas medidas de política monetaria non convencionais, aínda que mostrando por primeira vez un certo rumbo cara a unha futura normalización. No mes de xuño anunciaba que non habería máis baixadas de tipos, e en outubro a redución das compras de activos a partir de xaneiro de 2018. Non houbo novidades na referencia do tipo das operacións principais de financiamento (0%), nin no custo das facilidades de depósito (-0,40%). En marzo de 2018 deu unha nova mensaxe de normalización cun moderado cambio no *forward guidance*, que se ve lixeiramente endurecido ao non contemplarse a ampliación das compras de activos do sector público.

Para o sistema financeiro, estas medidas continuaron xerando impactos contrapostos. Por unha banda consolidan a dinamización da actividade económica e a estabilización dos mercados, o cal é esencial para a recuperación da súa actividade, pero, por outra, supón o mantemento da forte presión sobre os *spreads*.

Dentro das tarefas propias de supervisión do BCE, en 2017 levou a cabo por terceiro ano o proceso de revisión e avaliación supervisora (SREP) entre as principais entidades da Eurozona, mediante o cal determina as necesidades mínimas de capital de cada entidade para 2018. Os resultados foron moi satisfactorios para o sector español, pois todas as entidades, entre as que se atopa a galega ABANCA, contan con niveis de capitalización por enriba das devanditas esixencias.

Contexto económico e financeiro

A contorna económica na cal se desenvolveu a actividade das entidades financeiras en 2017, analizada na introdución deste informe, caracterizouse pola consolidación do ciclo expansivo, tanto no ámbito europeo como español.

En Europa, o mantemento da política monetaria expansiva por parte do BCE facilitou que os tipos de interese no mercado interbancario profundasen a súa incursión en niveis negativos ao longo do ano. O EURIBOR 12 meses pechou decembro cun valor medio do -0,19%, mínimo histórico, fronte ao -0,08% de inicios de ano. Pola súa banda, a referencia interbancaria a tres meses mantívose ancorada en niveis próximos ao -0,33% durante todo o exercicio.

Nos mercados de débeda pública europea, a robustez da actividade económica na Eurozona impulsou as rendibilidades da débeda pública europea. A TIR do bono español a 10 anos pechou o exercicio en 1,57% (17 p. b. no ano), mentres que a do bono alemán ao mesmo prazo escalou ata o 0,43% (+22 p. b. no ano). Desta forma, a prima de risco española logrou finalizar 2017 en 114 puntos básicos, cun descenso de -5 p. b. no ano; tendencia que se mantén nos primeiros meses de 2018 (98 p. b. a finais de maio).

Neste escenario, a nova produción de crédito comercial polo miúdo en España increméntase un 5,8% en 2017. Con todo, o crecemento das novas operacións non compensa as reducións por amortizacións e cancelacións, motivando unha contracción do saldo do crédito comercial polo miúdo do 1,7% en 2017. No capítulo dos depósitos comerciais polo miúdo obsérvase un incremento do saldo do 2,8% en 2017, continuando co transvasamento de recursos de prazo á vista, que foi acompañado dun crecemento dos recursos xestionados en fondos de investimento (11,6%).

O sistema bancario español seguiu avanzando en 2017 no seu proceso de concentración. Á marxe das operacións comentadas do Banco Santander e ABANCA, abordáronse as operacións de integración de BMN en Bankia en decembro e, xa a principios de 2018, a do Banco CEISS en Unicaja Banco.

Política de supervisión e contexto normativo

Durante 2017 seguiron implementándose os dous alicerces básicos da unión bancaria europea, o Mecanismo Único de Supervisión (MUS) e o Mecanismo Único de Resolución (MUR), que se prevé completar nun futuro cun terceiro pilar a través dun sistema harmonizado de garantías de depósitos.

No seu terceiro ano de funcionamento, o Mecanismo Único de Supervisión (MUS) continuou consolidándose como peza clave da supervisión microprudencial das entidades de crédito da zona euro. En 2017 levou a cabo por terceira vez o proceso de revisión e avaliación supervisora (SREP) entre os 119 grupos de entidades significativas dos 19 países da Eurozona, 13 deles españois. Trátase dun proceso de supervisión moi exhaustivo de cada unha das entidades, na medida en que se avalían aspectos como modelo de negocio, goberno, niveis e controis de riscos (risco de crédito, de mercado, operacional, liquidez e financiamento, etc.), para posteriormente, e en función das avaliacións efectuadas, así como da revisión supervisora da autoavaliación que realiza a propia entidade dos seus riscos e da súa base de capital e liquidez de acordo cos seus procesos internos (ICAAP e ILAAP), cuantificar as necesidades de capital e liquidez que se lles esixirán a cada unha delas. Por tanto, non hai establecido un cociente de capital mínimo común para todas as entidades, senón uns específicos para cada unha delas derivados dos resultados deste exercicio de supervisión.

Os resultados publicados polo BCE presentáronse agregados en decembro de 2017 e posteriormente as entidades españolas supervisadas foron trasladando os resultados específicos como feito relevante á CNMV, que foron moi satisfactorios na medida en que, a pesar de que as esixencias xerais aumentan (por un criterio de calendario), todas as entidades españolas contan con niveis de capitalización por enriba desas esixencias. A galega ABANCA e Kutxabank foron as dúas únicas entidades españolas ás que se lles reduciron as esixencias específicas derivadas da análise do modelo de negocio, goberno interno e avaliación dos riscos. Como referencia, os requirimentos sitúanse na contorna do 8% en termos de CET1 *phase-in* (8,44% BBVA, 8,06% Caixabank, 7,88% ABANCA ou 7,58% Kutxabank).

Adicionalmente, o Banco de España implementa medidas de política macroprudencial para reforzar a solvencia bancaria e suavizar o ciclo crediticio, obrigando as entidades a acumular colchóns de capital durante períodos expansivos, que poidan ser utilizados posteriormente durante as crises. Para iso establece o colchón de capital anticíclico (CCA) aplicable ás exposicións crediticias en España, e que ao longo de 2017 permaneceu no 0%. Igualmente, define anualmente as entidades españolas sistémicas (EISM e

OEIS) ás que esixe un colchón adicional no seu capital de nivel un ordinario e entre as que non se atopa ningunha galega.

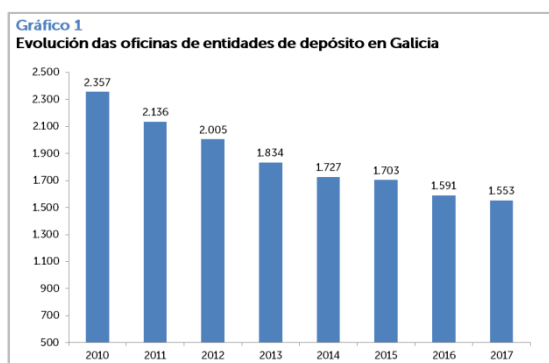
Pola súa banda, o Mecanismo Único de Resolución (MUR) centraliza o proceso de toma de decisións en materia de resolución de entidades no ámbito europeo e garante a uniformidade das prácticas de financiamento da resolución. O MUR ten un dobre obxectivo: salvagardar a estabilidade financeira e minimizar os efectos no sistema das crises individuais das entidades. O seis de xuño, o BCE determinou que o Banco Popular (no que estaba integrado o Banco Pastor) era inviable ou era previsible que o fose nun futuro próximo de conformidade co Regulamento do Mecanismo Único de Resolución e informou á Xunta Única de Resolución, que adoptou un dispositivo de resolución consistente na venda de Banco Popular a Banco Santander, operación que foi executada o sete de xuño polo FROB en proceso competitivo.

Con relación ás novidades no ámbito da regulación da actividade e servizos bancarios, cabe resaltar en 2017 a circular 4/2017 do Banco de España que adapta o réxime contable das entidades de crédito españolas aos cambios do ordenamento contable europeo derivados da adopción de dúas novas normas internacionais de información financeira (NIIF) —a NIIF 15 e a NIIF 9— que modificaron os criterios de contabilización dos ingresos ordinarios e dos instrumentos financeiros. En vigor desde o 1 de xaneiro de 2018, cómpre destacar polo seu impacto que o modelo de deterioración dos activos financeiros deixa de estar baseado na perda incorrida para estimarse en función da perda esperada, modifícanse as carteiras nas que se clasifican os activos financeiros a efectos da súa valoración e establécese un novo sistema de regulación das coberturas contables.

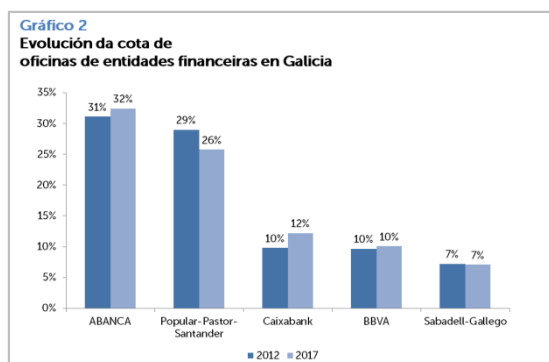
Principais magnitudes do sistema financeiro

Entidades e rede de oficinas

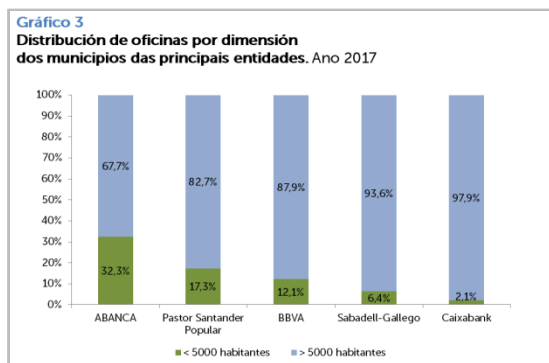
O exceso de capacidade que sufría o sistema financeiro español a comezos da crise (2007-2008) continuou durante 2017 o seu intenso e ininterrompido proceso de axuste. Desde os máximos históricos de 2008 o sector reduciu xa máis de 18 mil oficinas (un 40% do parque) e 88 mil postos de traballo (un 33%), axudado en gran medida polo proceso de integración acometido entre entidades. A peche de 2017, o sistema financeiro español confórmano unha rede de 27.320 oficinas (-4,6% respecto de 2016) e 182.414 empregados (-3,6%).

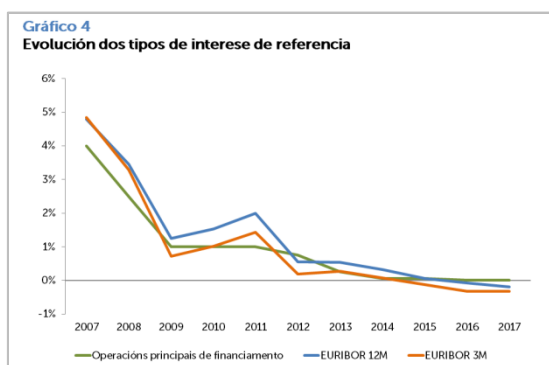
Galicia non foi allea a este proceso de axuste, que supuxo a desaparición de 959 oficinas nos últimos nove anos (redución do 38%). En 2017 a rede galega reduciuse en 38 sucursais, a segunda menor caída no período, situando o número total de oficinas en 1.553 (gráfico 1). Delas, o 40% sitúase na Coruña, o 30% en Pontevedra, o 16% en Lugo e o 13% en Ourense, porcentaxes que se mantiveron practicamente sen cambios nos últimos anos.

En Galicia, tras a crise financeira que orixinou un intenso proceso de concentración, unicamente ABANCA (froito da integración de tres entidades galegas, Caixa Galicia, Caixanova e Banco Etcheverría) e a Caixa Rural Galega permanecen actualmente como entidades netamente galegas. A pesar de que mantén en Vigo a súa sede social, o Banco Caixa Geral (integra no seu balance o desaparecido Banco Simeón), filial española do grupo portugués Caixa Geral de Depósitos, atópase en 2018 en proceso de venda no marco do plan de reestruturación da súa matriz portuguesa tras a inxección de axudas públicas. Outras entidades de orixe galega como o Banco Galego ou o Banco Pastor (no primeiro semestre de 2018) integráronse en bancos con domicilio social fóra de Galicia. Con todo, as principais entidades financeiras do mercado español operan

altera completamente este escenario en 2017, de xeito que o grupo resultante alcanza un importante protagonismo na cota en Galicia (26%), unicamente superado por ABANCA (cota do 32%), conforme se indica no gráfico 2. En todo caso, o importante solapamento da rede de oficinas do Santander, Popular e Pastor en Galicia, con duplicidades en preto dun centenar de municipios, augura un agravamento do proceso de axuste de oficinas nos próximos meses.

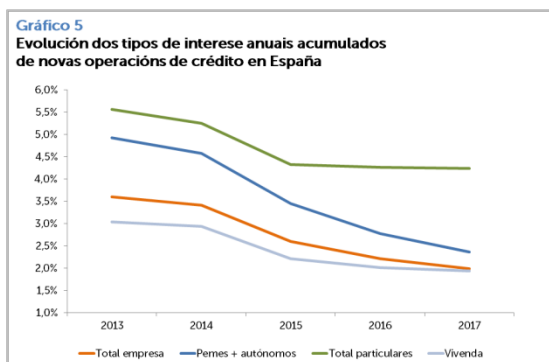

na comunidade autónoma, o que garante a concorrencia e competencia no mercado rexional.

Efectuando unha análise da rede de oficinas das principais entidades financeiras que operan en Galicia, compróbase como tras o importante axuste derivado dos procesos de fusión entre Caixa Galicia e Caixanova (en 2010, ano da súa integración, tiñan unha cota conxunta do 36,5% das oficinas galegas) e as do Pastor co Popular en 2012, as cotas permaneceron bastante estables.

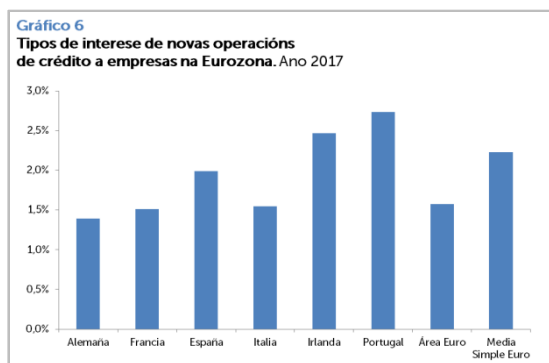
Con todo, a mencionada compra do Banco Popular (co seu filial Pastor) polo Banco Santander altera completamente este escenario en 2017, de xeito que o grupo resultante alcanza un importante protagonismo na cota en Galicia (26%), unicamente superado por ABANCA (cota do 32%), conforme se indica no gráfico 2. En todo caso, o importante solapamento da rede de oficinas do Santander, Popular e Pastor en Galicia, con duplicidades en preto dun centenar de municipios, augura un agravamento do proceso de axuste de oficinas nos próximos meses.

Neste sentido, a distribución territorial das oficinas por parte das principais entidades financeiras concéntrase maioritariamente nos municipios galegos de maior dimensión (gráfico 3), mantendo a cobertura dos de menor dimensión en mans dos dous principais bancos que integran entidades de orixe galega (ABANCA ten o 32% das súas oficinas nestes municipios e o 17% o Banco Santander con Popular-Pastor), quedando o Sabadell-Gallego a certa distancia.

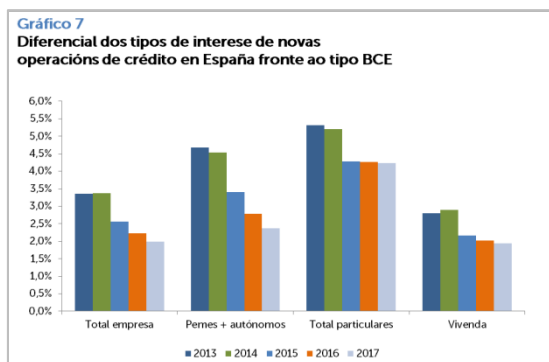
Se se analiza o grao de bancarización dos 314 municipios existentes en Galicia, en 281 presta servizos algunha entidade financeira, dando cobertura directa ao 98,5% da poboación. Do total destes municipios, ABANCA é a única entidade que presta un completo servizo financeiro en 99 deles (en oito a través de oficina móbil), sendo especialmente significativa na provincia de Ourense, onde é a única entidade no 52% dos seus municipios. Pola súa banda, a Caixa Rural Galega é a única entidade en tres municipios, e noutros dous o Banco Santander e o Banco Pastor.

Os 33 municipios galegos nos que non presta servizo ningunha entidade financeira teñen unha dimensión media de 1.209 habitantes e residen en total 39.912 persoas.

Tipos de interese

O mantemento da política monetaria expansiva do BCE ao longo de 2017 (o tipo das operacións principais de financiamento mantívose no 0%) tensionou aínda máis os tipos de referencia do sistema; se a peche de 2015 o EURIBOR a tres meses entraba por vez primeira en terreo negativo, en 2016 acompañoulle o tipo a 12 meses; situación que se mantivo ao longo de todo 2017, tal como se observa no gráfico 4, e que previsiblemente se manterá ao longo de 2018.

Os tipos de formalización das novas operacións de crédito das familias e empresas en España continuaron experimentando en 2017 (por cuarto ano consecutivo) significativas caídas en todas as súas referencias (gráfico 5), tendencia que se mantén nos primeiros meses de 2018. O tipo das formalizacións de crédito a empresas reduciuse 23 puntos básicos, sendo especialmente acusada a redución en pemes e autónomos (-41 p. b.), ou nas formalizacións efectuadas polos particulares (en hipotecas -7 p. b.). Similar comportamento tivo a retribución das contas a prazo (-12 p. b.), que alcanzou mínimos históricos do 0,10% na remuneración a particulares.

Deste xeito, continúa poñéndose de manifesto a efectividade da política monetaria aplicada polo BCE, así como o elevado nivel de competencia existente entre as entidades financeiras españolas, que as levou a manter referencias mesmo por baixo de países europeos con primas de risco ou custos de morosidade máis reducidos (gráfico 6). Esta presión sobre os diferenciais financeiros derivada duns tipos en mínimos históricos é, sen dúbida, un dos principais retos aos que se enfrontan as entidades financeiras da área euro, onde non se contemplan referencias positivas no interbancario ata entrar en 2019.

No gráfico 7 pódese apreciar a caída que vén rexistrando nos últimos anos o diferencial dos tipos de interese de novas operacións de familias e empresas, fronte ao tipo oficial do BCE.

Saldos e formalizacións de crédito

Diversos factores impiden efectuar unha comparativa homoxénea da evolución do saldo de crédito en Galicia ao longo de 2017. Segundo datos publicados polo Banco de España, o saldo vivo do crédito das entidades de depósito ao sector público e privado residentes reduciuse en Galicia en 2.520 millóns de euros en 2017, o que supón unha caída anual do 5,9% (cadro 1), magnitude que podería erroneamente interpretarse como unha contracción na actividade recorrente de financiamento, cando realmente responde en boa medida a unha serie de factores excepcionais alleos ao comportamento do crédito.

En primeiro lugar, en xuño de 2017 produciuse un cambio no criterio contable aplicado polo Banco de España á hora de parametrizar o crédito por territorio, que pasou de realizarse por centro contable a facerse por centro orixe, o que provocou nese trimestre importantes movementos de saldos no conxunto do sistema español entre provincias, beneficiando especialmente a Madrid (a provincia da Coruña reduciu o seu saldo en 1.014 millóns de euros respecto de marzo).

En segundo lugar, tamén en xuño produciuse a integración contable do Banco Popular (cuxo negocio en Galicia era xestionado pola súa filial Banco Pastor) en Banco Santander, momento no que Santander realizou un importante saneamento da carteira de activos improdutivos da entidade integrada. Entre marzo e xuño de 2017 o saldo do crédito do Banco Pastor reduciuse en 300 millóns de euros, alcanzando os 634 millóns de euros entre marzo e decembro.

Por último, as menores necesidades de financiamento do sector público e os axustes esixidos pola Lei de Estabilidade Orzamentaria, provocaron un descenso de 479 millóns (-19,6%) no saldo de crédito das administracións públicas galegas, comportamento similar ao contemplado para o conxunto do mercado español (-11,4%).

Cadro núm. 1
Evolución dos saldos de crédito de entidades de depósito
(en millóns de euros)

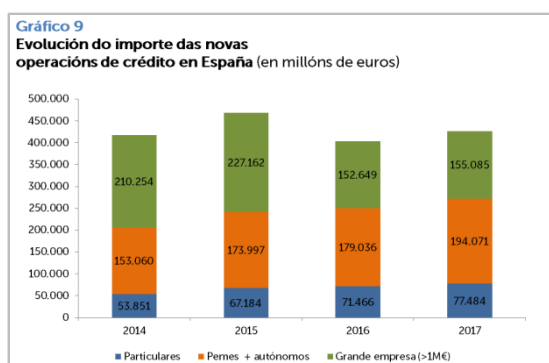
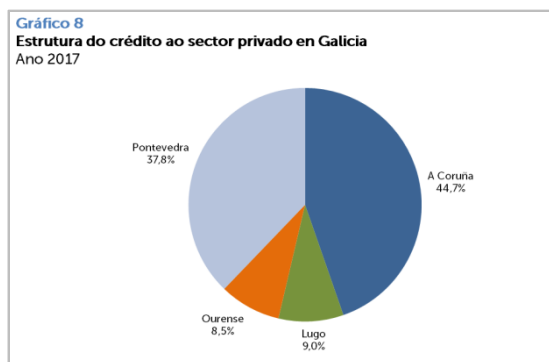
	Galicia		España	
	Saldo	TVI (%)	Saldo	TVI (%)
2011	64.076	-9,1	1.798.026	-3,2
2012	55.021	-14,1	1.634.655	-9,1
2013	50.104	-8,9	1.469.010	-10,1
2014	44.912	-10,4	1.422.890	-3,1
2015	43.020	-4,2	1.360.361	-4,4
2016	42.563	-1,1	1.306.396	-4,0
2017*	40.042	-5,9	1.273.446	-2,5

* En Galicia a serie non é homoxénea con anos anteriores.

Fonte: Banco de España.

En Galicia, a natureza destes impactos excepcionais reflíctese especialmente na provincia da Coruña, onde os saldos anuais experimentaron unha atípica caída de 2.085 millóns de euros (-10,0%); tamén caen un -3,5% en Pontevedra, malia que en Ourense e Lugo se producen incrementos (2% e 0,8%, respectivamente).

Considerando a repartición do saldo do financiamento concedido ao sector priva-

tanto nos créditos concedidos a empresas (5,1%), sendo especialmente significativo no destinado a pemes e autónomos (8,4%), como a particulares (un 8,4% superior a 2016), cun avance do 15,9% no crédito ao consumo e do 17,4% en hipotecas sen refinanciamentos. Esta evolución, como se viu, non foi suficiente para compensar os saldos vivos de crédito polo impacto de amortizacións, saneamentos e axustes excepcionais. Nos primeiros meses de 2018 mantense esta tendencia de incremento do importe formalizado de crédito e especialmente o vinculado ao consumo de particulares.

O Banco de España non publica o detalle por comunidades autónomas dos novos volumes de financiamento. Como aproximación, un indicador que permite obter información territorializada do dinamismo do mercado das formalizacións a particulares é a análise das hipotecas sobre vivendas inscritas nos rexistros da propiedade. Neste sentido, segundo os datos publicado polo INE, durante 2017 acelerouse o financiamento ao incrementarse nun 9% o número de novas hipotecas formalizadas en Galicia, variación superior á de 2016 (3,2%) e que permite acumular tres anos consecutivos de crecemento tras un prolongado período de caída desde 2008.

As particularidades comentadas con relación á evolución de crédito desvirtúan tamén a comparativa anual do grao de endebedamento financeiro en Galicia, o cal continúa sendo substancialmente máis reducido que no conxunto de España. Mentres o volume de crédito no sistema representa un 66% do PIB galego, en España este cociente elévase ao 109%. En ambos os casos produciuse un severo proceso de desapalancamento, que se sitúa en 51 p. p. desde o existente ao comezo da crise económica, o cal responde en boa medida ao axuste levado a cabo no sector da vivenda (responsables do 72% do incremento do crédito en España durante a fase expansiva). Similar resultado daría a análise se, en lugar de establecer a comparativa de endebedamento fronte ao PIB, a efectuamos en termos de relación entre créditos e depósitos comerciais polo miúdo (é importante depurar a operatoria maiorista que desvirtuaría totalmente a análise). Neste caso, en España o cociente LTD (*loans to deposits*) do comercio polo miúdo sería do 105,4%, 40 p. p. superior ao de Galicia (65,6%), o que tamén pon de manifesto o maior apalancamento existente no conxunto de España.

Saldo de depósitos

A evolución do saldo de depósitos no sistema financeiro está condicionada por múltiples factores estreitamente relacionados coas rendas que perciben os axentes económicos, as súas expectativas, o nivel de consumo e investimento que efectúen, aspectos fiscais ou a retribución en termos de tipos de intere-

do por provincias,ponse claramente de manifesto a maior relevancia empresarial e de poboación da Coruña e Pontevedra, que supoñen un 82,5% do crédito galego, repartíndose o 17,5% restante practicamente a medias entre Lugo e Ourense. Esta estrutura mantén unha lóxica similitude co peso das provincias en termos de PIB ou do emprego e apenas variou mesmo desde os anos previos á crise. No gráfico 8 pódese observar o peso do financiamento por provincias.

No conxunto de España, en 2017 mantívose a tendencia de redución de saldos do crédito (-2,5%) que se repite ininterrompidamente desde 2011, cunha caída do 11,4% do crédito ao sector público e do 1,9% do sector privado, aínda que foi a menor do período (cadro 1). Pola súa banda, a contorna de crecemento económico e os menores custos por intereses permitiron por quinto ano consecutivo minorar os saldos de activos deteriorados (NPL), pechando 2017 a taxa de mora do sector privado español nun 7,79%, 132 p. b. por baixo da de 2016 e 586 p. b. por baixo de 2013 (13,62%), máximo do último ciclo recesivo.

Con relación ao importe das novas formalizacións de crédito (gráfico 9), o mercado español experimentou en 2017 un crecemento xeneralizado

Cadro núm. 2
Evolución dos saldos de depósitos das entidades de depósito
(en millóns de euros)

	Galicia		España	
	Saldo	TVI (%)	Saldo	TVI (%)
2011	53.224	-4,1	1.176.126	-3,9
2012	52.979	-0,5	1.167.785	-0,7
2013	55.027	3,9	1.196.711	2,5
2014	57.510	4,5	1.213.205	1,4
2015	57.899	0,7	1.211.817	-0,1
2016	59.758	3,2	1.194.227	-1,5
2017	61.076	2,2	1.207.827	1,1

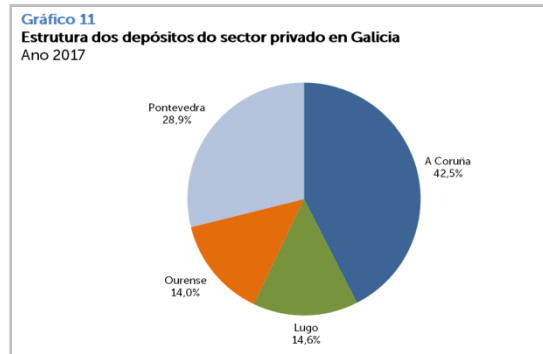
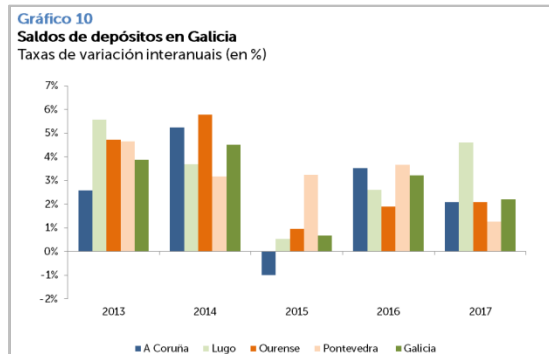
Fonte: Banco de España.

como nos depósitos doutros sectores residentes (0,5%). Se adicionalmente se incorporase o aforro canalizado a través dos fondos de investimento (o patrimonio xestionado creceu un 11,7% en 2017) como alternativa aos depósitos nun contexto de tipos en mínimos, a captación total do comercio polo miúdo creceu un 2,9% en 2017.

En Galicia, os depósitos encadearon en 2017 o seu quinto ano consecutivo de crecemento, cun aumento do 2,2% no seu saldo, e do mesmo xeito que no conxunto do Estado, con incrementos tanto nas administracións públicas como no sector privado residente. No cadro 2 pódese visualizar a evolución dos saldos dos depósitos, que en 2017 alcanzaron en Galicia un novo récord histórico de 61.076 millóns de euros. Adicionalmente, o patrimonio xestionado en fondos de investimento en Galicia creceu un 16,6%, co que a captación total do comercio polo miúdo creceu un 4,1% en 2017 no mercado galego, 1,2 p. p. por enriba do conxunto de España.

En 2017 as catro provincias galegas rexistraron taxas de crecemento positivas nos seus saldos de depósitos (gráfico 10), sendo Lugo a que presentou un mellor comportamento relativo (4,2%).

A estrutura dos depósitos ao sector privado residente por provincias (gráfico 11) é similar á de crédito (maior volume de aforro na Coruña e Pontevedra), aínda que cun maior peso relativo de Lugo e Ourense (entre as dúas acaparan o 28,6% dos depósitos galegos, fronte ao 17,5% dos créditos).

Resultados das entidades

Tal como se reflicte ao longo do capítulo, a continua e intensa caída de tipos de interese experimentada nos últimos anos na Eurozona (tipos reais negativos ao longo de todo 2017), unida a unha estrutura do crédito a clientes da banca española cun elevado peso de carteira hipotecaria a tipo variable desprovista de instrumentos que minimicen este impacto de caída de tipos, seguiron presionando á baixa os ingresos financeiros do sector, ao que se uniu en 2017 a menor achega da carteira de valores de renda fixa, cuxo saldo e rendibilidade diminuíron nos últimos exercicios. Os custos financeiros, pola súa banda, esgotaron xa boa parte do seu percorrido á baixa en termos absolutos, tanto no que afecta ao custo dos depósitos como das emisións de valores. A conxunción de ambos os factores orixinou que a marxe financeira do sector español se reducise nun 3,7% en 2017, acumulando unha caída do 45,5% desde 2009.

As principais ferramentas recorrentes de que dispoñen as entidades para atenuar esta presión sobre a marxe financeira son unha maior xeración de ingresos pola vía das comisións por prestación de servizos a clientes, que no conxunto do sector creceron un 6,4%, e a contención dos seus gastos de explotación (contraéronse un 0,1%).

Outras medidas menos recorrentes como os resultados de operacións financeiras esgotaron o seu ritmo de crecemento tras uns anos nos que se converteron na principal panca para mellorar as contas das entidades (en 2017 caeron por segundo ano consecutivo un 31%).

Por último, o mellor comportamento da morosidade no sector está a permitir un alivio nas contas pola vía de menores dotacións de provisións. Con todo, o importante saneamento efectuado polo Banco Santander dos activos improdutos do Banco Popular-Pastor tras a súa adquisición a mediados de 2017 provocou que as dotacións a provisións do conxunto do sector se incrementasen un 35,7% e que o beneficio antes de impostos das entidades de depósitos españolas fose negativo en 2017 (-155 millóns de euros). Axustado o impacto do saneamento do Banco Popular, que en 2017 presentou unhas perdas de 13.595 millóns de euros, o resultado do sector foi positivo.

Polo que respecta ás entidades galegas, tanto ABANCA como a Caixa Rural Galega tiveron en 2017 un comportamento sensiblemente mellor que o do conxunto do sector. ABANCA incrementou a súa marxe de intereses un 19,8% e o beneficio neto un 10% ata os 367 millóns de euros. A Caixa Rural Galega, cunha dimensión considerablemente inferior (983 millóns de euros de activos fronte a 50.784 millóns de euros de ABANCA), obtivo un beneficio neto de 3,6 millóns de euros (13,7%) e unha mellora na súa marxe de intereses do 5,2%. Pola súa banda, o Banco Pastor presentou en 2017 unha caída do 21,7% da marxe de intereses e o seu beneficio neto foi negativo en 205 millóns de euros, no marco do forte saneamento dos seus activos abordado baixo a propiedade do Banco Santander.

Eixes estratéxicos de futuro

O escenario que define o marco competitivo ao que se enfrontan as entidades financeiras nos próximos anos está caracterizado pola confluencia de distintos factores, entre os que cabe destacar catro como críticos: a definición dun modelo de negocio sostible, a xestión dos activos improdutos, a presión reguladora e supervisora e, por último, a disrupción dixital.

O previsible mantemento dos tipos de interese en niveis reducidos para os próximos anos condiciona a rendibilidade recorrente do negocio bancario e obriga as entidades a redeseñar as súas estratexias e a definir un modelo de negocio que garanta niveis adecuados de ingresos recorrentes que aseguren a súa viabilidade no medio e longo prazo, aspecto sobre o que fan un especial seguimento as entidades supervisoras.

Outro factor que lastra a rendibilidade das entidades financeiras europeas é o aínda elevado peso dos activos improdutos (activos deteriorados ou NPL e activos adxudicados) no seu balance, a pesar do relevante axuste realizado en España nos últimos exercicios. A redución destes activos improdutos é un dos factores nos que as entidades supervisoras están a facer especial fincapé, para o que se publicou por parte do BCE unha guía de boas prácticas sobre préstamos deteriorados.

A presión reguladora e supervisora é outro dos retos aos que se enfrontan as entidades, co foco posto no endurecemento das esixencias de capital e o empoderamento do rol do cliente. Desde principios de 2018, as entidades españolas pasaron de operar cun modelo contable que fixaba as provisións en función da perda incorrida a un que o fai en función da perda esperada e deberon implementar as medidas de protección e información ao consumidor na comercialización de produtos de investimento recollidas en MIFID II e de liberalización de servizos de pago (PSD2). Ademais, nos próximos anos incorporaranse novos requirimentos reguladores, como o cociente mínimo de apalancamento, o cociente de financiamento estable ou o requirimento mínimo de instrumentos de capital e pasivos (MREL).

Por último, a dixitalización implica un cambio tecnolóxico e social que está a revolucionar as condutas dos clientes, eleva as esixencias de servizo ás entidades e abre un amplo horizonte de mellora da eficiencia nos seus procesos internos. O 97% dos fogares españois dispoñen de móbiles con conexión a Internet e un 46% dos usuarios xa utilizan a banca dixital, o cal pon xa de manifesto o seu potencial transformador e futuro impacto sobre o vixente modelo de distribución.

Adicionalmente, dous novos tipos de actores están a transformar progresivamente o escenario competitivo. As grandes empresas tecnolóxicas, moi orientadas á experiencia do cliente e cunha importante capacidade de explotación masiva de datos, iniciaron a prestación dalgúns servizos financeiros. Pola súa banda, as denominadas *fintech*, que se están convertendo en importantes aliados do sistema financeiro, achegan axilidade ao implantaren servizos de valor e solucións innovadoras.

En definitiva, as entidades financeiras enfróntanse a un esixente horizonte que as obrigará a afinar ao máximo no deseño das súas estratexias e a dotarse de organizacións flexibles e con gran capacidade para adaptarse a unha contorna en continuo movemento e garantir a súa sostibilidade no medio e longo prazo.

Os intermediarios financeiros non bancarios

No ano 2017 a actividade financeira atopou un escenario moi favorable, caracterizado pola expansión da economía mundial arredor do 3,6% segundo as previsión do FMI, que beneficiou o comportamento xeral dos mercados de valores. De feito, os rendementos das principais bolsas superaron o 17%, acadando máximos históricos. O IBEX-35 pechou un tanto atrasado (7,4%), por mor da maior inestabilidade política vinculada ao proceso independentista catalán. Tamén en 2017 se presenciou o inicio dunha política monetaria máis restritiva e a suba do tipo de xuro americano ata o 1,50%. Este feito non impediu que o S&P 500 superase o 19,4% ou que o Nasdaq subise por riba do 31%. En Europa, aínda que non se iniciou o proceso de suba de taxas de xuros, si se anunciou a redución da compra de débeda desde principios de 2018, que desembocará no aumento dos intereses ao longo do ano. En todo caso, dita situación afectou o rendemento dos títulos de renda fixa, cun bono a 10 anos que non superou en ningún momento o 1,90%.

O bo comportamento dos mercados financeiros e os baixos xuros potenciaron o crecemento dos fondos de investimento e outras institucións de investimento colectivo, que en conxunto xa xestionan máis de 450.000 millóns de euros. Destacou particularmente o pulo das xestoras estranxeiras, cun incremento do patrimonio de máis do 25%. Dito crecemento procedeu principalmente (78%) das achegas netas realizadas polos partícipes. A rendibilidade media pechou no 2,64%, se ben os de renda variable en xeral superaron o 10%. Respecto dos fondos de pensións, ao igual que os fondos de investimento, o rendemento medio acadou o 2,8%, sendo os mixtos e os de renda variable os que amosaron un mellor resultado en horizontes superiores aos 15 anos. A pesar de que en termos de rendibilidade o comportamento foi equivalente, as achegas apenas superaron as prestacións, polo que o crecemento do patrimonio foi motivado polo bo comportamento da renda variable. Este feito pon de manifesto unha clara preferencia polos fondos de investimento como vehículo de aforro.

O investimento en capital risco seguiu batendo récords ao superar os 4.900 millóns de euros nun total de 679 investimentos, segundo a información proporcionada por ASCRI (Asociación Española de Capital, Crecimiento e Inversión). Hai que destacar en particular o número de operacións que superaron os 100 millóns de euros (11) e a importante actividade dos fondos de estranxeiros (75% dos recursos aportados). Os últimos datos relativos a Galicia sitúana como a terceira rexión máis activa por número de proxectos (85); posto que cae ata o décimo lugar ao falar da contía invertida.

No que atinxe ao ámbito asegurador, despois do ano récord precedente, o volume de primas reduciuse lixeiramente en 2017 ata os 63.409 millóns de euros. Este comportamento é atribuíble exclusivamente ao ramo de vida, que viu reducido o seu negocio nun 5,56%, fronte ao crecemento superior ao 21% de 2016. Non obstante, o ramo non-vida beneficiouse da evolución da economía e seguiu crecendo por riba do 4%, destacando especialmente os seguros de autos, fogar, accidentes e asistencia. A situación en Galicia foi algo mellor que no resto de España, cerrando o ano cun avance superior ao 3%, a pesar de ser un dos territorios cunha maior baixada nos prezos dos seguros de autos.

O financiamento de vehículos mediante *renting* impulsouse de xeito relevante en 2017, crecendo por riba do 13% e sendo fundamentalmente os autónomos, pemes e particulares os principais demandantes. Galicia foi o sexto mercado, pero cunha cota de mercado do 1,86% que mostra a escasa penetración que aínda ten esta alternativa de financiamento. Por outra banda, o *factoring* e o *confirming* tiveron un comportamento similar, crecendo tamén preto do 13%, e gañando cota fronte a outros instrumentos de financiamento a curto prazo. Destacou en particular o financiamento con garantía fronte a impagos e a caída da morosidade. Galicia, novamente, sitúase por baixo de comunidades como o País Vasco, onde está moi estendido o uso destes instrumentos financeiros. O mesmo ocorre co *leasing* onde, cun 4,25%, se atopa tras mercados como Canarias ou Castela-León.

De cara a 2018 espérase un crecemento aceptable por parte das institucións de investimento colectivo (fondos de investimento) e do sector asegurador e un ritmo máis moderado nos fondos de pensións. Tamén esperan ter un bo exercicio as entidades de capital risco, *factoring* e *renting*, mentres o *leasing* crecerá de xeito máis moderado.

O sector asegurador

A cifra histórica acadada en 2016 polo sector asegurador condicionou a evolución da actividade que quedou moi lonxe do crecemento esperado. O volume de primas reduciuse nun 0,7%, situándose nos 63.409 millóns de euros. É preciso ter en conta que no exercicio precedente os seguros de vida creceron de forma excepcional e en 2017 non foi posible captar primas nunha contía equivalente. En concreto, os seguros de vida reduciron o volume de negocio nun 5,56%, mentres que o ramo de non-vida sustentou o negocio; en concreto, os ramos de non vida é saúde axudaron a que o volume de negocio crecese en máis do 4%. As perspectivas para 2018, segundo INESE, continúan apostando por un comportamento similar ao de 2017, onde o ramo de vida seguirá perdendo terreo, incluso a unha taxa superior ao 5%, mentres que en vida se espera un maior dinamismo e subas do 6%.

Cadro núm. 3
Evolución do sector asegurador español
(en millóns de euros)

	Total primas	TVI (%)
2004	45.217	8,3
2005	48.782	7,9
2006	52.607	7,8
2007	54.920	4,4
2008	59.203	7,8
2009	59.783	1,0
2010	58.188	-2,7
2011	60.590	4,1
2012	57.384	-5,3
2013	55.773	-2,8
2014	55.699	-0,1
2015	56.864	2,1
2016	63.832	12,3
2017*	63.409	-0,7

* Datos estimados.

Fonte: ICEA.

Cadro núm. 4
Evolución dos ramos do seguro en España (en millóns de euros)

	2016	2017*	TVI (%)
Vida	31.139	29.406	-5,57
Non-vida	32.692	34.002	4,01
Automóviles	10.565	10.922	3,38
Multirriscos	6.734	6.882	2,20
Saúde	7.735	8.061	4,21
Resto de non-vida	7.658	8.136	6,24
Total ramos	63.831	63.408	-0,66

* Datos estimados.

Fonte: ICEA.

Cadro núm. 5
Volume de negocio dos ramos do seguro por comunidades autónomas
Ano 2017

	Primas	TVI (%)	% sobre o total nacional
Andalucía	7.393.531.720	5,5	13,9
Aragón	1.808.097.625	-5,7	3,4
Asturias	903.590.389	2,2	1,7
Baleares	1.525.875.570	9,6	2,9
Canarias	1.602.493.856	-2,9	3,0
Cantabria	528.986.035	0,2	1,0
Castela-A Mancha	1.742.664.364	-0,2	3,3
Castela e León	2.758.021.564	3,4	5,2
Cataluña	11.345.208.236	0,2	21,3
C. Valenciana	4.556.356.106	2,4	8,5
Extremadura	868.168.651	-2,4	1,6
Galicia	2.614.046.443	3,9	4,9
Madrid	10.570.221.540	1,0	19,8
Murcia	1.178.832.299	0,9	2,2
Navarra	961.354.431	-0,1	1,8
País Vasco	2.524.066.903	1,4	4,7
A Rioxa	373.594.441	-0,6	0,7
Ceuta e Melilla	112.759.703	-1,7	0,2

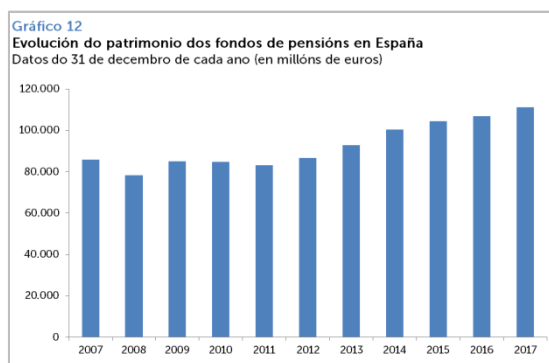
Fonte: ICEA

Os seguros clasificados como resto non-vida, onde se recollen produtos diversos pero que en total xa son o segundo grupo máis importante tras os seguros de autos, foron os que experimentaron unha maior expansión. Por termo medio creceron un 6,25%, destacando a boa evolución dos seguros de accidentes (13,12%), asistencia (10,23%) e defensa xurídica (7%). O ramo de saúde seguiu na súa liña de crecemento moderado (4,21%) e o de autos creceu (3,37%), impulsado polo aumento das matriculacións, a pesar de que os prezos caeron de forma importante, arredor do 10%, segundo a información proporcionada por Rastreator. O seguro para xente nova seguiu sendo un 44% máis caro e as principais baixadas afectaron a condutores de máis de 50 anos, con axustes do 18%. Tamén hai que sinalar que a comunidade galega estivo dentro das tres rexións con maiores caídas de prezos medios. Respecto dos ramos de multirriscos, os seguros de fogar (3%) foron os que mellor se comportaron, mentres que aos de comercio, comunidades e industria custoulles manterse en terreo positivo. En canto á evolución dos asegurados do ramo de vida, en xeral observouse unha redución nos produtos de aforro que afectou particularmente os plans de aforro sistemático (PIAS), capital diferido e vinculados a activos. Si experimentaron un importante pulo os seguros de transformación de capital en rendas, duplicando o número de asegurados en 2017.

A análise por comunidades autónomas mostra comportamentos heteroxéneos, onde algunhas lograron crecer por riba do 3,5%, entre as que se atopou Galicia, fronte a outras coma Aragón, que viron reducir o seu volume de negocio nun 5,7%. O maior crecemento relativo permitiu mellorar a cota de mercado de Galicia ata o 4,9%.

Os plans de pensións

O patrimonio dos fondos de pensións volveu crecer en 2017, continuando así na senda iniciada en 2012 e superando de novo as expectativas (4% fronte ao 2% esperado por Inverco). De feito, o patrimonio xa supera os 111,077 millóns de euros, apoiado no aforro do sistema individual, que foi o responsable do crecemento (5,5%), fronte ás caídas dos sistemas asociados (-2%) e á lixeira suba do sistema de emprego (1%). O número de contas de partícipes seguiu reducíndose, se ben as achegas netas foron de 427 millóns, destacando particularmente as achegas no sistema individual, superiores aos 1.000 millóns de euros, fronte á evolución negativa dos sistemas de emprego e asociado. En todo caso, nestes últimos anos obsérvase certa dificultade para crecer pola vía das achegas, a pesar das supostas vantaxes fiscais e da maior flexibilización legal que permite rescatar o aforro a partir dos 10 anos. Esta situación contrasta cos fondos de investimento, que sendo produtos cunha estrutura similar, crecen a taxas moi superiores. A perda de contas de partícipes, por baixo dos 9,75 millóns, corrobora o estancamento do aforro neste tipo de produtos. Segundo o informe da OCDE *Pension markets in focus 2017* con datos referidos a 2016,

España sitúase dentro do grupo de países coma Italia que fan achegas inferiores ao 1% do PIB, en concreto do 0,4%, mentres que en países coma Suíza ou Australia roldan o 8%. Hai que sinalar que dito aspecto vén condicionado pola taxa de substitución que acadan os españois ao chegar á xubilación, que é a maior do mundo cun 82,1%. Segundo a Comisión Europea, de manterse as condicións actuais, o envellecemento fará que sexa imposible manter dita taxa e no horizonte de 2050 terá que reducirse en preto de 30 p. p. Tamén é preciso destacar que os incentivos fiscais son dos máis baixos da OCDE, xa que as prestacións non teñen vantaxes fiscais.

A boa evolución dos mercados financeiros permitiu que os fondos obtivesen unha rendibilidade media do 2,77%, sendo, polo tanto, o factor principal que explica o crecemento do seu patrimonio. Tamén houbo un incremento das achegas netas que duplicou o de 2016, con 427 millóns de euros, e as prestacións por supostos especiais de liquidez reducíronse novamente, para quedar en 380 millóns de euros.

Para o ano 2018 espérase un crecemento do 2,6%, sustentado na rendibilidade esperada do 2,25% e nunhas achegas netas similares a 2017 que impulsarán o valor do patrimonio en preto de 3.000 millóns de euros.

A análise por tipo de sistema reflicte que os plans individuais constitúen a parte principal, xa que crecen o 5,5% ao seren os únicos nos que as achegas superan as prestacións. Os de emprego medraron nun 1%, pero con achegas netas negativas, sendo a rendibilidade a que explica ese crecemento. Finalmente,

os plans do sistema asociado decreceron nun 2% e teñen un papel marxinal.

Cadro núm. 6

Evolución do patrimonio dos fondos de pensións por tipo de plan en España
(en millóns de euros)

	Individual	Emprego	Asociado
2016	70.487	35.431	921
2017	74.378	35.796	903
% variación	5,52	1,03	-1,95

Fonte: Inverco.

Cadro núm. 7

Clasificación española dos plans de pensións. Datos a 31 de decembro de 2017

Nome	Cota de mercado (en %)	Patrimonio (millóns de euros)
1 Caixabank	23,53	26.133
2 BBVA	20,13	22.363
3 Santander	8,92	9.908
4 Bankia	6,33	7.035
5 Ibercaja	5,73	6.363
6 Mapfre	4,82	5.354
7 Allianz-Popular	4,24	4.710
8 Fonditel	3,48	3.863
9 Sabadell	3,21	3.566
10 Renta 4	3,03	3.368

Fonte: Inverco.

Nestes últimos cinco anos os produtos que atraeron máis inversores foron os fondos de pensións mixtos e os de renda variable, algo lóxico se temos en conta que canalizan aforro a longo prazo. Este feito explica o cambio substancial experimentado pola carteira de investimento, onde a renda fixa supón o 47,6% fronte ao 61% de 2010, e a renda variable xa pesa un 33,6%. Por outra banda, a tesourería tamén baixou en tres puntos xa que o custo de oportunidade é elevado dadas as baixas taxas de xuros.

O rendemento dos fondos de pensións no último ano subiu ata 2,77%, pero cuns valores moi heteroxéneos entre categorías. Así, a renda fixa a curto prazo situouse no

terreo negativo (-0,11%) e foron os de renda variable, cun 8,83% e os mixtos (4,54%) os máis rendibles. Os datos de rendibilidade a longo prazo poñen de manifesto que as estruturas que optan por renda variable ou a combinan con renda fixa son as que teñen un mellor resultado final. A clasificación por xestoras permite observar como a xestión do aforro dedicado ás pensións está practicamente en mans de nove entidades financeiras, por tan só unha compañía de seguros.

As institucións de investimento colectivo (IIC)

O investimento colectivo segue sendo a nivel mundial unha das opcións principais elixidas polos aforradores. De feito, en 2017 houbo un incremento do 7% e xa se superan os 41 billóns de euros aforrados en multitude de produtos que se comercializan dentro desta gran categoría. Pero no caso concreto de España, o crecemento volveu dispararse ata o 17,7%, o que provocou que o patrimonio superase os 463.000 millóns de euros e se multiplicase por 2,3 veces nos últimos cinco anos, superando moi de lonxe as perspectivas máis optimistas. Nesta ocasión, un 78% do aumento patrimonial proveu de novas achegas de investidores atraídos polas escasas alternativas para rendibilizar o seu aforro e polos rendementos colleitados polos produtos vinculados á renda variable. Por outra banda, a maior aposta por activos de renda variable e mixtos reflicte a necesidade dos investidores por asumir maior risco. Ademais, os aforradores que invisten a un maior prazo incrementáronse substancialmente, desde o 17% ata o 33%, segundo a información proporcionada por Inverco. A diferenza do ano anterior, as xestoras estranxeiras lograron crecer por riba das nacionais, de xeito que xa xestionan máis de 168.000 millóns de euros, froito da maior presenza e dos acordos de colaboración con diversas entidades financeiras en termos de distribución.

Cadro núm. 8

Rendibilidade dos fondos de investimento (en %)

Datos a 31 de decembro de 2017

Tipo de fondo	1 ano
Monetarios	-0,29
FIM renda fixa curto prazo	0,14
FIM renda fixa longo prazo	0,65
FIM renda fixa mixta	0,90
FIM renda variable mixta	3,39
FIM renda variable nacional	12,54
FIM renda fixa internacional	-1,52
FIM renda fixa mixta internacional	1,25
FIM renda variable mixta internacional	3,15
FIM renda variable euro	8,94
FIM renda variable internacional Europa	7,90
FIM renda variable internacional Estados Unidos	10,59
FIM renda variable internacional Xapón	14,55
FIM renda variable internacional emerxentes	16,68
FIM renda variable internacional resto	10,08
FIM globais	4,49
Garantidos rendemento fixo	0,66
Garantidos rendemento variable	1,51
De garantía parcial	2,51
De gestión pasiva	2,21
Retorno absoluto	1,44
Fondos de inversión libre (FIL)	9,88
Fondos de FIL	-1,45
Total fondos	2,64

Fonte: Inverco.

As expectativas para 2017 seguen sendo de crecemento próximo ao 10%, sustentado principalmente polas novas achegas, posto que a rendibilidade media esperada non superará o 2%. Ademais, as institucións estranxeiras serán as que crezan en maior medida, preto do 14% segundo Inverco.

En 2017 a diversificación internacional foi a principal estratexia seguida polos investidores, xa que tanto os fondos globais como os de renda mixta internacional lideraron o *ranking* de subscricións e os de patrimonio. En concreto, os fondos globais creceron por riba do 169%, seguidos da renda variable internacional de países emerxentes (119%). Tamén se observou unha clara aposta por activos de maior risco, en concreto, polos fondos de renda variable española (31,1%), pero, sobre todo, da renda variable europea (60,1%) e xaponesa (64,3%). Non ocorreu o mesmo coa renda variable americana, xa que a maior

Cadro núm. 9
Clasificación de entidades xestoras de fondos de investimento
Datos a 31 de decembro de 2017

Núm.	Entidade xestora	Patrimonio (millóns de euros)
1	Caixabank	47.620
2	Santander Asset Mgt.	43.799
3	BBVA	41.169
4	Blackrock	30.493
5	Banco Sabadell	18.641
6	Credit Agricole	16.880
7	Bankia Fondos	15.481
8	Kutxabank	14.150
9	Jp Morgan	14.139
10	Bankinter	11.054

Fonte: Inverco.

só creceron lixeiramente os de renda fixa a curto prazo (3,9%) para evitar a exposición a posibles subas na curva de rendementos. Por último, os fondos mixtos nacionais tamén atraeron os aforradores con perfil moderado (20%).

A situación dos mercados financeiros permitiu que os investidores que optaron por fondos de renda variable obtivesen rendementos moi elevados. No caso concreto dos emerxentes a rendibilidade media superou o 16%, seguidos pola renda variable xaponesa (14,55%) e os de bolsa española (12,54%). Os fondos mixtos tamén se beneficiaron desta conxuntura, pero en menor medida xa que a renda fixa, incluída na carteira, tivo un mal comportamento. Neste sentido, os fondos de renda fixa cun mellor rendemento apenas superaron o 0,65%. Os investidores máis conservadores volveron repetir con rendementos negativos, mentres que a inversión libre rendeu preto do 10%. Tomando prazos máis longos obsérvase que, coa excepción dos últimos 10 anos, que implicaría os investidores que tomaron posicións antes da crise, a renda variable española, da Eurozona e internacional amosa os mellores rendementos fronte a categorías alternativas.

En relación ás entidades xestoras de fondos de investimento mobiliario, La Caixa segue liderando o *ranking* con máis de 47.000 millóns de euros en xestión, seguida do Banco de Santander. As xestoras estranxeiras, a pesar de non contar cunha rede de distribución propia, continúan gañando terreo, chamando a atención o importante posto de Credit Agricole, que sobe ao sexto posto como consecuencia de agrupar a actividade de diversas xestoras estranxeiras.

O capital risco

A información proporcionada pola Asociación Española de Capital Riesgo (ASCRI) indica que o capital risco marcou un rexistro histórico en 2017, investindo máis de 4.900 millóns de euros nun total de 679 operacións. O investimento en *venture capital* subiu ata os 494 millóns de euros en máis de 500 operacións financiadas maioritariamente por fondos nacionais privados, pero tamén cunha importante participación pública (111) e de fondos internacionais (63). Como é habitual e normal, o maior volume de investimento correspondeu ao *private equity* (4.400 millóns). Ambos os dous instrumentos investiron principalmente en produtos de consumo, hostalería/ocio e transporte/loxística, malia que por número de operacións destacou o peso de informática, cun 40% do total. Atendendo a fase de desenvolvemento, o financiamento de *buy outs* foi protagonista, cun total de 3.103 millóns de euros, seguido polas

operacións de expansión. O dato histórico de investimento estivo afectado por 11 *megadeals*, operacións de máis de 100 millóns de euros, en empresas coma Allfunds, CLH, Pronovias ou Cortefiel. As perspectivas para 2018 seguen sendo positivas, sustentadas en operacións de volume elevado, superior aos 100 millóns, impulsadas polo crecemento económico, polo escenario de baixas taxas de xuro e pola mellora dos balances das empresas.

Cadro núm. 10
As cifras de capital risco en España

	2014	2015	2016	2017*
Investimento (millóns de euros)	3.103	2.710	3.619	4.930
Número de operacións	444	578	603	679
Contía media (millóns de euros) **	6,99	4,69	6,00	7,26

* Datos estimados

** Un investimento pode realizarse a través dunha ou de máis operacións, xa que a operación é o número de intervencións que un xestor fai nunha empresa. De aí que a contía media dos investimentos difira da resultante da división dos datos do cadro.

Fonte: ASCRI e a web capitalriesgo.

Cadro núm. 11

Distribución territorial do investimento en capital risco

	Millóns de euros					%	Número de operacións				%
	2014	2015	2016	2017	2017		2014	2015	2016	2017	
Madrid	1.209	1.006	1.189	2.457	49,56	108	132	117	148	20,70	
Cataluña	742	879	516	1.040	20,98	24	28	182	213	29,79	
Andalucía	243	51	54	59	1,18	148	170	12	15	2,10	
País Vasco	234	111	87	14	0,28	24	53	58	68	9,51	
Galicia	15	213	267	43	0,87	21	51	57	85	11,89	
Castela e León	14	101	23	46	0,92	15	13	23	23	3,22	
Castela-A Mancha	5	5	232	55	1,11	14	24	5	5	0,70	
Aragón	6	39	2	155	3,13	3	4	4	11	1,54	
Estremadura	230	21	4	4	0,08	14	14	8	3	0,42	
Canarias	0	0	0	4	0,08	2	2	1	1	0,14	
Navarra	10	71	37	32	0,64	17	23	42	41	5,73	
Asturias	14	2	42	36	0,73	20	12	18	33	4,62	
C. Valenciana	373	112	229	233	4,69	28	33	45	32	4,48	
Baleares	5	12	716	456	9,19	3	12	12	17	2,38	
Murcia	2	1	50	308	6,22	3	4	11	11	1,54	
Cantabria	0	0	0	0	0,00	0	0	0	0	0,00	
A Ríoxa	0	85	172	17	0,34	0	3	8	9	1,26	
Ceuta e Melilla	0	0	0	0	0,00	0	0	0	0	0,00	
Total	3.103	2.710	3.620	4.957	100,00	444	578	603	715	100,00	

Fonte: ASCRI e www.webcapitalriesgo.com.

En relación con Galicia, destacou o programa de aceleración de *startups* dixitais en fase semente no ámbito do *e-commerce*, *retail*, *big data*, *blockchain* ou realidade virtual. Tamén houbo novas na captación de financiamento por parte das empresas. En concreto, o capital aportado por *Business Angels* a Livetopic, empresa dedicada ao asesoramento independente na maximización do seu aforro, ou da empresa galega SITUM por parte de Amadeus Ventures, Unirisco e Xesgalicia, que se uniu á rolda de financiamento de Appentra por valor de 400.000 euros ou Domesting por 500.000. Ademais, a empresa Malasa, dedicada á instalación de mobiliario en tendas, restaurantes e hoteis, vendeu unha participación minoritaria á entidade de capital risco GPF Capital, destinando os recursos á expansión internacional e de novas liñas de negocio. Tamén se renovou o Programa Galicia Rural emprende para a promoción de actividades agrarias, microempresas e pequenas empresas cun total de 4,5 millóns investidos.

Un dato importante é que Galicia aparece como a rexión que financiou un maior número de operacións de capital risco en 2017, sendo a terceira tras Madrid e Barcelona, cun total de 85 investimentos. Nesta situación ten moito que ver o investimento en *venture capital*, onde se realizaron 34 operacións, destacando os sectores TIC e dixital. Non ocorre o mesmo por volume de investimento, no que pasa a ocupar a décima posición cun total de 43 millóns de euros.

As sociedades de garantía recíproca

Ao longo de 2017 as pemes incrementaron o uso de instrumentos financeiros froito da expansión económica e da mellora das perspectivas empresariais. En concreto, observouse un aumento do recurso a préstamos bancarios, liñas de crédito, *leasing* e *factoring*; segundo se desprende do VI Informe sobre *La financiación de la pyme en España* elaborado por CEGGAR. Os recursos financeiros dedicáronse principalmente ao financiamento do circulante e de investimento produtivo, e o principal obstáculo que sinalan as pemes foi a imposibilidade de aportar as garantías solicitadas. Con datos de marzo de 2018, un 7,2% das empresas declararon non ter conseguido o financiamento requirido, por un 88,2% que si o resolveron con financiamento bancario. Os recursos propios foron a aposta principal dun 21% das empresas consultadas. Neste contexto, as sociedades de garantía recíproca lograron crecer nos avais formalizados e situar a contía asegurada en 1.183 millóns de euros, un 8% máis. As pemes beneficiarias ascenderon a máis de 126.591, destinando os re-

Cadro núm. 12

As sociedades de garantía recíproca en España (en millóns de euros)

	Avais formalizados	Avais formalizados acumulado	Risco vivo	TVI (%)
2004	1.494	10.488	3.307	16,90
2005	1.808	12.297	3.945	19,29
2006	2.258	14.556	4.826	22,33
2007	2.441	16.993	5.638	16,82
2008	2.238	19.230	5.938	5,30
2009	2.515	21.753	6.524	9,86
2010	1.765	23.518	6.533	0,15
2011	1.283	24.801	6.200	-0,05
2012	966	25.768	5.527	-0,10
2013	837	26.605	4.704	-14,90
2014	901	27.506	4.350	-14,90
2015	974	28.481	4.073	-6,36
2016	1.097	29.574	4.005	-1,60
2017	1.183	30.686	4.031	0,65

Fonte: Ceggar.

Cadro núm. 13
A actividade das sociedades de garantía recíproca galegas (en euros)

	Avais formalizados	Risco vivo
2013		
Afigal	28.560.501	216.954.989
Sogarpo	13.185.148	100.961.290
Total Galicia	41.745.649	317.916.279
2014		
Afigal	35.170.049	190.567.537
Sogarpo	15.681.221	84.388.743
Total Galicia	50.851.270	274.956.280
2015		
Afigal	40.051.540	174.319.206
Sogarpo	22.331.392	80.323.507
Total Galicia	62.382.932	254.642.713
2016		
Afigal	43.762.268	174.753.449
Sogarpo	25.418.518	84.364.765
Total Galicia	69.180.786	259.118.214
2017		
Afigal	60.579.375	189.636.529
Sogarpo	29.517.162	91.887.980
Total Galicia	90.096.537	281.524.509

Fonte: Cesgar.

Cadro núm. 14
As cifras do leasing en España

	Investimento novo (millóns de euros)	TVI (%)	Novos contratos	Investimento vivo (millóns de euros)
2006	18.672	14,60	289.000	39.015
2007	21.544	15,38	286.263	43.548
2008	14.208	-34,05	177.163	42.269
2009	7.054	-50,35	110.406	36.945
2010	7.545	6,96	112.877	31.349
2011	5.233	-30,64	93.369	26.541
2012	3.962	-24,29	69.622	19.309
2013	3.921	-1,03	71.809	17.734
2014	5.196	32,52	84.817	18.091
2015	6.510	25,29	106.199	18.275
2016	6.285	-3,46	100.336	19.239
2017	7.120	13,29	102.437	19.215

Fonte: Asociación Española de Leasing.

Cadro núm. 15
As cifras do leasing por comunidades autónomas
Investimento novo por CC.AA. no IV trimestre de 2017

	Investimento novo (miles de euros)	% sobre o total	% variación 2017/2016
Andalucía	744.038	10,45	-3,02
Aragón	273.909	3,85	27,67
Asturias	142.298	2,00	39,92
Baleares	160.928	2,26	-33,68
Canarias	410.603	5,77	77,91
Cantabria	60.209	0,85	-6,38
Castela-A Mancha	257.666	3,62	22,60
Castela e León	391.595	5,50	2,89
Cataluña	1.382.000	19,41	8,45
Extremadura	101.990	1,43	6,18
Galicia	302.771	4,25	45,37
A Coruña	167.634	2,35	83,71
Lugo	40.730	0,57	-5,96
Ourense	24.482	0,34	21,81
Pontevedra	69.924	0,98	30,41
Madrid	1.654.996	23,24	34,55
Murcia	193.740	2,72	-6,92
Navarra	82.345	1,16	-1,52
A Rioxa	70.617	0,99	68,96
C. Valenciana	614.680	8,63	6,98
Pais Vasco	275.324	3,87	-21,83
Ceuta e Melilla	1.134	0,02	-73,78
Total	7.120.842	100,00	13,29

Fonte: Asociación Española de Leasing.

cursos principalmente ao financiamento de investimento a longo prazo. A pesar do maior nivel de negocio avalado, o risco vivo segue reducíndose, posto que aínda está lonxe de acadar os niveis previos á crise, cando se chegaron a superar os 2.400 millóns de avais formalizados.

Os avais concedidos polas sociedades de garantía recíproca galegas creceron con moita forza (30%), superando ben o 8% rexistrado no conxunto do Estado. O volume total concedido superou os 90 millóns de euros e o risco vivo tamén creceu, pero con menor intensidade. En canto ás características das operacións formalizadas, máis do 50% destinouse ao financiamento da inversión produtiva en operacións a longo prazo, sendo a garantía real a máis característica no caso de AFIGAL, e a persoal no caso de SOGARPO.

As entidades de leasing

O datos estatísticos da Asociación Española de Leasing mostran que o investimento financiado a través de operacións de leasing mantivo un nivel axeitado en 2017, crecendo a unha taxa superior ao 13% e financiando operacións por valor de 7.120 millóns de euros. Este feito corrobora a recuperación do investimento produtivo, xa que boa parte dos recursos financiaron operacións de bens de equipamento, equipos médicos, elementos de transporte ou, incluso, o investimento inmobiliario. O leasing mobiliario concentrou o 84,5% das operacións e o resto financiou operacións con inmobles. O importante crecemento rexistrado en 2017 veuse afectado por operacións puntuais de financiamento de transporte marítimo e de naves industriais. Este feito está a afectar a evolución de 2018, que empezou o primeiro trimestre cunha caída do 15% respecto ao ano anterior. Polo tanto, as expectativas para este ano serán de crecemento moi moderado.

Os elementos de transporte seguen acaparando a maior parte da contía investida; en concreto, o transporte terrestre recibiu o 26% do investimento novo, o que concentrou a maior parte dos recursos, seguido da maquinaria de produción industrial (19%) e do transporte aéreo e marítimo (9%). O investimento en turismos baixou considerablemente debido a que os compradores optaron en maior medida polo *renting*.

A análise por comunidades autónomas permite observar novamente un comportamento heteroxéneo entre elas. Por unha banda, en Galicia, A Ríoxa e Canarias o novo investimento creceu por riba do 50%, mentres que o País Vasco, Baleares e Andalucía viron caer dita magnitude. Galicia nesta ocasión experimentou un importante pulo, sendo, co 45,37%, a segunda rexión que máis creceu, superando os 300 millóns de euros de investimento neto. Este feito permitiu incrementar a cota ata o 4,25%, fronte ao 3,31% de 2017.

As entidades de *renting*

No ano 2017 o *renting* de vehículos continuou crescendo con forza e superou as expectativas, situando o parque de vehículos financiados en 551.730, un 13,41% máis que no ano precedente. Deste xeito, o crecemento superou os niveis rexistrados antes da crise e do investimento, tanto en unidades (248.602) coma en contía (4.905 millóns de euros) foi o maior da serie histórica. As novas matriculacións a través de *renting* xa representan o 17,05% do total vendido en España, que ascendeu a máis de 1,45 millóns de vehículos. Hai que indicar que nestes últimos anos o principal impulso procedeu da demanda de particulares e autónomos, que historicamente non eran un cliente relevante, e en 2017 creceron preto do 80%. A grande empresa segue sendo o cliente principal, co 55% das compras, seguido das pemes (35%), mentres que os autónomos e particulares aumentan moito pero tan só representan o 5,6% das vendas totais. Malia todo, dá a impresión de que estes clientes descubriron as vantaxes de financiar os vehículos mediante este instrumento, polo que posiblemente sexa o segmento que continúe liderando a contratación nos próximos anos.

Cadro núm. 16

Evolución do sector de *renting* en España. Ano 2017

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Frota	470.223	433.294	401.190	408.095	447.623	486.486	551.730
TVI (%)	-4,20	-7,85	-7,40	1,72	9,60	8,60	13,41
Facturación (millóns de euros)	4.115	3.817	3.556	3.625	3.979	4.342	4.905
TVI (%)	-3,90	-7,20	-6,80	1,95	9,70	9,10	12,51
Compras de vehículos	123.333	106.016	119.836	143.027	172.321	205.573	248.602
TVI (%)	3,07	-14,04	13,04	19,35	20,48	19,30	20,93

Fonte: Asociación Española de Renting.

Cadro núm. 17

Distribución xeográfica da frota de *renting* en España. Ano 2017

	%
Andalucía	6,18
Aragón	1,83
Asturias	0,76
Baleares	1,65
Canarias	1,56
Cantabria	0,94
Castela-A Mancha	1,44
Castela-Leon	1,6
Cataluña	25,75
Ceuta	0,01
Estremadura	0,44
Galicia	1,86
A Ríoxa	0,27
Madrid	41,93
Melilla	0,01
Murcia	1,67
Navarra	1,04
País Vasco	4,65
C. Valenciana	6,41

Fonte: Asociación Española de Renting.

As expectativas para 2017 son máis moderadas e espérase un crecemento inferior, tanto no número de vehículos como no parque financiado, arredor do 7%, segundo as estimacións da Asociación Española de *Renting* de Vehículos.

A tipoloxía dos vehículos novos financiados segue amosando un peso moi importante dos vehículos diésel (76,32%), que aínda presentan un mellor consumo relativo para usuarios que fan moitos quilómetros. Esta porcentaxe é moito máis reducida (55%) cando tomamos o total de vehículos matriculados en España, onde se observa un claro incremento dos de gasolina (39,8%), mentres que os híbridos e eléctricos xa se aproximan ao 5% das matriculacións, se ben as normativas e as

políticas emprendidas polas marcas de automóviles farán mudar radicalmente dita composición. As marcas máis vendidas continúan a ser Renault, Volkswagen e Peugeot, e na tipoloxía de vehículo destacan os autos de tamaño medio e as furgonetas para transporte de mercadorías.

Por comunidades autónomas, Madrid e Cataluña concentran a maior parte da actividade, se ben en 2017 cederon dous puntos da cota de mercado, situándose no 67,6%. Non obstante, Galicia non captou parte dese negocio e seguiu a perder cota ata o 1,86% do mercado español.

O *factoring* e o pago a provedores

O *factoring* tamén se contaxiou da boa situación económica e experimentou a maior taxa rexistrada desde a crise financeira (11,6%), logrando situar o volume de cesións, tanto por *factoring* coma por *confirming*, nos 145.741 millóns de euros, segundo a Asociación Española de Factoring (AEF). Se calculamos o peso que teñen as cesións sobre o PIB, observamos que en España, cun 17,16%, a contratación deste instrumento financeiro supera a de países como Francia ou Alemaña. O *factoring* segue sendo o produto máis importante, pero o *confirming* recorta terreo e xa representa preto do 49% do volume de negocio. Dentro do *factoring* nacional, máis do 67% cobre o risco de insolvencia (con recurso), e as empresas contratan este produto para xestionar os seus cobros, financiarse a curto prazo e cubrirse fronte a posibilidades de impago. O sector manufactureiro e o comercio son os que recorren en maior medida á cesión de créditos e a morosidade das operacións redúcese a metade da rexistrada no sector empresarial.

As expectativas para 2017 segundo a AEF seguen na liña do ano anterior, esperando un crecemento das cesións arredor do 6%, fundamentadas no bo comportamento do sector exterior e da propia economía española.

Cadro núm. 18

Evolución do volume de negocio de *factoring* en España (en millóns de euros)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Internacional	9.588	11.112	13.042	12.616	14.750	15.568	16.422	15.801	16.043
Nacional	46.031	48.420	51.358	49.966	44.150	42.982	42.328	52.135	58.700
<i>Factoring</i> a provedores	48.603	53.375	57.725	61.174	57.646	54.426	56.470	62.720	70.998
Volume de cesións	104.223	112.907	122.125	123.756	116.546	112.976	115.220	130.656	145.741
TVI (%)	-1,3	8,3	8,1	1,3	-5,8	-3,1	5,6	6,7	11,5

Fonte: Asociación Española de Factoring.

A análise por comunidades mostra que Cataluña e Madrid captan o 59,44% do negocio, seguidas de Valencia e País Vasco, ambas as dúas cunha cota próxima ao 8%. Galicia mantense na sexta posición, con pouco máis do 4%, posiblemente influenciada polo feito da presenza de moita microempresa, cando son pemes de maior tamaño as que contratan en maior medida.

IX. Sector público

- Galicia presenta un endebedamento por debaixo da media nacional, que diminúe por vez primeira en termos de PIB en 2017.
- O sector público autonómico galego pechou o exercicio 2017 cun déficit de tan só o 0,2% do PIB, por baixo do teito establecido.
- Os ingresos tributarios incrementáronse nun 5,2% no ano 2017.
- Galicia fai un esforzo inversor importante, investindo o 10,1% do total das comunidades autónomas.
- Os ingresos tributarios dos concellos galegos tan só representan o 71% da media estatal.
- Os concellos galegos gastan por habitante o 78,9% da media nacional.
- A recadación da AEAT en Galicia representa o 3,5% do total do Estado.
- O gasto sanitario en Galicia pasou de representar o 36,9% do gasto non financeiro no ano 2002 ao 43,6% deste gasto no ano 2015.
- O gasto en sanidade reduciuse un 20%, en euros constantes, entre 2009 e 2012, recuperándose parcialmente nos últimos exercicios.

Introdución

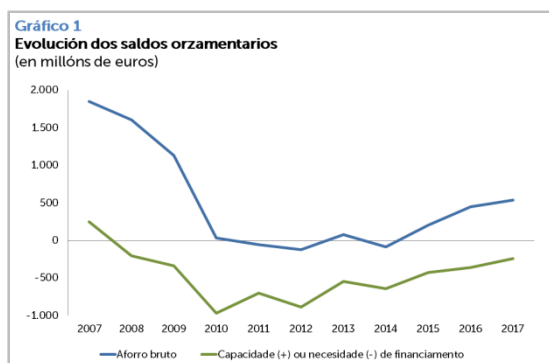
Na medida na que o sector público galego ten acadado un grao de madurez que fai que a súa tendencia se manteña, en liñas xerais, estable ao longo do tempo, parécenos máis adecuado neste informe recoller de forma resumida as principais características do sector público autonómico, local e estatal en Galicia, indicando só os seus aspectos máis salientables, e centrarnos nun ámbito concreto do mesmo, de interese pola súa importancia ou actualidade. Nesta ocasión analizaremos de forma pormenorizada a estrutura e evolución do gasto sanitario, tanto en Galicia como no conxunto do Estado. Este configúrase como un dos piares básicos do estado de benestar e sufriu as consecuencias que a crise económica tivo sobre as contas públicas, abrindo un debate perenne sobre a contía e o esforzo que o sector público debe facer neste ámbito.

O sector público autonómico galego

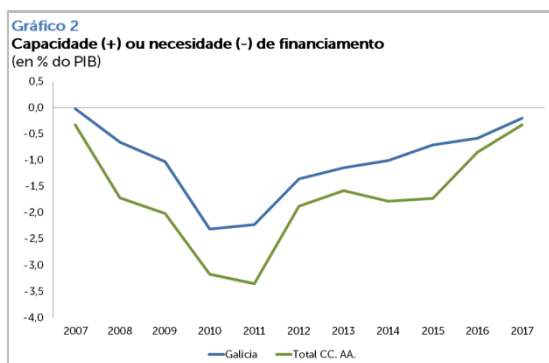
A liquidación do exercicio 2017 por parte da Administración autonómica —incluíndo tanto a Administración xeral como os organismos autónomos, entidades e axencias coas que consolida—, pon de manifesto o avance case definitivo na recuperación do equilibrio orzamentario, cumprindo Galicia sobradamente as limitacións establecidas con relación ás necesidades de financiamento, fixadas para as comunidades autónomas no 0,6% do PIB rexional. De feito, Galicia pechou o exercicio 2017 cun déficit do 0,2%.

Esta realidade é resultado principalmente da boa evolución dos ingresos correntes, xunto cun incremento moderado deste tipo de gastos, o que ten dado lugar a que o aforro bruto (gráfico 1) pasase de acadar cifras negativas no período 2011 a 2014 a presentar saldos positivos crecentes nos últimos tres exercicios. No ano 2017 ascendeu a 538 millóns de euros, un 20% máis que no exercicio anterior que, pola súa vez, xa tiña duplicado o acadado no ano 2015, sendo o responsable principal da diminución das necesidades de financiamento; só 243 millóns de euros, a cuarta parte do desequilibrio do ano 2010.

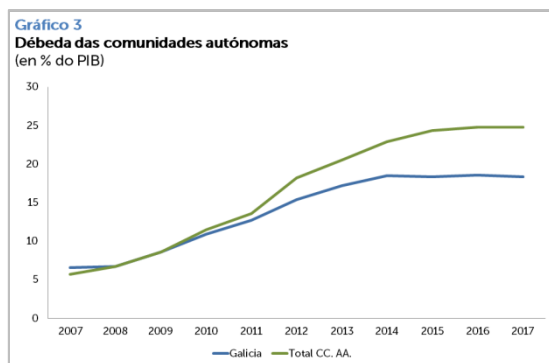
No cumprimento dos obxectivos de déficit, a Administración galega supera con creces o resto de comunidades autónomas que, como se pode ver no gráfico 2, teñen reconducido considerablemente os importantes desequilibrios dos anos 2010 e 2011.

Esta circunstancia deulle acceso nos últimos exercicios ao fondo de facilidade financeira, que desde 2016 está articulado exclusivamente para as autonomías que cumpren cos obxectivos de déficit e débeda pública, así como co período medio de pago a provedores, facilitando unhas condicións de financiamento moi vantaxosas que permiten un aforro en xuros xa constatado na liquidación orzamentaria. Tan só Galicia, Canarias e Castela e León teñen acceso a esta vía de financiamento, que permitiu a nosa comunidade obter recursos por importe de 2.130,2 millóns de euros en 2017.

Como resultado desta política de consolidación orzamentaria, Galicia, a pesar de ter multiplicado por tres o seu endebedamento desde o ano 2007, ata acadar ao peche do exercicio 2017 os 11.210 millóns de euros, é unha das comunidades autónomas menos endebedadas do Estado en termos de PIB, cunha porcentaxe de tan só o 18,4% do mesmo, fronte á media nacional do 24,8% (gráfico 3), diminuindo incluso esta *ratio* respecto de exercicios anteriores.

Desta débeda galega, 7.043 millóns de euros encádranse dentro dos mecanismos de financiamento articulados pola Administración central para as comunidades autónomas, o que representa tan só o 3% do total, moi por baixo do que lle correspondería en termos de orzamentos ou de endebedamento relativo. Isto débese a que a alternativa de financiamento establecida para o goberno de comunidades autónomas por parte do Goberno central, o fondo de liquidez autonómica —coñecido comunmente como o FLA—, está acadando magnitudes moi importantes para algunhas comunidades autónomas que teñen incorrido en déficits por riba dos

obxectivos establecidos e, con eles, nun elevado endebedamento. En total, o Estado prestoulles ás comunidades autónomas un total de 232.874 millóns de euros, dos que o 68,5% corresponden a Cataluña, Comunidade Valenciana e Andalucía. Por esta razón, desde as comunidades cumpridoras esta realidade vese con receo polo trato diferencial que supón, ao premiaren condutas non cumpridoras que, seguramente, ao final terán como resultado unha condonación de débeda ou a ampliación das favorables condicións de financiamento; como xa se ten reclamado no marco das negociacións do novo sistema de financiamento autonómico, ante as máis que previsibles situacións de imposibilidade de pago que se producirán.

Entrando na evolución dos ingresos, hai que salientar, de novo, o bo comportamento dos recursos tributarios no exercicio 2017, que medraron no seu conxunto un 5,2%. Destaca o incremento no imposto sobre a renda das persoas físicas (5,6%), no imposto sobre o valor engadido (7,5%) e no imposto sobre transmisións patrimoniais e actos xurídicos documentados; este último, cun incremento do 12,8%, e a pesar dos incentivos aprobados en relación con este tributo ligados a favorecer o dinamismo económico no medio rural e as familias, é un bo expoñente de como a recuperación económica se traslada aos ingresos públicos. Pola contra, si teñen o seu reflexo nos orzamentos os incentivos fiscais asociados ao imposto sobre sucesións e doazóns, polos que se permite recibir legados sen pagar impostos na meirande parte dos supostos, ao estaren exentos os primeiros 400.000 euros por herdeiro, que fixeron que os ingresos por este concepto diminuísen nun 3% respecto do ano anterior.

Tamén se incrementaron os ingresos por transferencias correntes, que medraron un 2,3%, principalmente polos recursos derivados do sistema de financiamento autonómico. Do resto de ingresos só cómpre sinalar o importante incremento das transferencias de capital, que teñen a súa correspondencia co incremento dos gastos asociados a este capítulo. En todo caso, aínda se está moi lonxe de acadar as importantes cifras deste capítulo en anos anteriores (cadro 1).

Cadro núm. 1

Dereitos recoñecidos da Administración autonómica galega (en millóns de euros)

Capítulos	2007	2009	2011	2013	2014	2015	2016	2017
Impostos directos	1.444,4	1.737,9	2.046,6	2.016,4	1.992,4	2.083,2	2.250,6	2.378,0
Impostos indirectos	2.713,9	2.119,3	2.699,4	2.828,4	3.077,6	3.053,5	3.155,8	3.328,1
Taxas e outros ingresos	283,1	261,8	256,1	179,9	186,7	205,8	177,3	171,2
Transferencias correntes	4.324,0	5.016,1	2.455,0	2.360,6	2.006,1	2.317,5	2.452,3	2.510,8
Ingresos patrimoniais	51,1	28,6	22,8	41,0	28,5	14,5	19,1	12,1
Total ingresos correntes	8.816,5	9.163,7	7.480,0	7.426,4	7.291,3	7.674,4	8.055,2	8.400,2
Alleamento investimentos reais	55,8	65,8	23,6	17,1	10,6	8,1	8,2	3,9
Transferencias de capital	664,1	753,1	588,6	471,7	391,6	639,1	222,3	280,3
Total ingresos de capital	719,9	818,9	612,2	488,9	402,2	647,2	230,5	284,1
Total ingresos non financeiros	9.536,4	9.982,6	8.092,2	7.915,3	7.693,5	8.321,6	8.285,7	8.684,3
Variación de activos financeiros	17,3	16,4	4,4	25,7	25,8	33,0	34,8	35,1
Variación de pasivos financeiros	542,0	936,3	1.293,1	1.909,1	2.221,2	1.752,1	1.881,6	2.217,9
Total ingresos financeiros	559,3	952,7	1.297,6	1.934,8	2.247,0	1.785,1	1.916,4	2.253,0
TOTAL INGRESOS	10.095,7	10.935,3	9.389,8	9.850,0	9.940,5	10.106,7	10.202,2	10.937,3

Fonte: Elaboración propia a partir de Xunta de Galicia e Ministerio de Facenda e Función Pública.

Polo que respecta ao gasto executado en 2017, dous son os aspectos máis salientables que podemos constatar no cadro 2. Por unha banda, o incremento, un ano máis, dos gastos de persoal e correntes, recuperando a súa natural tendencia alcista tras a forte redución experimentada a partir de 2011 polos recortes salariais, as políticas de non reposición de efectivos e a contención no gasto; por outra, os gastos de capital, principalmente no que aos investimentos reais se refire, seguen a ser o elemento principal

de axuste orzamentario, con magnitudes que supoñen a metade do investido a mediados da década dos anos dous mil. Con todo, Galicia executou gastos de capital no ano 2017 por importe de 1.065 millóns de euros, o que representa o 10,14% do total deste tipo de gastos do conxunto das comunidades autónomas, reflectindo un importante esforzo inversor da nosa comunidade en termos comparativos, ao representar os gastos non financeiros tan só o 5,95% dos de aquelas.

Cadro núm. 2

Obrigas recoñecidas da Administración autonómica galega (en millóns de euros)

Capítulos	2007	2009	2011	2013	2014	2015	2016	2017
Gastos de persoal	3.276,4	3.899,5	3.729,8	3.446,9	3.451,1	3.559,7	3.667,8	3.749,0
Compras de bens e servizos	1.279,8	1.414,3	1.322,4	1.540,9	1.567,3	1.646,1	1.649,6	1.783,5
Xuros	150,0	110,7	214,2	302,2	364,6	308,0	269,7	224,1
Transferencias correntes	2.263,2	2.608,5	2.266,7	2.059,4	1.992,7	1.956,9	2.018,7	2.105,5
Total gastos correntes	6.969,4	8.033,0	7.533,1	7.349,4	7.375,6	7.470,7	7.605,8	7.862,1
Investimentos reais	1.263,6	1.257,7	689,1	627,4	525,6	750,1	689,9	681,2
Transferencias de capital	1.055,5	1.030,6	568,2	481,8	434,0	523,1	348,2	384,0
Total gastos de capital	2.319,2	2.288,3	1.257,4	1.109,2	959,6	1.273,2	1.038,1	1.065,2
Total gastos non financeiros	9.288,5	10.321,3	8.790,4	8.458,6	8.335,2	8.743,8	8.643,9	8.927,3
Variación de activos financeiros	170,0	133,7	112,5	129,6	168,2	140,8	176,3	126,6
Variación de pasivos financeiros	457,1	245,9	419,7	1.025,5	1.460,7	1.306,0	1.334,0	1.756,4
Total gastos financeiros	627,1	379,7	532,2	1.155,2	1.628,9	1.446,8	1.510,3	1.883,0
TOTAL GASTOS	9.915,7	10.701,0	9.322,6	9.613,7	9.964,1	10.190,7	10.154,2	10.810,3

Fonte: Elaboración propia a partir de Xunta de Galicia e Ministerio de Facenda e Función Pública.

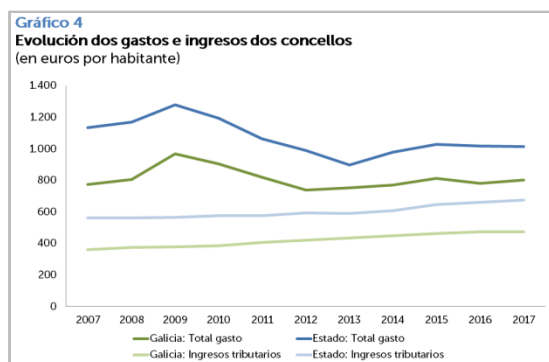
A realidade descrita configura o exercicio 2017 desde o punto de vista do sector público autonómico como un ano de cambio de tendencia, no que, xunto coa priorización do obxectivo da estabilidade orzamentaria, que na práctica case permite falar de equilibrio orzamentario, se empezan a recuperar determinadas partidas de gasto fortemente afectadas polos recortes durante a crise.

O sector público local galego

Centrándonos dentro do sector público local na realidade económico-financiera dos concellos galegos constátase que os principais elementos diferenciais destes respecto dos seus homólogos no resto do Estado español se manteñen ano tras ano. O volume de recursos que administran é significativamente menor, o 78,9% da media nacional en termos de euros por habitante; diferenza máis acusada canto menor é o tamaño dos municipios, como xa temos fundamentado en informes anteriores, continuando claramente o que se coñece como raquitismo orzamentario do municipalismo en Galicia.

A orixe destas diferenzas entre os concellos galegos e os do resto do Estado radica tanto en factores esóxenos, ao seren discriminados de forma negativa os municipios galegos na repartición da participación nos ingresos do Estado; como en factores endóxeos, ao non exercitar de forma equivalente a súa capacidade tributaria, sendo estes últimos os responsables principais das desigualdades existentes.

No relativo aos ingresos dos concellos galegos pola súa participación nos recursos do Estado, no sistema actualmente vixente, modificado a partir de 2004, segue a primarse os municipios de maior tamaño en detrimento dos máis pequenos; sen ter en conta adecuadamente factores como a dispersión de poboación, o cal resulta moi prexudicial para os concellos galegos que ingresan menos que no conxunto do Estado, explicando en parte as diferenzas anteriores.

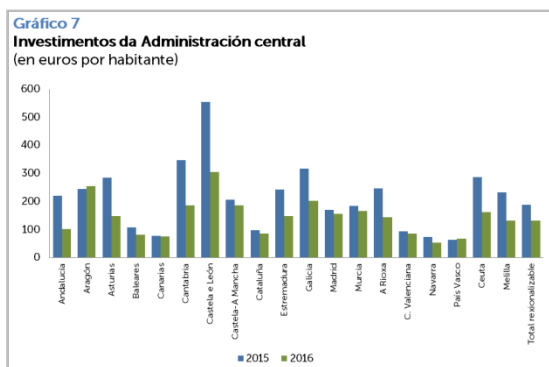
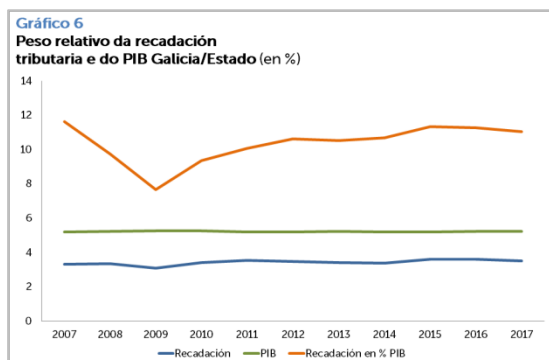
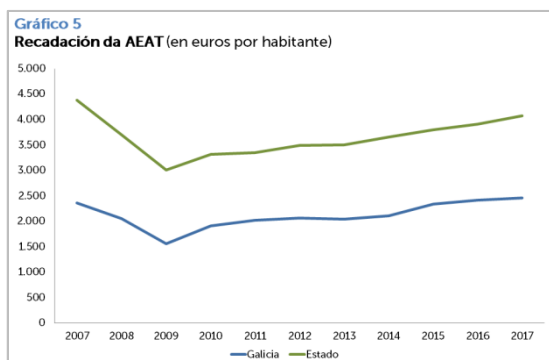
Non obstante, esa menor capacidade de gasto dos municipios galegos débese, na súa meirande parte, ao non exercicio da súa capacidade tributaria, como podemos constatar no gráfico 4 e no cadro 3. Os ingresos por tributos propios, en termos de recadación en euros por habitante, tan só representan en Galicia o 69,8% da media nacional destes ingresos, diminuíndo incluso esta porcentaxe nos últimos anos. Estes menores ingresos por tributos dos municipios en Galicia non se xustifican nas diferenzas de capacidade económica dos seus residentes, na actividade económica desenvolvida no seu territorio ou nos propios servizos municipais

prestados. Aínda que parte destas diferenzas existentes poden deberse aos factores mencionados, en Galicia segue a producirse o que vimos denominando como inhibición fiscal respecto do exercicio da autonomía e capacidade que a normativa vixente lles outorga aos concellos en materia tributaria.

Se analizamos os gastos municipais, constatamos a importante contracción dos recursos administrados, por mor da realidade económica e das políticas de consolidación orzamentaria, aínda que tamén se observa unha pequena recuperación nos últimos tres exercicios. Esta redución se ten concentrado principalmente no capítulo de investimentos reais.

Os concellos galegos, ao igual que os do resto do Estado tentaron paliar a caída dos seus ingresos, recorrendo ao imposto sobre bens inmobles (IBI), como tributo con bases impositivas que na práctica non se correlacionan coa evolución da economía; especialmente nos municipios de maior tamaño, constatándose un incremento neste tipo de ingresos.

Xunto a isto, os municipios tiveron que aplicar medidas de estabilidade orzamentaria que, ademais de limitar o crecemento dos seus gastos e do recurso ao déficit, lles obrigou a reducir o seu endebedamento; redución especialmente significativa en Galicia, que presenta, segundo os últimos datos dispoñibles, as menores *ratios* de débeda municipal por habitante, con 154 euros ao final do exercicio 2016 fronte aos 562 euros da media nacional. Todas estas medidas deron lugar a que, a pesar da pequena recuperación nos niveis de gasto dos concellos, estes acadaron, de forma xeneralizada, importantes niveis de superávit orzamentario que supoñen unha inmovilización de recursos nunhas administracións moi necesitadas de acometer a prestación de determinados servizos. Ante o recente anuncio do Goberno central de permitir a utilización destes superávits, debemos chamar a atención sobre a conveniencia de non incorrer de novo na asunción do que se coñecen como funcións impropias, por non corresponderlles propiamente a este nivel da Administración, que condicionen gastos futuros e, con eles, o papel a desenvolver polos concellos dentro do sector público.

Ante o recente anuncio do Goberno central de permitir a utilización destes superávits, debemos chamar a atención sobre a conveniencia de non incorrer de novo na asunción do que se coñecen como funcións impropias, por non corresponderlles propiamente a este nivel da Administración, que condicionen gastos futuros e, con eles, o papel a desenvolver polos concellos dentro do sector público.

O sector público estatal en Galicia

Polo que respecta ao sector público estatal, analizamos as principais actuacións do mesmo en Galicia, segundo a información dispoñible, facendo referencia aos ingresos tributarios da Axencia Estatal da Administración Tributaria (AEAT) e aos investimentos da Administración central no ámbito da comunidade autónoma de Galicia.

No relativo aos ingresos líquidos da AEAT, estes tan só representan o 3,52% do total do Estado, porcentaxe que debe ser posta en relación co peso da poboación, que é do 5,84%, e co do PIB, que acada o 5,23% do total nacional. De novo, no exercicio 2017 o crecemento da recadación é significativamente menor en Galicia que no conxunto do Estado —un 1,07% fronte ao 4,16%—; dato que supón que, tanto en termos de recadación por habitante como de peso da recadación en relación ao PIB rexional, estamos moi lonxe da media nacional, presentando ademais nos últimos anos un incremento das diferenzas, como se constata nos gráficos 5 e 6.

Polo que respecta ás cifras de investimentos da Administración central en Galicia, que analizamos para os dous últimos anos coa información dispoñible no gráfico 7, conxuntamente co resto de comunidades autónomas poñen de manifesto un maior esforzo inversor daquela na nosa comunidade. Este

supera, en máis dun 50%, a media nacional en termos de euros por habitante, ligado aos grandes proxectos de infraestruturas en marcha, en especial os relativos ao tren de alta velocidade. Con todo, conséntase unha forte redución deste tipo de gastos no ano 2016, derivado da prórroga orzamentaria neste exercicio e das medidas de non disposición de fondos aprobadas polo Goberno central ao longo do mesmo para acadar os obxectivos de déficit.

O sistema público de pensións en Galicia

En relación ao sistema público de pensións, no cadro 4 recolleemos as principais magnitudes dos seus diferentes esquemas tanto para Galicia como para o conxunto do Estado en 2017. O sistema dá cobertura a máis de 9,7 millóns de pensionistas ou beneficiarios, cun gasto total que representa o 11,85% do PIB español. Estas cifras son máis significativas en termos relativos para Galicia, onde dá cobertura a unhas 753 mil persoas (o 27,8% da poboación) e implica un gasto que representa o 15,4% do PIB galego.

Cadro núm. 4

O sistema público de pensións. Ano 2017

	Seguridade Social		Clases pasivas		Pensións non contributivas	
	Galicia	España	Galicia	España	Galicia	España
Pensionistas/beneficiarios ¹	670.834	8.646.060	42.709	607.101	n.d.	n.d.
Pensións/prestacións ¹	758.708	9.514.801	44.399	628.794	39.564	454.678
Altas de pensións	40.960	566.363	2.369	35.840	n.d.	n.d.
Baixas de pensións	37.141	456.413	1.768	27.312	n.d.	n.d.
Gasto total pensións (millóns de €)	8.226	122.172	998	14.038	210	2.404
Gasto total pensións en % PIB	13,45	10,44	1,63	1,20	0,34	0,21

¹ Media anual

Fonte: Elaboración propia a partir do Ministerio de Emprego e Seguridade Social (MEESS), Ministerio de Facenda e Administracións Públicas (MFAP) e Instituto Nacional de Estatística (INE).

Cadro núm. 5

Cobertura do sistema público de pensións. Ano 2017

	Galicia	España
Poboación		
65 anos ou máis	665.939	8.764.204
% sobre o total	24,59	18,82
Pensionistas		
65 anos ou máis	531.852	6.699.115
% / Poboación 65 anos ou máis	79,86	76,44
64 anos ou menos	138.983	1.946.945
% / Poboación 64 anos ou menos	6,80	5,15

Fonte: Elaboración propia a partir do INE e MEESS.

Centrándonos no sistema público da Seguridade Social (SS), un dos elementos máis salientables é o de que o 24,8% do total da poboación galega ten a condición de pensionista deste sistema, fronte ao 18,6% do total estatal. Esta situación débese tanto ao maior peso da poboación de 65 anos ou máis, que representaba o 24,59% da poboación total de Galicia, como á maior cobertura do sistema en Galicia, dado que o 79,86% desa poboación é beneficiaria do sistema como pensionista; mentres, ese grao de cobertura é menor no total nacional, onde só acada o 76,44%. Diferenzas similares danse na cobertura mediante pensións á poboación de 64 anos ou menos, con índices do 6,80% e 5,15% respectivamente en Galicia e en España (cadro 5).

neficiaria do sistema como pensionista; mentres, ese grao de cobertura é menor no total nacional, onde só acada o 76,44%. Diferenzas similares danse na cobertura mediante pensións á poboación de 64 anos ou menos, con índices do 6,80% e 5,15% respectivamente en Galicia e en España (cadro 5).

Ese grao de cobertura do sistema público de pensión xera un gasto en Galicia equivalente ao 13,4% do PIB rexional, fronte ao 10,4% do total do sistema, presentando unha diminución deste peso relativo nos últimos anos, así como unha pequena redución desta diferenza, como se pode ver no gráfico 8.

Esta maior porcentaxe do gasto en pensións en termos do PIB non se traslada á contía das mesmas, acadando a pensión media en Galicia tan só o 84% da pensión media do conxunto do Estado; segundo importe máis baixo das comunidades autónomas, incrementándose ademais as diferenzas nos últimos

Gráfico 8

Gasto en pensións (en % do PIB)

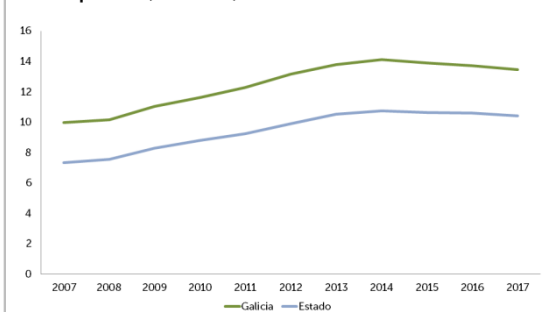
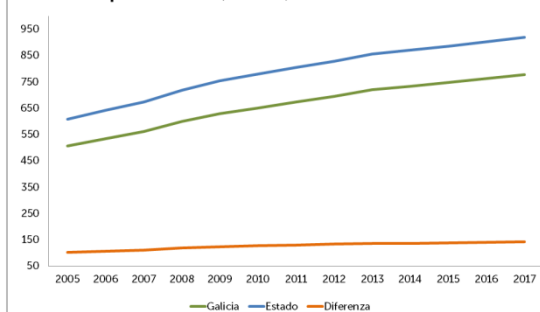
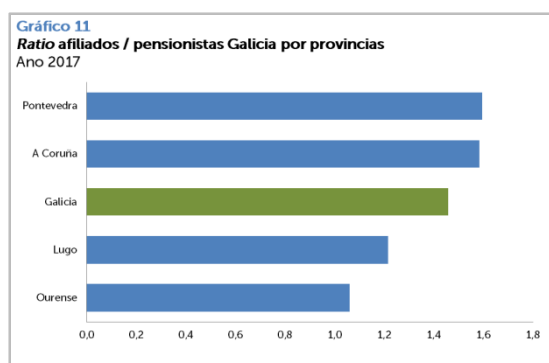
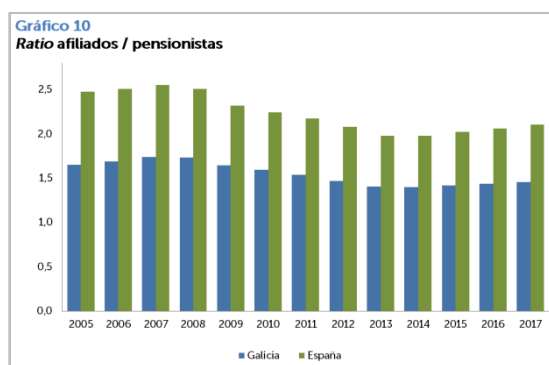

Gráfico 9

Evolución da pensión media (en euros)

anos, como se poder ver no gráfico 9. Ademais, é necesario que o 32% das pensións galegas sexan complementadas para garantir os mínimos legalmente establecidos.

Na medida en que o sistema contributivo da Seguridade Social se estrutura como de repartición, en virtude da cal as cotizacións que pagan empresarios e traballadores se aplican contemporaneamente a cubrir o importe das pensións en vigor en cada momento, a correlación entre afiliados e pensionistas é básica para o seu balance financeiro. A relación entre ingresos e gastos do sistema evoluciona en paralelo ao do número de cotizantes e de pensionistas, sempre que se manteñan os parámetros básicos de cálculo das cotizacións e das pensións.

No gráfico 10 recolleemos a relación entre afiliados e pensionistas, en medias anuais, para Galicia e para o conxunto do Estado español desde 2005, presentando no último ano unha *ratio* de 1,46 e de 2,11 respectivamente. Constatase un descenso significativo desde 2008, que empeza a recuperarse moi lixeiramente nos últimos tres anos. Malia que a media de Galicia se situou en 1,46 cotizantes por pensionista en 2016, existen diferenzas importantes entre as provincias galegas (gráfico 11), con Lugo e Ourense con índices que se aproximan a un cotizante por pensionista.

A translación desta relación entre afiliados e pensionistas aos recursos e obrigas do sistema ten como resultado un importante desequilibrio que, considerando só os ingresos e gastos directamente relacionados coa parte contributiva, acadou os 22.906 millóns de euros no total do Estado no ano 2016; destes, 2.794 son imputables a Galicia (cadro 1), cantidade á que habería que sumarlle os complementos a mínimos que se financian con impostos desde os orzamentos do Estado.

Da análise da situación actual do sistema público de pensións é fácil concluir que os desequilibrios que presenta van máis alá da evolución do mercado de traballo durante o período de crise, e empezan a ser o resultado dunha realidade demográfica estrutural a medio e longo prazo, que será determinante da viabilidade económica futura do mesmo. Esta conclusión é máis evidente, se cabe, cando singularizamos o estudo para o ámbito da comunidade autónoma de Galicia, que presenta elementos diferenciais negativos debido, principalmente, á configuración e dinámica da súa poboación. E esta situación anticipa a realidade do que previsiblemente será o futuro do sistema público de pensións no conxunto do Estado de non afrontar unha reforma seria e en profundidade do mesmo, nunha perspectiva de medio e longo prazo.

Cadro núm. 6

Ingresos e gastos do sistema contributivo da Seguridade Social (en millóns de euros)

	Galicia				Total nacional			
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016
Cotizacións sociais	4.742,5	4.737,6	4.731,9	4.813,4	89.119,7	89.729,3	90.628,0	93.083,8
Prestacións contributivas	6.920,5	7.142,2	7.381,1	7.607,3	104.907,0	108.560,2	112.187,4	115.990,6
Pensións	6.665,1	6.891,9	7.119,0	7.341,7	101.053,0	104.688,4	108.213,9	111.915,9
Incapacidade temporal	132,8	135,8	149,4	156,1	1.715,9	1.787,9	1.913,3	2.058,2
Prestacións por maternidade	85,1	83,6	85,4	85,9	1.826,1	1.803,3	1.799,5	1.787,8
Outras prestacións	37,4	31,0	27,3	23,6	312,1	280,6	260,6	228,7
Saldo sistema contributivo	-2.178,0	-2.404,6	-2.649,2	-2.794,0	-15.787,3	-18.830,9	-21.559,4	-22.906,8
Complemento a mínimos	777,9	760,8	739,8	718,5	7.511,3	7.416,9	7.279,7	7.147,0
Saldo global	-2.955,9	-3.165,4	-3.389,0	-3.512,5	-23.298,6	-26.247,8	-28.839,1	-30.053,8
% total nacional	12,69	12,06	11,75	11,69				

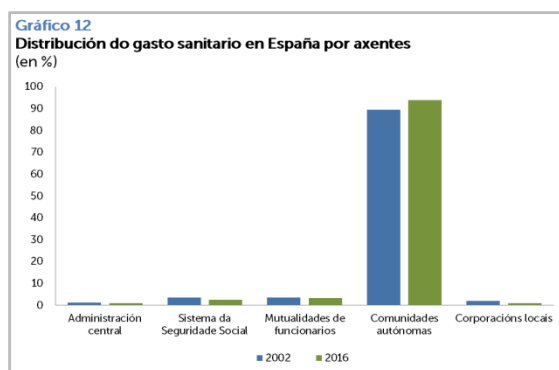
Fonte: Elaboración propia a partir do MEES.

O gasto sanitario en Galicia no contexto do Estado español

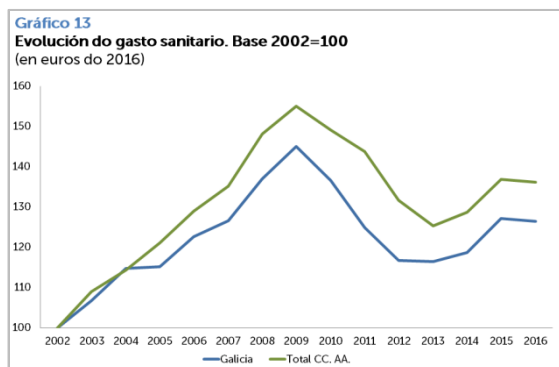
A sanidade pública é un dos elementos básicos do estado do benestar do que nos temos dotado as sociedades modernas. A crise económica, e os seus efectos sobre as contas públicas, condicionou fortemente a contía e evolución do gasto destinado a esta función nos últimos anos no noso país, abrindo-se recentemente un debate sobre o nivel de gasto público necesario neste servizo. Neste informe parécese oportuno facer unha análise desagregada do gasto público en sanidade, ao terse convertido nun dos eixes principais de actuación das comunidades autónomas.

En España, o 94% do gasto en sanidade realízano as comunidades autónomas que, desde 2002, asumen de forma xeneralizada esta competencia —Galicia, como comunidade histórica, xa tiña asumida a sanidade desde 1991—. O resto do gasto en sanidade corresponde ás mutualidades dos funcionarios (3,4%), ao sistema da Seguridade Social (2,4%), ás corporacións locais (1,%) e á Administración central (0,9%). Dado o peso relativo do gasto autonómico nesta función e o seu incremento nos últimos anos (gráfico 12), centramos exclusivamente a nosa análise no mesmo.

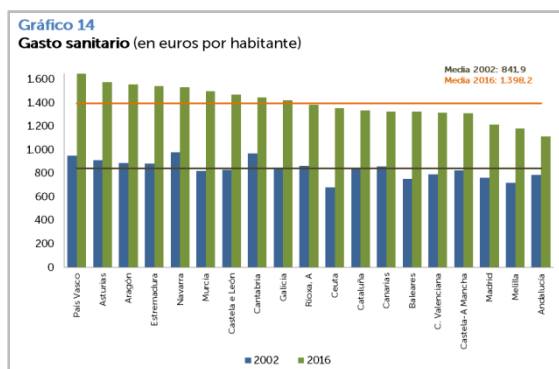
Se examinamos a evolución do gasto sanitario das comunidades autónomas nos últimos exercicios, a primeira conclusión é o seu forte crecemento entre 2002 e 2009 —un 46% en Galicia, e un 56% no conxunto do Estado—, para seguidamente diminuír de forma significativa ata 2012 e 2013, con caídas medias do 20% en euros constantes entre eses exercicios, recuperándose parcialmente nos últimos anos.

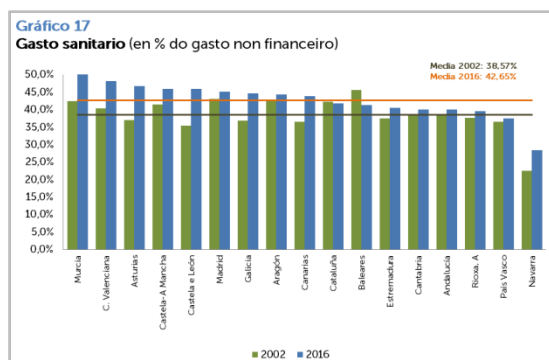
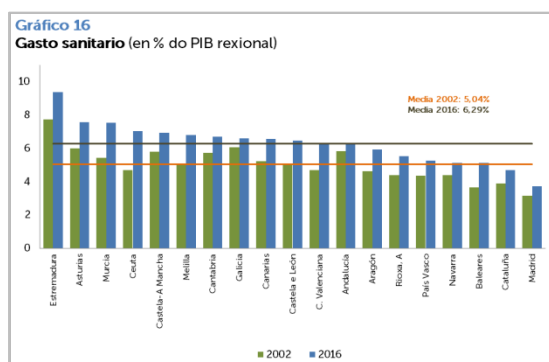
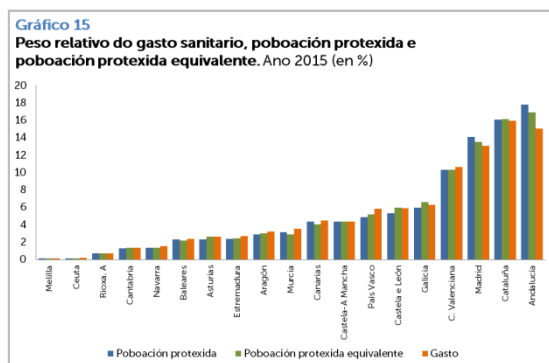
Cómpre destacar o menor crecemento relativo do gasto sanitario en Galicia e como a crise económica abriu máis a fenda coa media das comunidades autónomas; fenda que se pecha parcialmente nos anos 2014 e 2015, para ensancharse de novo en 2016 (gráfico 13).

Xunto coa evolución do gasto sanitario nas diferentes comunidades autónomas, resulta interesante cuantificar este en termos que permitan unha análise comparativa da súa realidade actual. Neste sentido, se calculamos o gasto sanitario en euros por habitante (gráfico 14), atopamos importantes disparidades entre territorios. Así, temos comunidades que superan nesta *ratio* en case un 50% as de menor gasto. E estas diferenzas xurdiron principalmente nos últimos anos, ao seren relativamente menores no momento de culminar o traspaso da sanidade ás comunidades autónomas no ano 2002. Galicia gastou no exercicio 2016 en sanidade 1.420 euros por habitante; cifra lixeiramente superior á media do Estado, situada nos 1.398 euros.

En todo caso, á hora de analizar o gasto sanitario por habitante debemos ter en conta que a sanidade pública non cobre a totalidade da poboación, ao quedar unha pequena parte fóra do sistema e outra baixo sistemas alternativos, como acontece no caso dos funcionarios e das súas mutualidades. Por esta razón debemos utilizar para esta análise a poboación protexida e, pola súa vez, esta poboación protexida debe ser ponderada en función das necesidades de gasto por mor da súa idade, obtendo así o que se denomina poboación protexida equivalente; a utilizada á hora de cuantificar no sistema de financiamento actualmente en vigor a parte da sanidade incluída dentro do Fondo de Garantía Servizos Públicos Fundamentais. Comparando o peso relativo destas magnitudes de poboación en termos sanitarios e o gasto en sanidade

tuais desde 2002, destacando neste sentido Galicia, onde o gasto en sanidade ten aumentado en 7,8 puntos porcentuais o seu peso dentro do gasto non financeiro; dato que dá idea da reorientación de recursos cara a esta función altamente priorizada. Neste punto, non nos resistimos a poñer de manifesto que as comunidades do País Vasco e Navarra, a pesar de presentar as maiores *ratios* de gasto por habitante, como xa indicamos, presentan as porcentaxes máis baixas, con diferenza, de gasto non financeiro destinado a esta función; boa mostra dos privilexios que lles outorgan aos seus sistemas de financiamento e da inxustiza que os mesmos supoñen.

A modo de conclusión debemos destacar que a análise da contía e evolución do gasto sanitario nos últimos 15 anos reflicte con claridade o carácter significativo desta función dentro do gasto autonómico e, con ela, a importancia de valorar convenientemente o custo efectivo da mesma de cara a ter en conta estas necesidades específicas no novo modelo de financiamento autonómico. Isto é especialmente importante para Galicia que, cunha poboación máis envellecida, ten maiores necesidades neste ámbito e a súa cobertura supón un maior custo polas condicións nas que debe ser prestada a mesma.

das diferentes comunidades autónomas podemos ter unha visión máis adecuada das disparidades entre elas. Como se pode observar no gráfico 15, as diferenzas antes constatadas utilizando a totalidade da poboación mantéñense e, nalgúns casos, agudízanse, como acontece no caso galego; nel, co 6,6% da poboación protexida equivalente do conxunto do Estado, o gasto sanitario tan só acada o 6% do total.

Estas diferenzas no nivel de gasto sanitario entre as comunidades autónomas non teñen unha translación exacta no esforzo relativo que estas fan neste ámbito, se medimos este poñendo en relación o gasto sanitario e o PIB rexional (gráfico 16). Na medida en que nesta *ratio* incide tamén o nivel de riqueza das comunidades autónomas, vemos como as diferenzas se incrementan e cambian as posicións relativas. Así, as comunidades máis ricas presentan un menor peso do gasto sanitario en relación ao PIB, a pesar de que algunhas delas son as que máis gastan en termos per cápita, como acontece no caso de Navarra e do País Vasco. Galicia, cun gasto en sanidade que representa o 6,6% do seu PIB, sitúase lixeiramente por riba da media estatal, se ben reduciu esa diferenza positiva nos últimos anos.

Finalmente, tamén resulta moi descritivo da importancia do gasto sanitario e da prioridade que ao mesmo se lle está dando dentro das actuacións públicas, cuantificar o seu peso relativo dentro do gasto das comunidades autónomas. Neste sentido, as necesidades asociadas a esta función e a propia dinámica do gasto sanitario, a pesar dos recortes realizados, xunto co proceso de consolidación orzamentaria provocaron que o gasto en sanidade gañase peso dentro do gasto non financeiro das comunidades autónomas, como podemos constatar no gráfico 17. No conxunto do Estado este incremento é de algo máis de catro puntos porcentuais desde 2002, destacando neste sentido Galicia, onde o gasto en sanidade ten aumentado en 7,8 puntos porcentuais o seu peso dentro do gasto non financeiro; dato que dá idea da reorientación de recursos cara a esta función altamente priorizada. Neste punto, non nos resistimos a poñer de manifesto que as comunidades do País Vasco e Navarra, a pesar de presentar as maiores *ratios* de gasto por habitante, como xa indicamos, presentan as porcentaxes máis baixas, con diferenza, de gasto non financeiro destinado a esta función; boa mostra dos privilexios que lles outorgan aos seus sistemas de financiamento e da inxustiza que os mesmos supoñen.

